

DEVRİMLER

VE KARŞI-DEVİMLER ANSİKLOPEDİSİ

Gelişim Yayınları

1

DEVRİMLER

VE KARŞI-DEVRİMLER ANSİKLOPEDİSİ

Gelişim Yayınları

1

Gelişim Yayınları A.Ş. adına
Sahibi ve Yönetim Kurulu Başkanı
Ercan ARIKLI

Sorumlu Yönetmen
Ayşegül ERANTEPLİ

Dış İlişkiler Yönetmeni
Ayşe KARABECE

Kapak Düzeni
Mustafa EREN

Sayfa Düzeni
Mehmet Sedat DEVİR

Düzeltili
Ahmet AKSEL

Dizgi
Gelişim Yayınları

Kamera ve Renk Ayrımı
Gelişim Yayınları

Satış Yönetmeni
Yıldırım ÜNVERDİ

Baskı
GE-PA Basım San. ve Tic. A.Ş.

Cilt
Akın Ciltevi

Gelişim Yayınları

Copyright:

*Fratelli Fabbri Editori, İtalya (1975)
ve Gelişim Yayınları A.Ş. Levent-İstanbul
(1. baskı 1975; 2. baskı 1987)
Tel: 169 66 80 (20 hat)*

Önsöz

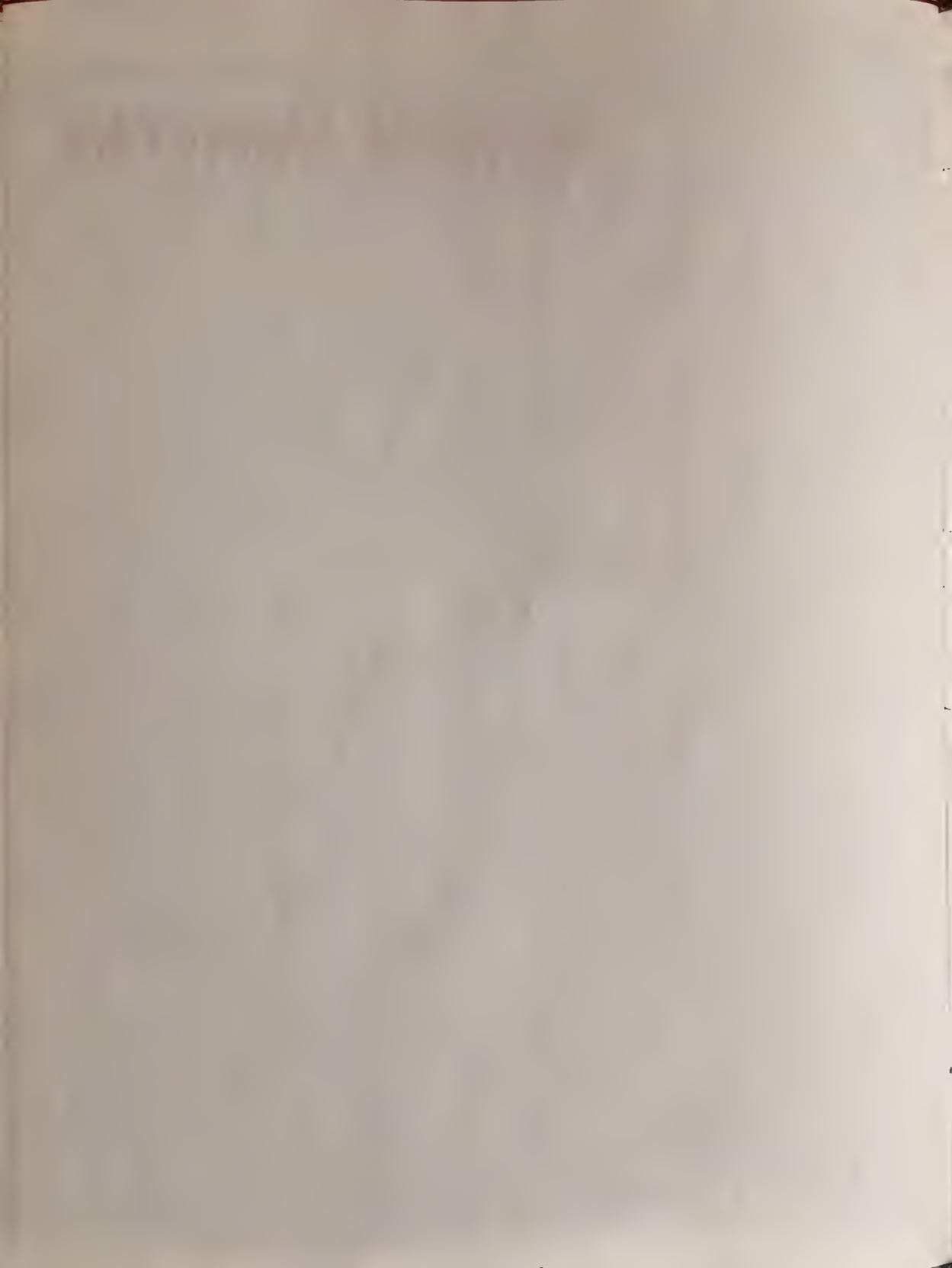
Ansiklopedi yayınları alanında yıllardır etkinliğini sürdüren ve güvenilirliğini koruyan Gelişim Yayınları, Türkiye'nin en çok satılan ansiklopedisi Gelişim Hachette'i 1986 yılında tamamladıktan ve aynı yıl içinde Büyük Larousse'un yayımına girdikten sonra, bu kez de Devrimler ve Karşı-Devrimler Ansiklopedisi'ni okurlarına sunmaktadır. İlk biçimiyle 1975-1976 yılları arasında çıkmış olan bu ansiklopedi, anlatım ve içerik açısından gözden geçirilmiş, güncelleştirilmiş, yeni belgelerle donatılmış, son 12 yılın devrim ve karşı-devrim niteliği taşıyan olaylarıyla zenginleştirilmiş olarak yeniden yayımlanmaktadır. Kimi zaman sessiz gerçekleşen, kimi zaman büyük yankılar yapan, yer yer durgun ya da çok devingen bir kimliğe bürünen, bazen belli belirsiz bir geçiş, bazen de ani bir kopukluk ve dönüşümle belirginleşen devrim ve karşı-devrim hareketlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel olaylar dizisini öğrenmekle yetinmeyip bu süreci hazırlayan, belirleyen koşulları da bilmenin gerektiğine inanan Gelişim Yayınları, toplumların yaşamındaki bu hareketleri nesnel bir biçimde, önemine göre kimi kez "siyah-beyaz", kimi kez de "renkli bir film şeridi" gibi 5 cilt halinde bir araya getirmiştir.

Buna göre I. ciltte Sosyalist Devrimler (1871 Paris Komünü, Avrupa'da Anarşizm, 1905 Rus Devrimi, Ekim Devrimi, Meksika Devrimi, Spartakistler, Macar Devrimi, vb.), II. ciltte Burjuva Devrimleri (Cromwell'in İngiliz Devrimi, Amerikan Devrimi, Fransız Devrimi, Orta ve Güney Amerika Devrimleri, Liberal Devrim, 1848'lerde Avrupa'daki devrim hareketleri, vb.), III. ciltte Çağdaş Devrimler (Çin Devrimi, Vietnam Devrimi, Küba Devrimi, Orta ve Latin Amerika'da Devrimler, Cezayir Devrimi, Afrika'da Devrim Hareketleri, İran Devrimi, Nikaragua Devrimi, vb.), IV. ciltte Karşı-Devrimler ve Milliyetçi Devrimler (Faşizm, Nazizm, Falanjizm, Peronizm, Endonezya Devrimi, Arap Devrimi, vb.), V. ciltte ise Devrimler ve Kültür (devrimler ile edebiyat, müzik, sahne sanatları, plastik sanatlar, vb. ilişkisi) yer alacaktır.

Devrimlerin ve karşı-devrimlerin, nedenleriyle, düşünsel temelleriyle, güçlükleriyle, sapmalarıyla ele alınıp incelendiği bu 5 ciltlik yapının (toplam olarak 32'şer sayfalık 40 fasikül) bir başka özelliği de söz konusu toplumsal hareketlerin gerçekleşmesinde payı olan önemli kişilerin yaşamöykülerine ve hareketlerin oluşum süreçlerinin kronolojilerine "çerçeve" içinde yer vermesi, ayrıca işlenen konuları renkli ve siyah-beyaz resim, fotoğraf, gravür, vb'nin yanı sıra haritalarla desteklemesidir.

Toplumların ve toplumsal hareketlerin bugününe ışık tutabilmek için geçmişlerini incelemeyi de yararlı gören Devrimler ve Karşı-Devrimler Ansiklopedisi, bir bakıma bu iki süreçten birini yaşamış toplumların, ülkelerin tarihi sayılır.

GELİŞİM YAYINLARI

1871 Paris Komünü

1871 Paris Komünü

Paris Komünü tarihte eşli bulunmayan olaylardan biridir. Yetmiş üç gün gibi kısa bir süreyi içine alan bu eylemin sonuçları ve etkileri çok büyük olmuş, dünya tarihinde geniş yankılar uyandırmıştır. Komün'ün (Fransızca yazılışı *Commune*) sözlük anlamı "bucak"tır. Devrim, Paris'in bucaklara bölünmesiyle başladığı için, bu eyleme "Komün Eylemi" adı verilmiştir. Komün Eylemi, Fransız-Alman savaşının, Fransa'nın yenilgisiyle sona erdiği ve Üçüncü Fransız Cumhuriyeti kurumlarının çok güç koşullar altında doğduğu döneme rastlar. Bir başka deyişle, bu dönem, İkinci İmparatorluğun yıkılışı ve Fransız demokrasisinin kuruluş günleridir.

1870 Fransası'nda belli başlı iki gücün var olduğu görülür: Çökmekte olan, bunalım içinde bulunan imparatorluk rejimi ile yükselmekte olan işçi sınıfı.

"İmparatorluk demek, barış demektir" sözüyle iktidara gelmiş olan Napoléon III, güttüğü dış siyasetle Fransa'yı zayıflatmakta ve Fransa'nın dünya kamuoyu karşısında saygınlığını yitirmesine yol açmaktaydı. Bismarck'ın "Alman Birliği"ni kurmasına olanak sağlayan bu savaş, Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanacaktı. Napoléon III'ün boylesine umutsuz bir savaşı başlatması, onun yeni bir devrimden korkmasıyla ve yığınların dikkatini ülkenin iç durumundan başka yöne çekmek istemesiyle açıklanabilir. Napoléon III ülkeyi yönetmekte hiçbir yeteneği olmayan bir imparatoru ve bu gerici mutlakiyet rejimi, 1848 Devrimi'nin yarattığı burjuva demokratik reformlarına ilişkin başlıca sorunların çözülmesini engelliyordu. İmparator yanlılarının sayısı giderek azalmaktaydı. (1869 parlamento seçimlerinde, imparator yanlıları ancak 4 500 000 oy topladılar, muhalifleriyse bundan bir milyon oy eksik aldılar) İmparator bu hoşnutsuzluk dalgasının giderek yükseldiğini seziyordu; bu yüzden de elverişsiz koşullarda bile olsa, bir savaş başlatmayı çıkar yol olarak

LA GUERRE.

C. GAHLARD TILS.

A VERSAILLES !!!

N°3 - AVRIL 1871.

AVRIL 1871 - N°3.

ILS SONT LÀ !!!.

görmekteydi. Böylece yıpranan otoritesini güçlendireceğini düşünüyor ve Prusya karşısında kazanılacak bir askeri zaferin, Almanya birliğini önleyebileceğini ve belki de Ren batısındaki topraklardan

bir bölümünü ilhak etmeyi sağlayacağını sanıyordu.

Fransa, 19 Temmuz 1870'te Prusya'ya savaş açtı. Prusyalıların sert disipliniyle yetiştirilmiş olan Alman ordusu, Fransız ordusuna

1848 Devrimi'nin toplumsal geleneği, 1871 Paris Komünü'nde eyleme dönüştü. Komün, bu sağlam geleneği gerçek niteliğine kavuşturacaktı. Paris'te iktidarı ele geçiren Komün, burjuva devlet aygıtını tasfiye ediyor, polis dağıtılıyor, bakanlıkların yerini komisyenler alıyordu. Buna karşılık, burjuvazi de boş durmadı. Versailles'a çekilen burjuva hükümeti, Thiers'in başkanlığında, Komün yönetimini devirmek için önlemler alıyor ve Fransa'yı işgal etmiş olan Prusyalılardan, yardım sağlıyordu. Komün, gerçek düşmanını Versailles'da toplandığını bilincindeydi. Solda, 1871 yılı Nisan ayında yayımlanan *L'Actualité* dergisinin kapağı. "Ya Komün, Ya Ölüm" yazılı bayrağın gölgesinde savaşan Komünçüleri gösteren bu kapağın resim yazısı şöyledir: "Versailles'a! Ordalar!"

18 Temmuz 1870'te
Fransa, Napoleon
III yönetiminde
Prusya'ya savaş ilan
etmişti. Fransa, bu
savaş için
hazırlıksızdı ve
Napoleon III'un
beceriksiz dış
siyaseti, Fransa'nın
bu savaşa
muttefiksiz
girmesine neden
olmuştu.
1 Eylül 1870'te
Napoleon III,
Sedan'da 80 000
kişilik bir Fransız
ordusuyla
Prusyalılara esir
düştü. Sedan
çarpışmalarını
gösteren o döneme
ait temsili bir resim
(sağda).

2 Eylül 1870'te,
Napoleon III,
Sedan'da kılıcını
Prusya kralı
Wilhelm I'e vererek
teslim olurken
(altta)

oranla çok güçlü durumdaydı. O sırada Fransız askeri gücünün bir bölümü Juárez'in yönettiği ulusal kurtuluş savaşını bastırmak üzere Meksika'da bulunuyordu. Fransa'daki askerler, Prusya savaşına hazır değildiler, bazı subaylar savaş mak istemiyordu.

Fransız hükümeti savaş ilan ederken güçlerini iyi değerlendirememişti; Fransız ordusunun tek bir komutanlığı yoktu, herhangi bir savaş planı saptanmamış, erlerin ve subayların temel gereksinimleri karşılanmamıştı, genelkurmay haritalarının sayısı bile yeterli değildi. Prusya askerleri nicelik ve nitelik yönünden çok üstündü ve Fransız askerlerinin yitirdiği cephe-deki durumlarını kurtarmaya yetmiyordu.

2 Eylül'de, basında imparator olmak üzere, Fransız ordusu, Sedan'da tutsak düştü. Haber Paris'e ulaşınca ofkelenmiş halk yığınları sokağa döküldü, yasama meclisini bastı ve hükümeti devirdi. Halk, cumhuriyetin ilanını ve yurdun savunmasını istemekteydi. Yasama meclisi imparatoru iktidar-

dan uzaklaştıracak ve Ulusal Savunma Hükümeti adlı yeni bir cumhuriyet hükümeti kurulacaktı. Hükümetin başına general Trochu getirildi. Trochu hükümeti, daha çok, kralcı eğilimli ve cumhuriyetçi partinin sağ kanadının burjuva ve siyasetçilerinden oluşuyordu. Böylece burjuvazi, bu hükümet darbesinden yararlanmış ol-maktaydı.

Bu arada, işçiler de kendi örgütlerini oluşturmaya çalışıyorlardı. Bu örgütün temsilcileri Enternasyonal'in Paris şubelerinin lokallerinde toplanıyorlar ve bu toplantılarda merkezi bir komitenin yönetimi altında, Paris'in yirmi yönetim bölgesinde genel güvenlik komiteleri kurmaya karar veriyorlardı. Merkez Komitesi hükümete, Paris'in savunmasını örgütleyeceğine söz verdi; çalışma programını sundu ve isteklerini bildirdi. Bu istekler şunlardı. Polisin dağıtılması, Komün seçimlerinin hemen yapılması!

Hükümet, Parisli işçilere seçimle gelen kendi iktidar organlarına sahip olma olanağını vermek iste-

miyor, bu yüzden Komün seçimlerine karşı çıkıyordu. Komün'ün ne olacağı konusunda bazı düşünceler ayrılıkları vardı. Kimileri bunun Paris'in kendi kendini yöneten bir belediye organı olacağını sanıyordu kimileri de Komün'ü bütün ülkeyi kaplayacak bir yönetim biçimi olarak düşünmekteydi. Hükümet Komün seçimlerine razı değildi; ama öte yandan *Ulusal Muhafız Taburları*'nın kurulmasına karar veriyordu.

Başkentte, çoğunluğu işçi, esnaf ve küçük memurlardan oluşan iki yüz ulusal muhafız taburu kuruldu. Halk, yurdun savunulması için Paris'in yirmi yönetim bölgesinde kurulan Ulusal Muhafız Taburları'nda görev almaya başladı. Bu taburlarda yer alanların sayısı hükümetin umduğundan çok fazlaydı. Ulusal muhafızlar Paris'i savunmaya hazırlanırken Fransız ordusunu Sedan'da bozguna uğratan Alman birlikleri de Paris üzerine yürümekteydi. Bütün Fransa'da gönüllü müfrezeleri kuruluyordu. O sırada Victor Hugo, Fransız ulusuna yaptığı çağrıda "*Vatan için*

sanlı bir savaş verelim" diye yazıyordu

Burjuvazinin İhaneti

Fransa-Prusya savaşının ilk aşamasında savaş, Almanlar için haklı bir savaştı; çünkü Napoléon III ülkesinin ulusal birliğinin kurulmasına uzun süredir karşı koyuyordu. Fransızların Sedan bozgunundan ve Napoléon III'ün tahttan uzaklaşmasından sonra Almanya birliğinin gerçekleşme olanakları sağlanmış oluyordu. Buna karşın, Prusya savaşı sürdürdü ve Fransa'ya karşı feliç hareketlerine girişti, böylece Fransa'nın kendini savunması haklı bir özellik kazandı.

İşçiler barıkaltlar üstünde savaşıyordu, ama hükümetin Paris'in savunulmasında gerekli çabayı göstermediğini, sözgelimi silah yapımını artırmak, kiralari, fiyatları düşürmek, işçiyi düzeltmek yolundaki isteklerini yerine getirmeye yanaşmadığını görüyor ve yine hükümetin silahlı işçilerden kor-

Fransa, yenilgiyi başışlamadı; Paris'te gerçekleşen bir ayaklanma ile 4 Eylül'de imparatorluk sona eriyor ve cumhuriyet ilan ediliyordu. İmparatorluğun sona ermesinden sonra general Louis-Jules Trochu başkanlığında kurulan Ulusal Savunma Hükümeti, Prusya ordularının 19 Eylül 1870'ten sonra uygulamaya başladığı Paris kuşatmasına karşı durmaya çalışmaktaydı. Askere kaydolanların sayısı artıyor, etkin bir savunmanın gerçekleştirilmesi için çaba harcanıyordu. Panthéon'da gönüllü yazılmak üzere toplanan Parisliler (üstte).

Fransa-Prusya
savası. Alman
ordusunun taktik ve
strateji
üstünlüğünün yanı
sıra, Almanya'nın
topçuluk alanındaki
ileri teknolojisinin
de uygulama alanı
oldu.
4 Ağustos 1870'te
Bavyeralı
sırlı Prusya
birlikleri bir saldırı
sırasında

Prusya topçuları,
Eylül 1870'te
Strasbourg'u
bombardıman
ediyorlar.

kup, ülkeye ihanete başladığını seziyorlardı. Böylece burjuvazinin ulusal ihaneti, Fransızların direnmesini başarısızlığa uğratacaklı Metz'de sarılmış ordunun komutanı mareşal Bazaine, 170 bin kişilik ordusuyla 27 Ekim günü teslim oldu. Bu olaydan sonra Prusyalılar, birliklerinin büyük bir kesimini direnmekte olan öteki Fransız birliklerinin üzerine yolladı. Silahlı halktan korkan Fransız burjuvazisi Paris'i teslim etmeye ve Almanların bütün koşullarını kabul ederek onlarla barış antlaşması imzalamaya hazırdı. Üstelik burjuvazi, ulusal muhafızları Prusyalılara ezdirmek için de elinden geleni yapıyordu.

Metz Kalesi'nin teslimi üzerine Paris'te bir işçi gösterisi yapıldı. İşçiler hükümetin toplandığı binaya doğru yürüdü; bu kendiliğinden oluşan bir gösteriydi. Hükümet birlikleri gösteriye katılanların çoğunu tutukladı. Ote yandan, hükümetin başındaki Trochu, Almanlarla anlaşmaya varıyor, bu anlaşmaya göre de Fransa, Alsace - Lorraine'i Almanlara bırakmayı ve büyük bir savaş tazminatı ödemeyi kabul ediyordu. Almanlar ayrıca Millet Meclisi seçimlerinin yapılmasını da istemekteydiler.

Ateskesin imzalanmasından sonra hükümet, hemen bir Ulusal Meclis hazırlığına koyuldu. Egemen sınıflar, Katolik Kilisesi'nin de desteğiyle işçilere karşı iltiraya dayanan bir seçim kampanyası yürüttüler. Böylece Millet Meclisi'nin yapısı gerici bir nitelik kazandı. Kirsal bölge halkının seçtiği milletvekillerinin çoğu zengin köylüler, Katolik rahipler, toprak sahipleri ve büyük burjuvazinin temsilcilerinden oluşuyordu; seçilen 750 milletvekilinin de 400'u kralcıydı. Meclis, daha ilk oturumunda cumhuriyetin kabulünü reddetti. Kralcı Thiers'in başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Almanlarla barış antlaşmasını da bu Thiers hükümeti imzaladı.

Halk kitleleri barış antlaşmasının koşullarına karşı büyük bir öfke duyuyor; Ulusal Meclis'in kaypaklığına, zavallılığına tepki gösteriyordu. Ulusal Meclis ise işçilerin, esnafın ve aydınların artan hoşnutsuzluğundan ürkmekte ve Paris'te toplanmaktan bile çekinmekteydi; bu yüzden de Bordeaux'ya nakledilmişti. Bu arada Ulusal Meclis'in halkın iktisadi durumunu daha da güçleştirici kararlar alması yoksul halk kitlelerinin sabrını taşırdı. Burjuvalar ile emekçilerin yaşam düzeylerindeki fark giderek artıyordu. Savaş sırasında bile burjuva-

122

GARIBALDI ET SES VOLONTAIRES Combattant les Prussiens

EN AVANT! VIVE LA FRANCE!!!

ların, yine eskisi gibi yaşamayı sürdürdüğünü söylentileri kulaktan kulağa yayılmaktaydı. Erzak dağıtımında görülen eşitsizlikler katlanılmaz olmuştu.

Ülkenin Ulusal Meclis tarafından savunulamayacağını anlayan kitleler, Şubat 1871'de, "Ulusal Muhafız Merkez Komitesi"ni kurdular. Ulusal muhafızlar ve Parisli işçiler, Almanların işgal edecekleri bölgelerdeki topları işçi mahallelerine nakletmeye karar vermişlerdi ve örgütlenmeleri oldukça iyiydi. Devrimci güçlerin büyümesinden korkan Thiers hükümeti Parisli işçilere baskı yaparak topları onların elinden almaya kalkıştı. Parisli işçileri sokağa dökülerek ayaklanmaya iten ilk neden de bu oldu: Hükümet kuvvetlerinin, ulusal muhafızları silahsızlandırmak için saldırıya geçmesi! Saldırı, 17-18 Mart gecesi yapıldı. Hükümet karanlıktan yararlanarak ulusal muhafızların toplarını ele geçirmeyi, Merkez Komitesi'ni bir baskınla tutsak etmeyi, böylece Paris emekçilerinin direncini kırmayı istiyordu. Bu burjuvazinin proletaryaya karşı açtığı bir iç savaş demekti.

Ulusal muhafızların topları (bunlar 400 kadardı) Montmartre tepe-

sine Belleville'e ve La Villette'e yerleştirilmişti. (Bu toplar, işçilerden toplanan paralarla, Paris kuşatması sırasında dökülmüştü; Thiers ise, topların "devlet malı" olduğunu ileri sürüyordu.) Hükümet kuvvetleri sabaha doğru, gün ağarmadan, boş sokaklardan geçip Montmartre'a vardı. Bu, düpedüz bir provokasyondur, topları korumakla görevli küçük bir ulusal muhafız müfrezesi, hükümet kuvvetlerine yenilince, toplar askerlerin eline geçti ve nöbetçilerden bazıları öldürüldü. Hükümet birliklerinin, gecikmeler yüzünden topları götüremeyişleri işçilerin Montmartre'da toplanmaları için gereken zamanı sağlamış oldu. Thiers, topları geri alabileceğini sanmıyordu; ama hükümet birliklerinin de halk tarafına geçeceğini düşünmemişti. Halka "Ataşı!" komutasını veren general Vinoy tutuklandı.

Paris'te İktidar İşçilerin Eline Geçiyor

18 Mart günü, öğle vakti, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, birlikte-

Uğranılan yenilgiler, Fransa'nın bazı dostlarını biraz geç de olsa harekete geçirecekti. Garibaldi ve yandaşlarının yardımlarına karşın Fransa'nın yenilgisi önlenemeyecekti. Garibaldi ile "gönüllüler"nin Prusyalılara karşı savaşmalarını gösteren temsili bir resim. Resmin altındaki yazıda şöyle deniyor: "İleri! Yaşasın Fransa!"

KOMÜN HAREKETİNİN ÖNDE GELENLERİ

Varlin:

Komün'ün örgütlenmesinde özellikle etkin olanlar işçi sınıfından gelen kişilerdi. Bunların başlıca temsilcilerinden biri Varlin'di. Varlin yoksul bir köylü ailesindendi. 13 yaşında Paris'e gidip bir ciltçinin yanına çırak olarak girdi. Günde 12-15 saat çalışıyor, yine de okumak ve kendini eğitmek zamanını buluyordu. 18 yaşındayken grevler, sendikalar, yardımlaşma sandıkları ve işçi kooperatifleri düzenleyerek etkinliğini gösterdi.

Varlin daha sonra, Enternasyonal üyesi oldu. Düşünceleri Proudhon'culuğa yakın düşüncelerdi. 1868'te kovuşturmayla uğradı, tutuklandı. 26 Mart'ta Komün'e üye seçildi. Gereç sağlama servislerinin şefi ve askeri komisyon üyesi oldu. "Kanlı Hafta" sırasında bankatlarda dövüştü. Sivil giyinmiş bir papaz tarafından ele verilerek Versailles'ci birliklerce tutuklandı. Montmartre tepesine götürüldü. Montmartre sokaklarında elleri arkaya bağli durumda gezdirildi. Başlı bir kılıç darbesiyle yarılmıştı. Ayakta duramayacak kadar kaybedip, bitkinleşince kurşuna dizildi.

Frankel:

Macar asıllı Frankel bir hakkaktı. Enternasyonal'in Lyon kentli şubesinin düzenleyicisiydi. Dernek aleyhine açılan üçüncü davada kovuşturmayla uğradı. Komün döneminde çalışma komisyonunu yönetti. Ulusal Muhafız Birliği Merkez Komitesi üyesiydi.

Karl Marx'la yazıştı ve Marx'çı düşüncelere bağlıydı.

Gıyaben ölüme mahkûm edildi. Komün'den sonra Macar işçi Partisi'nin örgütlenmesine çalıştı.

Thiersz:

O da bir hakkaktı. Postaların yönetimini üstlendi. Thiers hükümetinin Paris'i terk ederken özellikle bozduğu posta hizmetlerinin düzenini, yeniden sağlamaya çalıştı. "Kanlı Hafta" boyunca barikatlarda dövüştü. Gıyaben ölüme mahkûm edildi. İngiltere'ye sığındı ve orada eski mesleğini sürdürerek yaşadı.

Eugène Pottier:

Şair, şarkı yazarı ve sanayi desinatörüydu. 1830 Devrimi için "Yaşasın Hürriyet" adlı şarkısını yazdı. 1848 Haziran günlerine katıldı. O günlerde nerdeyse barikatlarda vuruluyordu. 1851'de kumaş üstüne desen yapan bir atölyeyi yönetti. Bulanda çalışanları örgütleyerek

onları Enternasyonal'e katılan sendikal bir oda halinde birleştirdi. 26 Mart'ta Komün üyesi seçildi. Kamu Hizmetleri Komisyonu üyesi oldu. Barikatlarda dövüştü. A.B.D'ne geçti. Amerikan işçi hareketine katıldı. Eski Komüncülerle de ilişkisini sürdürdü. 1871'den sonra Enternasyonal Marşı'nın sözlerini yazdı.

Elizabeth Dimitriyeva:

Büyük bir toprak sahibinin kızıydı. 1870'e kadar Rusya'da, sonra da İngiltere'de, İsviçre'de, Fransa'da yaşadı; Marx ve ailesiyle yakın ilişkileri vardı. Enternasyonal'in Rusya Bölümü üyesiydi.

Komün sırasında Paris'e geldi. Mücadelelere katıldı. 11 Nisan'da Paris'in Savunulması ve Yaralıları Yardım İçin Kadınlar Birliği'ni kurdu. Birlik, 11 Nisan'dan 14 Mayıs'a kadar yirmi dört genel toplantı düzenledi. Birliğin oluşturduğu birçok kadın savaşçı, Komün saflarında dövüştü. 24 Mayıs tarihli Resmi Gazete şunları yazıyordu: "Montmartre'li yurttaşlardan kurulu bir kadın savaşçı birliği bugün ulusal muhafızların takviye kuvvetleri gelinceye kadar, kendi kurdukları barikatlara savunarak tam dört saat Versailles'cılara karşı ateşi sürdürdü. Bazıları ağır yaralıdır!"

Dimitriyeva da bu direnmeler sırasında yaralandı. Yaralıyken bile Frankel'e yardım ediyordu

Dombrowski:

Dombrowski, Polonya asıllıydı, söylü kökenliydi. Demokrat devrimci düşünceleri yüzünden yurtdandan ayrılmak zorunda kalmış, Fransa'ya göçmüştü

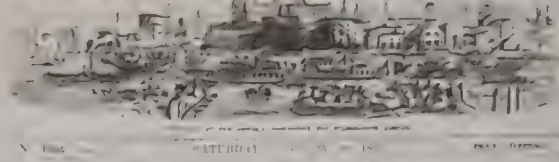
18 Mart Devrimi'nden sonra Dombrowski, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nde askeri hizmetlerde bulundu. Dombrowski geç kalınmadan Ulusal Muhafız Birlikleri'nin Versailles üzerine gönderilmesinden ve hükümetin tutuklanıp, Ulusal Meclis'in dağıtılmasından yanaydı.

Ulusal muhafız komutanlarının kararsız tutumu onu öfkeliyordu. Onlara şu sözlerle çıkıştı:

"Sizler miyopsunuz. İki adım ötesini görüyorsunuz. Eninde sonunda dövmek zorunda kalacaksınız. Ancak o zaman da zafer kazanmak için zaman geçmiş olacak. Oysa hemen şimdi Versailles'a saldırırsanız duruma hakim olursunuz."

Olaylar Dombrowski'nin haklı olduğunu gösterdi. Dombrowski Komün savaşları sırasında barikatlarda savaşırken öldü.

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

Prusya ordusunun Paris kuşatması sırasında, halk, özellikle yiyecek maddesi sıkıntısı çekiyor; Prusyalılar kentli içten de çöktürmeye çalışıyorlardı. Yiyecek kıtlığının çok ciddi boyutlara varması üzerine Paris halkı "Jardin Des Plantes"taki hayvanları öldürmek zorunda kaldı. 28 Ocak 1871 tarihli The Illustrated London News adlı İngiliz dergisinin bu kapağında, Jardin Des Plantes'taki bir fili öldüren askerler görülüyor (solda).

rine Paris'in merkezine doğru ilerlemelerini emretti. Saat ikiye doğru da işçiler, Orléans garını ve Paris'in başka önemli noktalarını ele geçirdiler. Kışlalar, resmi daireler kuşatıldı. Ulusal muhafızların önderliğindeki halk kitleleri Paris'in merkezine yürüdüler; üzerlerine gönderilen jandarma süvari birliklerini de bozguna uğrattılar.

Hükümet, kitlelerin ilerleyişinden korktu. Önce Dışişleri Bakanlığı binasına sığınan hükümet üyeleri, sonunda selameti Versailles'a kaçmakta buldular. Süvanlerin koruduğu bir arabayla kaçan Thiers sık sık başını arabanın kapısından çıkarıyor "Daha çabuk! Daha çabuk!" diye bağıırıyordu.

Thiers'in emriyle, savaş bakanı ve generaller, ordunun geri kalan bölümünü Versailles'a çektiler. Paris'e buradan saldırmak istiyorlardı.

Akşama doğru ulusal muhafızlar bütün devlet kuruluşlarını ele geçirmişlerdi. Hôtel de Ville'e (belediye binası) ve Savaş Bakanlığı'na kıvıllı bayrak çekilmişti.

18 Mart 1871 günü Paris'te devrim gerçekleşmişti. Bu, öncekilerden çok farklı bir devrimdi. İktidar, işçilerden, emekçilerden oluşan Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nin eline geçmişti.

Prusya kuşatması da, giderek daralıyor; savaş artık Paris'in varoşlarında devam ediyordu. Saint Cloud'da bir Fransız savunma birliği (solda)

Napoléon III'ün
Sedan yenilgisi
Fransa'da
Cumhuriyet'in
ilanına yol açmıştı.
Paris'te Hôtel de
Ville'de
III. Cumhuriyet'in ilanı;
ama bu da ülkenin
içinde bulunduğu
ağır ve ciddi duruma
bir çözüm yolu
getirmiyordu.

Ulusal Muhafız Merkez Komite-
si şu bildiriyle Paris'in ulusal mu-
hafızlarına sesleniyordu

"Pans Ulusal Muhafızları'nın
Yurttaşlar,

Paris kentinin ve haklarımızın
savunmasını örgütlemeye bizleri
görevlendirdiniz

Bu görevi yerine getirmiş olma-
nın bilincindeyiz. Yığılmanızdan
destek alarak, bize ihanet eden bu
hükümeti devirdik. Milletvekiliği
görevimiz şu anda sona ermiştir
Onu size geri veriyoruz. Halkın
güçlü soluğuyla silip süpürülenle-
rin yenni almak niyetinde değiliz

En kısa zamanda belediye se-
çimlerini hazırlayın, yapın. Bize ve-
niyecek en değerli ödül, sizlerin ger-
çek cumhuriyetli kurduğunuzun gör-
mektir

Bu gerçekleşinceye kadar bele-
diyeyi halkın adına koruyacağız."

Komün'ü Hazırlayan Toplumsal ve İktisadi Etkenler

Komün'ü hazırlayan toplumsal
ve iktisadi etkenler, Komün'ün ku-
ruluşunu hazırlayan nedenler, bir
yandan imparatorluğun çöküşü ve
düşüşü, öte yandan işçi sınıfının
büyümesi, güçlenmesi ve Paris'in
değişikliklere uğramasıyla açıkla-

nabilir. Bu dönemde Fransa'da bir
yandan büyük sanayi gelişmekte,
öte yandan iktisadi ve toplumsal
alandaki köklü değişiklikler isteyen
kuramsal sistemler doğmaktadır

1831'de Lyon'daki ipek işçileri-
nin ayaklanması, 1833'te *L'Echo
des fabriques* gazetesinin, "Tüm
emekçi sınılı harekete geçmiş, ye-
ni bir dünyayı fethetmeğe yürüyor"

sözleriyle ilan ettiği birleşme hare-
ketleri; 1839 ve 1840 yıllarına rast-
layan Paris ayaklanmaları;
L'Atelier gazetesinin doğuşu;
Flora Tristan'ın "İşçi Birliği" tesa-
rısı; Cabet'nin "en yetkin eşitlik te-
melleri üzerine kurulu bir toplum"

için gırıştış propaganda; *Mülkiyet
Nedir?* adlı broşürüyle 1840 yılın-
da olay yaratan ve 1846'da yazdı-
ğı *Selaletin Felsefesi* adlı kitabıyla
Karl Marx'ın öfkesini üstüne çe-
ken Proudhon'un kitleler üstünde-
ki büyük etkisi, vb hep bu döne-
me rastlar. Marx, Proudhon, Baku-
nin, Louis Blanc, Pierre Leroux ve
Considerant gibi işçi eyleminin bel-
li başlı öncüleri, 1845 yılında, sık
sık Paris'te bir araya geliyor ve ki-
mi zaman çatışarak, kimi zaman
da anlaşarak, 1848 Devrimi'ni ha-
zırlıyorlardı 1848 Devrimi Avrupa'
nın çeşitli ülkelerinde liberal ve ulu-
sal bir özellik gösterirken, Fransa'da
çok açık ve belirgin bir biçimde
toplumsal bir özellik gösterecektir.
Haziran ayındaki işçi ayak-
lanması kanlı bir biçimde bastırılın-
ca demokrasi ve sosyal bir cum-

huriyet umudu kayboldu ve Louis-
Napoléon Bonaparte'in hükümet
darbesine (18 Brumaire) yol açtı
22 Kasım 1852'de de Napoléon III
tahta çıktı. O sırada bütün ülkede
iktisadi dönüşümler başlamakta.
konut ve besin fiyatları yükselmek-
te, satın alma gücü azalmakta, ü-
cretler dondurulmaktaydı. Gizli der-
nekler kuruluyor, art arda grevler
yapılıyordu

Bütün bunlar, imparatorluk rej-
mini yenilenmeye ve baskı rejimi-
ni gevşetmeye ıtmektedir. Rejim.
1860'ta da, kendisini işçi dostu
olarak göstermeye yönelecek,
L'Opinion Nationale gazetesi
uzun süreden beri ilk olarak işçi ve
sosyalist halkın sesini duyan bir
bildiriyle, "Altmışların Manifesto-
su"nu yayımlayacaktı *Enternas-
yonal*'in, önce Graviilliers'ye, son-
ra da Corderie sokağına yerleşen
Paris bürosu, Komün için sağlam
bir maya görevini yerine getir-
mekteydi.

1869 yılı, çeşitli akımların çatış-
tığı bir dönemdir. Yasa koyucula-
rına karşı muhalefet artmakta, yük-
sek öğrenim gençliği bilinçlenmek-
te, büyük sanayideki yenilikler so-
nucunda düzenleri altüst olan kü-
çük esnaf burjuvazisinin hoşnut
suzluğu artmakta ve proletarya
Blanqui'cilik, *Proudhon'culuk* ve
Marx'çılıktan etkilenecek, köklü bir
toplumsal dönüşüm amacına doğ-
ru ilerlemekteydi. Bütün ilerlere.
kuşatma sırasındaki Paris'in yaşa-

*Saint-Ouen
Limanı'nda savaş
malzemesi boşaltımı.*

*Halk canını dişine,
takmış, başkenti
savunmaktaydı.
Ocak-Şubat 1871'de
gerçekleştirilen
Belfort savunması*

dığı zorluklar da eklenince Komün'ü hazırlayan nedenler daha belirgin bir biçimde anlaşılabilir.

18 Mart ve Komün Seçimleri

"İktidarı zorla ele geçirmek"

suçlamasından korkan Merkez Komitesi kendisi için çok değerli olması gereken zamanı, Komün seçimlerini düzenlemeye ayırdı.

Ulusal muhafızlar ile Merkez Komitesi üyeleri arasında siyasetçi yoktu; bunlar halkın gerçek duygu ve inançlarını bilen proleterlerden oluşmuştu. Komite, hemen hemen bütün kentte yumuşak ama kesin bir otorite sağlamayı başardı.

Merkez Komitesi, 19 Mart günü Parislilere ne yapmak ve ne olmak istediğini bir programla bildirdi: Bir hükümet olma iddiasında değildi. Yalnızca ihanet eden bir hükümeti görev başından uzaklaştırmak, bucağın (komün) seçimlerini hazırlamak istiyordu. Devrimciler arasında Blanqui'ciler azınlıktaydı; ve Parisli devrimciler durumlarını yasa dışılaştırmak için seçime gidilmesi

Komün'ün ulusal muhafızlarından bir grup

Versailles hükümetinin ülkeyi Almanlara teslim konusundaki hazırlıklarını öğrenen Komün, Paris'in direnişini tek başına üstlendi. Paris Belediye Binası (sağda) bu direnişin merkez haline geldi. Ama geç kalınmıştı: Versailles birlikleri takviye edilmiş, ulusal muhafızların 2-4 Nisan 1871'de girişimleri saldırılar puskürtülmüştü.

yı bir şeref borcu sayacağına inanıyoruz."

Ote yandan Versailles da, ayaklanmacıları suçlayan, halkı onlara karşı kıskırtmak isteyen bir çağrıyla yanıt verdi. Bu çağrıda "özgür-

lük"ün, "cumhuriyet"in tehlikeye düştüğünü söylüyor, Komüncülerini bir "caniler ve şaşkınlık takımı" olarak niteliyor.

26 Mart seçimleri sonuçlarına göre seksen beş üzerinden yirmi

bir üye burjuva mahallelerinden seçilmişti. Bunlar Komün'e karşı göründüler ve bir süre sonra Meclis'ten çekildiler. Öteki üyelerin yarısı işçiydi; geriye kalanlarsa demokrat düşünceli aydınlardı (memurlar, öğretmenler, hekimler, gazeteciler). Bu durumda, Komün Meclisi emekçi kitlelerin temsilcilerinden oluşuyor ve yönetim işçilerin eline geçmiş oluyordu. Bu temsilcilerden 21 kişi Blanqui'ciydi (siyasal iktidarın en bilinçli işçiler tarafından emekçi kitlelerine çağrıda bulunmaksızın ele geçirilmesi); 20'si federalistli (küçük burjuva iktisatçısı Proudhon yanlısı). Ayrıca Jakobenler ve I Enternasyonal'den yana olanlar da seçilenler arasındaydı. Ote yandan, Meclis'e değişik çevreden iki kişi de sızmayı başarmıştı; bunlardan biri imparatorluk polislerinden; ötekiyse geçmiş karanlık, hileli iflaslarla dolu biril Buna karşılık Meclis'te öykücü Pascal Grousset gibi sanatçılar da yer alıyordu.

Komün Meclisi'ni yapı olarak Marx'çı saymak doğru olmasa gerrektir. Komün Meclisi üyelerinden yalnızca biri Marx'ciydi. Meclis'in "Fransız Halkına" hitaben yayımladığı "Deklarasyon", daha çok, Proudhon'cuların federalist eğilimlerini yansıtmaktaydı. Komün Meclisi'nde gerçek mücadele başlatamaz, önderlerinden yoksun Blanqui'ciler (Louis-Auguste Blanqui, daha ilk çalışmalar başladığında tefkik edilmişti ve cezaevinde bulunuyordu) ve Delescluze'ün yö-

netimindeki Jakobenler, geçici bir uzlaşmayla Komün Meclisi'nde çoğunluğu sağladılar. Ama bu uzlaşma, uzun sürmeyecek ve tıpkı 1793'te olduğu gibi sert çatışmalara dönüşecekti.

Komün: Yeni Bir Devlet Biçimi

Komün, iktidarı ele geçirdikten sonra eski burjuva devlet aygıtını değiştirmeye yönelik kararlar aldı ve bunları uyguladı; kendi iktidar organlarını kurdu

18 Mart Devrimi'nden sonra memurların büyük bir bölümü Versailles'a kaçmıştı. Paris'te kalanlar yeni iktidarın girişimlerini baltalamaya çalışıyorlardı. Bunlar Paris'in yönetimi ve Versailles'lılarla mücadeleyi örgütleme konusunda Komün Meclisi'nin etkinliklerini engellemek için ellerinden geleni yaptılar. Komün, özellikle demir yollarında bu tür sabotajlarla karşılaştı. Böylece tepeden tırnağa yeni bir devlet örgütünün kurulması, Komün için bir zorunluk olmuştu.

Önce, polis dağıtıldı; silahlı işçiler kentte düzeni sağlamakla görevlendirildi. Sürekli ordu kaldırıldı; ordunun yerini, silahlı halkı temsil eden "ulusal muhafızlar" aldı.

Genel oyla seçilen Komün Meclisi devletin yüksek kuruluşu oldu. Bakanlıkların yerine komisyonlar kuruldu. Komün on komisyondan oluştu. Komisyonlar şunlardı: *İcra Komisyonu*; Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nin yerini alan *Askeri Komisyon*; *İşe Komisyonu*; *Maliye Komisyonu*; *Adalet Komisyonu*; *Genel Güvenlik Komisyonu*; *Çalışma Komisyonu*; *Sanayi ve Ticaret Komisyonu*; *Kamu Hizmetleri Komisyonu* ve *Öğretim Komisyonu*. Yasalar, yasaları yürürlüğe koymakla görevli on komisyon (maliye, gereç sağlama, kamu güvenliği vb.) kurmuş olan Komün Meclisi tarafından çıkarılmaktaydı. Komisyonlar, çalışanlarıyla ilgili olarak Komün Meclisi'ne hesap veriyorlardı. Komisyonların başında, bu yasaları uygulayan Meclis üyeleri bulunmaktaydı. Böylece yasaları ve yürütme erkleri Komün Meclisi'nin elinde toplanmış oluyordu

Komün sırasında bütün komisyonlar arasında, özellikle Çalışma Komisyonu, Paris emekçi halkının gereksinimlerini ve özemlerini karşılamada çok etkin olmuştu

LA GRANDE CRUCIFIEE!!!

(5)

« SOYEZ TOUS FRERES ! »

« L'ARMÉE ET LA GARDE NATIONALE - MARS 1871 »

Komisyonun Frankel, Malon, Theisz, Assi daha sonra Serrailier gibi Enternasyonal üyeleri vardı. Çalışma Komisyonunun amacı, "emekle ücreti eşit kılma ve toplumcu öğretileri yayma" olarak saptanmıştı. Ama Komün'deki düşünce ayrılıkları, farklı görüşleri savunanların uzlaşmazlığı komisyonun çalışmalarına da yansıyor. Bu yüzden ilkelere bir açıklık getirmek güçleşmekteydi. Bununla birlikte, üyelerinin çoğu işçi sınıfından gelen ve işçi sınıfının gereksinimlerini bilen komisyon somut

çözümler bulma konusunda önemli girişimlerde bulunmuştur.

Komisyon bir karamameyle patronları tarafından terk edilen işyerlerinin yeniden işletmeye açılmasını öngördü. Bu kararname işyerlerini terk ederek kaçan patronları bir çeşit "asker kaçağı" olarak nitelendirmekteydi. Terk edilmiş işyerlerinin, atölyelerin daha sonraları kooperatif şirketler kurulması yoluyla işçilere teslimi düşünülmekteydi.

Bu arada bir kararnameyle fırıncıların gece çalışmaları yasak-

Komün'ün Versailles'cı askerleri kendi safına çekmek için yaptığı "kardeşlik" çağrılarını karşılıksız kalıyordu. Ulusal muhafızların, 1871 Martı'nda bastırdıkları bu afiş, Versailles askerlerini Komün'le birleşmeye, ona katılmaya çağırılmaktadır.

Komün yönetimi kenti sonuna kadar savunmak için Paris'te barikatlar kurmuştu. Üstte, Paris'te Rue de Rivoli'de Komüncülerin kurdukları barikatlar görülüyor.

landı. Bu karar fırın işçileri sevinçle karşıladılar.

Bir başka kararname, işyeri sahiplerinin ücretler üzerinden aldıkları para cezalarını ve kesintileri yasakladı. Komün'e karşı olan *Le Bon Sens* gazetesi bu kararın "çalışma özgürlüğüne bir saldırı" olduğunu ileri sürdü.

Komün, işçi ücretlerini dolaylı olarak koruma yollarını da araştırdı. Çalışma Komisyonu, "geçici bir dönem" için, el emeği ücretlerinin kesinlikle kaydedildiği bir vergi def-

teri tutulması zorunluluğunu koydu. Yoksul vatandaşların rehlin olarak emniyet sandıklarına verdikleri eşyalar kendilerine geri verilmeye başlandı.

Hayırsever derneklerinin kaldırılması kararlaştırıldı. Bu dernekler yerine, yirmi bucakla birer yardım bürosu kurulacak, yardım kurumları laikleştirilecek, kaynakları kesin bir biçimde denetlenecekti.

Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, daha 20 Mart'ta, ev sahiplerine ve otelcilere kiracılarını çıkarmayı

yasaklamıştı. 250 franktan aşağı üç aylık kiraların ertelenmesini ve evlerinden atılmış kiracıların isterlerse üç ay daha evlerinde kalmalarını sağlayacak bir kararname çıkarıldı. Bu arada karanlık ve rutubetli bodrum katlarında oturan işçiler Versailles'a kaçmış olan zenginlerin evlerine yerleştirildi. Ayrıca vadesi gelen borçların ertelenmesi ve bunlara üç yıllık bir ödeme süresi tanınması kararlaştırıldı. Bu kararname, orta sınıf tüccarlar üstünde olumlu etkiler yarattı.

Komün'ün, idarı yönden aldığı tedbirler arasında, rejimin işçiler lehinde demokratlaşmasını sağlamak ve imparatorluk bürokrasisinin sürmesini önlemek için aldığı iki karar vardı. Önce, adalet ve öğretim dahil, bütün yönetim mekanizmasında çalışanların "seçim" yoluyla işbaşına gelmesi kararlaştırıldı; sonra da en yüksek memur aylığı 6 000 frankta donduruldu. Böylece yöneticilerin aylıkları işçi ücretleriyle eşitlenmiş oluyordu.

Komün, ölen Komün savaşçılarının meşru ve gayri meşru dul ve yetimlerinin desteklenmesi konusuna da eğilmiş, ayrıca tanınmış çocuklarının meşruluğunun onaylanmasını, tanınmamışlarınsa Komün tarafından evlat edinilmesini öngörmüştür.

Kentin birçok mahallesinde topçu mevzileri oluşturulmuştu. Resimde Montmartre tepesine yerleştirilen toplar görülüyor.

Komün, dinle devlet işlerinin bir-birinden ayrılması konusunda da, bir kararname çıkmıştır. Bu kararname ile Paris Komünü, "özgürlüğün, Fransız Cumhuriyeti'nin başta gelen ilkesi olduğunu" göz önüne alarak, Kilise ile devleti birbirlerinden ayırmakta; diyanet işleri bütçesini kaldırmakta; dinsel kurumların elinde bulunan taşınır ve taşınmaz vakıf mallarını ulusal mülkiyet saymakta ve bu malların tür ve özelliklerini saptamak ve onları ulusun emrine vermek amacı ile hemen bir soruşturma yapılmasını öngörmekteydi.

O sıralarda Kilise işçi sınıfının gözünde saygınlığını güvenirliğini yitirmiş bulunuyordu. Blanqui'nin cılığın din eleştirisi de etkisini duyuruyordu. Komün, dinsel işlere ayrılan bütçenin kaldırılmasını ve Kilise mallarının kamulaştırılmasını da emretmişti. Bu karar tam gerçekleştirilememişse de bazı manastırlara baskın yapılmış, iki kilisenin malına da el konmuştur.

Komün'ün öğretim siyaseti, bir toplumsal nitelik taşır. Komün, 2 Nisan günü okullardan dinsel eğitimi kaldırmıştı, bir teknik öğretim programı hazırlamış; tıp öğrenimini yeniden düzenlemeye yönelmiş; genel güvenliğin yönetiminde bulunan tiyatroları, bir şirket aracılığıyla işletme yoluna girmişti. Sanatçılar Federasyonu, Güzel Sanatlar Okulu'nun bütçesinin kaldırılmasını, devletin sanat çalışmalarına karışmamasını ve halk şenlikleri düzenlenmesini istemekteydi. Bu arada Opera, Luxembourg Tiyatrosu, müzeler ve kitaplıklar yeniden örgütlenmişti.

İşçi sınıfında da Komün, Paris'in beslenmesini sağlamak ve fiyatları düşürmek için büyük çaba gösterdi. Et ve ekmeğe narh kondu, fırıncılara ucuz tuz sağlamak amacıyla toptan tuz satın alındı. Toplan satışlar, hal ve çarşılar, maliye ve güvenlik temsil kurulları tarafından denetlendi.

Komün'ün en büyük güçlüğü mali konularda ortaya çıkmıştır. Komünün merkez bankası niteliğindeki olan Fransa Bankası'nı kamulaştıramadı. Komün süresince Savaş Bakanlığı en pahalıya mal olan bakanlık olmuştu. Komün'ün toplamı 42 milyonluk gelirin 33 milyonunu askeri amaçlar için harcamıştı.

Paris Komünü, Lyon, Marsilya, Toulouse, Creuset ve daha başka kentlerde kurulan komünlerle ilişki kuramıyordu. Ayrıca Paris dışındaki bu komünler kendi aralarında da ilişki kuramıyorlardı. Bu yüzden

Komün, sınırlı bir bölgede egemenliğini sağlayabilmekteydi. Mahallî bir yönetimin gereklerine göre kurulu ve bütünüyle Paris'e özgü bir hükümet biçimi olan Komün'ün karşısında Thiers'in ayakta tuttuğu, bütün Fransa'yı kapsayan bir hükümet vardı. Bu hükümet, ordusunu yeni baştan düzenleme olanakları bulmuş, ayrıca Komün'ün kolunun uzanamadığı kırsal bölgelerde Komün'e karşı yoğun bir kampanyaya girişmişti. Paris'te çok sayıda ajan, Thiers hükümeti için çalışıyor, Komün'te il-

gili ayrıntılı bilgileri Versailles'a aktarıyordu.

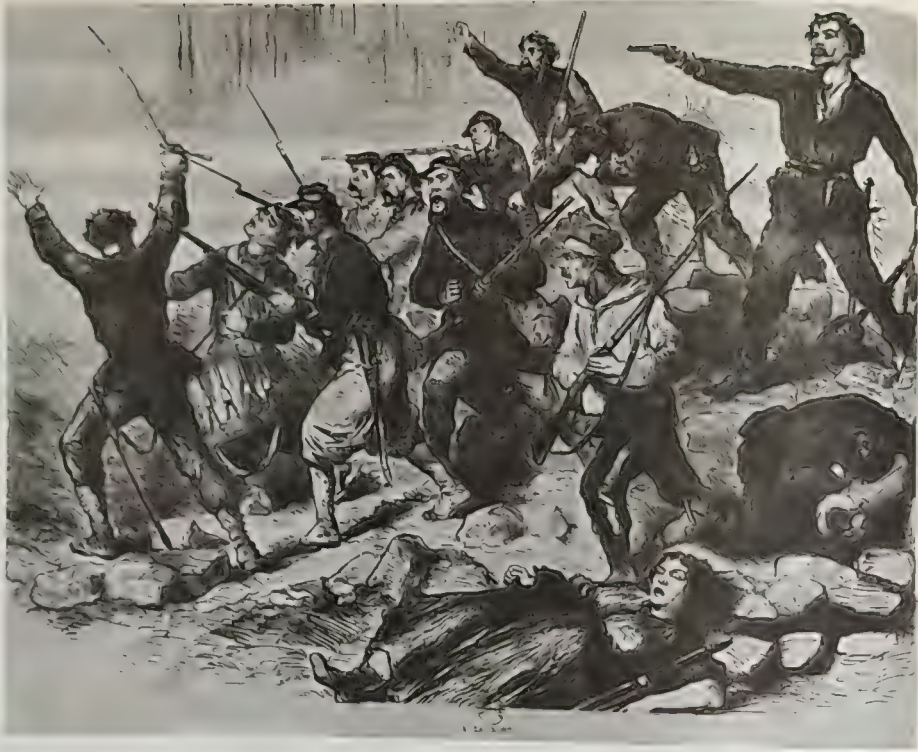
Komün Savaşı

Thiers, Paris'te doğmuş olan devrimci iktidarı devirmek için sabırsızlanmaktaydı. Hükümete sadık kalmış bütün birlikleri, bütün görevlileri Paris'ten Versailles'a çağırıyordu. Oysa 18 Mart'ı izleyen ilk günler Versailles hükümetinin ve ordusunun durumu hiç de iyi değildi: Askerî birlikleri yetersizdi.

2 Nisan-21 Mayıs 1871 tarihleri arasında Paris'in işgal ve kuşatma durumunu gösteren Komün haritası.

Halk, yurdunu Alman istilacılara ve onlarla işbirliği içinde olan Thiers'in Versailles rejimine karşı korumak üzere Komün bayrağı altında birleşiyordu. 1871 Nisanı'nda yayımlanan bir İngiliz dergisinin kapağında (solda) şunlar yazıyordu: "Paris kırmızı bayrak altında."

"Kanlı Hafta",
Versailles'cıların,
kentin burçlarından
birinin Komün'e
ihamet eden bir
ustabaşı tarafından
gizlice açılması
üzerine Paris'e
girmeleriyle başladı.
Komün böyle bir
ihamet olasılığını
düşünmemişti. Derin
bir şaşkınlıktan
sonra Delescluze ve
Dombrowski gibi
Komüncüler
kendilerini
toparlıyorlar ve
direnme koşullarını
hazırlamaya
koyuluyorlardı.
Paris'te göğüs
göğüse çarpışmalar
başlamıştı:
Sağda,
Vendôme alanında
Versailles'cılarla
Komüncüler
çarpışıyor.

Ama Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, Versailles'in o günlerdeki bu zayıf durumundan yararlanmayı bilemedi. Üstelik Thiers'in birliklerini Paris'ten Versailles'a nakletmesine bile engel olmadı. Thiers hükümeti, Komün'ün gösterdiği bu gevşeklikten, saflıktan yararlanarak, durumunu güçlendirme yollarını arayacaktı. Paris'te sayılamayacak kadar çok casus ve sabotajcı bulunduracak, Komün bunlara karşı da kesin ve kararlı bir tavır alamayacaktı. Komün gerici gazeteleri yasaklamakta, karşı - devrimcileri tutuklamakta da geç kaldı. Komün'ün kamulaşmadığı Fransa Bankası'ndaki paralar, banka yöneticileri tarafından Versailles'a kaçırıldı ve Versailles hükümetinin mali ve askerî yönden güçlenmesine böylece olanak sağlandı.

18 Mart'ı izleyen günlerde Merkez Komitesi bir iç savaş olasılığını hiç düşünmemekteydi. Paris belediye başkanlarıyla milletvekilleri, Versailles hükümetiyle uzlaşma sağlamanın yollarını arıyorlardı. Oysa Thiers hükümeti, bütün bu uzlaşma girişimlerini bir çeşit küçümsemeyle geri çeviriyor ve Komün'ü tanınamakta direniyordu.

Thiers, Komün eylemini bir türlü kabul edememekteydi. Komün'e karşı ordusunu güçlendirmek için Bismarck'la pazarlığa girişti ve sonunda da Bismarck'tan emrinde 170 000 asker bulundurma hakkını elde etti. Bunların 130 000'i Alman esir kamplarından salıverilen Fransızlardı. Almanya'da çok ağır koşullarda tutsaklığı yaşamış bu insanlar bir kardeş kavgasına sürüklenmek üzere serbest bırakılmışlardı. Thiers, yenik çıkan bir savaşın utancını, kendi yurttaşlarına karşı kazanılacak bir zaferle onarmak istiyordu.

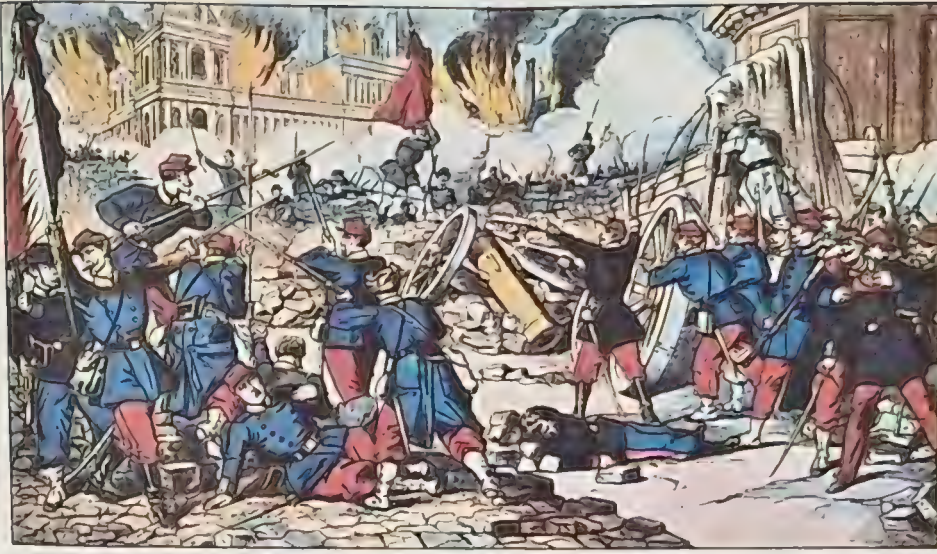
Öte yandan Bismarck, kendi ülkesindeki düzenin tehlikeye girmesinden ve Paris'i saran devrim ateşinin Almanya'ya yayılmasından korkuyordu. Komün'e karşı Thiers, yurdunu ıstıla eden düşmanlarla bütünleşmekteydi. Bismarck, Thiers hükümetine yardım etmeyi kabul ediyor ve onunla birlikte Komün'ü ezip, dağıtacak koşulları hazırlıyordu.

Düzenli ve meslekten yetişme Versailles ordusunun karşısında, sonradan alaylı bir biçimde komünar (Fransızca yazılışı *commune*) olarak anılacak Komüncüler

vardı. Askerî eğitim görmemiş, bir gönüllüler ordusu oluşturuyorlardı. Bu savaşçıların sayısı ancak 40 000'i bulmaktaydı.

Komün'e karşı kazanacağı zaferden emin olan Thiers, 8 Mayıs günü Parislilere bir ultimatom verdi. Bu ultimatomda "azınlığın halka zulmettiği" ileri sürülüyor ve Parislilerden kenti teslim etmeleri isteniyordu. Bu duyuru, kent duvarlarına asılınca Ulusal Kurtuluş Komitesi, Thiers'in evinin yakılmasına karar verdi. Başlangıçta, fıkralar ve karikatürlerle Thiers'i alay konusu yapan Parisliler şimdi onun ihaneti, Almanlarla anlaşması, bu anlaşmanın koşullarına göre Alsace-Lorraine'in bir bölümünü Almanya'ya bırakıp beş milyon altın frank tazminat ödemesi ve Komüncülere karşı ınatçı, uzlaşmaz tutumu yüzünden, artık ondan nefret ediyorlardı. Komüncüler 10 Mayıs günü Thiers'in evini yakılar, koleksiyonlarını parçaladılar.

KomünSavaşı birçok dönemlere ayrılmaktadır. Komün seçimlerine kadar uzanan bir süreden sonra, Versailles'lı nöbetçilerle, Komün'ün öncüleri arasında ilk çarpışmalar olmuş, 30 Mart'ta Ver-

Belediye Binası
önünde çarpışmalar.

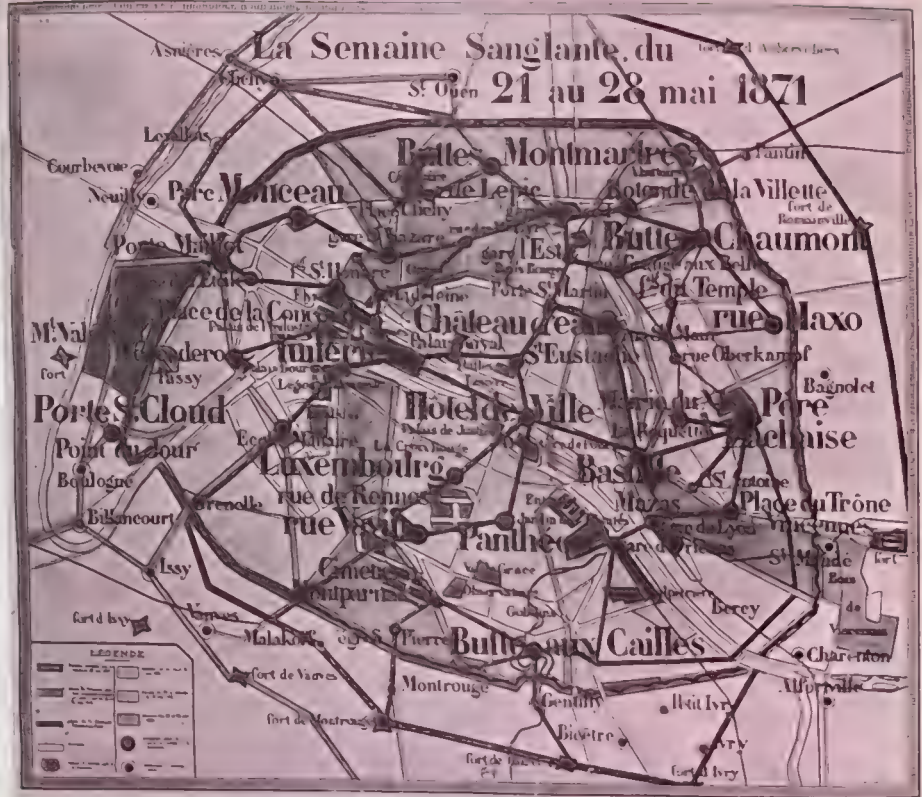
Paris'in direnişi
28 Mayıs 1871'e
kadar sürdü.
21-28 Mayıs arasında
çarşımlar kentin
içine yayılıyordu.
"Kanlı Hafta"
süresince Paris
kentinin
Komünçüler
açısından askeri
haritası (altta).

sailles'lıların öncü birliği, *Federe'*leri (Komün birliklerini) bozguna uğratmıştır. Versailles hazırlıklarını öğrenen Komün, Fransa'nın hainlerine karşı savaşa girmeğe karar verir, ama geç kalmıştır. Versailles birlikleri güçlenmiştir; 24 Nisan'da ulusal muhafızların saldırısını püskürtür.

Bundan sonra savaşın yeni bir dönemi başlamıştır. Thiers'in planlarını uygulama görevi, Alman savaşında yenik düşenlerden MacMahon komutasındaki büyük orduya verilmiştir. Amaç, Neuilly'yi ele geçirmek, güneydeki bütün müstahkem birlikleri yıkmaktır. 24 Nisan'a kadar, kuşatılanlarla kuşatılanlar arasında kısa süreli çarpışmalar, karşılıklı top ateşleri olmuştur.

Çarpışmalar, Versailles'lıların zaferi, önemli yerleri kuşatmalarıyla sonuçlanmaktadır. Yeni savaş delegesi Delescluze durumun ciddiyetini kavrayarak, mücadelenin amacını şöyle açıklamaktadır: "Kendi özgürlüğünüz ve toplumsal eşitlik için savaşıyorsunuz. Fransa'nın ve bütün dünyanın kurtuluşu için savaşıyorsunuz."

Versailles birliklerinin komutanı MacMahon ise kazanılan başarılarından ötürü ordusunu kutlamakta ve onları kesin zafere ulaşmaya çağırıyordu. Versailles'lı birlikler, Vanves müstahkem mevkiinde ele geçirildi, 18 ve 19 Mayıs günleri Federeler kale burçlarından bu birliklerin üzerine top ateşi açıyorlardı. Bu Thiers'in asker-

GUSTAVE FLAUBERT VE KOMÜN

1870 savaşı Gustave Flaubert'e gerçek bir şok etkisi yaptı. Daha sonraki yıllarda görülen sinirsel bozukluklarının bu şokun etkisiyle ortaya çıktığı sanılır. Croisset'teki evini Prusyalılar işgal etmişlerdi ve Flaubert, yazılarını gömmek zorunda kalmıştı. Komün'den sonra Paris'e yaptığı bir geziden, son derece sarsılmış olarak döndü. "Tuileries" bahçesinin harap durumunu gördüğünde "Duygusal Eğitim" (Flaubert'in ünlü romanı; L'Education sentimentale) anlayışlarıydı, bunların hiçbirini olamazdı" diye yazacaktı. Flaubert, Fransızlar savundukları siyasal görüşlerin aldattığını önceden görebilselerdi, hiçbir zaman onlar için bu kadar şiddetle çarpışmazlardı demek istiyordu. George Sand'a yazdığı mektubunda: "Utanc verici işçiden, anlamsız burjuvadan, aptal köylüden ve nefret verici rahiplerden o kadar bıktım ki" diyor.

Öte yandan, bu dönemde yazdığı en sert mektuplarında, düşüncelerinin başka bir yön aldığını görüyoruz. Komün'ün Flaubert üzerindeki etkisi, öteki Fransız aydınlarının çoğunda olduğu gibi, onun da burjuva sınıf bilinci-ne sahip çıkması biçiminde görülür. Gerçekten de Flaubert'in yaşamı, annesi ve düşük gelirli aile düzeniyle, hep bir burjuva yaşantısıydı. George Sand'a yazdıklarından, gençliğinde, tıpkı Frédéric Moreau (Duygusal Eğitim'in kahramanı) gibi "yaşamaktan korktuğunu" anlamaktayız. Bir yandan Eskiçağ'ın görkemli değerlerini yüceltirken, öte yandan da sistemli ve belirli bir bilinçle, yurttaşlarını tedirgin etmek için aşırılıkları körükleyen, XIX. yy. ortalarının, orta halli bir Fransız yurttaşı olarak kaldı. Fransız klasisizminin uzun süreli egemenliği, disiplini, nesnelliği ve biçimsel kuramlara gösterdiği bağlılıkla Flaubert, yapıtlarının kuru bir anlatıma sürüklenmesini önleyebilmiştir. Ancak, işçi sınıfı hükümetinin Paris'i iki buçuk ay süreyle ele geçirip, anıtları yıkması ve burjuva rehinelere öldürmesi üzerine, Flaubert de, Komünçülere herhangi bir saygıdeğer "bakka! dükkânı sahibi" kadar, şiddetle karşı çıktı. George Sand'a "Butün Komün'ün zindanlara gönderilip, bu kanlı serserilere, kurek mahkûmları gibi boyunlarına zincir vurulup, Paris'in çöpleri toplatırılmalı görüşündeyim. Tabii bu insanlık dışı bir tutum olurdu. Ama bu vahşi kopeklere bu kadar yumuşak davranıp, ısrırdıkları insanlara anlayış göstermemek olur mu?" diye yazmaktaydı. Flaubert'e göre "insan ruhunun aşağılanmasına" neden olan

"doğrudan oy kullanma hakkı" bir an önce kaldırılmıyorsa; ancak uygarlık gereği olarak görüldüğü "zekâ" ve "eğitim" in yanı sıra artık "ırk" ve "para" da, onun için önem taşıyor ol-
muşt.

Flaubert, George Sand'a şunları yazıyordu: "Kitle ve çoğunluk her zaman çılgındır. Çok sayıda inancım yok, ama bu inancım sıkı sıkıya bağlıyım. Ancak ne kadar anlamsız olursa olsun, ölçsüz verimlilik potansiyeli bakımından kitleye saygı duyulmalıdır. Ona özgürlük vermek, ancak güç vermemek gerekir. Sınıfsal ayrıma senden çok inandığım söylenemez. Kastlar, artık arkeolojinin malı olmuştur. Ancak tek inandığım şey, yoksulun zenginden nefret ettiği ve zenginin de, yoksuldan korktuğudur. Bu durum böylece sürüp gidecektir. İki tarafa da karşılıklı sevgi aşılamaya çalışmak yarırsız. İlk olarak yapılması gereken şey, güçlü olan zenginlerin eğitilmesidir. İzlenecek tek akılcı yol, her zaman söylediğim gibi, mandarinlerden kurulacak bir hükümettir. Bu iş için mandarinlerin büyük ölçüde eğitilmiş olmaları gerekmektedir. Halk, sürekli olarak (toplumsal öğeler aşamalanmasından) ikinci sınıfı ve sınırsız kitle özelliğinden dolayı tabanı oluşturmaktadır. Çok sayıda köylüye okuma öğretip, rahiplerini dinlemez duruma gelmelerini sağlamanın bize hiçbir yararı olmayacaktır. Oysa Renan ve Littré gibi insanların sayılarını çoğaltmanın ve onları dinlemenin son derece büyük önemi vardır. Kurtuluşumuz, yasalara uygun aristokrasidedir. Bundan amacım, yalnızca sayıya çok olmaktan öte, başka özellikler de taşıyan bir çoğunluk oluşturulmasıdır." Renan ve Taine'in de, bir seçkinler tabakası önererek, benzer görüşlere başvurdukları görülür. Flaubert ise, mandarinlerin egemenliği ve zenginlerin eğitilmesi tasarılarının, yıllar önce çok otoriter oldukları gerekçesiyle aşağılayarak karşı çıktığı Saint-Simon'un görüşlerinin paralelinde bulunduğu hiçbir zaman farkına varmadı. Komün, Flaubert'in içinde, kendi türünde bir despotluk eğilimini doğurmuştu.

"Proletarya" kavramı Flaubert'e dokunaklı geliyordu; ona göre proletarya kendi başına etkili eylem yapamayacak kadar aptaldı. Komün, bu bakımdan onu tam bir panığa uğrattı; bu yüzden de Komünçülere canı ve serseriler diye sövmekten kendini alamadı.

Edmund Wilson
(The Politic Of Flaubert'den)

COMMUNE DE PARIS

COMITÉ
DE SALUT PUBLIC

Que tous les bons citoyens se lèvent!
Aux barricades! L'ennemi est dans
nos murs!

Pas d'hésitation!

En avant pour la République, pour la
Commune et pour la Liberté!

AUX ARMES!

Paris, le 22 mai 1871.

Le Comité de Salut public,
ANT. ARNAUD, BELLIOUAY, E. Eudes,
F. GAMBON, G. RANVIER.

lerinin ilerleyişlerini bir dereceye kadar durduracaktı.

Mac-Mahon kuvvetlerinin 20 Mayıs'ta sürekli top ateşleriyle Federe'leri geriletmeleriyle, Paris-Versailles iç savaşının son aşaması başladı.

Kanlı Hafta

20 Mayıs günü Versailles'liler kente saldırıya geçtiler. Bir hain onlara kılavuzluk ediyor, Komün'cülerin savunmasının en zayıf noktalarını gösteriyordu. Versailles birlikleri, 21 Mayıs günü Paris'e girmeyi başardılar. Paris sokaklarında amansız bir savaş başlamıştı.

Aslında, Versailles'a bağlı birliklerin Paris'e girişini Bismarck kolaylaştırmıştı. Bismarck, Versailles birliklerinin Prusya hatlarından geçmelerine ve böylece Komün'cüler, beklemedikleri bir yerden, kuşeyden vurmalarına izin vermişti.

21 Mayıs'tan, 28 Mayıs'a kadar süren ve *Kanlı Hafta* olarak adlandırılan savaş, gerçek bir sokak savaşıydı. 120 000'i aşan düzenli kuvvetlere karşı önce dağınık, 25 Mayıs'tan sonra biraz daha toplu ve düzenli birkaç bin Federe, kentin birbirine yakın noktalarında savaşıyor ve Paris'i savunuyordu. Düzenli kuvvetler, barikatların arkasına sığınmış isyancıları öldürüyor ya da infaz mangalarının gönüllü katillerine kurşuna dizdiriyor.

Bu arada Paris'in şehircilik yönünden planı da ayaklanmanın bastırılmasında rol oynadı.

Napoléon III döneminde belediye başkanı Baron Haussmann'ın şehir planlarının uygulanması sonucunda Paris, şehircilik yönün-

den büyük değişikliklere uğramıştı. Napoléon III'ün kent güzelleştirme ve geliştirme düşüncesine, olabilecek ayaklanmaları bastırma kaygısı da karışmıştı. Haussmann'ın kararlaştırdığı çalışmaların başlatılması için gerekli mali koşulları incelemek üzere toplanmış olan komisyonda bir komisyon üyesi çalışmaların amacını şu sözlerle özetlemişti: "Bir zamanlar, isyanların bastırılmasına top tüfekte başlanmış, şimdiye kazma kürekle başlanıyor."

Baron Haussmann'dan önce Paris'in dar ve taşlıklı yolları sokak savaşları ve barikatlar için çok elverişliydi. Öte yandan, isyanları bastırarak düzenli askeri birlikle-

Komün'ün Ulusal Kurtuluş Komitesi 22 Mayıs 1871 günü Paris halkına seslenen bir bildiri (üstte) yayımlıyordu:

"Bütün iyi yurttaşlar, ayağa! Bariketlere koşun! Düşman, kent sınırlarının içindedir! Cumhuriyet için, Komün için, özgürlük için, ileri! Silah başına!"

Paris sokakları, Komün'cülerin cesetleriyle doluydu (solda). Sokaklarda kurşuna dizilmeyenler, Yeni Kaledonya gibi ceza sömürgelerine sürgüne gönderiliyorlardı (üstte, solda).

Paris Komünü'nün düşmesinden önceki son büyük çarpışma Père-Lachaise Mezarlığı'nda, mezar taşları arasında olmuştur

BİR KOMÜNCÜNÜN GÜNLÜĞÜ/

Prosper-Olivier Lissagaray, inanmış bir cumhuriyetçi ve laiklik yanlısıydı. Komün döneminde yönetici bir rol almamakla birlikte, yoğun bir biçimde çarpışmalara katıldı. Paris, Versailles'in eline geçtikten sonra Belçika'ya sığındı ve orada, "Kanlı Hafta" çarpışmaları üzerine Barikatlar Arkasında Mayısın Sekiz Günü'nü yazdı.

Londra'da sık sık buluştuğu Marx'ın desteğiyle bu küçük kitabı "1871 Paris Komünü Tarihi" adı altında genişletti. Bu kitap Komün konusunda en önemli yapıtlardan biri olarak tanınmıştır. Aşağıda Lissagaray'nın bu kitabından 23 Mayıs günü Montmartre'in düşüşünü anlatan bölümden bir alıntı verilmiştir:

"23 Mayıs, Saat sabahın üçü. Barikatlarla Komün daha olmedil! Sabah meltemli yorgun yüzleri canlandırıyor, taze bir umut doğuyor. Düşmanın top ateşi bütün cephede günün doğuşunu selamlıyor sanki. Komün topçusu ise bütün gücüyle Montmartre tepelerine kadar uzanan bir çizgi üzerinde bu ateşe karşılık veriyor, Montmartre tepeleri şimdi biraz canlanmaya başladı.

Birkaç gündür hareketsiz durmuş olan Versailles'ci komutan Ladmırant, adamlarını tahkimatlara doğru sürdü, Neuilly'de Saint-Ouen'a kadar bütün sur kapılarına karşı saldırıya geçti. Onun sağında bulunan bir başka Versailles'ci komutan Clinchant, Batignolles'den başlayarak barikatlara saldırdı. Önce Car-

dinet sokağını ele geçirdiler. Sonra sıra ile Noblet, Truffant ile Condamine sokakları, Clichy'nin Avenue Barse'ı. Birden Saint-Ouen'daki sur kapısı açıldı. Versailles'ci askerler boşalıyordu. Bu, dünden beri dış kesimde çarpışan Montaudon tümeniydi. Prusyalılar, tarafsız bölgeyi Versailles'cılara teslim etmişti. Bismarck'ın izniyle Clinchant ve Ladmırant, tepeleri iki yönden kuşatıyorlardı.

Komün savunmacılarından Malon, 17. bucağa kuşatılmak üzereyken, Montmartre'a doğru çekilmeyi emretti. Yurttaş Dimitriyev ve Louise Michel'in yönetiminde yardıma gelmiş olan 25 kişilik bir kadın birliği de oraya gitme emrini almıştı. Clinchant ilerlemeyi sürdürüyor, Clichy alanındaki barikatın önüne kadar geliyordu. Arkasında ancak elli kadar kişinin savaşabileceği bu derme çatma taş yığını almaları için Versailles'cılarını Petersburg sokağı ve Chaptal kolejindeki silahlı birliklerini bir araya getirip güçlerini birleştirmeleri gerekti. Federelerin artık atacak kurşunları kalmadığından, tüfeklerini taş ve katran topaklarıyla dolduruyorlardı. Barutları da tükendikten sonra Cameres sokağına çekildiler. Saint-Ouen caddesini ele geçiren Ladmırant, Montmartre Kilisesi'nin avlusundan Federelerin kurduğu barikatın yanından geçerek ilerledi. Teslim olmak istemeyen yirmi kadar ulusal muhafız Versailles'cılar tarafından kurşunlandı.

(Arkası sayfa 26'da)

rin dar ve çamurlu sokaklara gire-
rek dağılması, isyanların bastırıl-
ması açısından zorluklar doğuru-
yordu. Böylece sokak savaşlarına
uygun sokakların kaldırılması, on-
ların yerine geniş bulvarların yapıl-
ması askeri gereksinimleri karşıla-
ma açısından önem taşımıştır. Sü-
vari ve topçu kıtalarının özel görev-
lerini kolaylaştırmaları ve birlikle-
rin dağılmadan ve çabuk bir biçim-
de isyancıların üzerine gönderil-
meleri amacıyla geniş rahat cad-
deler görevini görecektir. Hauss-
mann'ın gerçekleştirdiği bu şe-
hircilik planı, Versailles'cilerin ve
Thiers'in zaferini de kolaylaştırmış-
tır.

Buna karşılık Federeler bu geniş
caddelerin kendilerine de sağlaya-
bileceği kolaylıklardan yararlanma-
yı başarmışlardır. Ulusal Muhafız
Merkez Komitesi'nde özel askeri
hizmetlerle görevli Polonyalı göç-
men Dombrowski'nin genel planı
çerçevesinde bütünlenen mücade-
le biçiminden vazgeçilmiş, Fede-
reler kendi mahallelerinin savunul-
masıyla görevlendirilmiş, böylece
Paris savunması barikatlar strate-
jisinde anlatımını bulan bağlantısız
bir savaş niteliğine bürünmüştür.
Böylece barikatlar, Haussmann
caddelerinin açıklığından yararlan-
nan, sayıları ve araç-gereçleri yön-
ünden üstün durumda olan düz-
gün kuvvetler tarafından kolayca
sarılmış, yalnız ve bağlantısız kal-

mıştır. Oyle ki Komüncüler, söz ge-
limi Montmartre'da olduğu gibi,
hükümet birliklerinin saldırdıkları
yöne arkasını veren barikatlar kur-
ma durumuna bile düşmüşlerdir.
Komüncüler arasındaki haberleş-
me zorlukları ve bağlantı yokluğu,
başından beri, Komüncülerin aley-
hine olan bir durum olmuştur.

Öte yandan, Versailles'in dü-
zenli 130 000 askerinin öncüleri de

pazarı pazartesiye bağlayan gece
kente girdiklerinde bu geniş cad-
deleri ve rıhtımları kullandılar ve
yavaş yavaş ilerlediler. Bu arada
Mac-Mahon'un emrindeki asker
sayısının sürekli bir biçimde art-
makta olduğu da unutulmamalıdır.
Almanlarla, Fransız ordusunun es-
ki askerleri arasında Komüncüle-
re karşı bir koalisyon kurulmuş gi-
biydi. Ayrıca, Almanlara karşı ye-

*28 Mayıs Pazar
sabahı bile, can
çekişen Paris'in hâlâ
direnildiği
söylenebilirdi. Ferré,
Varlin, Gambon ve
Ranvier'nin umutsuz
çabalarıyla o gün
öğleye doğru, son
Federe top ateşleri
yükseliyordu (üstte).*

*Oberkampf
Sokağı'ndaki son
barikat da yıkılıyor
ve 28 Mayıs 1871
günü öğle saat
13.00'de Komün,
tarihe karışıyor.
Bunu, Versailles'in
"Komün cellatları"
tarafından, teslim
olan ya da
yakalanan
Komüncülerini,
sorguya gerek
görmeksizin hemen
oracıkta kurşuna
dizmeleri izleyecekti
(solda).*

BİR KOMÜNCÜNÜN GÜNLÜĞÜ//I

Daha gerilerde Epinettes takımı bir süre daha çarpışıyordu; giderek direnmeleri azaldı, saat dokuza doğru bütün Batignoles semti, düzenli ordu kuvvetlerinin eline geçmişti.

Vermorel, Montmartre için cephaneye geldiğinde, belediye henüz ordunun başarılarından haberdar değildi. Cephaneye arabasıyla geri dönmek üzere iken, Ferré'ye rastladı; kendine özgü o gülec sesiyle: 'Görüyor musun Ferré, dedi, azınlık grubu üyeleri çarpışıyor', 'Çoğunluk üyeleri görevlerini yerine getirecek' diye yanıtladı Ferré: 'Soylu bir biçimde ölecek olan, halka o kadar bağlı iki insanın yiğitlik yarışması!'

Vermorel, cephaneye arabasını Montmartre'a kadar götüremedi. Versailles'cılar Montmartre tepesini çevirmeye başladılar. Batignoles'u ele geçirdikten sonra, ellerini şöyle uzatsalar Montmartre'ı alabileceklerdi. Montmartre tepeleri ölü gibiydiler. Bölükler teker teker sanki erimişler, kaybolmuşlardı. Birkaç saat sonra düzenli ordunun saflarında görülen bazı ne idüğü belirsiz kişiler, savaşımları kaçmaya kıışkırtmış, çevreye gerçek dışı haberler yaymış, sürekli olarak askeri ve sivil makamları, ihanet ettikleri gerekçesiyle, engellemeye çalışmışlardı. Kuzey yönünde yalnızca yüz asker vardı. Bazı barikatlar geceleyin çok gevşek bir biçimde kurulmuştu. Yalnız kadınlar büyük bir gayret içerisindeydiler.

Cluseret, her zamanki gibi yalnızca ortadan kaybolmuştu. Cluseret'nin gönderdiği haberlere ve belediyenin verdiği bütün sözlerle karşın La Cécilia ne takviye ne de cephaneye alabilmişti. Saat dokuz sıralarında tepelerdeki topların artık sesini duymadığından, oraya gitti. Topçular yerlerinde değildiler. Batignoles'dan kaçıp saat onda gelen askerlerse yalnızca paniği getirdiler. Versailles'cılar rahatlıkla gelebildi; onları karşılamak için 200 kişi bile yoktu. Gene de Mac-Mahon, ancak en iyi birlikler ile saldırıya geçmeye cesaret etti. Montmartre'ın unu ve bu cephenin gücü Versailles'cılara bu denli ürktü. Tam mevcutlu iki kolordu Lepic, Mercadet sokakları ve Clignancourt yolu üzerinden buraya saldırdı. Arada bir bazı evlerden tüfeklerle ateş ediliyordu; o anda kollar halinde ilerleyen birlikler durdu, ateş edilen evleri kuşattılar. Montmartre'ı kuşatan, surların üstüne yerleştirilmiş topların ateş desteğinden yararlanan bu 20 000 asker, birkaç düzine tüfeğinlin yontemsizce savunduğu mevzileri ancak üç saatte ele geçirebildi.

Saat 11'de kilisenin avlusu bütünyle Versailles'cılarının elindeydi. Hemen sonra düzenli ordu birlikleri Chateau-Rouge'a ulaşılar.

Çevrede birkaç silah sesi duyuluyordu. Kısa zamanda, dövüşmekte direnen az sayıda savaşçılar ya ölmüş ya da tek başlarına kalmaktan yılarak geri çekilmişlerdi. Versailles'cılar yukarı çıkan bütün yamaç yollarından tepelere tırmanıyorlardı. Öğleye doğru Moulin de la Galette'e yerleştiler. St. Pierre alanından aşağıya bucağın belediyesine doğru ilerlediler ve küçük bir direnişle karşılaşmadan bütün 18. bucağı ele geçirdiler. Böylelikle savaşı, kaygısız; hatta umutsuz bir karşı koyma bile olmadan, alınması çok güç müstahkem yer, düşmana terk edilmiş oldu. Oysa kesin kararlı birkaç yüz kişi, buradan bütün Versailles ordusunu durdurup, Ulusal Meclisi bir anlaşmaya varmaya bile zorlayabilirdi.

Versailles'cılarının genelkurmayı Montmartre'a gelip gelmez, general Clément Thomas ve general Lecomte'un öcünü almaya girişti. Kırk iki erkek, üç kadın, dört çocuk, Rosien sokağı 6 numaraya getirildi. Burada başları açık olarak 18 Mart günü generallerin kurşuna dizildikleri duvarın dibine diz çökmeye zorlandılar, hepsi öldürüldü. Çocuğunu kolları arasında tutan bir kadın diz çökmeyi reddetti, yoldaşlarına şöyle bağırdı: 'Bu alçaklara ayakta ölebileceğimizi gösterin!'

Sonrakı günler bu kıyımlar sürdü. Her tutuklu kafflesi önce bir süre kurşunlarla delik deşik olmuş duvarın önünde bekletildi, sonra St. Denis yoluna bakan tepenin yamacında kurşunlandı.

Batignoles ve Montmartre ilk yığın kıyımlarına tanık oldu. Her üniformalı ya da ayağında postal olan kişi, hukuken hiçbir açıklama yapmadan soruşturmasız kurşuna dizildi. Versailles'cılar buyönmeye sabahın erken saatinden beri Batignoles kavşağında, belediye alanında, Cligny kapısında adam öldürüyorlardı. Moncéan parkı 17. bucağa en fazla yeğledikleri 'mezbaha' oldu. Montmartre'da tepeler, her basamağı cesetlerden oluşan Elysée ve dış bulvarlar, kıyımın merkeziydi.

Montmartre'dan iki adım öteye, daha felaketin haberi ulaşmamıştı. Blandre alanında kadın savaşçıların savunduğu barikatlar; saatlerce Clinchant'ın askerlerine karşı direndiler. Sonra Pigalle barikatına çekildiler; ancak bu barikat da saat ikide düştü. Barikatın başı Versailles'ci komutanın önüne getirildi. 'Kimsin?' diye sordu subay, 'Merkez Komitesi üyesi duvarcı Levêque' Versailles'ci tabancasını onun yüzüne doğru ateşledi, eller silahlarıyla ateş ederek adamı öldürdüler.'

Die Pariser Kommune 1871'den
(Yayımlayan: Helmut Swoboda)

Komün'ün Oberkampfsokakları'ndaki son barikatın da çöküşünü gösteren temsili bir resim.

nık düşmanın utancı Thiers'i ve yüksek rütbeli askerleri daha da tutuculuğa ve halk düşmanlığına itmişti

Komün'e Karşı Fransız ve Alman Burjuvazisi El Ele

Thiers'in ulusal savunma hükümetinin bakanlarından Jules Favre, 20 Mayıs'ta Frankfurt'ta Bismarck'la yaptığı görüşmede, Bismarck'ın, Paris surlarında gedikler açıldığını öğrenince, sevincini şu sözlerle dile getirdiğini Thiers'e iletilir:

Prens hazretleri: "Mükemmel" dedi, "şimdi faaliyetlerinizi planlamamız gerekiyor. Şiddet kullanmakta çok haklıyız. Siz bir partiye karşı değil, bütün uygarlıkların dayandığı yasaları ayaklar altına alan bir haydut sürüsüne karşı savaşıyorsunuz. Anıtların yıkılmasına, özel mülklerin saldırıya uğramasına ve belki de başpiskopos hazretlerinin katline seyirci kalabilir miyiz?"

Bismarck ayrıca şu sözleriyle de Thiers hükümetine yardım edeceğini bildiriyordu:

"Elimde tutsak bulunan Fransız askerlerini size nasıl geri göndereceğimi ve Fransa'ya hangi noktalardan girebileceklerini kesin ve ayrıntılı bir biçimde bana bildirmeniz gerekiyor. Bunlar açıklığa ka-

vuşunca hepsini size iade etmeye hazırım"

Bu konuda Belçika hükümeti de Fransa hükümetine yardımcı olacak ve Fransız tutsaklarının kendi topraklarından geçerek Fransa'ya girmesine izin verecekti.

21 Mayıs'ta Thiers, Frankfurt'ta bulunan J.Favre'a şu telgrafı gönderiyordu:

"Bismarck hazretleri kaygılanmasınlar: Paris savaşı bu hafta içinde sona erecektir. Birkaç gün içinde Paris'te yuvalanmış bulunan toplumsal düzene karşı haydutların kökü kazınacaktır. Şansölye bu işi bize bırakınsınlar, başka türlü davranmak (yani Paris'te bulunan Alman işgal kuvvetlerinin de bu katliam işine karışması) Fransa ve bütün Avrupa'ya zararlı olacaktır. Bizlere güvensinler: Bu hafta içinde toplumsal düzenin öcü alınmış olacaktır."

Alman hükümeti, bu arada, şöyle bir olasılığı da gözden geçirmişti: Komün, Alman işgal komutanlığının aracılığıyla isterse Alman hükümeti bunu kabul edecek midir? Alman hükümeti böyle bir öneriyi kabul etmeme kararı almıştır. Geriye bir olasılık daha kalmaktadır: Ayaklanmacılar kendilerini Alman esiri ilan ederlerse durum ne olacaktır?

Buna karşı Thiers hükümetinin bulduğu hukuki çözüm yolu hazırды: Bu durumda Komüncüler Almanya'da enterne edilir, Fransız hükümeti de "yasaları çiğnemiş

olan bu kişilerin" kendilerine iadesi konusunda adalet mekanizmasını işletirler.

Thiers hükümeti, Komün ayaklanmasının bastırılması konusunda çok hesaplı, kurnaz ve titiz davranıyordu. Oysa Komün'de bu saldırılara karşı belli başlı bir hazırlık söz konusu değildi

Burçtaki bir kapının, bir ustabaşı tarafından gizlice açılmasıyla 20 Mayıs Cumartesi öğleden sonra Versailles birlikleri Paris'e girdi.

Komüncüler ancak 21 Mayıs'ı 22 Mayıs'a bağlayan gece kendilerini toparlayıp direnme eyleminin koşullarını görüşmeye koyuldular. Bu arada Versailles birliklerinin sızma ve kuşatmaları sürmekteydi.

Komüncülerin ilk işi Parislileri savaşa çağıran bildiriler yayımlamak oldu.

Ama Versailles'lı birlikler aralıksız saldırmakta, önemli noktaları ele geçirmekteydi. Bazı sokaklarda birdenbire, direnmelerle, barikatlarla karşılaşılıyor, Paris halkı, kadını erkek ve çocuklarıyla mücadele ediyordu. Bu bakımdan, sokak savaşlarında Blanqui'nin öğütlerine uyuluyor gibiydi. Ama en önemli nokta bu direnme merkezleri arasında ilişki kurabilmektir. Bu ise bir türlü sağlanamıyordu.

Versailles'a bağlı birlikler yavaş ve planlı bir biçimde, dolambaçlı yollardan ilerlemekteydiler. Ele geçirilen tutsaklar kurşuna diziliyordu

Versailles'a bağlı birliklerin 28 Mayıs günü öğleden sonra Paris'e girişlerini gösteren bir resim.

ya da Babylone sokağı kışlasında kısa bir yargılamadan sonra idam ediliyordu.

23 Mayıs'ta, Versailles birlikleri barikatları aşıyor, düzgün kıtalar uzun ve dar sokaklardan Montmartre'a doğru ilerliyordu. Kentin Seine ırmağına göre sağ yakası savaşı bırakmış gibiydi. Yalnız bir döryol ağzında, rıhtımlarda ve bazı sokaklarda Komüncüler çok yoğun bir direnmeyle Versailles birliklerine karşı koyuyorlardı.

Komüncüler ev ev, sokak sokak çarpışıyorlardı.

Komüncüler en amansız savaşlarını işçi mahallelerinde verdiler. Burada çocuklar bile savaşa katılmışlardı. Barikatlarda çarpışan işçi sayısı 10 000'i buluyordu.

Bu arada Ulusal Kurtuluş Komitesi ile Ulusal Muhafız Alayı Merkez Komitesi, Versailles askerlerine bir çağrıda bulundu. Bu, umutsuz bir girişimdi; ama yine de, bir şeyler olabilir sanılıyordu. Çağrıda Versailles birliklerinden ayaklanmalara katılmaları isteniyordu.

Ama bu çağrı, Versailles'lı askerleri etkilemedi. Çağrının yayımlandığı gün savaş, Komüncülere acı kayıplar verdirerek sürüyor, bazı barikatlar düşüyordu. Versailles birliklerinin Federelere ateş açtıkları evlerde yangın çıkaran barikatlar Belediye Sarayı'na çekilmişlerdi. Komün üyeleri arasında da döneklilikler başgösteriyordu.

24 Mayıs günü Versailles birlik-

leri Louvre'u, Palais-Royal'ı tutmuş, sağ yakada bazı sokakları ele geçirmişlerdi. Bir süre sonra Panthéon'u da düşürüyor ve Saint-Jacques sokağında bir kıyıma girişiyorlardı.

Akşama doğru Komüncülerin elinde yalnızca XI, XII, XIX, XX. bucaklarla, III, V ve XIII. bucakların küçük bir bölümü kalmıştı. 24 Mayıs akşamı Savaş Komisyonu şu emri yayınlıyordu

**FRANSA CUMHURİYETİ
ÖZGÜRLÜK-KARDEŞLİK-
EŞİTLİK
Paris Komünü
Emir**

Pencerelerinden ulusal muhafızlara ateş açılan her bina derhal yıkılacak ve canileri ele vermedikleri ya da bizzat öldürmedikleri takdirde bütün sakinleri kurşuna dizilecektir.

Savaş Komisyonu
Kentin sol yakası bütünüyle boşalmıştı; sağ yakadaysa III. bucağın bazı noktaları dışında, artık son anlarını yaşamakta olan Komün'ün son hücresi, XI. bucak belediyesi dayanmaktaydı.

Gece belediye binası da boşaltılacaktı. 26 Mayıs gününce dar bir bölgede sıkışık kalmış olan Komüncüler çok yoğun bir direnme göstereceklerdi. Vurulanlar "Yaşasın Komün" diye bağırarak ölüyorlar, yine de teslim olmuyorlardı.

Ote yandan Versailles'lılar öne gelen Komüncüyü kurşuna

dızmakta, kitle halinde infazlar uygulamaktaydılar. Bu arada Komün milletvekillerinden Milliére'î de Panthéon'un basamaklarında zorla diz çöktürerek kurşuna dizdiler. Komüncüler de, buna bankacı Jecker'i, akşamüstü de papazlardan, gardiyanlardan ve Versailles yanlısı sivillerden oluşan bir topluluğu kurşuna dizerek karşılık verdiler.

Komüncüler Duvarı

27 Mayıs günü Komüncülerin sıkışıp kaldığı çember iyice daralmıştı. Son Komüncüler de çarpışa çarpışa can vermekteydi. Direnmenin son dayanak noktalarından biri 200 Komüncünün toplandığı Père-Lachaise Mezarlığı'ydı. Versailles'lılar, mezarlığın kapılarını kırdırsa da Komüncüler savaşlarını sürdürdüler. Sağ kalanlar, mezarlığın duvarları dibinde kurşuna dizildi. (1871'den beri, Parisli işçiler, her yıl Père-Lachaise Mezarlığı'na giderek Paris Komünü'nü anmak için Komüncüler Duvarı'nın önünde tören yaparlar.)

28 Mayıs günü, işçi mahallesinde ayakta kalan son barikat da düştü: Karşı-devrim zafer kazanmıştı. Komüncülerin Komün'ü savunmaya çalıştığı bu hafta tarihi 'Kanlı Hafta' adıyla geçecekti. Versailles'lıların düzenli ordusu

3 Nisan'dan 28 Mayıs'a kadar 877 ölü vermişti; Komünçülerin kaybı ise bu sayının en az dört katıydı. Buna, "Kanlı Hafta"dan hemen sonra başlayan toplu kıyımların kurbanlarını da eklemek gerekir 30 000 Komünçü yargılanmadan kurşuna dizildi. 40 000 savaşçı da ya hapse atıldı ya da uzak sömürgelere sürüldü. Sürgünlerin çoğu çok ağır koşullar yüzünden öldüler.

Versailles karşı-devrim hükümetinin adamları, Komünçülere akıl almaz işkenceler yaptılar. 28 Mayıs'ı izleyen polis taramaları sırasında yakalanan 38 668 tutuklu (1858'i kadın, 651'i çocuk olmak üzere) uzun sıralar halinde ve yorgunluktan bitkin bir durumda, Versailles burjuvalarının alayları, hakaretleri, tükürükleri altında caddelerden geçirildiler. Bu manzarayı alkışlayanlar arasında, başta Le-comte de Lisle ve Alexandre Dumas fils olmak üzere edebiyat dünyasının seçkinleri de vardı. Tutuklular, "ibret" olsun diye caddede

cadde dolaştırılıyor, kiliselerin önünde zorla diz çöktürülüyor, kırbaç ve süngü darbeleriyle dürtüklenerek kışalara, depolara, gemilere, kalelere kapatılıyorlardı.

28 Mayıs'ta mareşal MacMahon, Parislilere seslenen bildirisinde şunları söylüyordu:

Paris kurtulmuştur. Mücadele sona ermiştir. Düzen, iç güvenlik yeniden doğacaktır."

Aynı gün, Thiers, Saint-Louis kilisesine gitmiş ve Versailles piskoposunun vaazını dinlemişti. Piskopos şöyle diyordu:

"Her şeyin üstünde ilahi bir otorite vardır ve her iktidarın dayanağı ve kaynağı bu otoritedir."

Thiers ise 22 Mayıs'ta mecliste şöyle dedi:

"Yasalar harekete geçirilecek ve bütün sertlikleriyle, kesinlikleriyle uygulanacaktır. Mülkiyet haklarını çiğneyen, saygıdeğer kişileri rehine tutup yaşamlarına kasteden, hiçbir vahşi halkın yapamayacağı kadar büyük bir vahşetle ulusal varlığımızın onurlu simgesi olan

anıtlarımızı yıkıp deviren bu alçaklara yasaların kırbağıyla vurmak gerekir."

Thiers'in kırbaçlı yasaları, "Kanlı Hafta" süresince olduğu kadar, ondan sonraki günlerde de bütün sertlikleri ve kesinlikleriyle uygulandılar. Bir çırpıda ve gelişigüzel divanlar kurulmuş, subaylarla polis komiserleri kısa bir sorgudan sonra, hatta bazen sanıkların baruttan kararmış ellerine bakarak, Thiers'in yasalannı yürürlüğe koymuşlar; sırayla önderinden geçirdikleri Federeleri, kuşku sivil kişileri ya Versailles'a ya da "mezbahalar" a yollamışlar, pek azını da serbest bırakmışlardı. "Mezbahalar" da işi çabuk tutmak için mitralyöz kullanılmıştır. Mezbahalar 30 Mayıs'a kadar gece gündüz çalışmış, öldürülenlerin sayısı 25 000'i bulmuştu.

Bir süre sonra, cesetler yaz sığağıyla çürüyüp kokuşunca, onları yok etmenin ve kenti temizlemenin yolları aranmıştır. Bir yol bulunmuştur da: Cesetlerin bir bölümü

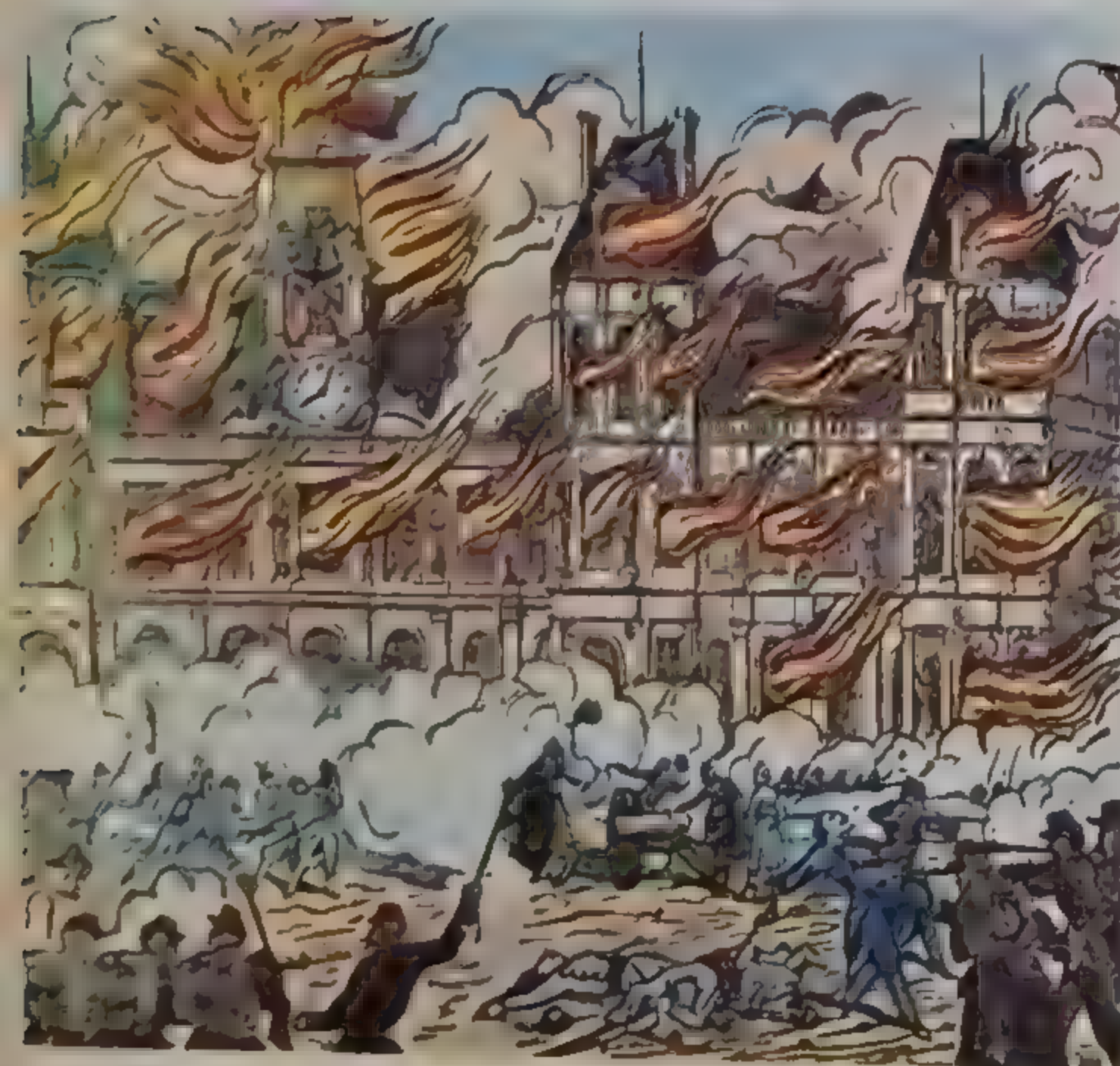
Direnmenin son dayanak noktalarından olan Père-Lachaise Mezarlığı'nın duvarı dibinde pek çok Komünçü kurşuna dizildi. Fotoğrafta bu mezarlıktaki son çarpışmalardan bir sahne görülüyor.

Paris Komünü'ne katılanlar değişik çevrelerden, değişik toplumsal sınıflardan geliyordu; üstelik belirli bir dünya görüşü çevresinde birleşmiş de değillerdi. Komün'ün amacı, başlangıçta Fransa'yı kuşatan Prusya ordusuna karşı direnmektir. "Ya özgür yaşamak, ya ölüm" adlı bu afiş, bu eğilimi dile getirmektedir.

Belediye Binası'nın 1871'de yanışını gösteren temsili bir resim.

kent içinde ya da dışında, mezarlıklarda ya da kale duvarları kıyısında açılan geniş yarıklara doldurulmuş, bir bölümüyse bütün delikleri tıkanmış kazamallara yığılarak yakılıp kül edilmiştir. Geri kalan ceset yığınları da, üzerine petrol dökülerek ateşe verilmiştir.

Kovuşturmaya uğrayan Parisliler arasında 35 000 Fransız'a karşı 1 725 de yabancı vardı. Bu oran yabancıların da katılmasıyla birlikte ayaklanmanın her şeyden önce bir Fransız ayaklanması olduğunu gösterir.

Komün Eylemi'ne katılmış olan yabancıların sayısı pek kabarık değildir ama, Avrupa'nın belli başlı kentlerinde Komün'ü destekleyen çok sayıda bildirli yayımlanmıştır. Özellikle İspanya ve İtalya'da Komün Eylemi, geniş yankı uyandırmış. A.B.D.'ndeki işçi çevreleri bile Paris'teki olayların etkisinde kalmıştır. Nitekim Engels, bu nedenle Enternasyonal'in merkezinin New York'a taşınmasını önermiştir. Ayaklanmanın bir başka belirgin özelliği, Komün'ün tam anlamıyla bir proletarya ayaklanması oluşudur. Paris sanayi yaşamının

Komün olaylarından sonra uzun bir durgunluk dönemi geçirmesi de bu olguyla açıklanabilir.

Komün tutukluları arasında sürgüne gönderilenler gemilerin güvertesinde, demir kafesler içinde ve gardiyanların insanlıktan çok uzak davranışlarına boyun eğerek Yeni Kaledonya ve Nou Adaları'na, balta girmemiş ormanların ortasına götürülüp açlığa terk edildiler. Kürek mahkûmlarından çoğu öldü, birkaç tanesi de kaçabildi. Adalarda Komüncüler zaman zaman ayaklanmaya kalkıştılar; ama bu ayaklanmalar en acımasız ve insanlık dışı yöntemlerle, işkencelerle bastırıldı.

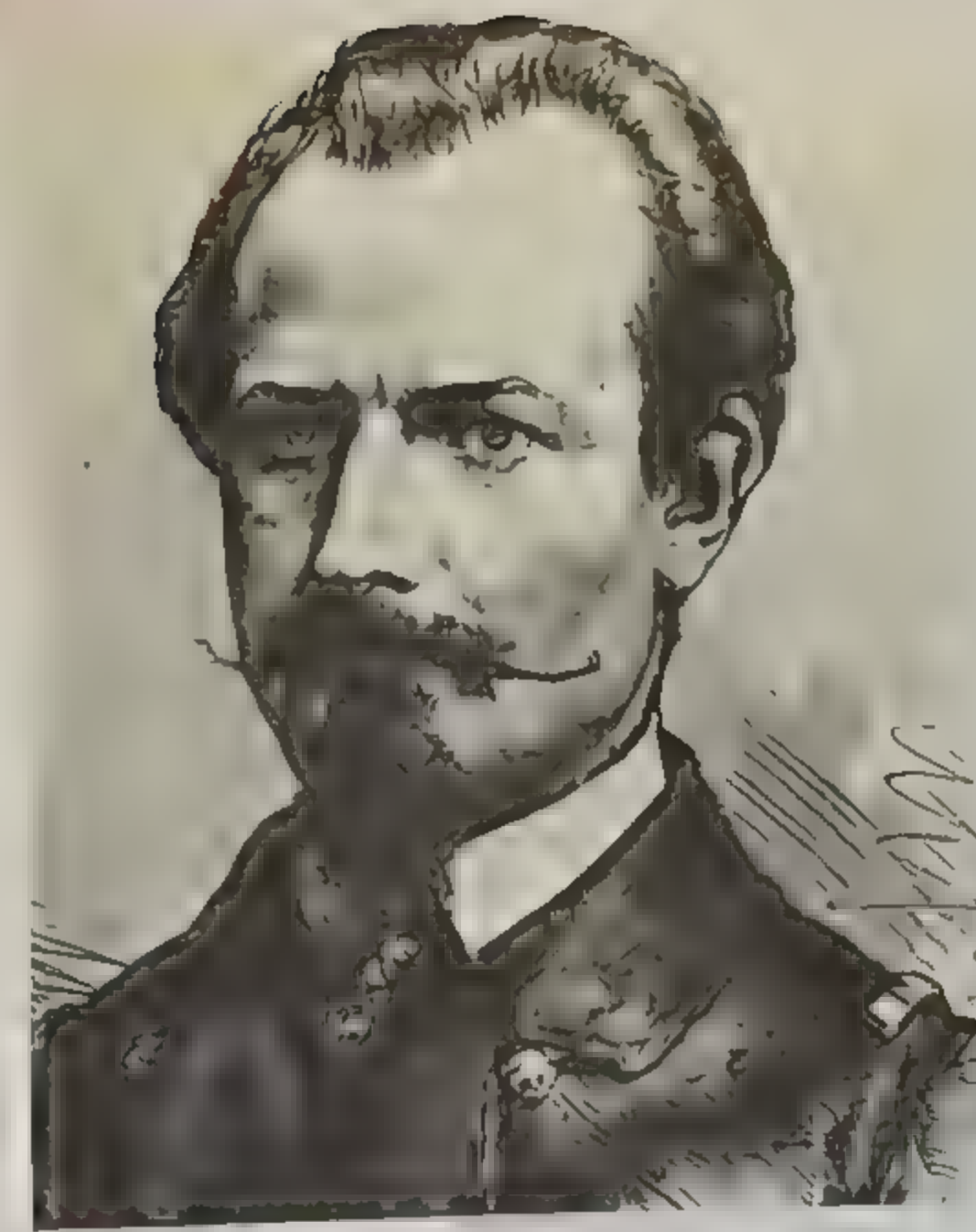
Bu arada Thiers'in giriştiği kıyımlardan kaçabilenler, İngiltere'ye, Belçika'ya ve İsviçre'ye sığındılar. Thiers hükümeti, bu ülke hükümetlerine başvurarak bu suçluların geri gönderilmesini istediysede Thiers'in bu isteği kabul edilmedi.

Thiers hükümeti, Enternasyonalcileri sıdırmak için 14 Mart 1872'de yeni bir yasa çıkardı. Bu yasaya göre "mülkiyet hakkını, aileyi, vatani, dini ve dinsel inançları ortadan kaldırmayı" amaç edinen her "enternasyonal dernek ya da birlik", Fransız toprakları üzerindeki varlığı ve şubeleri dolayısıyla bile kamu huzuruna karşı bir "suikast" sayılmıştır (bu yasa, ancak 1901 yılında, dernekler yasasının kabulüyle yürürlükten kalkacaktır).

Komün'ün Yenilgi Nedenleri

Paris Komünü dünya tarihinin ilk proleter devrimi sayılır. Komün başarıya ulaşamamıştır. Bunun nedenlerini sıralarken o dönemde, Fransa'daki nesnel koşulların Komün eylemi konusunda yeterli kadar olgunlaşıp olgunlaşmadığını araştırmak gerekir.

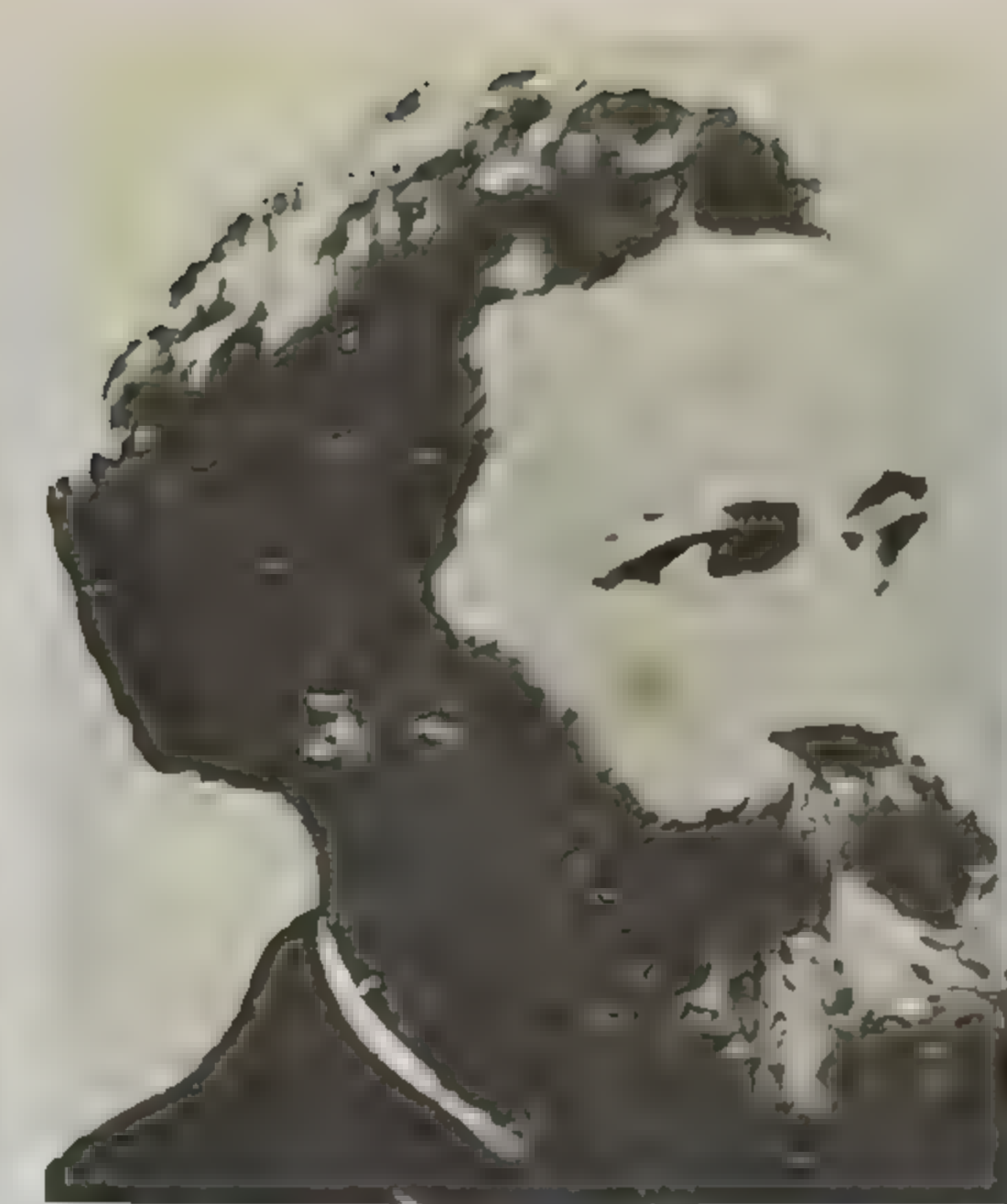
XIX. yy.'da Fransa, çok yönden, hâlâ, XVIII. yy.'ı yaşayan bir ülke görünümündeydi. Hükümetin başı, kral yerine etkili bir imparator; saray, Versailles yerine Saint-Cloud'ya taşınmıştı. Ülkede bir parlamento vardı, ancak bu parlamentonun özerkliği eski rejimin ya-sal parlamentolarına göre daha sınırlıydı. Hâlâ büyük sermayedarlar vardı ve bunlar siyasal, toplumsal birer güç olmayı sürdürüyorlardı. Kilise, eskiden olduğu gibi, devletle işbirliği yapıyor, reformları en-

Jaroslaw Dombrowski

gellemek ve ulusal siyaseti baskı altında tutabilmek için bütün nüfuzunu kullanıyordu. Paris büyümüş ve yeniden inşa edilmişti. Yoksul halk kentin dış mahallelerine doğru itilmişti. Taşra bölgeleriye, tecrit edilmiş küçük sanayi bölgeleri ve ikinci imparatorluk döneminde inşa edilmiş olan demiryolu ağına karşın, hâlâ bir yüzyıl önceki mahalli yönetim biçimiyle idare edilmekteydi. İnsanların günlük yaşamları, toplumsal ilişkileri, yetişme ve eğitim tarzlarında çok küçük değişiklikler olmuştu; kırsal yaşamdaysa bu doğrultuda hemen hemen hiçbir değişiklik görülmemekteydi.

Fransa gibi siyasal açıdan devrimci birliğe sahip olan bir ülkede Komün gibi büyük ve önemli çalkantıların ortaya çıkışının nedenlerini her şeyden önce, Fransa'nın iktisadi yapısında aramak gerekir. Özellikle Saint-Simon'cuların, esinlemeleriyle ikinci imparatorluk küçük çapta da olsa bir sanayi devrimini başlatmış ve Fransa'yı geniş bir demiryolu ağına kavuşturmuştu. Buna karşılık Fransa'daki mali ve ticari oligarşinin, ülkenin iktisadi açıdan geri bırakılmasında ve toplumsal muhafazakarlıkta büyük çıkarı vardı. Nüfuzlu Fransız Bankası, Napoleon dönemindeki kuruluş yıllarından başlayarak ülkenin toplumsal ve iktisadi bakımdan değişmesine karşı durmak göreviyle yükümlü kılınmıştı. Ülkedeki sanayi de herhangi bir yeniliğe ve dönüşüme kapalı tutulmaktaydı. Aslında XIX. yy.'da teknolojik gelişmeleri sanayiden uzak tutmak mümkün değildi.

Félix Pyat

Komün yönetimini 29 Mart 1871'den başlayarak 10 komisyon (bakanlık) biçiminde örgütlendi. Komün'ün önde gelenleri arasında Ella Reclus, Félix Pyat ve Jaroslaw Dombrowski de vardı. Elia Reclus, Eğitim Komisyonu'nda görev alarak Komün'ün kültür kurumlarının yeniden örgütlenmesi alanındaki girişimlerine katkıda bulunmuş ve Komün döneminde Milli Kütüphane yöneticiliği yapmıştı. Félix Pyat, Ulusal Kurtuluş Komitesi üyesiyken, daha sonra bu görevden alınacaktı. Bir Polonyalı olan Jaroslaw Dombrowski ise sosyalizmle uzak yakın bir ilişkisi olmadığı halde çarpışarak barikatlarda olacaktı. Dombrowski, 1863 Polonya ayaklanmasına katılmış, Sibirya'ya sürgün edilmiş, sonra da Fransa'ya sığınmıştı.

L'Actualité dergisinin Mart 1871 sayısının kapığında yer alan Thiers ile ilgili bir karikatür.

Paris Komünü, çok kısa süren bir egemenlik dönemine karşın, belirli bir yaşam uslubu da yaratmıştı. Komün yönetiminde görev alanlar, bu görevlerine özgü giysileriyle dikkati çekiyorlardı. Üstte, 1871 yılı Paris'inden insan tipleri: Sokak söylevcilerinden Komün'ün genel güvenlik komisyonu yöneticisine kadar, o çağa ait bir illüstrasyon. Komün dönemi Parislilerini gösteren bu illüstrasyonda, örneğin Komün'ün adalet komisyonu yöneticisi yurttaş Protot, genel güvenlik komisyonu yöneticisi yurttaş R. Rigault ve Théophile Ferré gibi Komün yöneticileri de görülmektedir. Ferré, bir süre sonra Rigault'nun yerine genel güvenlik komisyonunun başına getirilecektir.

*Giyotinin
yakılmasını gösteren
temsill bir resim*

Ama Fransa, istisnai bir örnekti ve sert muhalefete karşın, Napoléon III, yeni ticaret siyasetini yürürlüğe koyuncaya kadar, katı bir "himayecilik" anlayışı, Fransız sanayisini rekabetten ve gelişme itilimlerinden korumuştur.

Bununla birlikte sanayiciler, maliyeciler ve ticaret adamları Fransız toplumunda egemen bir sınıf durumunda değillerdi. Fransız toplum yapısının üst sınıflarını, mülk sahipleri ve rantiyeler meydana getirmekteydi. Bunlar özellikle toprak ve gayrimenkul sahibi olmaya özen gösteriyorlardı. Küçük ticaret hor görülmekteydi. Sözgelimi, İngilizlere Napoléon'un deyişiyle "bakkallardan oluşan bir ulus" gözüyle bakılıyor; Fransızların bu duygularını, Michelet'in şu sözü simgeliyordu: "Fransa'nın ruhu, bir tüccar ruhu değildir." XIX. yy'da da Fransız seçkinleri, burjuva sınıfının seçkinleriydi; ama onların amacı, tıpkı XVIII. yy'da olduğu gibi, soylu bir burjuva olmaktı.

Yine de, Fransa'da kapitalizmin evrimi sürüyordu ve gelişmiş bir işçi sınıfından söz etmek olanaksızdı. Komün'den birkaç ay önce, 1870 yılının sonbaharında Marx,

hükümeti devirmek amacıyla yapılacak her girişimin umutsuzluk yüzünden yapılmış aptalca bir deneme olacağını söyleyerek Parisli işçileri uyarıyordu. Ama 1871 yılının 18 Martı'nda iç ve dış baskılarla karşı karşıya kalmış olan işçi sınıfı silaha sarılmak zorunda kalınca Marx, geleceği pek umutlu görünmeyen bu devrimi coşkuyla selamladı.

Her ne kadar Fransa'da nesnel koşullar, bir devrim için yeterince olgunlaşmamışsa da, ülkenin uğradığı geniş iktisadi dönüşümlere ilk planda katılmış olan Paris, bir yandan yakın dolaylarındaki banliyö mahallelerinin kente eklenmesi, öte yandan Napoléon III'ün belediye başkanı Baron Haussmann'ın şehirlik planları hazırlanması sonucunda, köklü değişikliklere uğramıştı. Demir-çelik, kimya ve maden sanayisinin gelişmesi eski klasik zanaatkar geleneklerinden uzak bir emekçiler kitlesinin oluşumunu sağlamış, ama bu kitlenin kenar mahallelere atılmıştı. Burjuvazi ile proletarya arasında maddi ve manevi yönden kopma vardı. 1866'da 1 825 000'i bulan Paris nüfusunun 605 000 kadarı işçi, 70 000'i de emek koşulları baki-

mindan işçi sınıfına çok yakın olan zanaatkarlardı.

Zanaatkarların baskısı, kendini çok yoğun biçimde duyurmaya başlamış, bu baskılar sonucu, 25 Mayıs 1864'te bunlara kendi aralarında birleşip dernek kurma özgürlüğü tanınmış, ayrıca medeni kanunun elli yıldan beri yürürlükte olan ve patronlara hukuki üstünlük tanıyan 1781. maddesi de kaldırılmıştı. 1868'de de sendika odaları kuruldu. Bunu, örgütlenme konusunda benzer girişimler izledi.

Her ne kadar işçi sınıfının örgütlenmesi, bir devrim yapacak yeterlikte değilse de, işgal altındaki bir Fransa ve kuşatma altındaki bir Paris'te, işçi sınıfının koşulları ve bu koşullara yaklaşan küçük burjuvazinin hoşnutsuzluğu onları ayaklanmaya itecek kadar artmıştı. Ama, gene de Komün'ün gerçekte hazırlıksız ve kendiliğinden bir eylem olduğunu kabul etmek gerekir. Komün, 18 Mart günü, bir "kardeşçe dayanışma" eylemiyle, beceriksizce yönetilmiş bir sokak çarpışmasıyla başlayacaktı çünkü.

Komün Eylemi'nin en büyük eksikliği, birlik halinde bir proletarya partisinin yokluğudur. İşçi sınıfının

KOMÜN VE SÜRGÜN/İ

Fransa'da bırakılan mahkûmların, geçici bir süre için ya da müebbet olarak Yeni Kaledonya'ya ya da Nou Adası'na sürülen kadınlı erkekli (bu kadınlardan biri de Louise Michel'di) bedbahtlardan daha mutlu olduğu söylenemez. Devlet gemilerinin güvertesinde, demir kafesler içinde ve gardiyanların zorbaca davranışlarıyla sevkedilen sürgünler, gülünç denecuk derecede likel birtakım çalışma araçlarıyla vahşi ormanların ortasına gönderilmişlerdir. Orada da en sadık yoldaşları açlık olmuştur. Bu arada çoğu ölmüş, birkaç tanesi de kaçabilmiştir.

Adalarda zaman zaman isyanlar da çıkmış ve tabii bu isyanlar en hunhar biçimde bastırılmıştır. Nou Adası'ndaki ünlü kırbaç sahnelerinden birinin bir kadın sürgün tarafından çizilen tablosunu aşağıya alıyoruz:

"Kırbaç cezası, davul sesiyle meydana toplanan bütün kürek mahkûmlarının önünde haftada iki defa uygulanırdı. Çınlıplak bir halde bir sıraya yatılıp bağlanan mahkûma, yerine göre on, on beş, yirmi ve bazen daha da fazla kırbaç vurulmaktaydı. Ceza aleti olan kırbaç, deriden örülme ve kalındı; özel olarak yetiştirilmiş bir cellat tarafından dehşet verici bir ustalıkla kullanılıyordu. Kırbaçın her inişinde deri, ateşte yanmış gibi kabarıyor; dördüncü ya da beşinci darbeye de kan fışkırmaya başlıyordu. Acı öylesine ağırdı ki, en dayanıklı insanın bile, haykırmamak için, insanüstü bir çaba göstermesi gerekirdi. On beş kırbaç yiyen cezalı, çoğunlukla, haftalarca çalışamaz bir hale geliyordu. Bir mahkûmun ölmeden kırk kırbaç darbesine dayandığı görülmemişti. Oysa ceza çoğu zaman elli kırbaç olurdu. Ama bu durumda bir cerrah, işkenceye nezaret eder ve mahkûmun ölmek üzere olduğunu sezer sezer cezayı ertelerdi. Cezalı derhal hastaneye kaldırılıp tedavi edilir ve işkencenin devamı, ıyllececeği güne bırakılırdı..."

Kanak isyanından sonra (ki bu eylem sırasında Amouroux, vahşilere karşı kullanmak üzere kendisi ve arkadaşları için silah verilmesini istemiştir), sürgünlere uygulanan işlemlerde belirli bir yumuşama olmuştur. Bütün ülkeyi büyük çapta bir "temizleme" eylemine katılmaya çağırmayı denemiş olan Thiers hükümeti, daha başka önlemler de tasarlamış bulunuyordu. 26 Mayıs - 6 Haziran 1871 tarihleri arasında, J. Favre tarafından Fransa'nın yabancı ülkelerdeki temsilcilerine yollanan genelgeler, Komün suçlularının Fransa'ya iadesini sağlamaya yönelmişti.

Yerine getirilmesi olanaksız bir istekti bu. Bir kere, baş vurulan ülkelerin liberal gelenekleri böyle bir isteğe karşı olduğu gibi, aileleri ve yakınlarıyla birlikte hesaplanması gereken sürgünlerin büyük sayısı da buna elvermiyordu.

Sürgünler, daha çok İngiltere, İsviçre ve Belçika'da yerleşmiş durumdaydılar. İngiltere'de özellikle Londra'da ve öteki büyük şehirlerde yerleşmiş binlerce sürgün arasında şu adları saymak gerekir: Camélinat, Theiz; Blanqui'cilerden Granger, Ed. Levraud, Ch. da Costa, Pilotell, geleceğin büyük Komün tarihçisi Lissagaray, 1873 yılında Karl Marx'ın kızı Jenny ile evlenecek ve daha sonra da L'Aurore gazetesinin başyazarlığını yapacak olan topçu teğmeni Vaughan, C. Barrère, Brunel, Bergeret, Eudes, J. Andrieux ve büyük yazar J. Vallès. Bütün bu kimseler, özellikle de aydınlar, geçinmekte zorluk çekmekteydiler. Aralarından yalnız birkaçı resmi görev almayı başarabildi. Ama çok geçmeden yurt özlemi, kendini gösterdi. Yurt özlemi ile de, ayrılmalara, koptmalara, karşılıklı suçlamalara ve nefretlere yol açan bir acılık... Vermersch önce Vermersch-Journal, sonra da Qui Vive? adlı gazeteleri çıkardı ve bu arada da Vaillant'dan dayak yedi. Fédération journal des révolutionnaires'de, Vésinier, yok yere Blanqui'cilerle saldıracı, Komün Mültecileri Birliği heyecana kapıldı ve Vésinier'nin gazetesini bir "satılmış gazete" olarak ilan etti.

Aynı tedirginlik, çok geçmeden Brüksel ve Liège'de bulunan sürgünlere de geçti. Belçika'ya kaçan sürgünler, resmi makamların düşmanlığına karşılık, halkın büyük sempatisiyle karşılaştılar. 27 Mayıs'ta resmi makamların düzenlediği "İstenilmeyen adamlar" listesinde Komün'ün bütün tanınmış kişileri bulunmaktaydı. Belçikalı gericiilerin bu tavrını L'Indépendance gazetesinde protesto eden büyük şair V. Hugo, aynı günün gecesi sınır dışı edildi. Buna karşılık, sonradan İngiltere'ye geçen Tridon ve J. - B. Clément, daha 6 Nisan 1871'de istifa ettiği halde 1873'te ölüme mahkûm edilen Ranc, Jourde ve Rochefort'la birlikte sürgünden kaçıp gelen gazeteci O. Pain, ilerde Fransız yüksek öğretim kadrosunun yöneticilerinden birinin babası olacak olan mühendis G. Cavalier, Milli Matbaa'nın yöneticisi Debock, "mason" gösterilerinin organizatörü Thirifocq, ilerde Belçikalı ünlü kolektivizm öncüsü César de Paep'e'nin kızkardeşiyle evlenecek olan G. Bazin gibi Komün üyelerini halk büyük bir yakınlıkla karşılamıştır. Bunlara, sırası gelmişken, Rimbaud ile dostu Verlaine'i de ekleyelim. Bütün bu mülteciler zeki davranmış ve kendilerine büyük çapta destek olan bir "Yardımlaşma Sandığı" kurmuşlardır. Ayrıca sürgünlerin sunduğu Fransız el emeği, Belçika üretimini hissedilir derecede destekledi ve sürgünler, Belçika siyasal çevrelerinde, çok geçmeden gerçek nüfuz kazandılar.

(Arkası sayfa 36'da)

başında, yeni iktidarın kuruluşunun temel sorunlarının pek çoğu hakkında aralarında bir görüş birliğine varamamış olan çeşitli partilerin temsilcileri bulunuyordu. Sözelimi Proudhon'cular, özellikle iktisadi sorunlarla ilgileniyorlar, merkezi bir proletarya devlet gücü oluşturmayı gereksiz buluyorlardı. Blanqui'ciler ise, yığınların örgütlenmesine ve onların iktisadi gereksinmelerine fazla önem vermiyorlardı. Birlik halinde bir proletarya partisinin bulunmayışı Komün'ün başarısızlığının en önemli nedenlerinden biridir. Ayrıca Komün'ün belli başlı kişileri arasında, Marx ve Engels öğretisini derinliğine anlamış, toplumun evrimi ve sınıf mücadelesi yasalarına göre yollarını saptayabilmiş olanlar yoktu. Bir çoğu da birbirine karşı olan sınıflar arasında "işbirliği"ni övüyorlardı. Böylece irade birliğinden yoksun olan Komün Meclisi, eylemini yönetecek bir kuram yarata-mamış, çeşitli görüşler arasında bölünüp parçalanmıştır. Bu yüzden de Komün'ün eylem alanında kararsızlıkları ve tutarsızlıkları olmuştur. Komün üyeleri arasında görüş birliğinin olmaması, eylem alanında da kendini gösterdi, komisyonlar ve kuruluşlar tarafından bağımsız ve ortaklaşa onaydan geçmemiş birtakım girişimlerde bulunuldu. Sözelimi, 2 Nisan'da askerî şefler, İcra Komisyonu'nun ve Komün'ün kesin onayını almaksızın Versailles'la mücadeleye giriştiler ve yine Bergeret ve Flourens Komisyonu'nun onayını almadan Versailles'a karşı yenilgiyle sonuçlanan bir girişimde bulundular.

Komisyonların kadroları da, Komün boyunca çeşitli değişikliklere uğradı. Koşullar güçleşip durum ciddileştikçe Komün hükümeti, aşırılık yanlısı olanların eline geçti. 21 Nisan'da Delescluze'ün önerisiyle, hükümet, Blanqui'cilerin de desteklediği aşırılıkların görüşlerine uygun bir biçimde yeniden örgütlendi ve sözelimi, Amerika İç Savaşı'nda bulunduğu için stratejik bilgilere sahip ama serüvenci olan Clauseret, Savaş Komisyonu'na getirildi. Bu değişikliklerle de komisyonlarda Macar Frankel ve Edouard Vaillant'dan başka sosyalist eğilimin temsilcisi olan kimse kalmadı.

Ayrıca aşırılık yanlıları bir Ulusal Kurtuluş Komitesi kurmuşlardı. Komite yirmi üçe karşı kırk beş oyla kabul edildi. Üyelerinden bazıları Merkez Komitesi'nce hükümet darbelerine hazırlanmış, bazıları

COMMUNE DE PARIS

LA COMMUNE DE PARIS.

Considérant que le premier des principes de la République française est la liberté ;

Considérant que la liberté de conscience est la première des libertés ;

Considérant que le budget des cultes est contraire au principe, puisqu'il impose les citoyens contre leur propre foi ;

Considérant, en fait, que le clergé a été le complice des crimes de la monarchie contre la liberté ;

DECRETE :

Art. 1er. L'Eglise est séparée de l'Etat.

Art. 2. Le budget des cultes est supprimé.

Art. 3. Les biens dits de mainmorte, appartenant aux congrégations religieuses, meubles et immeubles, sont déclarés propriétés nationales.

Art. 4. Une enquête sera faite immédiatement sur ces biens, pour en constater la nature et les mettre à la disposition de la Nation.

LA COMMUNE DE PARIS.

Paris Komünü, ülkeye temelli bir düzen değişikliğini de birlikte getiriyordu. Komün, kendiliğinden bir eylem olmasına karşın kesin çizgilerle belirlenmemiş de sayılsa, bir ideolojik programa dayanmaktaydı. Bu program somut gösterilerle (sözelimi, eski düzeni simgeleyen giyotinin Komüncüler tarafından yakılması ve Panthéon'un yeniden açılması gibi) olduğu kadar köklü kararlarla da kendini gösterdi. Komün, din ve devlet işlerini birbirinden ayırdı. Solda, Paris Komünü'nün din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığına ilişkin kararını gösteren belge.

Panthéon'un yeniden açılışını gösteren temsili bir resim.

Charles Delescluze,
Komün
yönetiminde yer alan
bir Jakoben'di.

XIX. yy. Fransız
gerçekçi resminin önde
gelen sanatçılarından
biri olan Gustave
Courbet de
bir Proudhon'cuydu
Courbet, 1852'de
sosyalist düşünür
Proudhon ile tanışmış
ve onun düşüncelerini
benimsemişti. Paris
Komünü'nün
yıkılmasından sonra,
yeni hükümetçe
yargılanan Courbet,
altı ay hapse ve
10 000 frank para
cezasına mahkûm
edildi. cezaevinden
çıktıktan sonra da
yurdunu terk ederek
İsviçre'ye yerleşti.

Charles Delescluze

Gustave Courbet

KOMÜN VE SÜRGÜN/II

İkinci İmparatorluk'un son yıllarında bütün aşırı akımların kongrelerinin toplanmış ve Enternasyonal'in büyük çapta gelişmiş olduğu eski demokrasi ülkesi İsviçre'ye, daha ilk günlerden başlayarak, B. Malon, Dereure, Martelet, Protot, Pindy, Gambon, Mlot, Lefrançois, Arnould, Babick, Rogeard, gazeteci M. Vuillaume, Rossel'in sekreterliğini yapmış olan genç G. Renard, Merkez Komitesi mensubu ve Milli Matbaa müdür yardımcısı Alavoine, barikat delegesi N. Gaillard ve eski Harp Okulu kumandanı Razoua gibi Komüncülere kucak açmıştı. Razoua, Fransa'ya lade edilmek üzere tevkil edilmiş ama sürekli bir miting kampanyası sonucunda üç hafta sonra serbest bırakılmıştı. İsviçre, Paule Minck, B. Malon'un arkadaşı Andrée Léo, Milli Savunma Hükümeti tarafından Paris'teki kız okullarını yeni baştan örgütlemekle görevlendirilmiş Bayan Tinayre gibi Komün'ün kadın üyelerini de kabul etmiş bulunuyordu. Sonradan bunlara, hapishanelerde ve hapishane-gemilerde on sekiz ay geçirdikten sonra Avrupa'nın en büyük bilim kurumlarının isteği üzerine serbest bırakılan ünlü coğrafya bilgini Elisée Reclus de katılacaktır. İsviçre ayrıca, taşralı sosyalistleri de mülteci olarak kabul etmiştir. Bunlar arasında, Creusol'dan gelen Dumay ile İnsan Hakları'nı öven

yazılarından dolayı 22 Haziran 1871 tarihinde Hérault ili mahkemesi tarafından mahkûm edilen genç Jules Guesde'li özellikle saymak gerekir. Courbet, fırçasına; Rochefort da kalemine İsviçre'de kavuşmuşlardı. Buradaki sürgünlerin çoğu, Enternasyonal içinde Marx'çılarla Bakunin arasında başlayan polemige katılmıştır. 1867 yılında kurulmuş olan Uluslararası Barış ve Hürriyet Birliği'nin V. Kongresi'nde bazı sürgünlerin, Chaudey'nin infazını haklı gösterme çabaladıklarını; P. Minck ve A. Léo'nun da Versailles'cileri şiddetle eleştirdiklerini biliyoruz. Ayrıca belirtelim ki bu sürgünlerden çoğu, anılarını yazmıştır ve bütün bunlar, Komün hakkında değerli birer belge olduğu kadar, sosyalist ideolojinin kök salmasına da yardımcı olmuştur.

Hiç kuşku yok ki, bu sürgünlerden çoğu, hangi şartlarla ve nasıl kaçtıklarını açıklamaktan çekinmişlerdir. Gene biliyoruz ki, sayısız Federe'nin "Yaşasın Komün!" diye haykırarak çan verdiği günlerde, çoğu şefler pek de yaksık almayan tarzlarda canlarını kurtarmışlardı. Bu türlü zaatlar üzerinde fazla durmak boşuna olacaktır.

G. Bourgin - A. Adamov
Paris Komünü'nden

da devrim heyecanı içinde olan kişilerdi.

Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin işlediği ağır hatalar arasında özellikle, Merkez Komitesi'ni savaş işlerine karıştırmaması sayılabilir. Bu önem öyle kargaşalıklara yol açtı ki, sonunda Issy Kalesi'nin boşaltılması gerekti, 9 Mayıs bunalımı patlak verdi, Savaş Komisyonu'ndaki temsilci Rossel istifa etti. Komün tarafından azınlıktakilerin de oy kullanmasıyla yeniden bir komite oluşturuldu. Disiplinin yeniden kurulması ve komitenin Belediye Sarayı'nda Komün üyelerinin de kendi bucaklarında oturmalarının sağlanması için gerekli önlemler ancak böyle alınabildi. Aşırılık yanlılarının, azınlığa karşı güvensizlikleri sürdü

Ulusal Kurtuluş Komitesi, Komün'de otoriteyi elinde tutuyordu 15 Mayıs'ta komite, Savaş Komisyonu'nu yeniliyor, kendisine danışılmayan azınlık buna karşı çıkarak Komün toplantılarına bir daha katılmama kararı alıyordu. Azınlık üyeleri kendi öz seçmenlerinin baskısıyla toplantıya yeniden katıldıkları için Komün son dönemini yaşamaktaydı

Ulusal Kurtuluş Komitesi her türlü tepkiye sahip olduğu halde, alt komitelerine söz geçiremedi, belediye dairelerine karşı kesin ve kararlı bir tavır takinmedi. Oysa bu arada komiteden daha ilerde ve önde iki kuruluş vardı. Bunlardan biri, bir denge ögesi sayılan *Enternasyonal*'di. Enternasyonal, Ulusal Muhafız Alayı ile sürekli ilişkide bulunmuş, ancak Merkez Komitesi'nin eğilimlerine güven duymadığı için 23 Mart'a kadar gerçek bir işbirliğine yanaşmamıştı. İkinci etkili güç ise, 18 Mart zaferini kazanan ve Komün seçimlerine kadar çok güç koşullarda çalışan Ulusal Muhafız Alayı Merkez Komitesi'yi Bildirilerinde devrim için, ideolojik ve manevi yönden savaşırsa da, 18 Mart'ı izleyen günlerde, Thiers'in, düzenli birliklerini Versailles'a götürmesi karşısında harekete geçmedi. Ayrıca bu komite, yetkilerinin Paris Komün Meclisi'nin, yani kentin belediye yönetimi örgütünün seçimine kadar geçerli olduğunu ilan ederek iktidarı çabucak başka bir kuruluşa devretme hatasını da işledi.

İktidarı zorla ele geçirme suçlamasında korkan Merkez Komitesi, hemen Komün seçimlerini düzenlemeye koyuldu. Oysa o sıralarda Thiers hükümeti daha kuvvetlerini toplama zamanı bulamamıştı ve ulusal muhafızların Versailles üze-

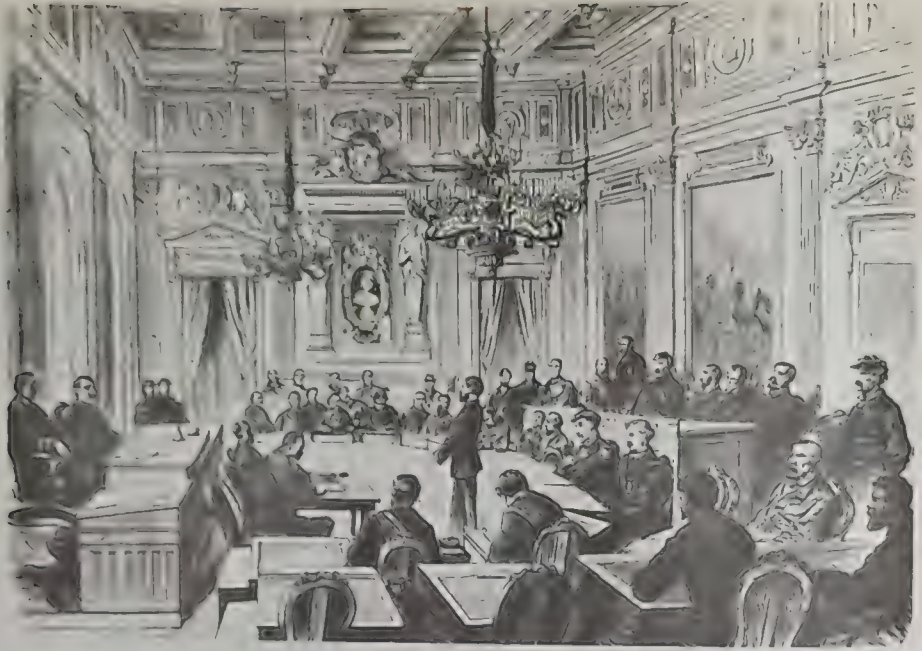
rine yürüyüp karşı-devrimi ezme-leri kolaydı. Merkez Komitesi bu durumu değerlendiremedi, çok iyi kullanması gereken zamanını seçim hazırlıklarına ayırdı.

Öte yandan komite üyeleri 29 Mart'ta çekileceklerini ilan ettikleri halde sözlerini tutmadılar ve 30

Mart'tan başlayarak günde iki kez toplanıp yeniden örgütlendiler. Bunun nedeni, Komün devriminin oluşturulmasında çok emeği geçmiş olan komitenin devrime kendi eseri gibi bakması ve eylemin dış yönünü belirlemek istemesidir. Merkez Komitesi 7 Nisan'da ke-

Komün yönetiminde görev alanlar. Bunların tümünü Marx'çı eğilimli saymak yanlış olur. Yönetimde Jakoben'ler, Proudhon'cular, Blanqui'ciler, Federalistler ve sosyalistlerle birlikte burjuva eğilimli olanlar da vardı.

Sağda, Komün
Meclisi toplantı
halinde.

MARX VE KOMÜN/İ

"Komün, Fransız toplumunun bütün sağlıklı öğelerinin temsili, dolayısıyla da gerçek ulusal hükümet olduğu kadar, aynı zamanda da, emeğin özgürlüğüne kavuşmasının cüretli savaşçısıdır ve sözün tam anlamıyla enternasyonalidir. İki Fransız ilini Almanya'ya ilhak etmiş olan Prusya ordusunun gözünün önünde Komün de bütün dünyanın emekçilerini Fransa'ya ilhak ediyordu.

İkinci İmparatorluk kozmopolit yankesiciliğin büyük kermesiydi. Çağrısı üzerine bütün ülkelerin dolandırıcıları, orjilerine ve Fransız halkının yağma edilmesine katılmak için akın etmişlerdi. İşte tam o sıralar Thiers'in sağkolu sefil Ulah Ganesco sol kolu da Rus casusu Markovski'ydi. Komün bütün yabancıların ebedi bir dava uğrunda ölmek şerefine katılmalarını kabul etmişti. Hiyanetli yuzünden kaybedilmiş olan dış savaşla yine onun yabancı işgalciyle birlikte kurduğu komplonun yol açtığı iç savaş arasında burjuvazi, polisle, Fransa'da oturan Almanlara karşı insan avları düzenleyerek yurtseverliğini göstermeye zaman bulmuştu.

Komün, bir Alman işçisini Çalışma Bakanı yaptı. Thiers, burjuvazi ve İkinci İmparatorluk Polonya'yı gürültülü sevgi gösterileriyle aldatıp durmuşlardı. Gerçekteyse Rusya'nın kirliliği bir işini görerek Polonya'yı Rusya'ya teslim ediyorlardı. Komün, Polonya'nın kahraman evlatlarına şeref verdi. Yeni bir devrini açmak bil-

lincinde olduğu tarihe en üstün bir biçimde damgasını vurmak için de, Komün bir yanda galip Prusyalıların, öte yanda ise Bonaparte'ci generallerin komutasındaki Bonaparte ordusunun gözleri önünde, savaşçı başarısının o dev simgesini, Vendôme sütununu yere çaldı.

Komün'un aldığı en büyük toplumsal karar, kendi öz varlığı ve eylemi olmuştur. Belli konulardaki öteki kararları, yalnız halk için halkın yönetimini gösterir. Fırın işçilerinin gece çalışmasının yasaklanması, patronların işçilerden çeşitli bahanelerle ceza kesmelerinin yasaklanması bunların başlıcalarındandır. Bu sonuncu yöntem işverenler tarafından pek revaçta tutuluyordu; çünkü işveren böylece kendi kişiliğinde aynı zamanda hem yasa koyucunun, hem yargıcın, hem de en taş yürekli bir yasa uygulayıcısının rolünü toplamış oluyor, ustelik bir de cebine fazladan para giriyordu. Bu çeşitten bir başka tedbir de, sahipleri ortadan kaybolan ya da işi tatil etmeyi doğru bulan bütün sermayedarların atölye ve imalatanelerinin zararın giderilmesi kaydıyla ve geçici olarak işçi derneklerine devri olmuştur.

Komün tarafından başta Paris Başpiskoposu olmak üzere altmış dört rehinenin kurşuna dizilmesi! Burjuvazi ve ordusu 1848 Haziranı'nda, savaş yöntemlerinde uzun süreden beri görülmeyen bir âdeti, silahları elinden alınmış

(Arkası sayfa 40'ta)

sinlikle çekileceği konusunda bir kez daha söz verdi. Ama Versailles'la başlayan savaş ona bu sözünü unutturdu. Tehlike büyüdü, bütün kuruluşların başına ve bütün komuta mevkilerine, yavaş yavaş komite üyelerini getirdi. Merkez Komitesi, daha sonraki günlerde de, hareketin yönetimini ele aldı, olayların gelişmesi komiteyi bir çeşit şaşkınlığa, tutarsızlığa götürdü. Sözgelimi Merkez Komitesi'nin 21 Mayıs'ta Parislilere "Kırk sekiz saat içinde evlerine dönmeleri" emri verildi. Yönetimdeki bu kargaşa ve tutarsızlık Komün'ün yenilgisine yol açan nedenlerden biri oldu.

Komün'ün yenilgi nedenlerini sıralarken, bir ilk kuşatma ile altüst edilmiş kentte ne türlü güçlüklerle karşı karşıya kaldığını da unutmamak gerekir.

Komün yönetiminin en büyük yanlışlara düştüğü konu, mali konulardır. Önce, Komün dönemi boyunca en pahalıya mal olan komisyonun (bakanlığın), Savaş Komisyonu olduğunu belirtelim. Federe'lere ödenmesi gereken aylıklar da mali durumu güçleştiriyordu. Ayrıca Maliye Komisyonu'nu yönetenlerin bu konuda titiz, atak ve deneşimli oldukları da söylenemez. Komün yönetiminin yapabileceği en önemli işlerden biri Fransa Bankası'nı kamulaştırmaktı. Yöneticiler bu konuda çekimser ve kararsız davranmışlar, bu kararsızlıktan yararlanan banka yöneticileri de dev-

Solda, Karl Marx ve Friedrich Engels'in tunçtan heykeli.

Komün Meclisi'nin Hôtel de Ville'de (Belediye Sarayı) yaptığı toplantılardan birini gösteren temsili resim.

Komün'ün yarattığı heyecan, özellikle bazı tipik olaylarda kendini göstermekteydi. Bunlardan biri de 16 Mayıs 1871'de Paris'in ünlü Vendôme alanındaki Napoléon heykelinin aşağıya indirilmesi idi. Sivasal tartışmalar sokağa da taşmıştı. Sağda, Montmartre Bulvarı'nda tartışan halk topluluklarını gösteren temsili bir resim.

MARX VE KOMÜN'II

tutsakların kurşuna dizilmesini yeniden ortaya çıkarmıştı. İnsanlık ölçülerine sığmayan bu âdete, o zamandan beri, Avrupa'da ve Hindistan'daki halk ayaklanmalarının bastırılmasında aşağı yukarı her zaman uyulmuştur ki bu da 'uygarlığın gelişmesinin gerçek bir delili'dir! Öte yandan Prusyalılar da Fransa'da, rehine yöntemini, başkalarının hareketlerini başıyla ödeyecek olan suçsuzları tutsak etmek âdetini yeniden getirmişlerdi. Daha önce gördüğümüz gibi, Thiers daha çatışmanın başlangıcından beri tutsak Komüncülerini öldürerek pek insancıl bir yola başvurunca, Komün de onların hayatlarını kurtarmak için, Prusyalılar gibi yaparak rehine almak zorunda kaldı. Rehine, Versailles'lıların kendi savaş tutsaklarını ne zamandır öldürmekte olmaları dolayısıyla ölümü aslında bin kere hak etmişlerdi. Paris'e girişlerini büyük bir insan kıyımıyla kutlayan Mac-Mahon'un adamlarının o hareketlerinden sonra Komün'ün elindeki rehinelerin hayatları nasıl kurtarılabildi? Burjuva hükümetlerinin ölçü, sınır tanımayan vahşetine karşı son teminat da -rehin alınması- yalnız sözde kalan adlatıcı bir garanti mi olacaktı? Başpiskopos Darboy'nın asil katili Thiers'tir. Komün, o zaman Thiers'in elinde olan Blanqui'ye karşı Başpiskopos'u ve sayısını bilmediğim daha birçok papazı vermeyi defalarca teklif etmişti. Thiers inatla reddetti. Biliyordu ki Blanqui ile Komün'e bir baş vermiş olacaktı. Oysa Başpiskopos onun işine en çok, ceset olarak yarardı.

Egemen sınıfın, devrimci yabancı işgalcinin himayesi altında sürdürülen bir iç savaşla boğmak için yaptığı ve 4 Eylül'den başlayarak Mac-Mahon'un adamlarının Saint-Cloud kapısından Paris'e girişine kadar izlediğimiz gizli birleşme en yüksek noktasına Paris kıyımıyla vardı. Bismarck büyük bir hoşnutluk içinde Paris'in harabelerini seyrediyor ve belki de bun-

da 1849 Prusyası'nın gerici meclisinde henüz basit bir taşralıyken yürekten dilediği bir şeyi, bütün büyük şehirlerin yıkılmasının birinci aşamasını görüyor. Paris proletaryasının cesetlerini büyük bir memnurlukla seyrediyor. Onun gözünde, bu yalnız devrimin yok edilmesi değil, aynı zamanda da Fransa'nın bizzat Fransız hükümeti tarafından başı gövdesinden ayrılarak başsız bırakılmasıdır. Başarı kazanmış bütün devlet adamlarına özgü o kavrayış kıtlığı içinde Bismarck bu son derece büyük ve önemli tarih olayının yalnız yüzeyini görüyor. Kazandığı zaferi, yendiği hükümetin yalnız jandarması olarak değil, aynı zamanda kiralık katil olarak da süsleyen bir galip şimdiye kadar ne zaman görülmüştür? Prusya ile Paris Komünü arasında savaş yoktu. Tersine, Komün barış için hazırlık görüşmeleri yapılmasını kabul etmiş, Prusya da tarafsızlığını ilan etmişti. Demek oluyor ki Prusya bir hasım değildi. Bir kiralık katil gibi davrandı; hem de çok alçak bir kiralık katil gibi... Çünkü hiçbir rizikoya girmemişti; dökeceği kanın bedelini, aldığı 500 milyonu, önceden garantilemişti. İşte böylece, Ulu Tanrı tarafından, sefih ve Tanrıtanımaz Fransa'ya dindar ve iyi ahlak sahibi Almanya eliyle günahlarının kefaretni ödetmek üzere buyrulan bu savaşın gerçek özelliği ortaya çıkmış oluyordu! Ve geçmişin hukukçularının anlamları anlamda bile halkların hukukuna bu benzeri görülmemiş saldırı, Avrupa'nın "uygar" hükümetlerini, Petersburg kabinesinin basit bir aleti olan Prusya hükümetini öteki hükümetlerin önüne ibret alınacak bir örnek gibi sermeye sevk edecek yerde yalnız, Paris'in çevresindeki çifte kordondan kurtulabilen birkaç kurbanın da Versailles celladına teslim edilmesi gereklipek gerekmediğini kendi kendilerine düşünmelerine yol açıyor."

(Fransa'da İç Savaş'tan)

let bankasındaki paraları Versailles'a aktarmışlardı. Ote yandan komisyon, Komün'ü mali yönden güçlendirmenin yollarını da bulamamıştı.

Komün ve Köylülük

Paris Komünü kırsal bölge halkıyla ilişkiye geçemedi. Bunun başlıca nedeni de Paris'in, batı ve güneyden Versailles'a bağlı birlikler, doğu ve kuzeyden de ateşkes anlaşmalarının koşullarına göre başkent önlerinde kalan Alman ordusuyla çevrilmiş olmasıdır. Kısacası dört bir yandan düşman tarafından kuşatılmış olan Komün, ülkenin geri kalan kesimiyle bağlantı ve ulaşım olanaklarından yoksun kalmıştı. Yine de, köylülerle ilişki kurmak için birçok girişimde bulunuldu. Komün, köylülere seslenen ve "Paris işçileri" imzalı bir çağrıdan 100 bin tane bastırmıştı. Bu bildiri "Paris'in istediği, toprağın köylülere; aletin işçilere, işin herkese ait olmasıdır" diyordu. Bildiri, köylerin üzerinden uçan balonlar yardımıyla dağıtıldı, ama Komün, köylülerle ilişki kurabilme konusunda başka girişimlerde bulunmadı. Oysa karşı-devrimciler köylüler arasında geniş bir kampanyaya girişmiş, onları işçilere karşı kıskırtmak için çeşitli propagandalar yapmışlardı. Karşı-devrimin propagandasını en çok benimseyip yürütenlerse, köy papazları oldu.

Versailles'ın karşı-devimci ajanları ve propagandacıları Paris'te de hiç ara vermeden çalışıyorlardı. Bunlar kitlelerin moralini bozmak, Komün'e olan güvenlerini sarsmak için Versailles'ın kiraladığı casuslar, vb'ydı. Ayrıca Komün'ün kurduğu proletarya iktidarından hoşlanmayan tutucular, bağnaz Katolikler, hatta ilimli cumhuriyetçiler, yeni sistemin yıkılması için ellerinden geleni yapmışlardı. Bunların ellerinde çok sayıda gazete vardı. Komün, bunlara karşı kararlı bir biçimde mücadele etmedi. Gazetelerini kapamakta ve karşı-devrimcileri tutuklamakta geç kaldı. Versailles'cılar Paris'e girişi bunlardan yalnızca birinin ihanetiyle sağlanmamıştır; küçük burjuva alışkanlıklarını özleyen, bu özlemlerle Komün'ün düşmesi için en korkunç gericiğin buyruklarını yenne getiren muhalifler kitlesinin ihaneti de söz konusudur. Komün çarışmalarındaki savaş ve yangınların yarattığı korkularla Komün'ü benimseyemeyen küçük burjuva panliğe kapıldılar ve Komün

Napoléon heykeli, Komüncülere imparatorluk döneminin görkemini hatırlatması için yıkılmıştı. Halkın bu coşkusu, siyasal yaşama bütünüyle katılmasından da belli oluyordu. Solda, Vendôme alanındaki heykelin yıkılmasını gösteren temsili bir resim.

18 Mart'tan sonra açılan kulüpler, yoğun siyasal tartışmaların merkezleri durumuna gelmişlerdi. Bu kulüplerden en başta geleni Saint-Nicolas-des Champs'daki Montparnasse kulübüydü. Altta, bu kulüpte bir toplantı.

ENGELS VE KOMÜNİ

"Savaş sırasında Parisli işçiler mücadelenin hiç yılmadan sürdürülmesini istemekle yetinmişlerdi. Ama Paris'in teslim olmasından sonra, teslim antlaşmasının yapılacağı sırada, yeni hükümet başkanı Thiers artık şu durumu hesaba katmak zorunda bulunuyordu: Parisli işçiler silahlı olarak kaldıkları sürece, egemen sınıfların —büyük toprak sahipleri ve sermayedarlar— nüfuzu her zaman için tehdit altında bulunacaktı. Bunun için de ilk eylemi, onları silahtan anndırma yolunda bir girişim oldu. 18 Mart gibi, Ulusal Muhafız Birliği'ne alt ve kuşatma sırasındaki bir yardım kampanyasıyla yapılmış topları çalmak emriyle bazı cephe birlikleri gönderdi. Deneme başarısızlığa uğradı; Paris kendini savunmak için tek bir vücut gibi karşı çıktı ve Versailles'da kurulmuş olan Fransız hükümetiyle Paris arasında savaş ilan edilmiş oldu. Komün 26 Mart'ta seçilmişti, ayın 28'inde de ilan edildi. O zamana kadar iktidarı elinde tutmuş olan Ulusal Muhafız Birliği Merkez Komitesi, Paris Ahlak Zabıtası'nı (Police des Moeurs de Paris) bir kararnameyle dağıttıktan sonra yerini Komün'e bıraktı. Ayın 30. günü Komün askere alma işlemlerini durdurdu ve muazzaf orduyu lağvederek bütün sağlam yurttaşların katılması gereken Ulusal Muhafız Birliği'ni tek silahlı kuvvet ilan etti.

1870 Ekim'inden Nisanı'na kadarki bütün kiralarn ödenmesini ve Belediye Emniyet Sandığı'na yatırılmış olan bütün eşyaların satışını erteledi. Yine aynı gün, Komün'e seçilmiş olan bütün yabancı uyrukluların görevlerinde kalmaları onaylandı; çünkü "Komün'ün bayrağı insan cumhuriyetinin bayrağı" idi. 1 Nisan'da, her Komün görevlisinin, yani Komün üyelerinin de aylıklarının altı bin frankı geçmemesi karara bağlandı.

Ertesi gün de, Kilise ile devletin birbirinden ayrı olduğu, din işleri bütçesinin ortadan kaldırıldığı ve bütün Kilise mallarının ulusal servet olduğu ilan edildi. Bunun sonucu olarak da, 8 Nisan'da, okullardan bütün dinsel simge, resim, dogma ve duaların, kısaca "herkesin yalnız kendi dinsel inancını ilgilendiren her şeyin" kaldırılması bildirildi. Bu emir yavaş yavaş gerçekleştirildi. 5 Mayıs'ta, Versailles birliklerinin Komün saflarında dövüşürken tutsak düşen savaşçıları her gün kurşuna dizmekle olması karşısında rehine almayı öngören bir kararname yayımlandı; ama bu karar hiçbir zaman uygulanmadı. 6 Mayıs günü, Ulusal Muhafız Birliği'nin 137. taburu gilyotini yerinden alarak halkın sevinç gösterileri arasında ateşe verildi. Ayın 12. günü de Komün, şovenizm ve halkların birbirine düşürülmesine teşvik simgesi olduğu gerekçesiyle, 1809 savaşında ele geçirilen toplardan Napoléon tarafından dokturulmuş olan "Vendôme Sütunu"nu yerinden kaldırmaya karar verdi. Bu karar 16 Mayıs günü uygulandı. 16 Nisan günü, Komün, çalışması imalatçılar tarafından durdurulmuş olan imalathanelerin sayımının yapılmasını emretti.

Emirde ayrıca, bu işlemlerin yönetiminin o zamana kadar o işyerlerinde çalışmakta olan işçilere emanet edilmesi için planlar hazırlanması ve bu işçilerin kooperatifler biçiminde birleşmeleri, ondan sonra da tek bir büyük federasyon halinde örgütlenmeleri öngörülmüştü. Ayın 20'sinde fırıncıların gece çalışmasını yasakladı ve iş bulma bürolarını lağvetti. İş bulma büroları, İkinci İmparatorluk'tan beri, polis tarafından seçilmiş ve hepsi de birinci sınıf birer işçi sömürücüsü olan kişilerin tekeline geçmişti. Bu bürolar, Paris'in yirmi ilçesinin belediyelerine devredildi. 30 Nisan'da, işçilerin özel kişiler tarafından bir sömürülme yolu olan ve aynı zamanda da işçinin iş aletlerine sahip olma ve kredi haklarıyla çelişen "emniyet sandıkları"nın kapatılmasını emretti. 5 Mayıs'ta, XVI. Louis'nin idamının kefareti olarak yaptırılmış olan kiliselerin yıktırılmasına karar verdi.

Böylece, daha 18 Mart gününden başlayarak, yabancı istilasına karşı mücadeleyi o zamana kadar ikinci plana bırakmış olan Paris eyleminin sınıfsal niteliği, saf ve dokunaklı bir biçimde kendini göstermişti. Komün'de hemen hemen yalnız işçiler ya da işçi temsilcisi olarak tanınmış kimseler yer alıyordu. Gene aynı biçimde, kararlarının da kesinlikle emekçilere donuk bir niteliği vardı. Ya cumhuriyetçi burjuvazinin sırf alçakça davranışı yüzünden savsaklamış olduğu, ama işçi sınıfının özgür eylemi için vazgeçilmez bir dayanak, bir temel olan, sözcümlü devlet bakımından dinin kişilerin özel yaşamını ilgilendirdiği ilkesinin gerçekleştirilmesi gibi reformlar yapıyor, ya da doğrudan doğruya işçi sınıfının yararı için almış ve eski toplumsal düzende belli bir bakımdan derin yankılar açan kararlar veriyordu. Ama bütün bunlar, kuşatma altındaki bir şehirde, en çok, bir gerçekleştirme başlangıcı olabilirdi; ve daha Mayıs'ın ilk günlerinden başlayarak Versailles hükümetinin durmadan artan birliklerine karşı mücadele bütün enerjinin o yolda harcanmasını zorunlu kıldı.

7 Nisan'da, Versailles'lılar Paris'in batı cephesi üzerinde, Neuilly'de Seine ırmağı geçitini ele geçirmişlerdi. Buna karşılık, ayın 11'inde, güney cephesinde general Eudes'ün bir hücumuyla, pek büyük kayıplar vererek puskürtüldüler. Paris, sürekli olarak topa tutulmuştu. Üstelik bunu yapanlar da, kentin Prusyalılarından topa tutulmasını en büyük güna olarak damgalamış olan kimselerdi. İşte şimdi de, gene o aynı insanlar, Prusya hükümetinin önünde el açarak onlara Paris'i yendi den fethettirmek üzere Sedan ve Metz'de tutsak düşmüş Fransızların kendilerine daha çabuk ladesini istiyorlardı. Askerlerin bölüm bölüm ladesi Mayıs'tan itibaren Versailles'lılara kesin bir üstünlük sağladı. Bu durum, 23 Nisan'da Komün'ün teklifi üzerine başlayan ve Clairvaux'da tutuklu Blanqui'ye karşılık Paris Başpiskoposu ile Komün'ün elinde rehine birçok papazın ladesini öngören pazarlık (Arkası sayfa 50'de)

aleyhtarı gösterilerini yoğunlaştırdılar. Federelerin yenilgisinden sonra yazılı ihbarlar, alabildiğine arttı, Komün aleyhtarı gösterilerle tam bir zorbalık eylemi başlatıldı.

Komün döneminde Dışişleri Komisyonu'nun (bakanlığının) da işinin ehli kişilerce yönetildiği ileri sürülemez. O sırada birçok yabancı ülkenin temsilcileri Paris'te bulunuyordu. Ayrıca Komün nisan ayının başından beri, onu işçi sınıfının kuruluş mücadelesinin bir evresi olarak gören Avrupa işçileri arasında büyük ilgi ve sempati uyandırmıştı. Komün bu durumdan gerektiği kadar yararlanamadı. Buna karşılık Versailles hükümeti, Paris bölgesindeki Alman birliklerinin durumunu dikkatle inceleyip hesaba katmakta, Amerikan büyükelçisinin evinin Federelerce yağmalanmasını ve bir Komün üyesinin Frankfurt'ta gizli görüşmelere gönderildiği yolundaki asılsız haberi kullanmak için elinden geleni yaptı.

Komün'e Karşı Edebiyat

Komün'ü benimseyemeyen, küçümseyen, ona tepki gösteren kişilerin arasında ünlü seçkin edebiyatçılar da vardır. Sözcümlü, Madame Bovary romanının yazarı Gustave Flaubert de bir Komün düşmanıydı. Bunun nedeni ise şöyle açıklanabilir: Flaubert taşrada yaşamıştı. İşçi sınıfını, komşu şatolardaki budala, şaşkın hizmetçilerle karıştırıyor olabilirdi. Ayrıca Flaubert büyük mülk sahibiydi. Böylece onu Komün'e karşı konuşturan kendi sınıfının duygusuydu.

Flaubert 31 Mart 1871'de Georges Sand'a şunları yazmaktaydı: "Yeni Atina budalalıkta ve yitiricilikte Dahomey'i geride bırakmıştır. Şimdi de karşımızda Ortaçağ'ın göbeğine geri dönen Paris Komünü. Mükemmel doğrusu... Özellikle de kiralara sorunu pek güzel çözümlenmiş. Hükümet artık tabii haklara el atıyor; özel kişiler arasındaki sözleşmelere müdahale ediyor. Komün, borcun borç olmadığını ve bir hizmetin bir başka hizmetle ödenmediğini bildiriyor. İnani olmayacak bir akılsızlık ve adaletsizlik..."

Cumhuriyeti düzen sevgisinden oturu korumak isteyen birçok muhafazakâr şimdi Badinguet'yi arayacak; herhalde içlerinden Prusyalıları çağırıyorlardır. Belediye binasındaki adamlar kinin, nefretin yerini değiştirdiler. İşte onlara bu

Komün, Versailles'a karşı yalnızca Paris surları dışında değil, kentin içinde de savaşmak zorunda kalmıştı.

11 Nisan 1871'den önce Bonaparte'çı general Joseph Vinoy komutasındaki Versailles birlikleri, Komünçülere karşı sınırlı başarılar kazanmışlardı; ama bu, Thiers önderliğindeki Versailles hükümeti için yeterli değildi. 11 Nisan'dan sonra, Versailles birlikleri bu kez mareşal Mac-Mahon'un komutasına verilecekti. Ama, önce Neuilly'yi ele geçirmek, güneydeki bütün mustahkem mevkiileri yıkmak ve Komün'e karşı kesin saldırının başarıya ulaşmasını sağlamak gerekiyordu. Komün, bu saldırıya kadını, yaşlı ve çocuğuyla karşı koyacaktı (solda).

Solda, Auguste Blanqui.

Komün'un laik okullar konusundaki kararı da, kuramsal bilgiyle pratiği birleştiren atolye-okulları olacaktır. Komün'un Genel Öğretim Komisyonu delegesi (bakarı) Vaillant'ın Kararnamesi (sağda) şu sözlerle bitiyordu: "Çalışmaya yemek hakkı yok".

République Française
LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ
SOLIDARITÉ

ÉCOLES LAÏQUES

CITOYENS,

Jusqu'ici, les Écoles congréganistes n'ont servi que les causes monarchiques, la République ne peut prêter assistance à ces institutions, dont le principe même est la négation de tout progrès. Enseignement laïque, gratuit, obligatoire, tel est le programme dans lequel la Révolution doit se renfermer; tel est celui de la Délégation Communale du 2e arrondissement.

Voici ce que seront nos Écoles, si nos vœux sont compris et nos intentions secondées.

Abandonnant complètement de la nécessité urgente qu'il y a de préparer une génération saine et forte, pouvant utiliser virtuellement au jour les résultats de la Révolution, nous entendons constituer l'enseignement véritable: l'enseignement qui, dans le domaine de la science, ne s'inspire que des faits constants, indubitables, sortis purs et sans alliage du creuset de la raison humaine, et suit, dans le domaine de la morale, les principes éternels de justice et de liberté qui font l'homme et le citoyen.

Ce ne serait pas assez toutefois de modifier, même aussi profondément, l'éducation de la jeunesse. Aussi dirigerons-nous nos efforts vers la réalisation de l'enseignement professionnel.

Que chaque enfant, de l'un ou l'autre sexe, ayant parcouru le cercle de ses études primaires, puisse sortir de l'École-Atelier possédant les éléments sérieux d'une ou deux professions manuelles; voilà notre but.

Tous nos efforts tendront à atteindre ce résultat, car le dernier mot du progrès humain est en entier renfermé dans ce terme simple: Travail de tous pour tous.

Il faut que l'humanité arrive à la réalisation stricte de ce précepte, ancien comme les sagesse primitives et base de toute véritable égalité: Celui qui ne travaille pas ne doit pas manger.

LA DÉLÉGATION COMMUNALE DU 2e ARRONDISSEMENT:

Komunculer, Versailles birliklerine karşı koyacak barikatları kurmakta büyük ölçüde malzeme sıkıntısı çekiyorlardı. Barikat yapımında kullanılacak malzemeyi sağlayabilmek için son çare olarak evlerini yıkmaya karar vermişlerdi. Sağda, bu durumu yansıtan temsilli bir resim.

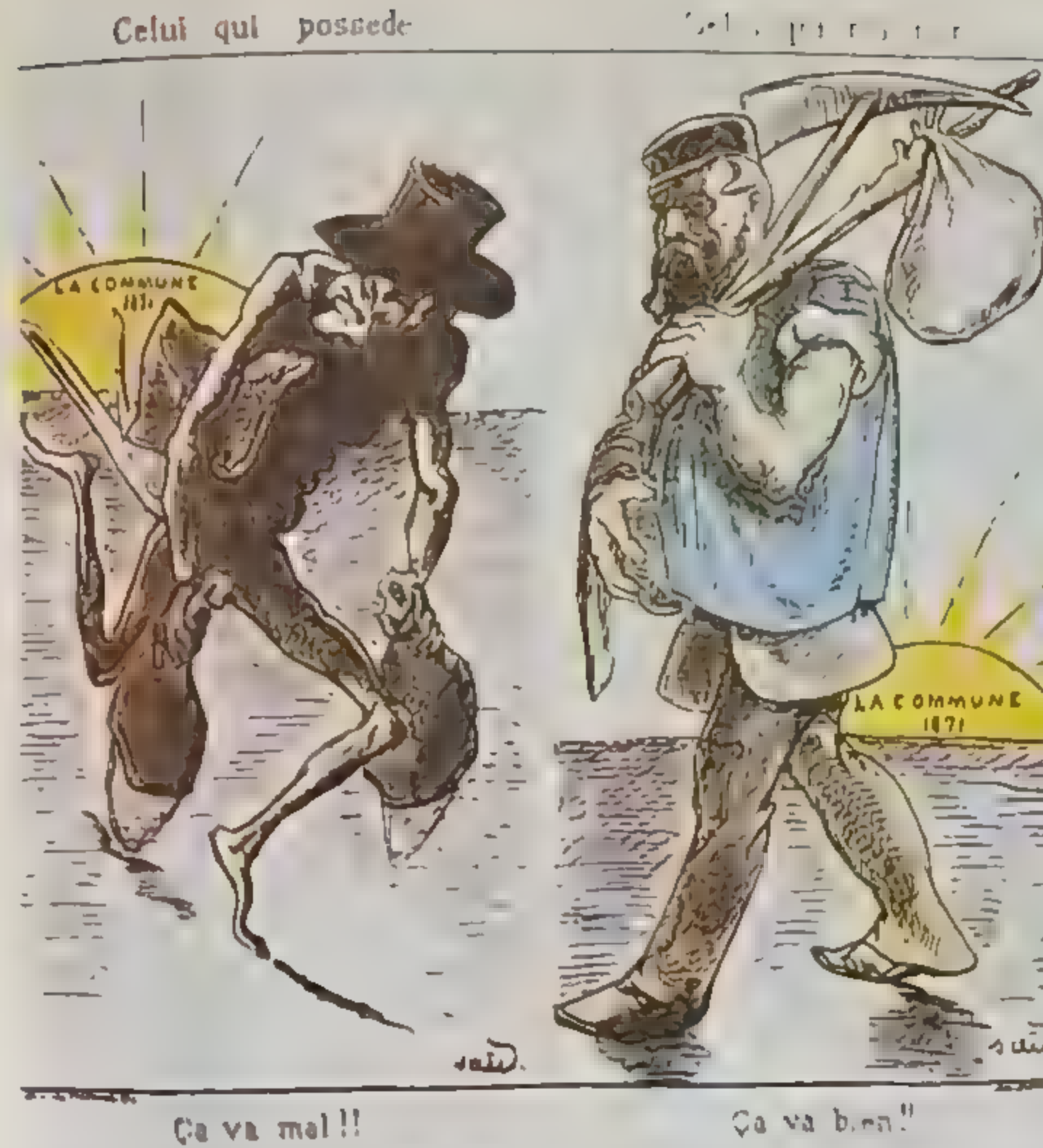

yüzden kızıyorum. Sanırım hiçbir zaman bu kadar aşağıya düşülmemişti. Badinguet'nin ve Guillaume'un yöntemlerini uygulayan sosyalistlere ne demeli bilmem ki? Müsademeler, gazete yasaklamalar, daha neler... Ah! Ne ahlak yok, sunu şu kalabalık; ve ne kadar utanılacak şey, insan olmak!"

"Sanat için sanat" kuramının büyük savunucusu, şair Théophile Gautier de Komün düşmanıydı. Gautier "Kanlı Hafta"dan sonra Komüncü tutsakların geçişini görmek için Versailles'da penceresini ardına kadar açmış ve o günü bir yazısında şöyle anlatmıştı:

"Çevrelerinde onlar gibi sıcağın bunalmış, hayvanlarının üstünde güçlüklerle durabilen, öne doğru eğilmiş kolcuları vardı. Bunların üstündeki toz tabakası o kadar kalındı ki üniformalarının rengini görmek olanaksızdı. Yalnızca kalçalarına dayalı uzun demirden, şeritsiz, flamasız kargıları hangi sınıftan olduklarını belli ediyordu. Bütün işaretleri yok olmuştu. Bunlar artık her devrin ve her ülkenin askeri olabilecek askerlerdi. Bir Romalı, bir Yunanlı ya da bir Medyalı.

Kuşkusuz bunların tümü birer canı, birer katil, birer kundakçıydı. İlgilenmeye değmeyecek yaratıklardı; ama içinde bulundukları o durumda hayvan bile olsalar acıma duygusu uyandırılırdı. Bazı

ıyılıksever insanlar birkaç kova su getirdi.

Bunun üzerine bütün sürü karmakarışık, birbirine çarparak, yuvarlanarak, dört ayak üstünde yürüyerek arkalarından sıçım gibi yağın yağmurlara aldımaksızın hayvansı davranışlarıyla suya saldırdı. Başlarını kovanın içine sokarak uzun uzun su içti."

O günlerde Paris büyük burjuvazisi, olayların gelişmesinden, iktidarın halkın eline geçmesi olmasından tedirgin oluyor, şaşkınlık içinde bulunuyordu. Edebiyatçı Goncourt kardeşlerden Komün döneminde günlük anılarını yazmış olan Edmond Goncourt, büyük burjuvaziden olan ve Napoléon III iktidarının himmetlerinden yararlanan bir kişi olarak, kesinlikle Komün yönetimine karşıydı. Tuttuğu anılarda, her ne kadar sürdürülen mücadelelerin halk tarafından, halk çıkarına yapıldığını saklayamıyorsa da, tutumu bütünüyle kendi sınıfsal konumunu yansıtır. Komün'ün ilanından hemen iki gün sonra, 20 Mart Pazartesi günü "günce"si-ne yazdığı şu satırlar, iktidarı yitirmek üzere olan bir sınıfın o günkü bakış açısını çok iyi yansıtmaktadır: "Evet, böylelikle insanların yapageldikleri tüm öngörüler yerle bir oldu... Birkaç gün önce dövüşmeye bu kadar kararlı olan ulusal muhafızların burjuva kesimi, nasıl da

tek kurşun atmadan dağıldı! Gerçekten bu günlerde tüm olan bitenlerin sanki tek amacı, insan deneyiminin hiçbirini bize göstermek. Nesnelerin ve olayların doğal sonuçları yalan söylüyor. Varılan sonuç, şu anda Fransa'nın, Paris'in ayak takımı egemenliği altında olduğudur. Bu egemenlik bize yalnız kendi adamlarından oluşmuş bir hükümet verdi. Bu durum daha ne kadar sürecek? Bilinmez. Şimdi ise her türlü olasılığın dışında bir durumdur hüküm süren."

Romancı Alexandre Dumas filis de Komün'e karşı olanlardan biriydi. O devrin en büyük ressamlarından birine, Courbet'e Komün'e katılmak suçunu işlediği için hakaret etmiş; ayrıca, Komün'e, kara çalmaya çalışmıştır. Victor Hugo ise kuşatma sırasında Almanlara karşı mücadeleyi övdü, yüceltti. Herkesi yurdu savunmaya, sonuna kadar savaşa çağırırdı. Ama Komün'ün önemini hiç kavramadı. Hugo, bu anlayışsızlığından ötürü Engels tarafından çok ağır bir biçimde suçlanacaktı. Ama Paris halkı, ona en büyük saygıyı göstermekte kusur etmedi, gazetesine (Le Rappel) dokunulmadı. Le Rappel basın özgürlüğü istiyor, mallara el konulmasına karşı çıkıyordu. Yine de gazetenin yayını Komün yönetimi tarafından yasaklanmadı; hatta "Hauss-

Komunculer askeri alandaki sorunlarını çetin güçlükler karşısında çözmeye çalışırken, toplumsal alanda da temelli bazı sorunlarla karşı karşıya bulunduklarını unutuyorlardı. Komün'ün Genel Öğretim Komisyonu delegesi E. Vaillant (solda) teknik okullar açılması konusunda bir kararname yayınlıyordu (altta).

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ
N° 267
COMMUNE DE PARIS
ENSEIGNEMENT PROFESSIONNEL

Une première École professionnelle sera prochainement ouverte dans le local précédemment occupé par les jésuites, rue Lhomond, n° 18, V^e arrondissement.

Les enfants âgés d'environ douze ans et au-dessus, quel que soit l'arrondissement qu'ils habitent, y seront admis pour compléter l'instruction qu'ils ont reçue dans les écoles primaires, et pour y faire, en même temps, l'apprentissage d'une profession.

Les parents sont donc priés de faire inscrire leurs enfants à la mairie du Panthéon (V^e arrondissement), en désignant le métier que chacun de ces enfants désire apprendre.

Les ouvriers au-dessus de quarante ans qui voudraient se présenter comme maîtres d'apprentissage devront aussi se faire inscrire à cette mairie, en indiquant leur profession.

Nous faisons appel, en même temps, aux professeurs de langues vivantes, de sciences, de dessin et d'histoire, qui désirent nous prêter leur concours pour cet enseignement nouveau.

Les Membres de la Commission pour l'organisation de l'enseignement,
Paris, le 6 mai 1871.

EUG. ANDRÉ, E. DUCOSTA, J. MANIFR, RAMA, E. SANGIER.

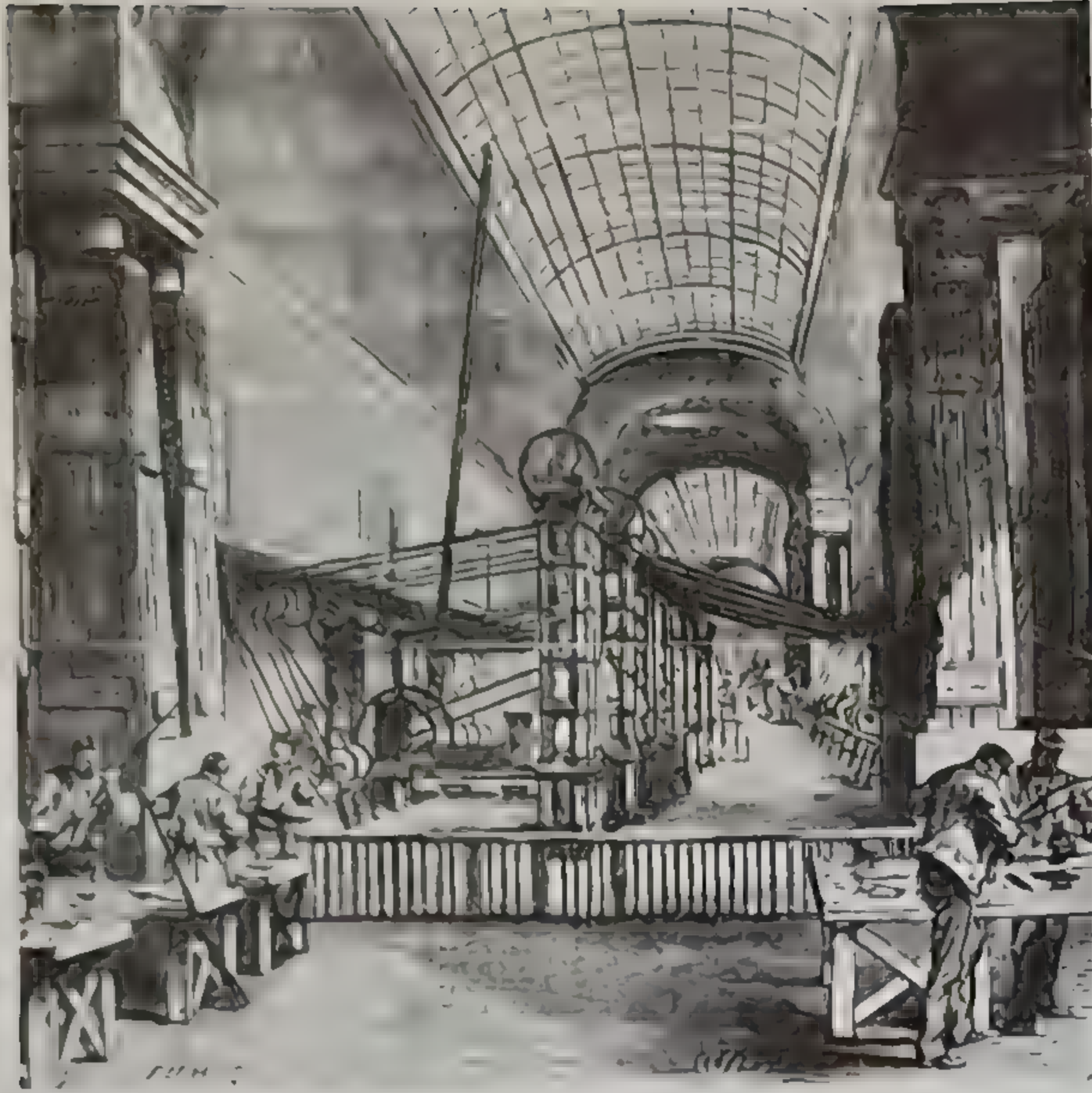
Approuvé par le Délégué à l'enseignement,
ED. VAILLANT.

1 IMPRIMERIE NATIONALE — MAI 1871.

mann" bulvarının adı değiştirilerek "Victor Hugo" bulvarı adı verildi. Buna karşılık Victor Hugo, bir mektubunda Komün hakkında şunları yazıyordu: "Komün'ün ifade ettiği şey sonsuz, sınırsızdır. Çok büyük şeyler yapabiliirdi, yalnız küçük şeyler yapıyor; iğrenç küçük şeyler; yürekler acısı. Hayır, bilimin şehri bilgisizlikle yürütülemez. Komün kötü uygulanmış bir şeydir...."

İşçilerle burjuvaların birbirine karşı bakış açıları üstüne kurulu, 1871 Paris Komünü'yle ilgili bir karikatür (ustte, solda).

Paris Komunu,
Versailles ordusuna
karşı umutsuz bir
savaş veriyordu.
Evler yıkılıp
barikadlar için
malzeme sağlanıyor,
Louvre Müzesi de,
silah imal eden
büyük bir atölye
haline getiriliyordu.
Louvre'un silah
yapım atölyesine
dönüştürülen
galerilerden birini
gösteren temsili bir
resim (sağda).

Komün'ün Etkileri

Komün olayı, birbirinden çok farklı koşullara sahip ülkelerde bile toplumsal ve siyasal gelişmeleri derinden etkilemiştir. Bu eylem, amacına ulaşmamış bile olsa, kapsamı çok geniş uygulanmış bir deney niteliğini taşıyor.

Karşı-devrimci Versailles'cilerin "Kanlı Hafta" süresince yaptıkları kıyımın işçi sınıfı üzerinde bilinçlendirici bir etkisi olmuştur. Komün'ün hemen sonrasında en çok, Blanqui taraftarlarının sesleri duyuldu. 1874 Haziranı'nda Komün'ün Londra grubu tarafından yayınlanan bir manifesto Bakunin'cilerin sert saldırısına uğradı. Engels tarafından da eleştirildi. Engels, Blanqui'cileri "çocukça içgüdülere" kapılmakla suçladı.

1879'da ise, Marsilya'daki İşçi Kongresi dolayısıyla, Londra'da yaşayan çeşitli akımlara bağlı sürgünler, bir metin üzerine anlaşmışlardı. Bu metin, Komün'ü övmekle birlikte, Komün'ün, "Kendiliğinden bir eylem olduğunu" belirtmekte ama gene de "büyük önem taşıyan tarihi bir olay" olduğunu ileri sürmekteydi.

Komün olayı Avrupa'da, özellikle işçi sınıfı üzerinde etkin bir rol oynadı. Brüksel, Londra, Leipzig, Düsseldorf, Milano ve Roma'da Komün'ü destekler nitelikte bildiriler yayımlanmıştır. Hele İspanya ve İtalya'da Komün büyük yankılar uyandırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçi çevreleri bile Paris'teki uzak olayların etkisinde kalmışlardır. (Engels, Enternasyonal'in merkezinin New York'a taşınmasını önermiştir.) Bu arada, Versailles hükümeti, Enternasyonal'e karşı da hukuksal önlemler almayı ihmal etmemiştir. 14 Mart 1872'de kabul edilen bir yasayla "hangi ad altında olursa olsun, ve hele Enternasyonal Emekçiler Birliği adı altında işi yarım bırakmayı (yani, çağdaş anlamıyla, grev'i), mülkiyet hakkını, aileyi, yurdu, dini ya da dinsel inançların gerektirdiği eylemleri ortadan kaldırmayı amaçlayan her enternasyonal dernek ya da birlik Fransız toprakları üzerindeki varlığı ve şubeleri dolayısıyla bile, kamu huzuruna karşı bir sulkası" sayılmıştır. Ne var ki "Dufaure Yasası" adıyla bilinen bu yasa, Komün'ün boğuluşuna karşı başlayan dünya çapındaki tepkiyi, ama yine de, Fransa'da işçi sınıfının önde gelen savunucularına, bu arada anarşistlere karşı de-falarca kullanıldı.

Komün'ün yönetimi,
kuşatma altındayken
bile işçi sınıfının
çıkarlarını temelli
bir biçimde
gerçekleştirecek
çalışmalar
yapmaktaydı.
Komün çalışma
delegesi Léo Frankel
imzasıyla kadın
işçilere yapılan bir
çağrıda (sağda)
"sendika odaları"nı
ve kadın işçiler
federasyonunu
meydana getirmek
üzere çalışmalar
yapılmasını
öngörülmüştü.

REPUBLIQUE FRANÇAISE
LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

COMMUNE DE PARIS

APPEL AUX OUVRIÈRES

Le Comité central de l'Union des femmes pour la défense de Paris et les soins aux blessés, chargé par la Commission de Travail et d'Echange de la Commune, de l'organisation du travail des femmes à Paris, de la constitution des chambres syndicales et fédérales des travailleuses unies,

Vo l'identité des chambres syndicales et fédérales des travailleuses, du groupement des ouvrières en sections de métier formant des associations productives libres, fédérées entre elles,

En conséquence, invite toutes les ouvrières à se réunir, aujourd'hui mercredi 17 mai, à la Bourse, à 7 heures du soir, afin de nommer des déléguées de chaque corporation pour constituer les chambres syndicales qui, à leur tour, nommeront chacune deux déléguées pour la formation de la chambre fédérale des travailleuses.

Pour tous les renseignements, s'adresser au Comité de l'Union des femmes, institué et fonctionnant dans tous les arrondissements.

Siège du Comité central de l'Union : rue du Faubourg-Saint-Martin, à la Mairie du Xe arrondissement.

Vo et approuvé :

Le Délégué au département du Travail
et de l'Echange,
Léo FRANKEL.

La Commission exécutive du Comité central,

NATHALIE LE NEL.
ALICE JACQUIER.
LELOUP.
BLANCHE LEFEVRE.
COLLIN.
JARRY.
FELICITE DMITRIEFF.

à Paris, le 17 mai 1871.

Liberté. — Égalité. — Fraternité

Uluslararası
Emekçiler Derneği
de, işçiler arasında
dayanılmaya önem
veren bildiriler
yayımlamaktaydı.

Association Internationale DES TRAVAILLEURS

CONSEIL FÉDÉRAL DES SECTIONS PARISIENNES

Chambre Fédérale des Sociétés ouvrières

TRAVAILLEURS,

Une longue suite de revers, une catastrophe qui semble devoir entraîner la ruine complète de notre pays, tel est le bilan de la situation créée à la France par les gouvernements qui l'ont dominée.

Avons-nous perdu les qualités nécessaires pour nous relever de cet abaissement? Sommes-nous dégénérés au point de subir avec résignation le despotisme hypocrite de ceux qui nous ont livrés à l'étranger, et de ne retrouver d'énergie que pour rendre notre ruine irréversible par la guerre civile?

Les derniers événements ont démontré la force du peuple de Paris, nous sommes convaincus qu'une entente fraternelle démontrera bientôt sa sagesse.

Le principe d'autorité est désormais impuissant pour rétablir l'ordre dans la rue, pour faire renaitre le travail dans l'atelier, et cette impuissance est sa négation.

L'insolidarité des intérêts a créé la ruine générale, engendré la guerre sociale; c'est à la liberté, à l'égalité, à la solidarité qu'il faut demander d'assurer l'ordre sur de nouvelles bases, de réorganiser le travail qui est sa condition première.

TRAVAILLEURS,

La révolution communiste affirme ces principes, elle ferait toute cause de conflit dans l'avenir. Maiserez-vous à lui donner votre sanction définitive?
 L'indivisible de la commune, est le gage d'un contrat dont les clauses éternelles déclarent l'écarter l'antagonisme des classes et assureront l'avenir.

Nous ne revendiquons l'émancipation des travailleurs et la délégation communale en et la grande, car elle doit donner à chaque citoyen les moyens de déterminer ses choix, de contrôler d'une manière efficace les actes de ses mandataires, chargés de la gestion de son intérêt, et de diriger l'effort commun pour la réforme sociale.

L'existence de chaque continue rend le caractère opposé à sa réversibilité et assure la République dans sa plus haute expression.

TRAVAILLEURS,

Vous savez certainement, nous avons appris à souffrir pour notre principe égoïste, nous ne pourrions renuler alors que nous pourrions aider à mettre :

l'ensemble du crédit, de l'échange, de l'Association des d'œuvre au Travailleur la valeur intégrale de son travail
l'association générale laïque et intégrale

Le Direct de l'Enseignement et d'Orientation, la Clarté absolue de la France, celle de l'école.

[illegible]

Après tout le peuple de Paris et clairement, il a refusé à ce rôle d'infant d'indigne par le sentiment et de la...

avant tout, dont il est l'homme l'acteur, il se rappelle que le principe qui préside à l'organisation d'un groupe, d'une communauté, est le service.

Il s'agit d'un acte de répression en vertu d'une loi de répression.

Il s'agit d'un document qui est important au titre d'une tentative de "ruler" maître dans ce site et de constater comme il lui convient de représenter son

Le 24 mai, nos 4000 combattants, le peuple de Paris livra à l'ennemi de telles pertes, pour la première

Les Délégués présents à la séance de nuit du 23 mars 1971
de l'Assemblée internationale.

BRY LÉO FRANK

Positive Integrale des Skalarproduktes von μ mit

AUBRY
BOUDET
CHAUDESAIGUES
COIFÉ
V. DEMAY
A. DUCHÊNE
DUPUIS

LÉO. FRANKEL
H. GOULLÉ
LAUREAU
LIMOUSIN
MARTIN LÉON
NOSTAG
CH. ROCHAT

CAMÉLINAT
DESCAMPS
EVETTE
GALAND
HAAN
HAMET
JANCE
J. LALLEMAND

LAZARE LEVY
PINDY
EUGENE POTTIER
ROUVEYROLLES
SPOETLER
A. THEISZ
VERY

Komün'ün Fransız siyasal yaşa-
mını doğrudan doğruya etkilediği
şundan da bellidir: 31 Aralık 1875
günü dağılan Versailles Meclisi,
Komün'ü ezmiş olmasına karşılık,
asıl amacına, yani ülkede monar-
şiyi yeniden kurma amacına ulaş-

namıştır. 1871'den sonra, başlan-
giçta "Ahlak düzeni"ni kurmak is-
teyen ve radikalleri "Komün'ün ya-
sal öcünü almaya hazırlanmak"la
uçlayan muhafazakâr çoğunluk,
Thiers'i istifla etmek zorunda bırak-
mış (23 Mayıs 1873) ve "Komün

galibi" mareşal Mac-Mahon'un görev süresini yedi yıla çıkararak, gelişmeleri önleyebileceği hayaline kapılmıştı. Ama meclis, 15 Haziran 1874 günü anayasanın gündeme alınması konusundaki Casimir-Périer önerisini; 30 Ocak 1875 qu-

Komün'ün önde gelenlerinden biri de Louise Michel'di. Michel ilkokul öğretmeniydi; şiir yazıyordu. "Kanlı Hafta" sırasında Blanche alanı bariiklerinin kurulmasına çalıştı. Versailles'çılara karşı savaştı. Komün yenilgisinden sonra tutuklandı ve Yeni Kaledonya'ya sürgün edildi. Sağda, Jules Girardet'nin tablosu: Louise Michel'in tutuklanışı.

nü de, cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili Wallon tasarısını kabul etmek zorunda kalacak ve aynı yılın ocak-temmuz ayları arasında da, cumhuriyeti kuran öteki yasalar oylanacaktır. Gerici çevrelerin 16 Mayıs'ta giriştikleri son hareket de cumhuriyetçi kurumların kesindiriciyle karşılaşmıştır. Yani, Thiers 3 Eylül 1877 günü öldüğünde, Komün'ün fedakârlığıyla sağlanan III. Cumhuriyet de yaşamaya başlamaktadır.

Komün'den Sonra İşçi Eylemleri

Cumhuriyetle birlikte işçi eylemi de büyüyüp gelişmeğe başladı. Yasalar, polis ve adalet mekanizmasının geleneksel baskılarına karşın, sendikalar yeniden örgütlenmiş, radikal görüşlülerde, bir işçi kongresi toplama düşüncesi uyanmağa başlamıştır. Ocak 1878'de toplanan Lyon Kongresi, bu konuda önemli kararlar alarak dağılmıştır. Paris'te 1878'de düzenlenen Dünya Sergisi dolayısıyla bir Enternasyonal İşçi Kongresi toplamak için girilen çabalar, otuz sekiz organizatörün tevkif edilmesi sonucu gerçekleşemeyecek; ama buna karşılık 23 Ekim 1879 günü açılan Marsilya Kongresi, Lyon Komün'cuları tarafından gönderilen bir bildiriye büyük tezahüratla karşılayacak ve Kongre, ücretlilerin bir siyasal parti çevresinde örgütlenmeleri konusunda tipik kararlar alacaktır.

Komün'cuların affı sorunu, III. Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasal polemiklere yol açtı. Komün'cular için genel af sorununu getiren ve olumlu sonuçlanmasını sağlayan şey, radikallerle giderek gelişen işçi eylemi arasındaki işbirliği olmuştur. Aslında o güne kadar, Meclis Af Komisyonu'nun kararları ya da başka birtakım kurumların girişimleriyle yüzlerce sürgün Fransa'ya dönmek olanağına kavuşmuş bulunuyordu. 1871 Eylülü'nde Henri Brisson tarafından örkekçe ortaya atılan genel af düşüncesi, 1873'te, Lyon'lu radikal milletvekili Barodet tarafından yenilendi. Enternasyonal'e karşı girilen saldırılar ve "ahlak düzeni" taraftarı muhafazakârların sertliği, bu tip bir çözümün olanaksız kıldı. Muhafazakârlar, bireysel ve sınırlı affardan başkasına yanaşmıyorlardı. Vauclose radikal milletvekili Alfred Naquet tarafından, 20 Aralık 1875 günü sunulan ve ilgi görmeyen af tasarısının 1876 genel seçimle-

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE DÉMOCRATIQUE ET SOCIALE LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ COMMUNE DE PARIS RÈGLEMENT Des Ateliers de Réparations et de Transformations d'armes (AU LOUVRE)

ARTICLE PREMIER.
Jusqu'à ce qu'il en soit autrement arrêté par la Commission du Travail, siégeant à l'Hôtel-de-Ville, les ateliers seront ouverts de 7 à 11 heures du matin et de midi à 6 heures.

ART. 2.
Pendant l'heure de repos, aucun ouvrier ne devra rester dans les ateliers.

ART. 3.
Chaque ouvrier aura l'heure de repos, et avant la fin de la journée, on donnera le nécessaire des travaux.

ART. 4.
Les ouvriers devront annoncer leurs retards aux Chefs de banc, et les heures seront comptées.

ART. 5.
Tous citoyens non porteurs de la nouvelle carte d'entrée ne pourront pénétrer dans les ateliers.

ART. 6.
Les ouvriers quittant les ateliers sont tenus de remettre leur outillage et leur carte d'entrée à leur Chef de banc.

ART. 7.
Les Chefs de banc sont tenus à la surveillance de leur banc et à la distribution du travail, sous le contrôle du Chef d'atelier.

ART. 8.
Les Chefs d'atelier surveilleront les armes réparées par les ouvriers de leur équipe, et, après examen, les remettront aux Chefs de banc, qui les contrôleront de nouveau.

Paris, le 30 avril 1871.

Les Chefs de banc et de service,
FAGES, MARONNET, PÉLÉ, MCALD, VERDIN, SACRÉ, KOHLER, MYNIAL.

Le Chef des ateliers,
CARBONNIER.

Le Délégué à la Direction
FAUCET.

Le Délégué au département du travail et de l'échange,
LEO FRANKEL.

LE DÉPARTEMENT DU TRAVAIL — 100 101.

Komün bir yandan atölyelerde gerekli güvenlik önlemlerini alırken (sağda) öte yandan da savaşı sürdürüyordu.

Komün'ün direnişinde kadınlar büyük bir rol oynamışlardır. Resimde, silahlı kadınlar Blanche aları barikatlarında görülüyor.

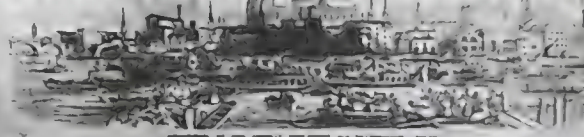
ri dolayısıyla açılan seçim kampanyasında birçok milletvekili adayının programında yer aldığını görüyoruz. Ünlü ve sözü geçen cumhuriyetçiler tarafından meclis ve senatoya getirilen tasarılar da, Victor Hugo'nun cesur ve güzel savunmasına karşın, 1876 Mayıs'ında reddedilmiş ve yaşlı Raspail, *Afın Zorunluğu* adlı broşüründen dolayı sekiz ay hapis cezasına çarptırılmıştı

Af düşüncesi, 1879'da, bazı kısıntılarla Waddington kabinesinin Hazine Bakanı Royer tarafından hazırlanan bir tasarı biçiminde meclise sunulurken, Naquet, genel af teklifini yineledi, ama Royer tasarısı kabul edildi (5 Mart 1879)

1880'deyse Komün'ü anma törenleri, büyük çapta gösterilere dönüştü. Aynı yıl, Blanqui'nin Lyon'daki ara seçimleri birkaç oy farkıyla kaybetmesine karşılık, Trinquet 20 Haziran'da Paris Belediye Meclisi'ne seçildi ve son olarak Gambetta'nın çekimsizlikten usanarak Millet Meclisi Başkanı koltuğundan inip söz almasıyla, genel af yasa-sı mecliste ve senatoda kabul edildi ve 11 Temmuz 1880'de yürürlüğe girdi.

Karl Marx, "*Fransa'da İç Savaş*" konusunda Enternasyonal için kaleme aldığı ve 30 Mayıs 1871 günü yayımlanan *Açıklama*'sında, Thiers'i, "*taşralılar tarafından hazırlanan karşı-devrimci komploya tek ciddi engeli oluşturan Paris*"i ortadan kaldırmakla suçladıktan sonra, Versailles'in

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

No. 1654.—VOL. LVIII.

SATURDAY, JUNE 10, 1871.

PRICE SIXPENCE

10 Haziran 1871 tarihli

"The Illustrated London News"

**dergisinin kapağında (solda) Louvre'da yangın çıkarttığı için Versailles askerleri tarafından kurşuna dizilen bir Komüncü kadın görülüyor.*

ENGELS VE KOMÜN/II

görüşmelerini Thiers'in birden kesmesiyle kendini açıkça belli etti. Değişiklik Thiers'in konuşma tarzında daha da belirliydi.

O zamana kadar işi hepsavsaklayarak kaypak ifadeler kullanırken, birden küstah, tehditkâr ve kaba oldu. Güney cephesinde Versailles'lılar 3 Mayıs günü Moulin-Saquet tabyasını; ayın 9'unda, top ateşiyle yıkılmış Issy tabyasını, 14'ünde de Vanves tabyasını ele geçirdiler. Batı kanadında ise istihkâmlara bîlâşık birçok kasabayı ele geçirerek yavaş yavaş tabyaya kadar ilerlediler. Ayın 21'inci günü de bir ihanet sonucunda ve ulusal muhafız karakolunun ihmalciliği yüzünden kente girmeyi başardılar. Kuzey ve doğu tabyalarını ellerinde tutan Prusyalılar, Versailles'lıların, onlara ontlaşma koşulları gereğince yasaklanmış olan kuzeydeki araziden ilerlemelerine göz yumdular. Oysa Parisliler, o yönden bir saldırı beklememekte haklıydılar ve bundan dolayı da o arzıyı zayıf birliklerle tahkim etmişlerdi. Dolayısıyla Paris'in batı yansında, yanı kibar semtlerinde pek az bir direnme gösterilebildi. İstilaçı güçler kentlin doğu bölümüne, işçi semtlerine yaklaştıkları ölçüde de direnme gitgide daha sert ve ısrarlı oldu. Komün'ün son savunucuları tam sekiz gün süren bir mücadeleden sonra Belleville ve Mémilmontant tepelerinde artık daha fazla dayanamayarak düştüler. Bütün hafta boyunca ortalığı kasıp kavuran ve durmadan artarak devam etmiş olan silâhsız kadın, çocuk ve erkek kıymı işte o zaman en yüksek noktasına ulaştı. Tüfek yeterli kadar hızlı öldürmüyordu; onun için de mağluplar yüzlerce makineli tüfekte kurşuna dizildiler. Son kıyımın yapıldığı yer olan Père-Lachaise Mezarlığı'ndaki "Le Mur des Fédérés", sessiz bir tanık olarak, bugün de, hâlâ yerinde durmaktadır.

Bütün komüncüleri öldürmenin olanaksızlığı ortaya çıkınca da, sıra kitle halinde tutuklamalara, mahpuslar arasında bütünüyle keyfi bir biçimde seçilenlerin kurşuna dizilmesine ve geriye kalanların da Harp Divanları'nın önüne çıkıncaya kadar toplama kamplarına atılmasına geldi. Paris'in kuzey yarısının çevresinde ordugâh kurmuş olan Prusya birlikleri hiçbir kaçışı geçirmemek emrini almışlardı; ama askerler kendilerine verilen talimattan çok, insanlığın sesini dinledikleri zaman subaylar çoğunlukla buna göz yumdular. Bu şerefli özellikle, pek insanca davranarak Komün savaşçılarından olduğu kesinlikle belli olan birçok kişinin görüşmesine izin veren Sakson birliğine teslim etmek gerek.

Bugün aradan yirmi yıl geçtikten sonra 1871 Paris Komünü'nün tarihsel eylemi ve anlatımına bir göz atacak olursak, bu konuda "Fransa'da İç Savaş'a eklenmesi gereken bazı yanlış bulunduğu görülür

Komün'ün üyeleri, Ulusal Muhafız Birliği

Merkez Komitesi'nde nüfuz sahibi olmuş Blanqui'ci bir çoğunlukla bir azınlık olarak bölünmüştü. Bu azınlık, büyük bir bölümü Proudhon'cusosyalistlerden meydana gelen Uluslararası Emekçiler Derneği üyeleriydi. Genel olarak, Blanqui'ciler o zaman yalnız devrimci ve proletaryacı içgüdüyle sosyalistler. İçlerinden yalnız birkaçı, Alman bilimsel sosyalizmini bilen Vaillant sayesinde, ilkeler konusunda daha geniş bir bilgiye sahipti. Bugünkü anlayışımıza göre Komün'ün iktisadî alanında yapması gereken birçok şeyin ihmal edilmiş olması da böyle açıklanmış olmaktadır. Anlaşılması en güç olan ise, Fransız Devlet Bankası'nın kapıları önünde, neden kutsal bir saygıyla durulmuş olduğudur. Ayrıca bu da ağır bir siyasal hata oldu. Komün'ün elinde bulunacak olan bu banka, on bin rehineden daha değerliydi. Çünkü bu, bütün Fransız burjuvazisinin Versailles hükümeti üzerinde Komün'le barış yapılması için baskıya girişmesi demekti. Ama asıl harika olan, Blanqui'ciler ve Proudhon'culardan meydana gelmiş olan Komün tarafından, buna karşın yapılmış doğru şeylerin miktarıdır. Şurası kesin ki, tipik siyasal yetersizliklerinin ve davranışlarının sorumluluğunun Blanqui'cilere ait olması gibi, Komün'ün iktisadî kararlarının sorumluluğu, şerefli yanları bakımından olduğu gibi az şerefli yanları bakımından da başta Proudhon'culara düşer. Her iki şıkta da tarihin cıvılsı ötekilere olduğu gibi berikilere de, kendi açıkları çığır ne yapmayı gerektiriyorsa onun tam tersini yaptırmıştır.

Küçük köylü ve esnaf topluluğunun sosyalist Proudhon, dernekçilikten kesinlikle nefret ediyordu. Yararından çok sakıncası olduğunu, özü gereği kısır, halta zararlı olduğunu, çünkü emekçinin özgürlüğüne darbe vurduğunu söylüyordu. Emekçinin özgürlüğüyle olduğu kadar emeğin tasarrufuyla da çelişen basit, hâttâ, gereksiz bir dogmadan başka bir şey değildi ve sakıncaları yararlarından daha çabuk artacaktı. Buna karşı da rekabet, işbölümü, özel mülkiyet iktisadî güç olarak kalmaya devam edeceklendi. Emekçilerin dernekler biçiminde birleşmeleri ancak, sözgelimi demiryolları gibi büyük sanayi ve büyük girişim biçimindeki —Proudhon'un verdiği adla— istisnai durumlar için yersiz değildi.

1871'de, Paris'te, o sanat zanaatçılığı merkezinde bile büyük sanayi istisnai bir durum almaktan artık o kadar çıkmıştı ki Komün'ün bütün öteki kararlarından çok daha önemli bir kararı, işçilerin yalnız her fabrikada dernekler biçiminde örgütlenmiş bir büyük sanayi, halta aynı zamanda da imalatthane örgütü kuruluşu meydana getirmelerini değil, bütün bir derneklerin büyük bir federasyonun içinde bir araya getirilmesini de öngörüyordu.

(Fransa'da İç Savaş'a Önsöz'den)

Komün'e karşı açtığı savaşın "yabancı istilacının himayesi altında girilmiş bir sınıf savaşı" olduğunu belirtmiştir.

Objektif olarak bakıldığında Komün'ün, aslında, hazırlıksız ve kendiliğinden bir hareket olduğu görülür. Komün'ü doğuran nedenler, toplumsal ve siyasal planda rahatça seçilmektedir. Komün, 18 Mart günü, bir "kardeşçe dayanışma" eylemiyle ve belirli bir tasarımdan yoksun, beceriksizce yönetilmiş bir sokak çarpışmasıyla başlamıştır. Komün Meclisi, bu eylemi yönetecek bir kuram yaratamamış, çeşitli görüşler arasında bölünüp parçalanmıştır. Yapısı bakımından "işçi hükümeti" diye adlandırılması biraz da güç olan Komün Hükümeti ise, çalışma ve halk eğitimi konuları dışında (ve varlığının son haftası dışında) çoğu kez, kararsız ve fazla ihtiyatlı davranmıştır.

Ne var ki, bütün hataları ve kararsızlıklarıyla Komün, etkisi altında kaldığı çeşitli akımlara karşın, cumhuriyeti, Almanlarla sonuna kadar savaşı ve yönetim özerkliği, tam bir dayanışma içinde isteyen Paris halkının iradesini dile getirmektedir. G. Bourgin ve A. Adamov, *Paris Komünü* adlı kitaplarında bu durumu şöyle değerlendirirler:

"Federelerin çoğunluğu ve si-

Komün'de kadınlar, gerek savaşı gerekse örgütçü olarak önemli roller oynamışlardır. Komüncü kadınların (solda ve altta) Paris'in savunulması ve yaralıların bakımı için bir "Kadınlar Birliği" kurdukları bilinir. Bu birliğin öncüleri Karl Marx'ın arkadaşı Rus asıllı Elizabet Dimitriyeva ve Çiftçiler Sendikası'nın kurucusu Nathalie le Mel'di. Dimitriyeva da, le Mel de Enternasyonal'e bağlıydılar.

vıl ve askeri şefleri açısından bu amaçların sosyalist bir ideoloji çevresinde ve az çok belirli bir burjuva düşmanlığı dolayısıyla dile geldiği de doğrudur. Nitekim bu insanları, bugün çağdaş proletarya tarafından her yıl saygıyla anılan son fedakârlığı göze almağa su-

rükleyen de bu ideolojidir; daha doğrusu, bu inanç ve duygulardır.

Sosyalizm, komünizm, anarşizm gibi hareketler 'Komüncüler'in de umudu olduğunu sandıkları bir düzeni gerçekleştirebilmek için bugün bile, 1871 bildirilerinin bırak-

tığı kanlı anılara, Kanlı Hafta önce-
sindeki ve bunu izleyen günlerde-
ki Komün edebiyatına, Louise Mi-
chel'in, Eugène Pottier'in, Clovis
Hugues'un ve J B Clément'in şi-
irlerine, İngiltere ve İsviçre'de ka-
leme alınmış anılara başvurmak-
tan geri durmamaktadır." ●

- 1789** Kralı kente getirmek için Versailles'a yürüyüş.
1792 Parisli kesimlerden seçilmiş komiserlerce Belediye Sarayı'nın bulunduğu yerlerde devrimci birer Komün'ün kuruluşu.
1799 9 Kasım. Napoléon Bonaparte'in hükümet darbesi.
1815 18 Haziran. Waterloo Savaşı.
1830 27-29 Temmuz. "Temmuz Devrimi". Bourbonlar yönetiminin yıkılışı; Orléanslar'ın tahta çıkışı.
1834 9-15 Nisan. Lyon kentinde işçi ayaklanması.
1848 23-25 Şubat. Sosyal demokratik devrim. Cumhuriyet'in ilan edilmesi.
1849 13 Haziran. Paris'te ayaklanma; Lyon'da işçi ayaklanması.
1851 2 Aralık. Louis Napoléon'un hükümet darbesi.
1859 Nisan - Temmuz. İtalya savaşı.
1864 25 Mayıs. Grev hakkının kabul edilmesi.
1870 2 Ocak. Emile Ollivier'in parlamento hükümeti.
12 Temmuz. Fransa'nın Prusya'ya savaş ilanı.
2 Eylül. Mareşal Mac-Mahon'un Sedan'da teslim olması.
15-18 Eylül. Favre-Bismarck öngörüşmelerinin kötü sonuç vermesi; Paris'in Prusyalı askerler tarafından kuşatılması.
22 Eylül. Lyon'da ayaklanma.
27-29 Ekim. Metz yenilgisi.
Kasım. Marsilya'da devrimci Komün; Paris'te belediye seçimleri.
1871 5-6 Ocak. Paris'in bombalanması.
Ocak. İşçilere ve ulusal muhafızlara ateş açılması; Paris'in teslim alınışı.
1 Mart. Almanların „Champs - Élysées"yi işgal edışı.
8-11-16 Mart. Thiers'in, Luxembourg, Montmartre ve Place des Vosges'daki topların kaldırılması konusundaki girişimi.
18 Mart. Thiers hükümetinin Paris'i terk etmesi.
22-28 Mart. Paris Komünü seçimi.

29 Mart. Komün'e bağlı 10 komisyonun oluşturulması.

2 Nisan. Komün'ün laik kararları: Devlet ve Kilise'nin ayrılması.

3-4 Nisan. Federelerin Versailles'a doğru yürüyüşü.

16 Nisan. Şantiyelerin yönetiminin işçi kuruluşları tarafından ele alınmasıyla ilgili kararname; Grenoble ve Bordeaux'da Komün lehine gösteriler.

19 Nisan. Komün'ün Paris halkına duyurusu.

22 Nisan. Devrimci mahkemenin kuruluşu.

28 Nisan. Komün yönetimince bir Halk Sağlığı Komitesi kurulması girişimleri; laik, parasız, mecburi, mesleki öğrenim; fırıncıların gece çalışmasının yasaklanması.

28-29 Nisan. Versailles'lılar tarafından hücumu uğrayan Issy Kalesi'nin Komüncüler tarafından boşaltılması.

9 Mayıs. Issy Kalesi'nin geri alınması.

10 Mayıs. Delescluze'un savaş delegesi olarak tayin edilmesi. Frankfurt Anlaşması.

16 Mayıs. Versailles'da toplanan Ulusal Meclis'in Cumhuriyet'in kuruluşu kararını ertelemesi.

18 Mayıs. Meclisin Frankfurt Anlaşması'nı onaylaması.

20 Mayıs. Paris'te Enternasyonal'in, Komün'ü ayakta tutabilmek için elden gelen bütün çabaların gösterilmesi çağrısı.

21 Mayıs. Versailles'lıların Paris'in batı ve güneyindeki terk edilmiş kesimlerden girişleri.

22 Mayıs. Delescluze'un Paris halkını barikatlara çağırması.

23 Mayıs. Batignolles ve Montmartre'in düşüşü.

24 Mayıs. Kiyımın başlaması.

25 Mayıs. Komün'ün son toplantısı.

27 Mayıs. Komüncülerin karşı koyması. Père Lachaise Mezarlığı'nda çarpışmalar ve kıyım.

28 Mayıs. Faubourg du Temple'da son barikatın düşüşü.

Avrupa'da Anarşizm

Anarşizm Nedir?

Görünüşte devrimci, gerçekte ise ütopya küçük burjuva ideolojisi ve eylemi olan anarşizm, bilimsel sosyalizmin tersine, örgütlenmiş siyasal sınıf mücadelesi ile her türlü siyasal örgütlenmeyi, disiplini ve otoriteyi yadsır.

Anarşizm, özellikle XIX. yy'da kendini göstermiş, Fransız Devrimi'nden Birinci Dünya Savaşı'na kadar en yoğun bir biçimde etkinliğini duyurmuş tarihsel bir olgu olarak ele alınabilir. Her ne kadar bu olguyu zaman bakımından böylece çerçevelemek mümkünse de, anarşist düşüncelerin uzak geçmişteki izlerini arayıp bulmak da mümkündür. Sözgelimi, eski Roma'da köle ayaklanması, anarşizmden izler taşıdığı da söylenebilir.

Anarşizm, XIX. yy'da Alman ve Rus işçi eylemleri üzerinde de geçici dönemler boyunca, özellikle "anarko-sindikalist" bir görünüm alarak, bir ölçüde etkisini göstermiştir. XIX. yy'da bütün şiddetle kendini duyuran bu akım XX. yy'ın eşliğinde hafiflemekte, gerilemektedir. XX. yy'da anarşizmin yeni ve özgün bir kuramcısının doğuşuna tanık olmamaktayız. Buna karşılık anarşizmin, çağımızın ideolojik tablosunda da geniş bir yer tuttuğunu savunanlar vardır.

XVIII. yy. Fransız Devrimi, liberalizmin zaferini belirtmektedir. Devrimin savunduğu temel düşünce, bireyin başı başına bir "amaç" olduğu ve bütün toplumsal, siyasal oluşumların bireyin her yönden gelişmesine yardımcı olmak için doğduğu düşüncesidir. En değerli ilke, "özgürlük" ilkesidir. Ama bu ilke bir yanlıdan başka bir şey değildir. Siyasal yönetimin ilkeleri özgürlük, eşitlik, kardeşliktir, ama toplumsal yapı, iktisadi kölelik, toplumsal eşitsizlik ve sınıf mücadelesiyle belirlenmektedir. Böylece liberalizmin temel ilkesi, ancak soyut olarak gerçekleştirilebilir bir ilke-

dir ve gerçek hayata uygulandığında bütününü kendisiyle çelişen, kendine karşı bir özellik kazanmaktadır.

Liberalizmin bu çelişkisi kendine karşı düşünce akımlarının doğmasına yol açmıştır. Bu akımları iki ayrı gruba ayırmak mümkündür.

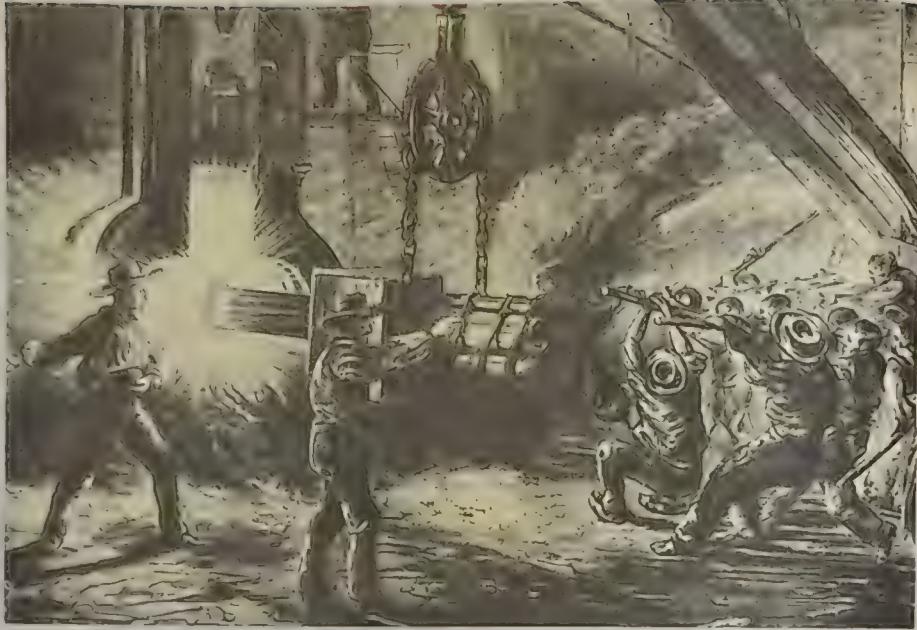
Bir yanda Burke gibi, Joseph de Maistre gibi karşı-devrimciler vardır. Bunlar, modern devlete karşı, Tanrısal düzeni savunmuşlardır. Herkesin malı olan devletle malları miras yoluyla adaletsiz bir biçimde bölüşülen toplum arasındaki

çelişkiden yola çıkmakta ve çözüm yolunu, Tanrısal adaletin kurulmasında bulmaktadırlar.

Ote yandan kimilerinin "aşırı-devrimciler" diye adlandırdığı, XIX. yy'ın devrimci iradesini besleyenler vardır. Bunlar Fransız Devrimi'nin kuramcılarını, düşüncelerini bütününü gerçekleştirilememiş olmakla, insan aklının eşitlik isteklerini devletin kuruluşuna uygulamış olmakla suçlamaktadırlar. Toplumsal hiyerarşi düzenini savunan gelenekçilerin tersine, bunlar siyasal alanda kabul edil-

İspanyol anarşistlerinin simgesi olan kara bayrak.

Avrupa ülkelerinde oluşma sürecini XIX. yy'da tamamlayan sanayi devrimi, altyapı ve üstyapı arasında kaçınılmaz bir ilişkiyi de ortaya koyuyordu. Liberalizm, siyasal örgütlenme düzeyinde özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine dayanırken, toplumsal yaşamda iktisadi köleliği ve toplumsal eşitsizliği de birlikte getirmekteydi. Sağda, XIX. yy'da Fransa'da, bir demir imalathanesindeki emekçileri gösteren o çağa ait temsili bir resim.

LENİN VE ANARŞİZM

"Anarşizm, çok kere işçi sınıfının oportünist günahları için bir çeşit ceza olmuştur. Bu iki mantığa aykırı tutum, birbirini tamamlamaktaydı ve eğer Rusya'da, küçük-burjuva nüfus, batı ülkelerindekinden kalabalık olmasına, karşın 1905 ve 1917 devrimlerinde ve bu iki devrime hazırlık sırasında, anarşizmin nispeten önemsiz bir etkisi olmuşsa, hiç kuşkusuz, bu kısmen, oportünizme karşı her zaman en uzlaşmaz ve en amansız savaşı yürütmüş olan bolşevizm sayesinde. 'Kismen' diyorum, çünkü anarşizmin Rusya'da zayıf düşmesini sağlamada asıl büyük etkili yapmış olan şey, bu akımın, geçmişte (1870 - 1880) ülkemizde tam olarak açılıp gelişme fırsatını bulması ve böylelikle kuramının ne kadar yanlış, devrimci sınıfa kulavuzluk etmeye ne kadar yetersiz olduğunu açıkça göstermiş olmasıdır.

Bolşevizm, daha 1903'te ortaya çıkar çıkmaz, yarı anarşist (ya da anarşizmle flört etmesi mümkün) küçük burjuva devrimciliğine karşı amansız savaş yürütme geleneğini benimsemiştir. Bu gelenek, devrimci sosyal-demokrasinin her zamanki geleneği olmuş ve özellikle 1900 - 1903 yıllarında, Rusya'da devrimci proletaryanın yığın partisinin temelleri atıldığı zaman, etkisini göstermiştir. Bolşevizm, bütün partiler içinde küçük-burjuva devrimci eğilimleri en çok temsil eden partiye karşı, 'devrimci-sosyalist'ler partisine karşı, üç

belli başlı noktadan mücadeleyi ele aldı ve sürdürdü. İlk önce, bu parti, Marx'çılığı inkâr ederek herhangi bir siyasal eyleme girişmeden önce sınıf güçlerini ve bu güçler arasındaki ilişkiyi hesaba katmanın gereğini anlamamakta direniyordu (belki de daha doğrusu anlayamıyordu). İkincisi, bu parti, bireysel terörizmi, suikastleri doğru bir eylem olarak tanımayı, kendi 'ihtilalci ruhunun; ya da 'solculuğunun' özel bir belirtisi sayıyordu; ki bunu, biz Marx'çıları, kesin olarak reddederiz. Elbette ki biz, bireysel terörü yerinde bir davranış saymadığımız için reddederiz. Oysa, büyük Fransız Devrimi'nin terörünü 'ilke olarak' mahkûm edebilen ya da bütün dünyanın burjuvazisi tarafından kuşatılmış muzafer devrimci bir parti tarafından genel olarak uygulanan terörü mahkûm edebilen kimselerle, Plehanov, daha 1900 - 1903 yıllarında, henüz Marx'çı ve devrimci iken; alay etmiş, onları gülünç duruma düşürmüştür. Üçüncüsü, 'devrimci-sosyalistler' için 'solcu' olmak demek; Alman sosyal-demokrasisinin pek o kadar önemli olmayan bazı oportünist günahlarını alayla yermek, ama öte yandan aynı partinin, sözelimi toprak sorunu üzerinde ya da proletarya diktatörlüğü sorunu üzerinde aşırı oportünizme düşen üyelerini taklit etmektir."

Lenin
(Bir Çocukluk Hastalığı'ndan)

miş ilkelerin, topluma da yön vermesini ve siyasal özgürlüğün toplumsal eşitliği sağlamasını savunmuşlardı. Onlara göre toplumsal eşitlik olmadıkça, siyasal özgürlüğün hiçbir anlamı yoktur. Bu "aşırı-devrimci" akımın temsilcisi, Babeuf'tür. Babeuf ve onun gibi düşünenler, Fransız Devrimi'nin ilan ettiği eşitliğin, yasaların bir uydurması olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlar siyasal eşitliğin yerine gerçek eşitliği, yani toplumsal eşitliği koymaktadırlar. Böylece çağdaş dünyanın temel sorununu ilk kavrayanlar Babeuf'cü eşitlikçiler olmuş, sorunu şöyle ortaya koymuşlardır: Bireysel özgürlükle, herkesin özgürlüğünü nasıl bağdaştırmalı?

Bireyin, maddi hayatını güvence altına alamayan bir toplumda, gerçek özgürlüğe kavuşamayacağına inanan eşitlikçilerin bu düşüncesi, sosyalizmin öncülerinin hemen hemen hepsinde görülmektedir. Victor Considerant *Eski Dünyanın Karşısında Sosyalizm* adlı yapıtında, Louis Blanc *Işın Örgütlenmesi* adlı yapıtında, hep bu düşüncüyü geliştirmeye çalışmışlardır. Moïse Hesse de *Eylemin Felsefesi* adlı yapıtında, sosyalizmin öncülerinin bu geleneksel düşüncesine bağlı kalmış ve devrim konusunda şöyle demiştir: "Zorbalar değişti, ama zorbalık yaşıyor."

Karl Marx ise Fransız Devrimi dolayısıyla liberal rejimin eleştirisini yaparak liberalizmi feodalitenin karşıtı olarak açıklamıştır. Feodalite döneminde, devlet, toplumun yansımasıdır. Toprak mülkiyetinin dağılımı derebeylikte; aile örgütlenmesi kast düzeninde; üretim biçimi ise korporatif sistemde yansır. Ama üretim araçlarının hızlı gelişimi ve zenginliklerin hızlanmış dolaşımı feodal zorlamaların son bulmasını ve daha geniş bir özgürlüğün doğmasını gerektirince, Ortaçağ'ın uyumlu yapısı ikiye ayrılmıştır; bir yanda her türlü bireyciliğe sınırsız bir etkinlik alanı sağlayan burjuva toplumu, öte yanda amaçlarını kolektif amaçla bağdaştırmaya çalışan devlet.

Karl Marx'ın diyalektiğine göre her türlü ayrılma, her türlü yabancılaşma yeniden uzlaşmaya doğru yol alır. Bu düşünceden yola çıkarak devleti yeniden toplumun içine sokmak ve burjuvayla sade yurttaş arasındaki farkı ortadan kaldırmak gerekmektedir.

Bu sorundan yola çıkan ve liberal toplumda insan hayatının bu çelişkiye göre düzenlendiğini kabul eden, ama soruna bilimsel sos-

Anarşizm liberalizmin çelişkili ortamında boy attı. Anarşizmin ilk önemli kuramcısı Max Stirner'dir; onu Çarlık Rusyası'nın ünlü anarşist kuramcısı Kropotkin (solda) izlemiştir.

yalizm dışında bir başka çözüm yolu bulmak isteyen bir tavır vardır ki, bu da anarşistlerin tavrıdır. Onlar, çelişik iki kavramı uzlaştırma, bu iki kavram arasındaki çelişikliği aşma yerine, devleti doğrudan doğruya kaldırıp atma ve toplumu devlet dışı ilkelere göre yeniden kurma düşüncesini savunurlar.

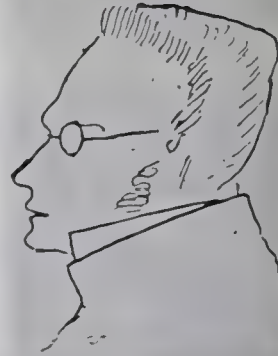
İşte bu çelişik ve öngörülen çözüm yolu, anarşistleri sosyalistlerle hem birleştiren hem de derin bir uçurumla ayıran noktayı açıklamaktadır. Devletin eleştirisinde uzlaşan ve birbirini bütünleyen bu iki eylem, toplumsal hayatı yeniden kurma yolunda birbirlerine keskin kes ters düşmektedirler.

Anarşizm, özgürlük yanılısamasının içine düşen ve toplumsal hayatın adaletsizliklerine karşı başkaldıran XIX. yy. insanının tepkisini dile getirir.

Kısaca, anarşizm, tarihsel olarak, iç çelişkileri yüzünden anarşizmin oluşumuna yol açan liberalizm ile, yapıcı düşüncesi onu aşan sosyalizm arasında yer alır.

Anarşizmin Felsefi Temeli

Anarşizm, felsefi olarak iki düşünce akımından kaynaklanır; bir yandan Fransız rasyonalist bireyciliği, öte yandan da mutlakçı Alman idealizmi.

Engels'in gözüyle Max Stirner.

Fransız rasyonalizmine göre insan, bütün öteki varlıklardan farklı olarak akılla donatılmıştır ve bu yüzden de daha doğuşunda kökeni, toplumsal durumu, yetenekleri ne olursa olsun doğal haklara sahiptir; bu haklar her türlü siyasal örgütün oluşumundan önce de mevcuttur. Bu 1789 İnsan Hakları Bildirisi'ne yön veren doğal eşitlikçi ve evrensel hak kavramıdır.

Özgürlüğe doğal olarak hakkı olan bu insan (birey) çelişik iki duygu arasında kalmıştır: Bir yandan, onun kendi mutluluğunu genel mutlulukta bulmasını sağlayan toplumsal bilinç, yani başkacılık (al-

trüizm); öte yandan, onu benzerlerine karşı kılan, kendini koruma içgüdüsü, yani bencillik (egoizm). Devlet, bu bencilliği denetlemek, herkesin herkesle mücadelesi sonucunda tehdit altında bulunan bireysel özgürlükleri savunmak için kurulmuştur. İnsanların birlikte yaşama zorunluluğundan doğmuş olan devlet, kendini oluşturan bireylerin yaptıkları "toplumsal sözleşme"ye uygun olarak kurulur. Rousseau *Toplum Sözleşmesi* adlı yapıtında, "insanların ortaklık kurmak için bir araya geldiklerini" söylemektedir.

Devletin tek varlık nedeni, toplumsal sözleşmeyi, bireysel özgürlükleri savunup korumaktır. Bu görevi yerine getirmesi için ona bazı haklar tanınmaktadır. Ama onun temel görevi bireyin mutluluğunu sağlamak olmalıdır. Bir sözleşmenin ancak geçici ve şartlı bir bağ olduğu düşünülecek olursa, birey dilediği ya da kendisine haksızlık edildiğini düşündüğü anda örgütten çekilebilecek demektir. Çünkü amaç insanın bireysel olarak gelişmesidir ve kendi gelişimini engelleyecek her şeye karşı mücadele etmek bireyin hakkı olduğuna göre, aykırı bulduğu bir sözleşmeyi reddetmek de ödevidir.

Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* bireycli rasyonalizmden kaynaklanmıştır. *Toplum Sözleşmesi*'nden çıkan devlet kavramı ise, mantıksal olarak, devletin bütünüyle ortadan kalkması gerekliliği sonucuna varır. Yaşayacak olan yalnız özgür ortaklık, *özgür birlik* 'tir ve bu ortaklık, bireylerin gereksinimlerine göre sürekli olarak yenilenir. Rasyonalist bireycilik, bu düşüncelerle bağında anarşizmin tohumlarını da barındırmış olmaktadır.

Anarşizm, Fransız rasyonalizminden daha çok, mutlakçı Alman idealizminin bir uzantısıdır. Hegel'in temel düşüncesine göre nesnel gerçeklik, Mutlak Fikir'in ürünüdür; birbirinden ayrı ve bağımsız görünen özne ile nesne bu Mutlak Fikir'de, Ruh'ta birarada bulunmaktadır. Dolayısıyla insanlık tarihi, Mutlak Fikir'in tarihidir. Hegel'in bu düşüncesi daha sonra iki ayrı yolda gelişir. Bir yandan Hegel'in Mutlak Fikri, Feuerbach'ın *Hristiyanlığın Özü* h'de, giderek sözcüğün genel anlamıyla, insan durumuna. Bruno Bauer'in *Katıksız Eleştirisi*nde de "*İnsansal Ruh*"a dönüşecektir. Sonuçta da ünlü anarşist Max Stirner'in *Bircik İnsan ve Mülkiyeti* adlı yapıtında

özgün Ben, "*bircik*" Ben suretine bürünecektir. Öte yandan Hegel'in Ruh kavramında kendini gösteren birlik kavramının araştırılması, giderek şiddetlenecek ve her türlü ikiliğe karşı çıkılacaktır. Her türlü yabancılaşmalara, dinsel yabancılaşmaya (yani Kilise'ye), siyasal yabancılaşmaya (yani Devlet'e), insansal yabancılaşmaya (yani Ben yerine Biz'i koymak isteyen Hümanist düşünceye) karşı çıkılacaktır. Anarşizm, sonuç olarak, "*bircik*" Ben'in egemenliğini savunur ve "*Ben*"i dışında olan her şeye karşı savaş açar. Böylece anarşizm, klasik Alman felsefesinin son halkası olur.

Ayrıca anarşizmin Hristiyanlık karşıındaki çelişkili tavrını da unutmamak gerekir. Anarşistlerin hemen hemen tümü, bir yandan Tanrının anarşist düşüncelerini dile getirmekte, öte yandan da İncil'e ve Hristiyan dinine karşı bir eğilim göstermektedirler. Anarşizm dine, devletin birey üstündeki baskısına benzer bir baskısı olduğu için karşı çıkmakta; ama İsa'nın sözlerinde kendi düşüncelerine benzer bir anlam bulmaktadır. İsa, insana mutlak bir değer vermek ve devleti inkâr etmektedir. Anarşist filozof Stirner de bu yüzden kendi tavrını İsa'ninkine yakın bulur. Bir başka düşünür, Proudhon ise Hristiyanlığın siyasal hiçbir öz taşımadığını savunmuş ve İsa'nın öğretilsinin bütünüyle toplumsal bir içerik taşıdığını, siyasal ve dinsel yanının olmadığını öne sürmüştür.

Anarşizmin Kuramcıları

Anarşizmin özgün düşünürleri şöyle sıralanabilir: İngiliz William Godwin, Alman Max Stirner, Fransız P.J. Proudhon, Rus Mihail Bakunin ve Lev Tolstoy.

William Godwin bir din adamının oğluydu; sıkı bir dinsel eğitimden geçmiş kendisi de din adamı olmuştu, ama Rousseau'yu ve Helvetius'u okuyunca dinsel inancı sarsıldı. 1789 Fransız Devrimi sırasında ise düşüncesinde kesin bir sarsıntı ve dönüşüm oldu. Fransız Devrimi'nin savunusunu yapmak ve devrimci düşüncelerin zaferini sağlamak amacıyla bir yapıt hazırladı: *Siyasal Adalet Üzerine ve Onun Evrensel Erdem ve Mutluluğa Etkisi Üzerine Araştırma*. İngiliz kamuoyunda kimileri onu göklere çıkardı kimileri ise kinadı, eleştirdi. Godwin, özellikle üniversite gençliğinin akıl hocası oldu.

Max Stirner, 1845'te yayımlanan "*Bircik İnsan ve Mülkiyeti*" adlı yapıtında anarşizmin felsefi temellerini ortaya koyar. Stirner'e göre devlet bir görüntü, hümanizma bir aldatmacadır; gerçek özgürlük, bireyin bencilliğidir. Bireycilik böylece Stirner'de doruk noktasına ulaşarak bir başkaldırmaya dönüşür. Sağda, Stirner'in kitabının kapağı.

Anarşizmin Stürner'den sonraki kuramcıları arasında Pierre-Joseph Proudhon'un ayrı bir yeri vardır. Proudhon, daha çok adalet kavramından çıkarak anarşizme vardı. Proudhon "insanın insan tarafından yönetilmesi köleliktir" diyor ve anarşizmini açıkça şöyle belirtiyordu: "Ne parti, ne de otorite; insanın ve yurttaşın salt özgürlüğü. İşte benim inancım." Solda, Proudhon'un hayranlarından Courbet tarafından yapılmış bir resmi: "Proudhon ve Çocukları".

1794'te Southey, Coleridge ve Wordsworth gibi ozanlar Amerika'ya gidip, orada Godwin'ci toplumu kurmayı tasarladılar.

Ama bir süre sonra İngiltere, Fransız Devrimi'ni lanetledi, Fransız Devrimi'ni öven Godwin'ın düşüncelerini de reddetti. Godwin ölüncüye kadar bir düzine kadar yapıt verdi, okurlarının ilgisini yeniden kazanmaya çalıştı, ama başaramadı.

Saygınlığını yitirmesinin bir nedeni de düşünceleriyle yaşamı arasındaki çelişkiydi. Akli her türlü zorlamalardan uzak tutmak isteyen Godwin, "evliliğin de zorlayıcı bir yasa olduğunu, yasaların da en kötüsünü" söylüyordu. Ama kendisi 1797 yılında gizlice evlendi; ilk kansının ölümünden sonra ise ikinci evliliğini yaptı.

Godwin, ayrıca kızının ozan Shelley'le kaçması üzerine çok sert bir tavır takındı. Son yıllarını ise basit bir memur olarak yaşadı, önemsiz, küçük bir adam olarak öldü. Ölümünün ertesi günü ise *Gentlemen Magazine* adlı gazete "Bu adam hiç yaşamamış olsaydı insanlık adına daha iyi olurdu" diye yazıyordu. Gerçekte bu ona verilen aşırı önemi göstermekteydi.

Godwin, Fransız Devrimi'nin il-

kelerinin anarşizme varabileceğini *Siyasal Adalet* adlı yapıtıyla belirtiyordu. Ama bu sonuca yol açan iki önemli etkeni de gözden uzak tutmamak gerekir.

Önce, Godwin bir İngiliz'di; Fransa'da olup biteni ancak ideolojik olarak algılayabiliyordu; pratikten uzaktı. Ayrıca onu değişken, karmaşık olan yaşamdan ayıran bir yapısı vardı. Bireysel akli ilgilen-dirmeyen her şeye karşı tam bir kayıtsızlık gösteriyordu; kendi mantığının duvarları arasında sıkışıp kalmıştı.

Öğretisinin temel düşüncesi şuydu: "İnsan aklıla donanmış bir varlıktır." Godwin aklın mutlak egemenliğine inanıyordu, ona göre içsel ya da dışsal hiçbir zorlama aklın özgürlüğüne engel olmamalıydı. Godwin, bireyi ezen dış güçlere karşı çıktığı gibi, aklın dinginliğini bozan içgüdülere karşı da savaş açtı. En şiddetli saldırılarını ise devlete yöneltiyordu. Ona göre, ister despotik, ister demokratik olsun, devlet, akla ters düşen bir olguydu.

Godwin'e göre hukuk kurumu da aklın düşmanıdır ve hukuk, atalarımızın bilgeliğinden değil, korku ve tutkularından doğmuştur. Onun egemen olması, aklın özgür geli-

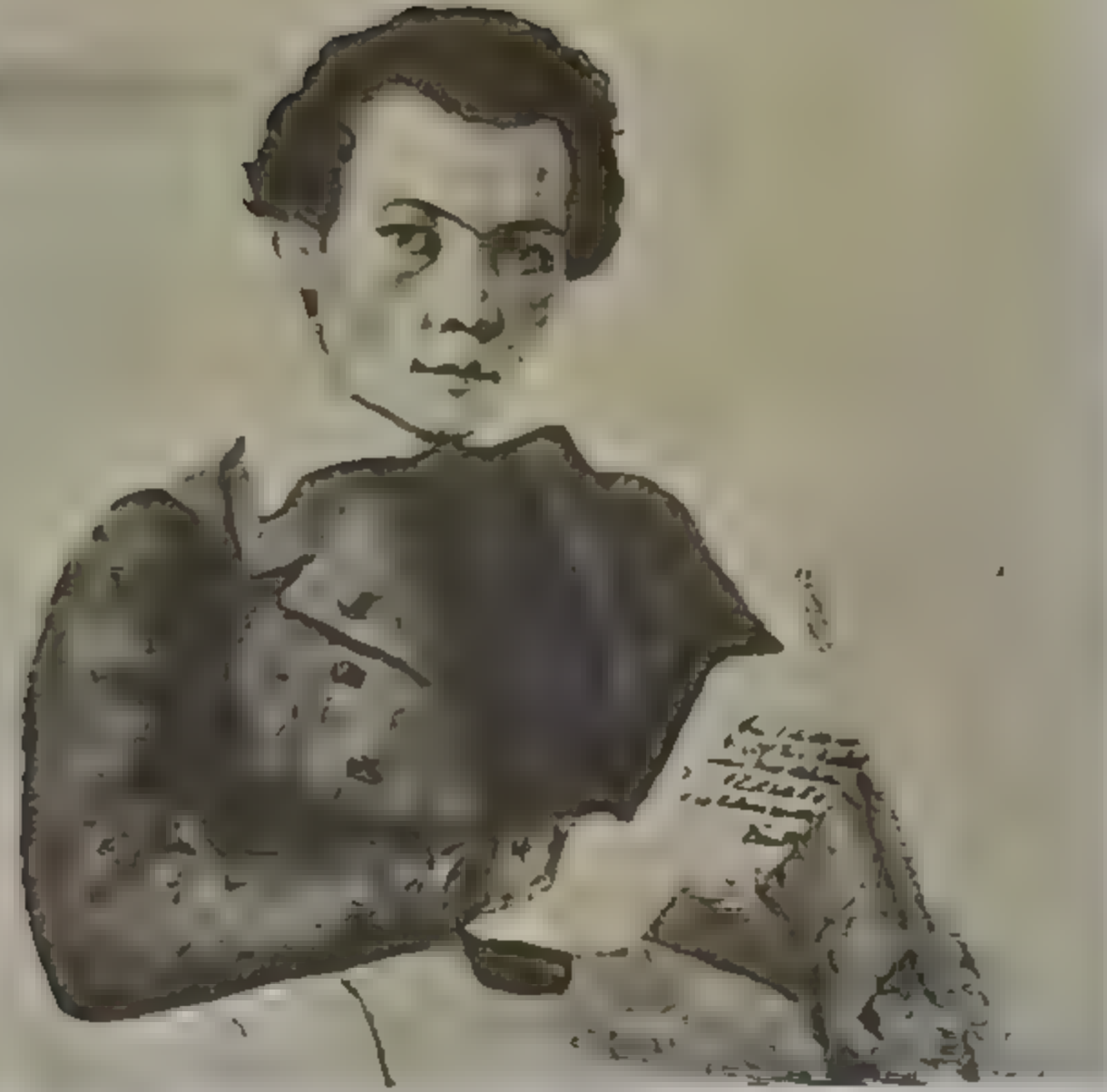
şimini engellemektedir.

Godwin özel mülkiyete de karşıydı. Özel mülkiyeti çok saçma bulmaktaydı; çünkü bir yanda ek-mek kavgası yüzünden akıllarını geliştirme zamanı ve gücü bulamayan yoksullar, öte yanda da, kendilerini zevklere kapıran zenginler vardı. Özel mülkiyet, "düşüncenin gücünü azaltmakta, dehanın kıvılcımını söndürmekte"ydi.

Godwin kendi düşüncesine uygun bir toplumu tasarlamıştır. Ona göre devlet insanların kötülüğünden ve bu kötülüğe karşı bir korunma biçimi bulma gereksinmesinden doğmuştur. Ama aklın zaferi her türlü içgüdüye son vermekte, böylece devlet de gereksiz, fazla olmaktadır: "Öyleyse tek boyutu, fedakârlık ve başkacılık olan toplumu yaratalım, çünkü fedakârlık gerçekte bizim doğal özelliğimizdir, birbirimize gereksinmemiz vardır" diyen Godwin böylece devletle toplumu kesin bir biçimde birbirinden ayırmaktadır.

Ona göre toplum gereksinimlerden doğmuştur. Devlet ise kötülüklerden! Yardımlaşma gereksiniminden doğmuş olan toplum, sonsuz bir bölünmeye uğramalıdır; karşılıklı ilişkileri önlemek

Anarşizm, gerçek
riyasal boyutlarına
Mikhail Bakunin ile
ulaştı.
Sağda, Bakunin'in
24 yaşındayken
yapılan portresi.

Bakunin, son
yıllarına kadar
(sağda)
düşüncelerinde
direndi. 1876'da da,
Bern'de parasız ve
düşün bir halde
oldu.

için sayısız toplum kurulmalıdır. Bu toplumlarda mallar, eşit olarak bölüşülmelidir. Böylece günlük kaygılardan ve daha çok mal edinmek için daha fazla çalışmaktan kurtulmuş insanlar ortaya çıkacaktır.

Godwin'e göre insanlar yarım saatte fazla el işiyle uğraşmamalıdır!

Toplum şimdi devlete düşen görevlerden ikisini üstüne alacaktır. Bu görevlerden ilki, toplumun,

yalnız bırakılmış insanları, başka insanlardan gelebilecek saldırılara karşı korumasıdır. Godwin bunun için yasalara göre değil, akla göre davranabilen bir seçiciler kurulunun (jürinin) kurulmasını öngörür. Toplumun ikinci göreviyse, alınacak önlemleri görüşmek üzere millet meclislerini zaman zaman toplamaktır. Godwin'in toplumunda şiddete yer yoktur; insanların birbirlerini inandırmaları, aydınlatmaları söz konusudur.

Godwin'in ütopyasının iki özelliği vardır: Sonsuz bir iyimserlik, insanların özel yargısına körü körüne güven ve insanın gelişmesinin sonsuz olacağı konusundaki sarsılmaz umut.

Gerçekte, Godwin'in bağlarından, zorunluluklarından kurtarmak istediği birey değil, aklın taşıyıcısı olan insandır; içgüdülerini yenen ve bütünüyle aklın yargısına boyun eğen insan!

Godwin'in düşüncelerinin XIX. yy'daki siyasal ve toplumsal düşüncelerin gelişimi üstünde bir etkisi olduğu söylenemez. Godwin'den etkilenenler daha çok edebiyatçılar, sanatçılar oldu. Bu da oldukça doğaldır; çünkü siyasal-toplumsal yaşam konusundaki görüşlerinde kuru ve keskin olan anarşizmin, akli uyaran, özgünlüğü yüreklendiren, duyarlılığı besleyen bir özelliği vardır. Bu yüzden Godwin'den en çok etkilenenlerden biri genç ve coşkulu ozan Shelley olmuştur. Shelley, bir gün, üzerlerinde Godwin'in düşünceleri yazılı küçük ışıklı balonlar uçurmuştur bir kumsaldan. Godwin'in kuru akılcı anarşizmi, Shelley'in lirizmiyle birleşmiştir.

Max Stirner

Stirner 1806'da Bavyera'da doğdu. Küçük bir flüt imalatçısının oğluydu. Babasının ölümü üstüne annesi yeniden evlenerek küçük Stirner'i akrabalarına bıraktı. Stirner, üniversite yılları sırasında, Berlin'de Hegel'in derslerini izledi. Orada ilk olarak genç Hegelcilerle, radikalistlerle, Berlin'de askerliğini yapmakta olan Engels'le tanıştı. Karl Marx'ı çok az tanıdı. Stirner, bu gürültücü, neşeli topluluğun arasında dalgınlığı ve çekingenliği ile dikkati çekiyordu. George Sand'ın soluk bir taklidi olan kasisini de burada tanıdı. *Biricik İnsan ve Mülkiyeti* adlı kitabını ona adadı. Evliliği onun en çok konusulan yanı oldu. Nikâhını kilisede değil, evinde kıydırdı. Rahip geldi

ğinde evde, spor giyimler içinde oturmuş iskambil oynayan damat ve tanıklarıyla karşılaştı. Gelin geç geldi ve üstünde gelinlik yoktu. Akyanslar alınmamıştı. Tanıklardan biri olan Bruno Bauer, cüzdanının kenarındaki halkaları çıkardı, papaz da bunları çiftlerin parmağına taktı. Evliler birkaç yıl sonra boşandılar.

1844'te Stirner başlıca yapıtı olan *Biricik İnsan ve Mülkiyeti*'ni yazdı. Anlatımının açıklığı, mantığının titizliği ile ilgi uyandıran bu kitap 1843-1844 yıllarındaki sol Hegelci akımı çarpıcı bir dille anlatıyordu. Bir süre üne kavuşmuş olan Stirner yaşamının son yıllarını güçlükler, yoksulluklar içinde geçirdi, borçları yüzünden iki kez hapse atıldı.

Stirner'in *Biricik İnsan ve Mülkiyeti* adlı yapıtı, çılgın koşusunun sonuna gelmiş olan Hegelciliğin bir ürünüdür. Stirner'e göre yabancılaşma, bireyden çıkmamış olan, ondan kaynaklanmayan bütün güçleri kapsamaktadır. Gerçekte Stirner'in öngördüğü başkaldırı, içsel bir başkaldırıdır. Stirner mutlak özgürlüğü savunmaz ama özgürlüğün mutlak haklarına kavuşma-

sını ister. Kendimizin, biricik olduğumuzun bilincine varmamız söz konusudur. Bizi ezen güçler, bilgisizlikle beslenmektedir, bizse ancak tek mutlak yaratıcı ve egemen güçler olarak onları yenebiliriz.

Biricik İnsan ve Mülkiyeti iki bölüme ayrılır. Birinci bölüm "*İnsan*"dır, ikinci bölüm "*Ben*". Yazar, düşüncesini açıklarken Feuerbach'ın ünlü cümlesini anar: "*İnsan, insan için üstün varlıktır*", ve ekler: "*Bir bakın şu üstün varlığa!*"

Stirner'e göre devlet ve onun dayandığı hukuk bireye karşı olan güçlerdir; devlet sürekli değişen ve yaratan Ben'in dinamizmini engeller, devletin bir tek amacı vardır; bireyi sınırlamak, boyunduruk altına almak, köleleştirmek, onu genel'e katmak. Stirner "*Devlet hiçbir zaman bireyin özgür etkinliğini kolaylaştırmaz. Öyleyse onun egemenliğine de son verelim*" der. "*Bireyin topluma üstünlüğünü sağlayalım. Toplum bize toplumsal görevler yüklememelidir. Biz ondan gereksinimlerimizi karşılamasını beklemeliyiz. Öyleyse toplumu ortaklık durumuna indirgeyelim. Ortaklıkta, bireyin gücü, değerini bulur. Toplumda iş gücümüz*

sömürülür, ortaklıkta ise bir bencil olarak yaşama olanağını buluruz. Ortaklık, bizim için bizim tarafımızdan oluşur. Oysa toplum bize kendi malı gibi bakar ve biz olmadan da varlığını sürdürebilir. Kısacası toplum bizi tüketir; ortaklığa gelinece, biz onu tüketiriz". Stirner'e göre hümanizm, bütün çabalarımızı ideal, yetkin insan yaratmaya yönlendirmizi ister bizden. Buysa gereksiz, yorucu, gerçekleşmesi olanaksız bir çabadır.

Yayımlanmasından kısa bir süre sonra unutulmuş *Biricik İnsan ve Mülkiyeti* adlı yapıtı, XIX. yy'ın sonuna doğru yeniden ilgi gördü. Nietzsche ve mutlak bireycilik felsefesinin öncüsü sayıldı, ama Nietzsche, Stirner'i hiç anmadı.

Buna karşılık Amerikan anarşizminin babası Benjamin Tucker, Stirner'den esinlendiğini açık açık ortaya koymuştur. Stirner öğretisinin yeniden doğuşunu sağlayan ozan, John Henry Mackay'dir. Stirner'in yapıtını anarşist bireyciliğin "*kutsal kitabı*" durumuna getiren de odur.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Stirner, anarşizmin önde gelen düşünürü olmuştur.

Bakunin'in oldukça
serüvenli bir yaşamı
vardı.
Görüşlerindeki
aşırılıklar,
Birinci
Enternasyonal'den
atılmasına neden
oldu.
Solda,
Bakunin (ortada
şapkalı) anarşist
arkadaşlarıyla.

Pierre-Joseph Proudhon

Proudhon yoksul bir ailenin oğludur ve yaşamı boyunca gecim

sıkıntısı çekmiştir. Doymak bilmez bir öğrenme isteği içinde yaşamıştır. Anarşizm kuramcılarının arasında ayrı bir yeri vardır. Hayatın kendisinden, yaşama deneylerinden, pratikten çok şey öğren-

miş, anarşizm kendini bir eğilim öğretisi olarak kabul ettirmek için yince Proudhon'un yolundan girmişlerdir. Bu öğretinin pratik yanısıra önem veren tek anarşist kuramcıdır, Proudhon'dur

BAKUNİN'İN BAŞKALDIRISI/I

"Bakunin, daha delikanlılıktan çıkar çıkmaz, Hegel felsefesiyle altüst olur, korkunç bir sarımsıntıya uğramışçasına kökünden sökülür. Gece gündüz dalar bu felsefeye, kendi deyimiyle, 'çıldırasiya' dalar. 'Hegel'in uıamlarından kategorilerinden) başka hiçbir şeyi gördüğüm yoktu.' Yeni dönmelerin coşkuluğuyla çıkar bu çiraklıktan. 'Kişisel benliğim bir daha dirilmemesiye öldü, yaşamım gerçek artık. Bir bakıma salt yaşamla özdeşleşti.' Bu rahat durumun tehlikelerini sezmesi için biraz zaman gerekecektir. Gerçeği anlamış olan kimse ona karşı ayaklanmaz, sevinç duyar, zevk alır ondan; işte toreye uyuculuk. Bakunin bekçi köpeği felsefesine bağlanacak adam değildi. Almanya yolculuğunun ve Almanlar konusunda vardığı olumsuz kanının onu, yaşlı Hegel'le birlikte, Prusya devletinin usun ereklarının ayrıcalıklı güvencesi olduğunu kabul etmeye iyi hazırlamamış olması da mümkündür. Evrensel düşlere daldı ya, çardan daha Rus'tu, ne olursa olsun 'Başka halkların buyrultusunun hiçbir hakkı yoktur, çünkü evrensel buyrultuyu Prusya halkı temsil eder,' diyecek kadar ters bir mantığa dayanan Prusya savunmasına katılamazdı. Ayrıca, Bakunin 1840 yıllarında, bazı eğilimlerinin aracısı olacağı Fransız sosyalizmi ile anarşizmini tanımaya başlıyordu.

Ne olursa olsun, Bakunin Alman ülkücülüğünü şiddetle yadsır. Salt'a (mutlak'a) gıtmıştı o, tıpkı tüm yokedişe gideceği gibi, aynı tutkulu atılımla, benliğinde en arı durumda bulunan 'ya hep, ya hiç' kızgınlığı içinde.

Bakunin, Salt Birliği övdükten sonra, ilkel iyilik-kötülük karşıtlığı düşüncesine sarılır. 'Özgürlüğün evrensel ve gerçekten demokratik kilisesi'ni ister kuşkusuz. Dini budur; çağının insanıdır. Yine de bu konuda inancının tam olduğu kesin değildir. Nikolay I'e İtiraflarında son devrime ancak 'olağanüstü ve acılı bir ça-

bayla, umutların saçmalığını fısıldayan iç sesle zorla boğarak' inanabildiğini söylediği zaman içten görünür. Buna karşılık, kuramsal ahlak düşmanlığı çok daha köklüdür, bu alanda, atılan bir hayvanın rahatlığı ve sevinciyle zıpladığı görülür. Ona göre yalnız iki ilke yön verir tarihe: Devlet ve toplumsal devrim, devrim ve karşı-devrim; bunları uzlaştırmak söz konusu değildir, ölümüne bir savaşa girişmişlerdir. 'En küçük, en zararsız devlet bile düşlerinde suçludur.' Siyaseti aşan bu çarpışma, şeytanı ilkelerin Tanrısal ilkeye karşı savaşıdır da. Bakunin açıkça, romantik başkaldırmanın konularından birini başkaldırma eylemine yerinden sokar.

Ona göre yaratılışa karşı savaş amansız ve ahlaksız olacaktır, biricik kurtuluş da yok etmektir. Bakunin'in 1848 Devrim'i ile ilgili ateşli sayfaları bu yıkma sevincini tutkuyla haykırır. Gerçekten de, bütün ezilmişler için olduğu gibi, onun için de devrim, kelimenin kutsal anlamıyla bayramdır. Hourrah, ou la révolution pour les cosaques adlı kitabında kuzey göçebelerini her şeyi yakıp yıkmaya çağıran Fransız anarşist Coeurderoy gelliyor insanın aklına. O da, 'baba evine ateş götürmek' istiyor, insan tufanı ile kargaşalıktan başka hiçbir şeye umut bağlamadığını haykırıyordu. Başkaldırma bu belirtiler içinde arı durumunda, biyolojik gerçeğiyle bellirir. Bunun için Bakunin, çağında bilginler hükümetini olağanüstü bir derinlikle eleştiren tek insan olmuştur. Her türlü soyutlamaya karşı çıkmış, başkaldırmasıyla bütünüyle birleşmiş, tüm insanı savunmuştur. Haydutları, kanlı ayaklanmalara önder olanları göklere çıkarması, gözde ömeklerinin Stenka Razin ile Pugaçev olması, bu insanların, hiçbir öğretiyeye, hiçbir ilkeye bağlanmadan, bir arı özgürlük ülküsü uğrunda doğmuş olmalarından ileri gelir."

(Arkası sayfa 62 de)

Başkaldırma, onu hiçbir zaman nihilizme itmemiştir. Tersine, halkın eski törelerini, çağdaş toplumun bozmaya çalıştığı değerlerini savunmak için başkaldırır. Böylece öğretisinin hem devrimci, hem de gelenekçi olan ikili özelliği anlaşılmış olur.

Hegel gibi Proudhon da iki akımın doğmasına yol açmıştır: Sağcı Proudhonculuk; solcu Proudhon'culuk. Kendisine inananlar arasında Tanrıtanımazlar olduğu gibi, Hristiyanlar da vardır; faşistler olduğu gibi sendikacılar da vardır.

Hepsi de Proudhon'ukendilerine göre yorumlamaktadır. Ama onun en belirgin özelliği Fransız halkının kahramanı olmasıdır.

Proudhon, 1840'ta kendisine büyük bir okur kitlesi kazandıran *Mülkiyet nedir?* adlı broşürünü yazmış ve bu sorusunun yanıtını şöyle vermiştir: "Mülkiyet, hırsızlıktır!"

1844'te Paris'te Alman göçmenleriyle ilişki kuran Proudhon, Karl Marx'la da tanışmış, 1846'da *Sefaletin Felsefesi*'ni yayımlamıştır. (Bilindiği gibi Karl Marx da, bu kitaba karşı, alaylı bir tonda, *Felsefenin Sefaleti* adlı eleştirisini yazıyordu.)

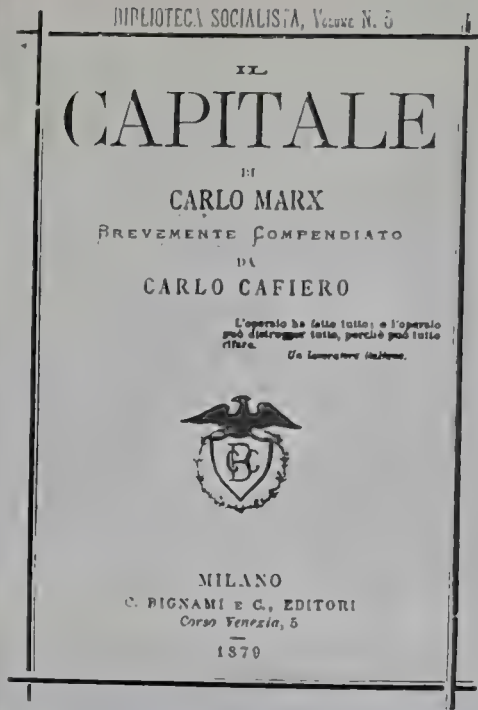
1846'da Proudhon yeniden Paris'e yerleşti. 1848 Devrimi'nde orada kaldı ve devrimin temel düşüncelerinin kendi düşünceleriyle uyuşmadığını kavradı. 4 Temmuz 1848'de milletvekili seçildi. Millet Meclisi'nde verdiği bir söylevde halktan, "bu ruvazinin kurbani" diye söz ederek şimşekleri üstüne çekti.

Prens Başkan'a yönelttiği saldırılardan ötürü de 1849'da üç yıl hapis ve 3 000 frank para cezasına çarptırıldı. Cezaevinde yatdığı sırada *Bir Devrimcinin İtirafı* adlı yapıtını yazdı.

1858'de *Devrimde ve Kilise'de Adalet* adlı yapıtında Kilise'ye çatıldığı için, gene üç yıllık hapis cezasına çarptırıldı; bu yapıtı "dine ve ahlaka hakaret" sayıldı. Proudhon Belçika'ya sığındı. Genel afftan sonra Paris'e döndü; 1864'te öldü.

Proudhon'un Anarşizmi

Proudhon'un temel düşüncesi, adalettir. Proudhon'daki adalet düşüncesi, bireysel sınırları aşmakta, toplumsal yaşamı kapsamaktadır. Yalnız onun sözünü ettiği adalet, daha çok, Tanrısal adalet olarak belirmektedir: "Toplumları yöne-

İtalya'da anarşizmin öncülerinden biri de Carlo Cafiero'dur. Anarşizm, özellikle Cafiero'nun çalışmalarıyla İtalya'da toplumsal ve ideolojik bir güç durumuna geldi. Başlangıçta Carlo Cafiero ve İtalyan anarşistleri, Karl Marx'ın görüşlerine yakın bir tavır almışlardı. Nitekim Marx'ın *Das Kapital*'ini İtalyanca ilk kez, 1879'da Carlo Cafiero çevirmişti. Ama anarşizmin, Marx'çılıkla beraberliği uzun sürmemiştir. Solda, *Das Kapital*'in Cafiero tarafından yapılan İtalyanca çevirisinin kapağı.

Solda, Carlo Cafiero.

1877 ilkbahar'nda
Cafiero ile Malatesta
bir ayaklanma
girişiminde
bulunacak ve 40
kadar anarşistle
Benevento iline bağlı
iki küçük kasabayı
ele geçirecektir.
Jandarmalar
tarafından
tutuklanan iki
anarşist, daha önce
ilan edilmiş olan af
yarasından
yararlanarak
kurtulacaklardır.
Anarşizm, ideolojik
tartışmalardan
sıyrılıp eylem
alanına geçmiştir.
Avrupa'nın çeşitli
ülkelerinde
anarşistlerin
giriştikleri köksüz ve
başboş eylemler
kendini gösterir,
anarşistlerin
kışkırtmasıyla,
Sağda, Belçika'da Charlevoi
maden ocaklarındaki
ayaklanmaları
gösteren temsili bir
resim.

BAKUNIN'IN BAŞKALDIRISI//I

"Bakunin de, düşmanı Marx kadar hizmet etmiştir Lenin'ci öğretiyse. Öte yandan, Bakunin'in çar katında belirttiği biçimle devrimci İslav İmparatorluğu düşü, sınır ayrıntılarına varıncaya kadar, Stalin'in gerçekleştirdiği düşün ta kendisidir. Çarlık Rusyası'nın temel yürütme gücünün korku olduğunu söyleyebilmiş, Marx'çı bir parti diktatörlüğünü yadsımış bir insandan gelince, bu gibi anlayışlar çelişkili görülebilir. Ama bu çelişki, öğretilerinin kaynaklarının biraz da yoksayıcı olduklarını gösterir. Pisarev, Bakunin'i doğrular. Hiç kuşkusuz tüm özgürlüğü istiyordu o. Ama bu özgürlüğü tüm bir yıkımda arıyordu. Her şeyi yıkmak, temelsiz bir kurmaya bağlanmaktır; sonradan varları ayakta tutmak gerekir, kollar üzerinde. Devrimci canlandırmaya yarayabilecek yanlarını bile bırakmadan, bütün geçmiş yadsıyan kişi, yalnız gelecekte bir doğrulama bulmaya boyun

eğer, bu arada da geçiciliyi doğrulamak için, polisi görevlendirir. Bakunin diktatörlüğü haber veriyordu, ama yıkma isteğine karşı çıkarak değil, onunla ele vererek. Ahlak değerleri de tüm yoksamanın koruları içinde erimiş olduğuna göre, bu yolda hiçbir şey durduramazdı onu. Zindandan kurtulmak için, pohpohlayıcı bir dille yazdığı Çar'a İltiraf'ında işin içine devrimci siyasetin çifte oyununu sokar. İsviçre'de, Niçayef'le birlikte yazdığı sanılan 'Devrimcinin Din Kitabı'nda ise sonradan yadsıyacak olmakla birlikte, siyasal umursamazlığa biçim verir. Bu umursamazlık eğilimi bundan böyle devrim akımlarının üzerinde sürekli olarak ağırlığını duyuracak, Niçayef de bunun kışkırtıcı örneklerini verecektir."

Albert Camus
(Başkaldıran İnsan'dan)

Solda, İspanya'da bir anarşist ayaklanmasına karşı koyan askeri birlikler.

İtalyan anarşistleri, özellikle Bakunin'den esinlenerek, yavaş yavaş sosyalizmden koptular. Carlo Cafiero'dan başka E. Malatesta ve A. Costa gibi önderlerin yönetimindeki İtalyan Anarşist Federasyonu'nun tarihi, başkaldırma deneyleri ve yıkıcı, gizli toplantılarla doludur. Benevento serüveni, bu başkaldırma deneylerinden en ilginç olanıdır.

ten bu adalettir, siyasal yaşamın merkezi de odur." Proudhon, bu adaletin gereklerinden hareket ederek özel mülkiyete karşı çıkar. Mülkiyet insanların zararına; çünkü işsizliği, üretim fazlasını, iflasları, yıkımları o doğurur. Proudhon, bir yandan özel mülkiyete karşı çıkarken bir yandan da, kolektif mülkiyet kavramını eleştirir. Ona göre, liberal rejimde güçlüler zayıfları sömürmekte, komünist rejimdeyse zayıflar güçlüler ezmektedir. Oyleyse mülkiyet olmamalıdır.

Proudhon'a göre, birbirlerinin özgürlüklerine, saygılı insanlar arasındaki tek ilişki, özgür biçimde yapılmış bir sözleşmenin getirdiği zorunluluklara dayanan ilişkidir. Kendi hukuk kurallarına göre kurulmuş olan ve bireylerin yetkisini aşan devlet, her türlü meşru temelden yoksundur. Zaten otorite demek, baskı demektir; üstün iktidar demek, mutlak iktidar demektir. Bu böyle kabul edilince otoritenin savunucuları ister tutucu olsunlar, ister sosyalist, bunun o kadar önemi yoktur. Proudhon, "İnsanın insan tarafından yönetilmesi köleliktir" der ve ekler "Parti olmalı, otorite olmamalı, bunların yerine insanın ve yurttaşın mutlak özgürlüğü olmalı." Bu sözler, Proudhon'un anarşizmini açık seçik

E. Malatesta

ortaya koyan örneklerdir

Proudhon'un iddialı anarşizmi, mülkiyet konusunda yazdıklarından da anlaşıldığı gibi, bütünüyle temelsiz değildir. Anarşi, "pozitif" tir. Bu anarşide "özgürlük, düze-

A. Costa

nin kızı değil, düzenin anası"dır.

Proudhon yaşamın temel kuralı olarak karşılıklı, uzlaşmazlığı alır Hegel'in çelişkilerin bir sentezde çözümlendiği konusundaki düşüncesine karşı çıkar. Proudhon "kar-

Anarşist eylemler
giderek
yaygınlaşıyor,
düzensiz kitle
eylemlerine
dönüşüyordu.
İspanya'nın birçok
bölgesinde, özellikle
de Katalonya'da
rastlanan ayrılıkçı
özelemler, federalist
eğitlimlerle
karşıabildiği için
anarşizm,
İspanya'da kendine
daha elverişli bir
ortam buldu.
Sağda,
İspanyol Anarşist
Federasyonu'nun
Cadiz'de düzenlediği
bir ayaklanma
eylemini gösteren, o
çağa ait temsili bir
resim.

İtalya'da, Davide
Lazzaretti'nin
öncülüğünde,
Garibaldi'nin
etkisiyle dinsel
motiflerin birbirine
karıştığı bir akım,
anarşizmle bir
tutuldu.
Bu akım devlet
güçleri tarafından
bastırıldı: 1878'de,
Arcidosso'da
Lazzaretti ile üç
yandaşı öldürüldü.
Sağda, Lazzaretti'ci
çarpışmaları
gösteren o çağa ait
temsili bir resim.

şitlik çözümlenmez" der. Ona göre devlet, birbirine karşı toplum-
sal güçlere egemen olmak için bü-
tün özel girişimleri yok etmeye ça-
lışmaktadır. Oysa her türlü dış mü-
dahaleden, koruyucudan kurtul-
muş bir toplumda denge kurabilir
Pozitif anarşi iktisadın siyasete üs-
tünlüğü ile sağlanacaktır, hükümet
iktisadi organizma içinde eriyip yok
olacaktır

Proudhon, ailenin, törelerin
ateşli savunucusudur. Törelerin
dokunulmazlığı, evliliğin kutsallığı
ailenin düzeni söz konusu oldu-
ğunda, tutucudur. "Aile kurumuna
yapılan her saldırı adalete karşı
halka, özgürlüğe ve devrime bir
saldırıdır" der. Burjuvaziyi, ahlaki
elinde tuttuğu için değil, onu özü-
den ayırdığı için eleştirir ve aileyi
küçük düşürdüğü için suçlar

Öte yandan, adalete olan sarsıt-
maz inancı onu şiddete dayanan
bir devrim önermekten de alıkoymaz
Pozitif anarşizm barışçı bir evrim-
ciliği öngörür. Proudhon "Kendi
olanaklarımız ölçüsünde adaleti
gerçekleştirerek bu evrimi hızlan-
dırmak bizim elimizdedir," der

Etkisi derin ve uzun süreli olan
Proudhon, "anarşizmin babası"
ve en etkili temsilcisi sayılır. Prou-
dhon'un bireysel özerklik savu-
nusu hâlâ etkisini duyurmaktadır
Marx'cılığa karşı çıkanlar için Prou-
dhon'un düşünceleri dayanak ol-
muştur. Proudhon, sentezin karşı-
sına dengeli, zorlamanın karşı-
sına özgürlüğü koyarak Karl Marx'tan ayrılır

Anarşist tedhişçilik, XIX. yy'ın sonlarında şiddetlenerek, XX. yy'ın ilk yıllarına kadar sürdü. Resimde, İtalya'nın Bologna kentinde tutuklanan anarşistler görülüyor.

Mihail Bakunin

Bakunin büyük bir toprak sahibinin oğludur. Babası daha sonraları Floransa'da ve Napoli'de elçilik ataşesi olmuş, liberal düşünceleriyle övünen bir adamdı. 1835'te topçu subayı olan Bakunin, birkaç ay sonra görevinden ayrıldı ve Moskova'ya giderek çeşitli dallarda bilgisini artırdı. Hegel felsefesiyle ilk ilişkileri de bu döneme rastlar. 1840'ta Berlin'e gitti, orada genç Hegel'cilerle dostluk kurdu. 1842 yılında Jules Elysard takma adıyla *Almanya'da Gericilik* başlıklı bir deneme yayımladı. Bu denemesinde Bakunin'in Hegel diyalektiğini benimsediği görülür. Bakunin "Pozitif öge olan gericilik, negatif ögeyi oluşturan demokratların bu karşıtlık aracılığıyla özgürlüğü kurmaları için gereklidir" der. Bu karşıtlık, demokratları kendi kendilerini aşmaya iter.

1844'te Paris'e giden Bakunin, orada Marx ve Proudhon'la tanıştı. 1848'de de barikatlarda yer aldı. Kavgaın olduğu her yere koştu. Ama Paris'teki kavgalarda yer almak için geç kalmıştı. Almanya'ya gitti, Dresden'de Alman müzikerlerinin en milliyetçisi olan Richard Wagner'le bir ayaklanma düzenledi; bu devrimci girişim başa-

rısızlığa uğrayınca tutuklandı. Wagner ise kaçmayı başardı. Sonunda Rusya'ya teslim edildi. Önce müebbet hapse mahkûm edilen Bakunin, çarın cezasını hafifletmesi üzerine Sibirya'ya gönderildi.

1861'de Bakunin, Sibirya'dan kaçtı. Japonya'ya, A.B.D.'ne gitti ve Londra'ya sığındı. 1863'te Polonya ayaklanması sırasında, lejyonerlerle birlikte Baltık Denizi kıyılarına çıkmak istedi, ama bindiği geminin kaptanı onu İsveç'te İsveçli yetkililere teslim etmiştir. Bakunin bundan sonra Birinci Enternasyonal'de görev aldı; gizlice Sosyalist Demokrasi Birliği'ni kurdu ve programını hazırladı.

28 Eylül 1870'te yani, Komün'den altı ay önce Bakunin Lyon'a gitti; Halk Kurtuluş Komitesi'nin başına geçti, tutuklandı ve kaçmayı başardı.

1872'de Marx tarafından Birinci Enternasyonal'den çıkarıldı. Bakunin kendisini hayal kırıklığına uğratan siyasal kavgalardan bezmiş Locarno'da müritlerinden birinin malikanesine çekilmişti. Yaşamının son yılları borçlar ve türlü zorluklar içinde geçti; 1876'da öldü.

Bakunin de, öteki anarşistler gibi Hegel'in düşüncelerinden çok etkilenmiş, ama bu düşünce sisteminin bütünü benimsenmemiştir.

Bakunin, Hegel'ciliğin "mücadele nihilizmi" düşüncesine uygun düşen yanını almış, zıtların karşıtlığından kaynaklanan sürekli bir yıkılıcılığı, mücadeleyi savunmuştur. Onun mücadelesi de yabancılara, yani insanlığın kendisine yabancı ve temelde yanıltıcı güçler yararına kendi değerlerinden uzaklaştırılmasına karşıdır.

Bakunin, anarşist kuramcılar arasında en tanıtılamaz olanıdır. Ama ondaki tanıtılamazlığın kaba bir maddeciliğin ürünü olduğunu sanmak yanlıştır. Bakunin tarihi, insanın, insanlığının gelişimiyle, hayvanlık durumuna derece derece karşı çıkışı olarak görür. İnsanın evrimi konusundaki bu karşıtlık düşüncesine dayanarak Bakunin dinin, insanın, hayvanlıktan çıkışında gerekli olduğunu kabul eder. Ama insan nasıl hayvansal köleliğinden sıyrılırsa, dinsel köleliğinden de kurtulmalıdır. İnsanın özgürlüğünü ortadan kaldırdığı, insanın kendi özelliklerini sakatladığı için Tanrı'ya karşı çıkan bu tanıtılamazlığın anahtarı Feuerbach'ın *Hristiyanlığın Özü* adlı kitabındadır. Bakunin de Feuerbach'ın en inatçı izleyicisi olmuştur.

Bakunin ile Stirner'in anarşizmi arasında temel bir ayrım vardır. Bakunin için, bireyin tek başına öz-

Car Aleksandr II'ye
karga suikasti
örgütleyen, ama
suikasttan 48 saat
önce tutuklanan
Jellahov "Halkın
Buyruğu" adlı
anarşist örgütündeki
öteki arkadaşlarıyla
birlikte idam edildi.
Idam edilenler
arasında Jellahov'un
sevgili anarşist
Sofia Perovskaya ile
Risakov Polianov da
vardı. Jellahov,
Sofia Perovskaya ve
Polianov'un
idamlarını gösteren
temsill bir resim.

özgürlüğünü gerçekleştirmesi söz konusu değildir; bütün topluma bireysel özgürlüğü sağlamak söz konusudur. Çünkü toplum herkesin

özgür biçimde yaptığı bir sözleşmeyle kurulmuştur: "Benim özgürlüğüm, herkesin özgürlüğünün ürünüdür." "Ancak insanlığın ve

çevremdeki bütün insanların özgürlüğünü kabul ettiğim oranda insanım ve özgürüm." Kısacası Bakunin'in anarşizminde sosyalizme yaklaşan düşünceler bulunur

Malların bölüşümü konusunda Bakunin öğretisinin bu özelliği daha da belirginleşir. Devletin mahkûm edilmesi onun doğal temeli olan özel mülkiyetin de mahkûm edilmesini gerektirir. Ona göre devlet nasıl herkesin özgürlüğünün güvencesi olan topluma yerini bırakmalıysa, özel mülkiyet de kolektif mülkiyete dönüşmelidir. Bakunin, tüketim araçlarında özel mülkiyetin karşısında değildir. Buna karşılık toprak ve iş araçları gibi üretim araçlarının ve genel olarak bütün sermayenin bütün toplumun ortak mülkiyeti olmasını ister

Bakunin kolektivizmi, bilimsel sosyalizme çok yakındır. Bu yüzden Bakunin, kendi savunduğu "toplumsal anarşizm" ile "devlet sosyalizmi" arasındaki farkı belirtme gereğini duymuştur. Bakunin'in kolektivizminde hiçbir zorlama yoktur; bireysel özgürlüğü savunmaktadır. Toplumsal piramit, herkesin kabul ettiği bir anlaşma üzerine kurulur; herhangi bir gücün üstünlüğü söz konusu değildir. Bakunin'de doruğu belirleyen temel dir, temelli belirleyen doruk değildir. "Toplum ve kolektif toplumsal

İtalya'da anarşizmle
bir tutulan
Lazzaretti'nin
öncülüğünü yaptığı
bir akıma özgü,
Hristiyan
motiflerinden
esinlenilerek
yapılmış
Lazzaretti'ci
armalar.

İtalya'da anarşist tedhişçilik 17 Kasım 1878'de Giovanni

Passanante adında bir anarşistin İtalya kralı Umberto I'e karşı yaptığı bir suikast girişimiyle doruk noktasına ulaştı. Bu suikastta krala bir şey olmadı, buna karşılık başbakan Calroli yaralandı. Passanante'nin suikast girişimini gösteren temsill bir resim.

örgütlenmenin aşağıdan yukarıya doğru, özgür bir ortaklıkla kurulmasını istiyorum" demektir.

Proudhon'un anarşizmi olumlu ve barışçıldır. Oysa Bakunin'in anarşizmi devlete karşı kendiliğinden bir başkaldırı eylemidir.

Bakunin'in "şiddetli" öven sözleri, anarşist tedhişçiliğin (terörizmin) tohumlarını atmıştır. Bu da Hegel felsefesinin umulmayan garip bir sonucudur Bakunin, Hegel'in antitezi olmak istemişti. XIX yy'ın sonlarında türeyen tedhişçi anarşistler, Bakunin'in kendine göre yorumladığı Hegel'i yeniden gündeme getirmiş olacaktı.

Lev Tolstoy

Tolstoy yaşamının ilk yarısını soylu bir Rus gibi geçirmiştir. Moskova yakınında bir malikâne doğan ve yetişen Tolstoy, Kazan Üniversitesi'nde öğrenciyken Fransız ve Alman öğretmenlerden Fransız ve Alman edebiyatlarını öğrendi. Rousseau'nun etkisinde kaldı, hatta göğsünde onun madalyonunu taşıdı. Malikâne yaşamından sıkıldı, topçu birliğinde subay oldu. Sivastopol kuşatmasına katıldı; ordu-dan ayrıldı. Avrupa'yı dolaştı ve kölelerin özgürlüklerine kavuştuğu yıl malikânesine döndü, evlendi, on üç çocuğu oldu. *Savaş ve Barış*,

Anna Karenina gibi ünlü romanlarını yazdı

1874'te Tolstoy bir bunalım geçirdi; intihar etmeyi tasarladı. Bilim ve felsefe artık onu doyurmamaktaydı. Yaşamın ne işe yaradığı sorusu kafasını altüst etmişti. Sonunda kurtuluşu, sevgi kavramında buldu: Sevgi ve sevginin gerektirdiği "kötülüğe karşılık vermeme" ilkesi. Tolstoy, ilkel Hristiyanlığın özüne vardığına inanır, kendisine başkalarının sırtından geçinmeyi yasaklayan bu sevgi adına, kendi işini kendi görmeyi yeğledi. Toprakta çalışır, köylü gibi yaşardı. "İki bin yıldır yanlışlıklara düşmüş" Hristiyan dininin özünü yeniden bulduğuna inanan Tolstoy, Hristiyanlık öğretisi üzerine çeşitli dinsel yapıtlar verdi. Sevgi uğruna soylu kökenini, edebiyat alanındaki ününü, sanatçı yeteneklerini terk eden bu mistik, sonunda, 82 yaşında gene dinsel sevgisi uğruna evini bırakıp gitti ve trende hastalanıp bir tren istasyonunda, gar şefinin odasında, basit demir bir karyolada öldü.

Tolstoy bütün baskı araçlarını ve güçlerini reddeder, bu anlamda da bir tür anarşisttir. Ama onun anarşizmi, zamandışı bir mistisizmin derin izlerini taşır. O, yalnızca *İncil*'in gerçek özüne güvenir. Fransız Devrimi'nin ürünü olan, bütün öteki anarşizm öğretilerinin çıkış noktası olan toplumla devlet ara-

sındaki karşıtlık, onu pek ilgilendirmemiştir. Tolstoy, siyasal özgürlüğü ıktisadi özgürlüğün karşısına çıkaracağına, özgürlüğü kendi ülkesinin özelliğine göre ele almış ve kentlerin incelmış ve bozulmuş uygarlığına, kırların temiz ve özgür yaşamını yeğleyerek mistik doğacılığın (natürizm) havarisi olmuştur. Tolstoy'un düşlediği toplum, bilim ve tekniğin gelişiminden doğmuş sanayi toplumu değildir. Onun önerdiği, toplum ilkel Tanım Komünü'dür.

Tolstoy ateşli bir Hristiyanıdır. Ama İsa'ya olan bağlılığı adına, Kiliselerle karşı savaş açar. Kiliseler İsa'nın öğretisinin ilk ve gerçek özünü bozmuşlar, onu gerçek Hristiyanlığa taban tabana zıt, dogmatik bir Hristiyanlık durumuna getirmişlerdir. Oysa İsa'nın öğretisi, "aklin kendisidir."

Tolstoy, İsa'nın "kötülüğe karşı direnme" öğüdünden yola çıkarak "sevgiye aykırı olan hiçbir şey yapmama" ilkesine ulaşmıştır. O, kötülüğe karşı verilecek mücadeleye tepki göstermez, ama her türlü kuvvet kullanmayı reddeder, Tolstoy'un öğretisi kölelerden çok, onları efendilerine, özellikle de ıktidar elinde bulunduranlara seslenmektedir.

Tolstoy'a göre devletin varlığı, Hristiyanlık öğretisiyle bağdaşmamaktadır. "Tanrı'nın çocukları"

Aleksandr II'nin
öldürülüşünü
gösteren temsili bir
resim.

arasındaki doğal eşitlik, siyasal hiyerarşi yüzünden bozulmuştur. Hristiyanlığın önerdiği sevgi, her devletin eninde sonunda başvurduğu şiddet eylemleriyle hiçbir za-

man uyuşamaz. Öyleyse her türlü devlet örgütünü reddetmek gerekir. Adı, ister mutlakiyet olsun, ister konvansiyon, ister konsüllük olsun, ister imparatorluk, ister ko-

mün ya da cumhuriyet, tümü de aynı kapiya çıkar Tolstoy'a göre. Tolstoy devlet iktidarının bütün biçimlerine karşı çıkar. Hiçbir anarşist onun kadar devlete saldırmı-

şmıştır denebilir; ama gene de Rusya'da çarın Tolstoy'a bu kadar hoşgörülü davranması çok şaşırtıcıdır. Bu da Tolstoy'un çok daha önce edebiyat alanında büyük bir

üne kavuşmuş olmasıyla açıklanabilir.

Her türlü baskı aracına karşı çıkan Tolstoy'un mülkiyete karşı çıkması da kaçınılmazdır. Ona göre,

zenginlik bir cinayettir, çünkü sahip olanın, olmayan üzerinde egemen olmasına yol açar; özellikle toprak gibi üretim araçları söz konusu olduğunda, mülkiyetin bu

Rusya'nın yanı sıra Fransa'da da anarşist eylemleri birbirini izliyordu. Suikastları düzenleyenlerin kullandıkları patlayıcı maddeler yangınlara neden oluyordu. Resimde bir patlayıcı madde infilakından sonra çıkan yangını söndürmeye çalışan itfaiyeciler görülüyor.

Patlayıcı madde kullanılarak 11 kişinin ölümüne neden olan Ravachol adlı bir Fransız anarşist tutuklandı. Resimde, Ravachol'u (soldan birinci), duruşma sırasında gösteren temsili bir resim. Bu resim, duruşmayı gazetesi adına izleyen Paul Renouard tarafından çizilmiştir. Ravachol, idama mahkûm edildi ve darağacına şarkı söyleyerek çıktı.

sonucu, daha belirgin bir biçimde kendini duyurur.

Anarşizmin Genel Kavramları

Liberalizmin çelişkilerinin bir

örünü olan anarşizm başlıca iki kola ayrılabilir: Bireyci anarşizm ve komünist anarşizm. Proudhon ve bir ölçüde de Stirner, bireyci anarşizmin temsilcileri, Bakunin ve onun izleyicisi Kropotkin ise komünist anarşizmin sözcüsü olmuşlardır. Bu iki akım, olumsuz, yani yi-

kıcı yanları söz konusu olduğunda birleşmekte; ama toplumun yeniden kuruluşu konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bireyci anarşizm, belirli ölçüde bir özel mülkiyeti desteklemektedir; komünist anarşizm ise ortak mülkiyetten yanadır. Böylece komünist anarşizm, köklü bir biçimde karşı çıktığı sosyalizmin etkisini taşımaktadır.

Anarşistler arasında bazı ayrımlar olduğu doğrudur, ama yine de birleştikleri bir nokta vardır: Tüm de, bireysel iradenin özerkliğini savunmaktadır

Anarşizm, her türlü otoriteyi, bireysel özgürlüğe karşı olduğu gerekçesiyle reddeder. Peki ama hiçbir zorlama ya da yaptırım olmadan toplumdaki düzen ve adalet nasıl sağlanacaktır? Anarşistler bu soruyu şöyle yanıtlar: Toplumsal yaşam iradeye dayalı hukuksal ilişkiler üzerine kurulmalı, yani bireyler arasında özgürce yapılmış ve özgürce uyulan bir sözleşmeye dayanmalıdır. Bu öğretiyi Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* adlı yapıtını aklı getirmektedir. Ama onların düşüncesini Rousseau'nunkinden ayıran temel bir fark vardır. Proudhon, Rousseau'nun sözleşmesinin "sözde" toplumsal olduğunu öne sürmüştür

Rousseau, toplum sözleşmesi adına her yurttaşın özgürlüğünden bütünüyle vazgeçmesi gerektiğini savunur; oysa Proudhon, bir sözleşme yaparken sözleşmeye katılan her kişinin verdiği kadar alması gerektiğini belirtir. Ayrıca birey, sözleşme koşullarının gerektirdiği çok sınırlı zorunlulukların dışında kendi özgürlüğünden ve kendi egemenliğinden de yararlanmalıdır. Kısaca anarşist sözleşme, bireye elinden aldığından daha çok özgürlük bırakır

Federalizm ve Anarşizm

"Federalizm" kavramı, anarşizmin temellendirilmesinde çok önemli bir kavramdır. Bu kavramda anarşizm, devlet organını ortadan kaldıracığına ve yerine federalizmi getireceğine inanır. Buna göre ortada sonsuz sayıda sözleşme vardır; bu sözleşmeler birbirinden doğar, birbirini dengeler; çünkü kesin ve durağan değildir. Mesleki, bölgesel, ulusal, hatta uluslararası düzeyde sözleşmeler olabilir. Bu yapı karmaşık ve tutarsız görünse de her aşamada bireysel iradenin özerkliği ilkesi savu-

nulduğundan özgür bir biçimde kararlaştırılmış bir birliği gerçekleştirir ve zorla kabul ettirilmiş bir birlikten çok daha kolay yaşar.

Federalizm, devletin yaptığı gibi insan iradesini boyunduruk altına almaz, tersine onun etkinliğini artırır. En geniş federasyonun bile kaynağı, bireyin özerk iradesine dayanır.

Çok sayıda gruplara ayrılmış bir federalizm hayalinin özellikle Fransa'da geniş yankılar uyandırmış olmasına şaşmamak gerekir. Fransa, Jakobenler döneminden bu yana, aşırı ölçüde merkezileşmiş bir ülke durumundaydı. Böylece federalizm, ilk olarak Proudhon'un düşüncesine uygun bir biçimde Fransa'da uygulanmak istendi. 1871 Paris Komünü'nün ideolojik temeli, bu "sözleşme" düşüncesinden kaynaklanmıştır. 23 Mart seçimlerinden hemen sonra Parisli Enternasyonal'ciler şöyle diyorlardı: "Komün'ün bağımsızlığı bir sözleşmenin güvencesidir; bu sözleşmenin özgür bir biçimde tartışılmış koşulları sınıf çelişkisine son verecek ve toplumsal eşitliği sağlayacaktır".

Bu bildiri sözde kalmamış, Komün çeşitli uygulamalarıyla federalist girişimleri gerçekleştirmeye çalışmış, kamu hizmetlerini bireylerin özgün örgütlenme temeline göre yeniden düzenlemek için çeşitli kararname çıkarmıştır.

Merkeziyetçi gücün ortadan kalkışıyla Komün'ün dayanma gücünün azaldığı ve yıkılışının kolaylaştığı bir gerçektir. Öte yandan, seçtiği rejim ne olursa olsun, Paris'in yalnız ve tecrit edilmiş oluşu da onun başarısızlığına yol açmıştır. Proudhon'un kendisi de, federalist sistemin sınırlı bir yerde uygulanmasının başarısızlıkla sonuçlanacağını öngörmekteydi. Komün deneyinin başarısızlıkla sonuçlanmasına karşın federalizm düşüncesi III. Cumhuriyet döneminde anarşist propagandanın ana düşüncesi olmuştur.

Federalizm ve Anarşizm Gerçekleşebilir mi?

Özgür sözleşmelere dayalı federalizm düşüncesi, federalizmin ortadan kalkmasından sonra da yaşamıştır ve bugün bile uluslararası çapta ilgi görmektedir. Bireyler arasındaki ilişkilerde devlet baskısının ortadan kalkması ve hiçbir

Ravachol ve 1893'te Bourbon Sarayı'nı havaya uçurmaya kalkışan anarşistlerin eylemleri, Fransız cumhurbaşkanı Sadi Carnot'nun öldürülmesinden önceki ilk belirtiler oldu. 24 Haziran 1894'te Carnot, Lyon'da, Sante Caserio adlı bir İtalyan anarşist tarafından öldürüldü; Caserio'yu idam edilmeden önce hücresinde gösteren, o döneme ait bir resim.

Anarşist eylem alanında en etkin örgüt, kuşkusuz, İsviçre'nin Bern kentli dolaylarındaki Jura bölgesinde kurulan Jura Federasyonu'dur. Bu federasyon, yazılı ve sözlü propaganda yerine, üyelerine "fili yoldan propaganda"yı öğütlemekteydi. "Fili yoldan propaganda"dan ise kıyım ve tedhiş anlaşılmaktaydı. Bu, yıkıcı etkilerini bütün Avrupa ülkelerinde, hatta A.B.D'nde de gösterdi. Bu uluslararası çığırılık nöbetinin belirtilerinden biri de Avusturya imparatorçesi Elisabeth'in Lucchesi adında bir anarşist tarafından Cenevre'de öldürülmesiydi.

A.B.D.
cumhurbaşkanı
McKinley de bir
suikasta kurban
giderek 6 Eylül
1901'de Çölgozs
adlı bir anarşist
tarafından
öldürüldü. Resimde,
suikast anı
görülüyor.

yaptırımı olmayan bir sözleşmenin kabulü düşüncesine uygun olarak biriyile bir sözleşme imzalanabilir. Ama güven vermeyen, yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir başkasıyla böyle bir sözleşme yapmak da reddedilebilir. Bu da sözünde durmayan insan için bir "ceza" yerini (yani yaptırım) tutabilir ve insanların tarafından yalnız bırakılmamak için, onu sözünde durmaya ve sorumluluklarına bağlı kalmaya itebilir.

Bu ilişkiler, karşılıklı hizmetlerin kolayca örgütlenebileceği kırsal kesim için belki gerçekleşebilir ama küçük bir alana yığılıp kalmış, kent nüfusu için bu tasarımın gerçekleşmesi olanaksızdır. Kentlerde çeşitli üreticiler arasındaki ilişkiler, ancak devletin yardımıyla kurulabilmektedir.

Gerçekte, anarşist kuramcıların kendileri de "özgür sözleşmelerin" sınırlı bir olanağı olduğunun farkındadırlar. Federa-

list sistemlerini bütün toplumsal kötülöklere karşı bir çözüm olarak ileri sürmekte ama önce toplumun bu uygulamayı kolaylaştıracak eski yaşama biçimine dönmelerini istemektedirler. Tolstoytoprağa, kırsal yaşama dönmeyi önerir; Bakunin Rusya'daki kırsal komünü düşünür hep; Proudhon toplumun zanaat örgütlerine bağlı kalır ve büyük sanayinin gereklerinden doğan yeni yaşama biçimine karşı çıkar. Böylece onların özlemleri toplumsal yaşamın gelişimine ters düşmektedir. Sanayideki gelişimin sonucu olarak artan kent nüfusu ve teknolojinin getirdiği uzmanlaşma olgusu, devletin her bireyin yaşamına karışmasına neden olmuştur. Bir ülkedeki bireyler arasındaki ilişkiler öylesine karmaşık olmuştur ki karmaşık bir yönetim aygıtının varlığı gereklidir.

Uluslararası planda da federalizmi gerçekleştirme deneylerine girişildi, ama sonuç başarısız oldu.

Birinci Enternasyonal

Birinci Enternasyonal, sosyalist ve anarşist görüş arasında kimi zaman şiddetli, sert ve dolaysız kimi zaman da içten içe, üstü kapalı, mücadelelerle ortaya çıkan derin bir çelişkiyi bağrında yaşatmıştır. Anarşistler, federalist ve anti-otoriter; sosyalistlerse merkeziyetçi ve otoriter görüşlerini savunmuşlardır.

Karl Marx, Stirner'in *Biricik İnsan ve Mülkiyeti* adlı yapıtında ileri sürdüğü düşüncelere Engels ile birlikte hazırladığı *Aziz Max* adlı eleştirisiyle karşı çıkmıştır.

Marx'a göre anarşizm, kuramcılarının savlarının tersine, toplumsal yaşamın doğurduğu bir olgudur. Anarşizmin doğması, yani "insanın kendi bireysel bilincinin mutlak ve egemen olduğu düşüncesinin" ortaya çıkması, ancak zihinsel çalışmanın el emeğinden bütünüyle ayrılmasıyla, mümkün olmuştur. Marx bu tanımı *Biricik İnsan ve Mülkiyeti*'nin yazarı Stirner'e uygulamaktadır. Marx, Stirner'i düşünmek için Hegel'in "bastonlar"ını kullanan, üstelik küçük burjuva bir Alman, yani umutsuz bir biçimde XIX. yy. iktisat devriminin zorunlu sonuçlarından kaçmaya çalışan "katıksız bir ideolog" olarak görülür. *Aziz Max* iktisadi gerçekleri bilmemekte ve bütünüyle hayali bir "Ben"e tapmaktadır.

Marx, anarşistlerin öğretilerinin, her türlü tarihsel oluşumu görmekten uzak bir tarih dışılığı dayandığını söyler. Bu eleştiri, daha sonraları sosyalistler tarafından da birçok kez yinelenecektir.

Stirner "Ben" in tek, biricik olduğunu söylemiş, Marx buna karşılıklı bireyi tarihsel çerçevesinin dışında algılamının olanaksız olduğunu savunmuştu. Proudhon ise iktisadın siyasete üstünlüğünü, önceliğini ileri sürmüş, Marx ise bu yapıyı, zorlama ayırma karşı çıkmıştır. Marx, ayrıca Proudhon'u toplumsal sorunu devletin dışında çözümlemek istemekle de suçlar.

Birinci Enternasyonal, 28 Eylül 1864'te Londra'nın Saint Martin's Hall lokalinde Uluslararası İşçi Birliği adı altında kuruldu. Birinci Enternasyonal'ın, "Paris atölyelerinde doğduğu, Londra'da emzirildiği" söylenir. Enternasyonal, Londra'da kurulmuş olmakla birlikte, ona önyak olanlar İngiliz sendikacıları değil, Fransız delegeleridir. Fransız delegelerinin bildirisi, yeni örgütün tüzüğünün teme-

lini oluşturmuştur.

Bildiriyi hazırlayanların başında bulunan sanatçı Tolain, Proudhon'cu düşünceler taşıyordu. 1861 Londra Sergisi'ne bir Fransız işçi delegasyonunun gönderilmesi söz konusu olduğunda Tolain Fransız işçilerinin sözcülüğünü yaptı ve delegasyona katılacak işçilerin bizzat işçiler tarafından seçilmesi gerektiğini savundu. Tolain patronlara seslenerek şöyle diyordu: "Yapacağınız tek şey bize, özgürsünüz, örgütlenin, kendi işinizi kendiniz görün, sizi kösteklemeyeceğiz, demektir". İşçilerin kendi yazgılarını kendilerinin çizmeleri gerektiğini savunan Tolain'in bu sözleri Enternasyonal'e sunulan bildirinin temel düşün cesiydi.

Enternasyonal'in tüzüğünün giriş maddeleri şöyleydi: "Emekçilerin kurtuluşunu gerçekleştirecek olanlar, gene emekçilerin kendileri olacaktır. Emekçilerin çabaları yeni ayrıcalıklar getirmeğe değil, herkes için eşit hak ve eşit görevler sağlamaya yönelik olmalıdır."

Sonraki maddede ise şöyle denilmekteydi: "Emekçinin sermayeye bağımlılığı siyasal, maddi ve manevi her çeşit köleliğin kaynağıdır. Bu nedenle her çeşit siyasal eylem asıl amaç olan emekçilerin iktisadi kurtuluşuna yönelmelidir."

Başlangıçta, belli bir ölçüde En-

McKinley'in katili Czolgoz, elektrikli sandalyede idam edilirken.

Aşırı anarşik eylemler, giderek, önemli bir sorun durumuna gelmekteydi. Devletlerin başlıca sorunu, bu akımın nasıl durdurulabileceğiydi. Resimde, A.B.D.'nde Illinois'de, anarşistlerle mücadele için kurulan ulusal muhafızlar atış talimi yaparken görülüyor.

Ru arada Avrupa'da da suikast dalgası sürmekteydi. İspanya'da Michel Angiolillo adlı bir İtalyan anarşistinin 8 Ağustos 1897'de İspanya başbakanı ve Meclis başkanı Antonio Canovas del Castillo'yu öldürmesini gösteren bir resim.

ternasyonal çerçevesinde etkin olan Proudhon'cu eğilim, daha sonraki yıllarda, giderek, sosyalist görüş karşısında gerilemeğe başladı. Proudhon'cuların sosyalistlere karşı giriştikleri eylem, özel mülkiyet konusunda yoğunlaştı. Proudhon'cular, bireyin, üretiminin tümüne sahip olması gerektiği düşüncesini savunuyorlar ve bütün kira sözleşmelerinin satış sözleşmelerine dönüşmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Buna karşılık sosyalistler, özellikle toprağın kamu mülkiyetine geçirilmesi gerektiğini savundular. 1868 Brüksel Kongresi'nde sosyalist görüş egemen olmuş, Enternasyonal kesin olarak bireysel mülkiyet kavramını inkâr ederek toprak mülkiyetinin kamulaştırılmasını benimsemiştir. Her ne kadar Proudhon'cu eğilim etkisiz kılındıysa da anarşistler de sosyalistlere karşı kendi düşünce-

"Fiili yoldan propaganda" adı altında anarşizm XIX. yy 'ın son ve XX. yy 'ın ilk on yılının en belirgin özelliğidir. Büyük İspanyol ressamı Pablo Picasso'nun 1897'de yaptığı "Anarşistler Toplantısı" adlı deseni.

lerini ileri sürmekten geri durmadılar. Bu yeni anarşist akım, Marx'ın savunduğu merkeziyetçiliğe karşı kamu mülkiyetini kabul etmekle birlikte, *federalist örgütlenme* düşüncesine de sıkı sıkıya bağlı kalmaktaydı. 1868'de Bakunin'in Enternasyonal'e katılmasıyla anarşistlerin sürdürdüğü olumsuz muhalefet daha da şiddetlenmiş oldu.

Anarşizmin temsilcileri arasında en çok eleştirilecek olan Bakunin'dir. Kuramsal yönden Stirner ve Proudhon'a dayanan Bakunin, Marx'çılığın ve devrimci işçi eyleminin en amansız düşmanlarından biriydi. Proletarya partilerinin kurulmasına karşı çıkıyor, devrimin temel gücü olarak köylüleri ve lumpen proletaryayı görüyordu. Bakunin ve yandaşları 1860 yıllarında çeşitli gizli örgütler kurdular (Sosyalist Demokrasi Uluslararası İttifakı bunların en önemlisidir).

Bakunin'ciler Enternasyonal'e sızmayı başardıktan sonra her yola başvurarak yönetimi ele geçirmeye çalıştılar. Amaçları, yönetici durumunda olmanın sağlayacağı olanaklardan yararlanarak yıkıcı anarşist görüşlerini uluslararası işçi eylemine daha kolay aktarmaktı. Marx ve Engels anarşistlerin bu yıkıcı çalışmalarına karşı yoğun ve uzlaşmaz bir mücadele verdiler, onları işçi sınıfı hainleri olarak nitelendiler ve Enternasyonal'in Lahey Kongresi'nde (1872) Bakunin'cilerin Enternasyonal'den atılmalarını kabul ettirdiler. Amaçlarına ulaşma uğrunda Bakunin ve yandaşları için her yol (entrika, ihbar, ajanlık, tehdit) uygundu. Marx ve Engels, Lahey Kongresi için hazırladıkları raporda Bakunin'cilerin amaç ve yöntemlerini kıyasıya eleştirdiler.

Bakunin'ci anarşistler, Enternasyonal'den atılmalarından sonra da, çalışmalarını sürdürme amacıyla İsviçre'nin Tura bölgesindeki küçük Saint-Imier kentinde yeni bir federasyon kurma girişiminde bulundular. Bu toplantıya çeşitli ülkelerin tek tek delegelerinden başka, İspanya, İtalya ve Jura bölgesi anarşist federasyonları da katıldı.

İspanya ve İtalya Anarşist Federasyonu

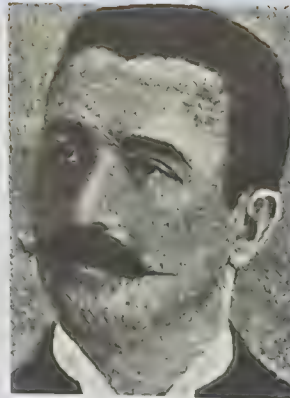
Birçok bölgesinde ayrılıkçı eğilimlerin güçlü olduğu İspanya, federalist görüşü savunan anarşist akım için uygun bir gelişme ortamı oldu. Ayrılıkçılığın özellikle yaygın olduğu Katalonya'nın başken-

İtalya kralı Umberto I, daha önceki suikastlardan kurtulmuştu, ama 29 Temmuz 1900'de, Gaetano Bresci adlı bir anarşistin kurşunlarına hedef olmaktan kurtulamadı ve öldü. Kral Umberto I'e yapılan son suikastı gösteren temsili bir resim.

ti Barselona, aynı zamanda federasyonun ağırlık merkeziydi. 1872'den sonra, giderek güçlenen

İspanyol anarşist eylemi, bir ara bünyesinde 236 sendika ve 20 000 üye toplamıştı

İtalyan anarşizmi özellikle Pietro Gori (sağda) ve Luigi Galliani'nin (solda) kuramsal çabaları sonucunda işçi eylemleriyle birleşme doğrultusunda gelişti.

*1 Mayıs 1891'de
Roma'da düzenlenen
İşçi gösterisi.*

*İtalyan anarko-
sendikalizminin
öncülerinden Saverio
Merlino.*

1910'da kurulan İspanyol Ulusal Emek Konfederasyonu (Confederación Nacional del Trabajo; C.N.T.) anarşist akımın etkisi altında bulunuyordu. Hem kent kesimi, hem de kırsal kesimi proletaryasını kapsayan C.N.T.'nin 1911'de 30 000 olan üye sayısı 1919'da 700 000'e ulaşmıştı. İspanya İç Savaşı'nın başındaysa üye sayısı 1 000 000'a yaklaşmaktaydı.

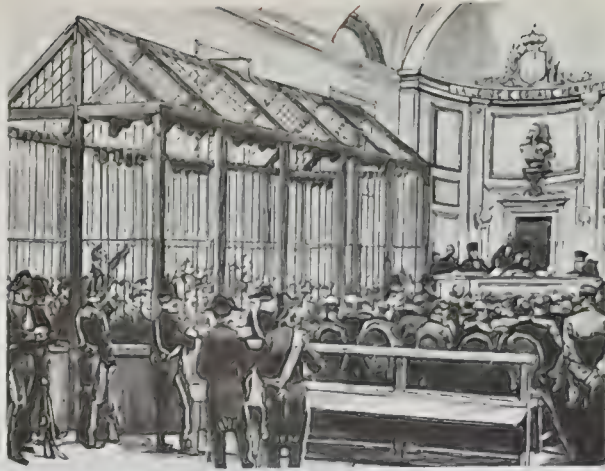
İtalyan Anarşist Federasyonu'nun önemi, İspanyol Anarşist Federasyonu'nun önemine yakındır. Bakunin'in görüşleri özellikle bu federasyonu etkiledi. İtalyan Anarşist Federasyonu'nun başlıca önderleri Costa, Malatesta ve Cafiero, kuramcıları ise Pietro Gori, Luigi Galliani ve Saverio Merlino'dur.

İtalyan anarşist eyleminin tarihi, komplo ve ayaklanma girişimleriyle doludur. Ancak hem hükümet hem de anarşistler birbirlerine fazla zararı dokunacak eylemlerde bulunmuyorlardı. Hükümet yetkilileri bir yandan geniş bir hoşgörü gösterirken, anarşistler de düzeni tehlikeye sokabilecek eylemlerden çok, gösterişli eylemlerle yetinmekteydiler. Benevento olayı, bu duruma iyi bir örnektir. 1877'de Cafiero ve Malatesta, bir anarşist ayaklanmayı başlatmaya karar verdiler ve kırk kadar militanla birlikte Benevento bölgesinde iki köyü ele geçirdiler. Özel mülkiyet hakkını ortadan kaldırmak için köy meydanında tapu sicil kayıtlarını yakarlarsa da birkaç gün sonra, hükümet görevlilerine teslim olmak

zorunda kaldılar. Kısa bir süre önce çıkarılmış olan bir afla siyasal suçlar bağışlandığı için, Cafiero ve Malatesta bu kompo girişiminden dolayı değil de yalnızca bir güvenlik görevlisini öldürmekten yargılandılar. Kolayca da aklandılar

Ocak 1896'da, toplanan Capolago Kongresi'nde anarşistlerin bir siyasal parti kurmaları doğrultusunda kararlar alındı. Bu kararlardan, İtalya Devrimci Sosyalist Partisi Federasyonu doğdu. Bu kongreye katılan 80 kadar delege, yalnızca İtalya'dan değil, aynı zamanda Arjantin, Brezilya, A.B.D., Mısır ve İngiltere'den gelmekteydi. Kongre uzun tartışmalardan sonra, bir yandan anarşistlerin seçim mücadelesine girmelerini kabul etti; öte yandan da üyelerinin propagandanın her türüne başvurmalarını, hiçbir karışıklık ve mücadele fırsatını kaçırmamalarını ve halk eylemine elden geldiğince devrimci bir yön vermelerini benimsedi. Aynı yılın 1 Mayıs günü, bu tür fırsatların iki olarak saptanmıştı. Ama eylemin önderlerinden olan Malatesta'nın amaca ulaşmak için güvendiği anarşist "devrim", 1 Mayıs 1891'de gerçekleşemedi. O gün İtalya'nın belli başlı kentlerinde büyük çapta gösteriler yapıldı. Anarşistlerle silahlı kuvvetler arasında çatışmalar oldu. Anarşist önderlerin bulunduğu Roma kentinde iki kişi öldü ve yüz kadarı da yaralandı. Bu olayları hükümetin yoğun baskısı izledi, yüzlerce anarşist tutuklandı, yargılandı. Bu da yeni doğan anarşist partisinin sonu oldu

Jura Anarşist Federasyonu ise iki eğilim arasında bölünmüş durumdaydı. Proudhon'dan esinlenen birinci eğilim, barışçı nitelikteydi ve daha çok federasyon üyelerinin maddi ve manevi kalkınmalarına uygun koşulları gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Bakunin'ci olan ikinci eğilim ise ayaklanma, karışıklık çıkarma ve yaygın bir biçimde şiddet kullanmayı savunuyordu. Birinci eğilimin önderi Bakunin'le birlikte Enternasyonal'den atılmış olan James Guillaume'du. Bakunin'ci ikinci grubun başkanıysa L'Avant-garde gazetesi yazarlarından Brousse'du. Başlangıçta büyük bir gelişme gösteren Jura Federasyonu, giderek üyelerinin büyük bölümünü yitirdi. Ayrılan üyeler sosyalist eyleme katılmayı yeğliyorlardı. 1880'de Chaux-de-Fonds'da toplanan Kongre, Jura Anarşist Federasyonu'nun son kongresi oldu. Bundan sonra İsviçre anarşizmi Cenevre'ye doğru kayd. Burada Elia Reclus, (Rec-

İtalya'da anarko-sindikalist anlamda sendikacılığın fabrikalarda giriştiği eylemler (bu arada, 1 Mayıs 1891'deki işçi gösterisi), İtalyan yargı organlarının sert biçimde cezalandırdı. Resimde anarşist sendikacıların yargılanmaları görülüyor.

Der Syndikalist

Organ der Freien Arbeiter-Union Deutschlands
Anarchisch-Syndikalismus

Angeschlossen
der Internationalen Arbeiter-Assoziation

VIII. Jahrgang — Nummer 26

Berlin, den 26. Juni 1926

Anarko-sindikalizm, İtalya'dan sonra Almanya'da da kendini gösterdi. Almanya'da Özgür Alman İşçileri Sendikası, bütünüyle anarko-sindikalist eğilimliydi ve bunu açıkça belirtmekten çekinmiyordu. Özgür Alman İşçileri Sendikası'nın yayın organı Der Syndikalist'in 1926 yılına ait bir sayısının kapağında yer alan Mihail Bakunin'in resmi.

İtalya'da,
Parma'daki işçi
Odası önünde
yapılan sendikal bir
gösterinin
jandarmalar
tarafından
dağıtılması.

İus, Paris Komünü'nde etkin rol oynamıştır), Prens Kropotkin ve yandaşlarını *Le Révolté* gazetesi çevresinde topladı.

Niçayevestina ve Nihilizm

Rusya'da anarşist tedhiş, Rus nihilizminden kaynaklanmaktaydı. Anarşizmi "şiddet" ilkesine mutlak bir biçimde yönelten Sergey Niçayef olmuştur. Kendini koyu bir bağnazlığa kapırmış olan bu genç Rus öğrencisi 1869'da İsviçre'ye Bakunin'i görüp ondan bir çeşit izin almaya gitmişti. Yaşlı anarşist Bakunin'e kendi tedhişçi görüşlerini açıklayıp onun onayını aldıktan birkaç ay sonra Rusya'ya döndü. Çarlık iktidannın Rusya'da sürdürdüğü ağır baskı ortamı, Niçayef'in düşüncelerini yayması ve kendine yandaş toplaması için uygun koşulları yaratmaktaydı. Niçayef kısa zamanda biri Moskova'da, öbürü de o zamanki St. Petersburg'da olmak üzere, aşırılıktan yana öğrencilerden oluşan iki tedhiş grubu kurdu. Niçayef'e göre "anarşist için söz, ancak eylemle birlikte

olursa değer kazanmakta"ydı. Görüşleri, en aşın bir biçimde, her türlü ahlak kuralının dışındaydı. Polis ajanı olduğundan kuşku landığı öğrenci Ivanov'u öldürmüştü. Niçayef bu olaydan sonra yeniden İsviçre'ye kaçtı; orada da kendi arkadaşlarına karşı hırslılık ve ahlaksızlıklarını sürdürdü. 1872'de İsviçre'den atıldı. On yıl sonra da St. Petersburg hapishanesinde öldü.

Niçayef'in Rusya'da eylemlerini sürdürdüğü döneme, onun adından ötürü "Niçayevestina" adı verilmiştir.

Albert Camus *Başkaldıran İnsan* adlı yapıtında Niçayef'den şöyle söz eder: "Niçayef ilkelerinin zaferini göremedi. Ama hiç değilse üniversite öğrencisi Ivanov'un öldürülüşü sırasında uygulamak istedi bu ilkeleri. Ivanov'un öldürülmesi, günün insanlarını öylesine sarstı ki, Dostoyevski *Ecinniler'in ana konularından biri* yaptı bunu. Birçok kusuru Niçayef'in yetkilisi bulunduğunu söylediği merkez kurulundan kuşkulananmak olduğu anlaşılan Ivanov, bu kurulla özdeşleşmiş kişiye karşı çıktığına göre, devrime karşı çıkıyor demektir. Oyleyse ölmeliydi. Niçayef'in arkadaşlarından biri, Uspenski: 'Bir

adamin hayatına son vermeye ne hakkı var' diye soruyordu. Aldığı karşılık şuydu: 'Hak değil söz konusu, davaya zarar veren her şeyi yok etme görevimiz!' Gerçekten de, tek değer devrim oldu mu, hak yoktur, görevler vardır yalnız. Ama insan, birdenbire bir tersine dönüşle, bu görevler adına bütün hakları kendi avucuna alır. Böylece, hiç bir zorba hükümdarın yaşamına kastetmemiş olan Niçayef, dava adına, Ivanov'u bir pusuda öldürdü. Sonra Rusya'dan ayrıldı, gidip Bakunin'i buldu. Bakunin, ona sırt çevirdi, 'bu tiksindirici taktiği yadsıd. 'Yıkılmaz bir birlik kurabilmek için, temel olarak Macchiavelli'nin siyasetini alıp, Cizvillerin öğretisini benimsemek' gerektiğine inandı yavaş yavaş. 'Beden için yalnız şiddet, ruh için de yalan' diye yazan Bakunin. İyi görmüştür durumu. Ama Bakunin'in ileri sürdüğü gibi devrim biricik iyilikse, bu taktiğin tiksindirici olduğuna ne adına karar vermeli? Niçayef gerçekten devrimin hizmetindedir, hizmet ettiği kendi kendisi değil, davadır Rusya'ya gönderildikten sonra yargılarına hiçbir şey bırakmaz Yirmi beş yıla mahkûm edildikten sonra da zindanlar üzerinde hüküm sürer, gardiyanları örgütleyerek gizli bir birlik kurar, çarın öldürülmesini tasarlar, yeniden yargılanır. On iki yıllık tutsaklıktan sonra kapalı bir kalenin dibinde bir ölüm, işte devrimin büyük derebeylerinin hoşgörücü ırkını başlatan bu başkaldırmanın yaşamı."

Nietzsche ve Nihilizm

1887'de Alman felsefecisi F. Nietzsche, "nihilizm" kavramına yeni bir anlam kazandırmaya çalışıyordu. Ona göre "bir gün gelecek, iyilik yapmaya, ahlak nedenleri de laıysıyla, son verilecektir". Nietzsche'nin felsefesi de başkaldırma sorunu çevresinde döner. Albert Camus'nün dediği gibi, onda başkaldırma kesinleşmiş bir gerçek saydığı, "Tanrı öldü"den yola çıkar. Nietzsche, özellikle Hristiyanlığa saldırırsa da, Hristiyanlığı yalnızca bir ahlak olarak eleştirir. Tolstoy için olduğu gibi, onun için de, İsa, başkaldırmış bir insan değildir. Nietzsche'ye göre, İsa öğretisinin özü, bütünüyle bir boyun eğme ve kötülük karşısında dirençsizlikle özellenir. İsa, dünyayı olduğu gibi kabul etmeyi, içinde bulunan kötülüğe kişi olarak katlanma-

yi öğütlemektedir. Bu düşünce Nietzsche'yi Hristiyanlığa olduğu kadar, sosyalizme ve insanseverliğin bütün biçimlerine karşı çıkarır. Ona göre sosyalizm, yozlaşmış bir Hristiyanlık'tan, bu anlamda da bir nihilizmden başka bir şey değildir. Nihilist, hiçbir şeye inananmayan değil, var olana inanmayandır. Burada da sosyalist öğretilerle, birer ahlak öğretisi olarak savaşır Nietzsche. İster din alanında kalsın, isterse sosyalist öğüt olsun, nihilizm, üstün denilen değerlerimizin mantıklı sonucudur. Özgür düşünce bu değerleri yıkacaktır.

Tanrı'dan ve ahlaksal putlardan kurtulmuş dünyada insan, Nietzsche'ye göre yalnız ve efendisizdir. Bu anlamda Nietzsche'nin başkaldırması kötülüğün yüceltilmesiyle sonuçlanır.

Nietzsche'yle birlikte kötülüğün yüceltilmesi yavaş yavaş, Avrupa anarşist düşüncesine egemen olmaya başladı. Jura Federasyonu anarşist düşüncenin sözlü ya da yazılı propagandayla kitlelere mal edilemeyeceğini savunuyor ve üyelerine eylemli propagandayı öğütüyordu. Bir süre sonra da ek-

liklerini biçmeye koyuldular; 1878'de Avrupa'daki bütün imparatorlar anarşistlerin tehdidi altındaydı; Almanya'da tenekeci Hoedel ve doktor Nobiling imparatora bir suikast girişiminde bulundular; İspanya'da işçi Oliva Moncası kralı öldürmeye kalkıştı; açığı Passamento İtalya kralına saldırdı. Bunlar cinayet girişimlerinin sorumluluğunu, övünerek üstlerine alıyorlardı. Avrupa, uzun yıllar anarşist bombalarının gürültüleriyle çinildi. Anarşizm, eylemi propagandayla birleşti; Ama sonunda bu tür propaganda anarşizmin işine yaraya- cağına, tam tersine anarşizmin insana ve topluma ne denli karşı, ne denli zararlı olduğunu açıkça kanıtladı.

Anarşist Tedhiş

Avrupa'da burjuvazinin sömürgelerden sağlanan gelirlerle hızla zenginleşip geliştiği dönemde anarşizm bireyci, romantik ve ef-saneleşmek isteyen kahramanlık girişimleriyle kendini gösterdi. Dönemin kendilerine sağladığı rahat-

lıktan, kolaylıktan sıkılan ya da gelişen burjuvazinin değerlerine karşı koymak isteyen küçük burjuvalar bu atılğan, gözünü budaktan sakınmayan, özgür ve şiddetten yana olan kişilerin yaşamını, merakla izliyorlardı. İngiliz ozanı Shelley bütün bu başkaldıran kişilerin romantizmini simgelemekteydi. ('Ozanlar, dünyanın kabul edilmiş yasa koyucularıdır' demişti Shelley) André Gide'in *Vatikan'ın Zindanları* adlı romanının kahramanı Lafcadio, hızla gitmekte olan bir trenden, tanımadığı bir ihtiyarı atarak, kendi kendine özgür olduğunu kanıtlıyordu. Yüzyılın sonunda bombalarını rasgele fırlatan anarşistler de çağdaşlarına, bireyin egemenliğini, seçme özgürlüğünü kanıtlamaya çalışmaktaydılar

Öte yandan, anarşizmi destekleyen seçkinler, anarşist eylemleri alkışlıyor, ama bu eylemlerin burjuva toplumuna zarar veremeyeceğine inanarak büyük altından gülüyorlardı. Dönemin düşünsel yaşamı bir tür anarşizm snobluğunu da içermektedir. Öte yandan, sanat alanında mutlak bir değer olarak

1913'te Brüksel'de anarko-sendikalistler tarafından düzenlenen bir grevle ilgili dövizler.

Fransa'da anarko-sindikalist eylem, özellikle Genel İş Federasyonu'nun (Confédération Générale du Travail) kuruluşu ile 1895 yıllarında başladı.

Anarşist sendikacılık, bu tarihten 1914'e kadar Fransız işçi sınıfı üzerinde etkinliğini duyuran egemen bir rol oynadı. 1906'da onaylanan Amiens Yasası, bu etkinliğin bir sonucu oldu ve anarşist sendikacılığın siyaset dışı niteliği bu yasayla belirlendi.

Resimde, Fransız Genel İş Konfederasyonu binasının 1913'te çekilmiş bir fotoğrafı.

toplumsal gerçekliğin dışında, bireyci ve soyut bir güzellik de aramaya başlamıştı.

O dönemin simgeci ozanları da anarşistlere yakınlık duymaktan kendilerini alamamışlardı.

Sonraları Akademi üyesi olacak olan Jean Richepin anarşistler için şöyle demişti: "Toplumun kendilerine her zaman bir üvey ana gibi davrandığı bu başkaldıran, serüvenci, atılgan çocuklar kötü sütannenin memesinden beslenemeyince, açlıklarını gidermek için dişlerini geçirdiler ona."

1892-1894 yılları en ünlü anarşist suikastlerin yapıldığı yıllar olmuştur

Ravachol Olayı

"Ravachol olayı" beklenmedik bölümlerle şiddet sahneleriyle dolu bir melodram gibidir; önce Ravachol, Saint-Etienne çevresinde iki cinayet işler; bu cinayetler Tanrıtanımazlık adına yapılmıştır; kurbanlar solu adamlardır. Ravachol'un

Sadi Carnot'nun anarşist Caserio tarafından öldürülüşünü gösteren temsili bir resim.

1 Mayıs 1907'de
Paris'te bir askeri
birliğe ateş açan Rus
anarşisti Jacob
Law'ın tutuklanması.

yaşama saygısı olmadığı gibi, ölüme de saygısı yoktur. Mezarları açar ve ölümlerin mücevherlerini çalar. Saint-Etienne polisi tarafından yakalanınca da kaçmayı başarır.

Ravachol, Paris'e gelir. Bir süre Paris, onun, anarşistleri yargılayan yargıçların kapılanna koyduğu bombalar yüzünden çok korkulu anlar yaşar. Bir gün restoranda yemek yerken garson onu tanıır polise haber verir. Ravachol, restorandan çıkarken polislerce tutulur. Bir süre sonra da anarşistler restorani havaya uçururlar. Ravachol yargılandıktan sonra ölüme mahkûm edilir, giyotine şarkı söyleyerek çıkar. Ölümünden sonra ise büyük gürültüler kopar. Ravachol neredeyse kutsallaştırılır. Onu, dünyanın "iyiliği" için hayatını feda eden bir şehitolarak bile görenler olur. Anarşizm o tarihlerde en tiksindirici, en korkunç yüzüyle bile ülkedeki seçkinler tarafından hoşgörüyle karşılanır.

8 Aralık 1893'te Bourbon Sarayı salonunda korkunç bir patlama duyulur. Dumanlar dağılınca seksekin kişinin yaralandığı görülür. Kısa bir süre sonra Meclis başkanı şöyle der: "Baylar, toplanmaya devam ediyoruz". Bütün kapılar anında tutulur ve suçlu yakalanır. Bu, her türlü mesleği deneyip dikeş tuturamamış, şişirler yazan, anarşist-

lerle ilişki içinde olan Auguste Vaillant' adlı biridir. Ölüme mahkûm edilip giyotine gönderilir

Sadi Carnot'nun Öldürülüşü

Anarşist tedhişçilik Fransız Cumhurbaşkanı'nın öldürülmesiyle en vahşi noktalarından birine ulaştı. Cumhurbaşkanı Sadi Carnot bir sanayi ve ticaret sergisini açmak üzere Lyon'da bulunduğu sırada, 24 Temmuz 1894'te Caseiro adında genç bir İtalyan anarşist tarafından bıçaklandı. Hükümet, uzun bir süre birkaç çilgin adamın anlamsız tedhişçiliğine göz yumduktan sonra kesin önlemler alma yolunu seçti. Anarşist tedhişçilikle mücadele etmek için 12 Aralık 1893'te Vaillant'ın suikastının ertesi günü, bu yönde ilk yasa onaylanmıştı. Sadi Carnot'nun ölümü, 26 Temmuz 1894'te "her türlü anarşist girişi" bastırmak için ikinci bir yasanın çıkarılmasına yol açtı.

Anarşist basının da tedhiş eylemlerini kıskırttığını gören hükümet, basın cezalarını da ağırlaştırdı. Ama, sosyalistler bu yasaların muhalefet basınıni sindirmek için kullanılacağını düşünerek, bu yasalara karşı sert bir kampanyaya giriştiler.

Burada, Jean Jaurès'in ve Millerand'ın bu konudaki düşünceleri belirtilebilir. Ünlü sosyalist Jaurès, anarşist eylemin ülkedeki siyasal ve ticari rezaletler yüzünden geliştiğini ileri sürerek bu baskı yasalarına çatıyor, çeşitli siyasal yolsuzlukları ortaya çıkarıyordu. Söz gelimi cumhurbaşkanı olan kayınbabasının durumundan yararlanan birinin adının kaçakçılık olaylarına karıştığını açıklıyor, ayrıca güneydeki demiryolu yolsuzluğundan Panama şirketindeki dolandırıcılıktan söz ediyordu. Bu konuşmasının sonunda Jaurès "Bu dolandırıcı siyasetçiyle, katil anarşist sürgüne gönderilmek üzere, aynı gemiye bindirildikleri gün, ikisinin kendi aralarında hoşbeşe başladıkları görülecek ve ikisinin de aynı toplumsal düzenin birbirini tamamlayan iki yüzü olduğu anlaşılacaktır" diyordu.

Ote yandan, Millerand da bu konuya dikkatli çekerek basın özgürlüğünün erdemlerini açıklamakta "toplumsal gövdede açılan yaraların ırınlarını akıtmak gerektiği öçünde bu özgürlüğün daha da gerekli olduğunu" savunmaktaydı.

Bu yasalara gerçekte pek de başvurulmamış, ancak militarizme karşı yapılan propagandalar, bu yasalar gereğince sert bir biçimde cezalandırılmıştır. Bu arada baskı önlemleri etkisini göstermiş.

Tedhişçilik, daha çok Çarlık Rusyası'nda görülecekti. Rus anarşistlerinin askeri birliklerle yaptığı siyasal bir çarpışmayı gösteren temsili bir resim.

eylemleri propaganda ortadan kalkmış, böylece yasaların uygulanması da gerekmemiştir. Yalnız yeni yasalara göre otuz kadar anarşist şef ve tedhişçi yargılanmış, bunlardan yalnızca tedhişçiler mahkûm edilmiştir.

İsviçre'nin Jura Dağları'nda ortaya atılmış olan eylemleri propaganda yalnız Fransa'da değil, bütün Avrupa ülkelerinde, hatta A.B.D.'nde bile etkisini gösterdi ve uluslararası bir çılgınlık, vahşet nöbeti gibi birçok ülkeyi sardı.

1898'de kimseye belirli bir kötü-lüğü dokunmayan Avusturya imparatoriçesi Elisabeth, Cenevre'de bir anarşist tarafından, umulmadık bir biçimde öldürüldü. 1882'de Endülüs'te "Kara El" adıyla tanınan bir anarşist çetesi ortalığı kapıp kavurdu; Barselona, 1893 - 1894 yıllarında çok sayıda anarşist suikaste sahne oldu. 8 Ağustos 1897'de İspanya Meclis başkanı Canovas del Castillo, İtalya'da da Umberto I 20 Temmuz 1900'de anarşistler tarafından öldürüldü. Anarşist önder Alman Johann Most'un A.B.D.'ne gödişyle tedhişçi dalga Atlas Okyanusu'nun ötekli kıyısına da atıldı. Son olarak da 6 Eylül 1901'de A.B.D. başkanı anarşist bir suikaste kurban gitti.

Sosyalizm ise, Fransa'dan çok ötekli ülkelerde, devrimci iradeyi yönlendirme ve düzenleme uğrun-

da uzun süre çaba gösterdi. Sonuç olarak anarşistler, belirledikleri amacın dışına çıktılar ve kitleleri bezdirdiler.

Anarşizm, bir süre daha yaşadı; ama bu kez, üçüncü ve son aşamasından, "devrimci sendikacılık" aşamasından geçecekti.

Anarşist Sendikacılık Eylemi

Anarşizm eylemleri propaganda

alanında başarısızlığa uğramıştı.

Birinci Enternasyonal çerçevesinde sosyalizme karşı çıkmış, sekiz yıl süren bir mücadeleden sonra yine yenik olarak Enternasyonal dışında bırakılmıştı. Sosyalizmin sınırları içine girmeyen şiddet girişimleri ise, tedhişçi anarşizmin çöküşünü hazırladı. Bu durumda anarşistlerin önünde son bir yol kalıyordu; Eylemlerinin sosyalizme karşı bir çizgide de, sosyalizmden uzak bir çizgide de başarısızlığa uğradığını görünce sosyalizm ile birlikte yol almak! Böylece anarşistler, sosyalizmin mücadele alanı

Rus anarşistlerinin en önde gelenlerinden biri de Kropotkin'di. Kropotkin, bilimsel olduğunu ileri süren bir anarşizmin kuramcısı oldu. 1917 Deyrimi'nden sonra, Avrupa'daki uzun sürgün yaşamına son vererek Rusya'ya döndüğü de doğallıkla kimse Kropotkin'e yüz vermedi. Kropotkin 1921'de öldü. Kropotkin'in cenaze töreni.

olan devrimci sendikacılık eylemi-
ne sızacaklardı. Sendikacılıkta ör-
güt ve disiplin ilkesi sosyalizmin
koyduğu bir ilkeydi ve anarşist ey-
lem ancak bu ilkeyi kabul edince

toparlanmaya başlayacaktı
Edouard Dolléans *İşçi Eyleminin
Tarihi* adlı yapıtında Fransa'daki iş-
çi eylemini üç aşamada incele-
mektedir: Birinci eylem 1872'den

1879'a kadar uzanır. Bu aşamada
Paris Komünü'nün başarısızlığı-
nın, işçi örgütlerine ağır bir darbe
indirdiği görülür. 12 Mart 1872'de
çıkan bir yasayla, Enternasyonal'e
üye olmak yasaklandı. Yine de iş-
çiler, örgütlenmekten geri kalma-
dılar; ama, kurdıkları birliklerle öl-
çülü, tedbirli ve sınırlı davranmak
zorunda kaldılar. İleri sürdükleri istekler
yalnızca çalışma koşullarının
düzeltilmesi yolundaki isteklerdi,
bunu da mücadele yoluyla değil,
sınıflar arası işbirliğiyle gerçekleştire-
tirmeyi ummuşlardı.

1879'dan sonra isteklerin türü
ve birliklerin yönü değişmeye baş-
ladı. Jules Guesde'in güçlü kişiliği
ve Komünçülerin siyasal müca-
dele alanına yeniden girmelerini
sağlayan genel af sayesinde işçi
eylemi siyasal iktidarı ele geçirme
mücadelesine yöneldi. Ama siya-
sal mücadelenin zorlukları sonucu,
işçi eylemi Genel İş Konfederasyo-
nu'nun kurulmasıyla 1895'te dev-
rimci sendikacılık görüşünü benim-
sedi, işçi eyleminin büyük bir bölü-
mü 1914'e kadar bu olguya bağlı
kaldı. İşçi eyleminin bu üçüncü
aşamasındaysa anarşistler, "dev-
lete karşı" görüşlerini ileri sürecek-
ler, bu eyleme kendi damgalarını
vurmaya çalışacaklar, böylece iş-
çi eylemini siyasal çizgisinden sap-
tıracaklardır. 1906'daki sendika

*Anarşizm, doğası,
yapısı gereği
çoğunlukla
eşkiyalıkla bazı
paralellikler
göstermiştir. Bu
eylem biçiminin
dayanağı
"aralarında eşkiyayı
idealize edenlerin
bulunduğu
Bakunin'ci
anarşistlerde
görüldüğü gibi"
ideolojik olabilir.
Anarşist-eşkiyalık
eyleminin, tarihte
birçok örneği vardır.
Bunlardan biri de
1910 yıllarında
Fransa'yı kasıp
kavuran Bonnot ve
çetesidir. Yanda ve
karşı sayfada üstte,
Bonnot'nun ve
arkadaşlarının
yakalanışına ilişkin
temsillik iki resim
görülüyor.*

*Avrupa anarşizmi,
1917 Devrimi'nden
etkilenmişe
benzemiyordu.
Anarşik olaylar, yer
yer sürmekteydi.
1920 yıllarında
Fransa'da bir
anarşist toplantısını
dağıtmaya çalışan
polisler.*

eyleminin siyasal dışı özelliği şu sözlerle belirlenecektir:

"Kongre, sendikacılığın etkisinin yoğun olması için, doğrudan doğruya patronlara karşı iktisadi eylemde bulunulmasını öngörür. Federasyona bağlı örgütler, sendikali örgütler olarak partilerle ve fraksiyonlarla ilgilenmemeli; toplumsal dönüşüm ve reformların gerçekleştirilmesine çalışmalıdır."

Bu karar 1936 Toulouse Kongresi'nde onaylanmış, kabul edilmiştir.

Emek Birlikleri

Devrimci sendikacılığa anarşist özelliği getiren, özellikle Emek Birlikleri olmuştur. Sendika aynı meslekten işçileri, önce yöresel, sonra bölgesel, en sonunda da ulusal planda gruplandırırken, Emek Birlikleri değişik mesleklerden işçilerle bir araya getirmişti. Sendikaların dikey yapısı, işçilere çok güçlü bir biçimde örgütlenmiş kitleler halinde hareket etme olanağı sağlarken, Emek Birlikleri işçinin bireysel planda kurtuluş mücadelesine ortam hazırlıyordu. Emek Birlikleri'nin başlıca görevi, eğitim ve öğretile işçiye insan onurunun bilincini yeniden kazandırmaktı. Sözde İşçi Üniversitesi'yi bu kuruluş, Emek Birlikleri'nin kurucusu olan anarşist sendikacı Fernand Pelloutier'ye göre, en önemli sorun "insanın kendi kültürünü edinmesi" ve sürekli bir içsel gelişme çabasıyla kendi kurtuluşunu gerçekleştirmesidir. Anarşist sendikacılar için, kaçınılmaz bir evrimin sonunda mutlaka toplumsal bir devrim olması gerekmez. İşçi, kendisini böyle bir kuruluşu layık kıldığı an, kurtulacaktır.

Anarşist sendikacılık eyleminin en ünlü sözcülerinden Georges Sorel de sendika eğitiminin amaçlarını şöyle belirtmekteydi: "Gelecekteki kurtuluşu hazırlamak için, gençlere işlerini sevmelerini öğretmek, yaptıkları her şeyi bir sanat yapıtı olarak düşünmelerini sağlamak gerekir. Onları üretimle ilgili her konuda bilinçli birer sanatçı ve bilgin olarak yetiştirmeliyiz."

İşçi, eyleminin dışında varlığını sürdüremeyeceğini anlayan anarşist eylem, sendika eylemine sızdıktan sonra siyasal mücadeleyi iktisadi mücadeleden uzak tutma çabalarına girişmiş ve işçilerin iktisadi mücadelesini her türlü siyasal örgütün etkisinden ayırmaya çalışmıştı. Anarşistler, bütün ülkelerde birden başlatmayı tasarladıkları genel grevle, siyasal mücade-

leye hiç girmeden yalnızca iktisadi mücadeleyle düzeni değiştirmeyi amaçlıyordu. Sosyalizmin eylem alanlarından biri olan grev olgusunu, kendi düşünceleri doğrultusunda değiştirerek ona sahip çıkmayı deneyen anarşistler, gerçekte, tasarladıkları grevle bireyci kurtuluş mücadelesinin en belirgin somut biçimini ortaya koymuş oluyorlar ve temel ilkelerinden biri olan şiddet ilkesini, grev olgusunun içine katmaya çalışıyorlardı.

Başlangıçtaki görünümünü kaybeden anarşist eylem, 1895'ten sonra devrimci sendikacılık içinde erimeye başladı ve giderek silinmeye yüz tuttu.

İspanya İç Savaşı ve Anarşizm

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden ve Çarlık Rusyası'nın 1917

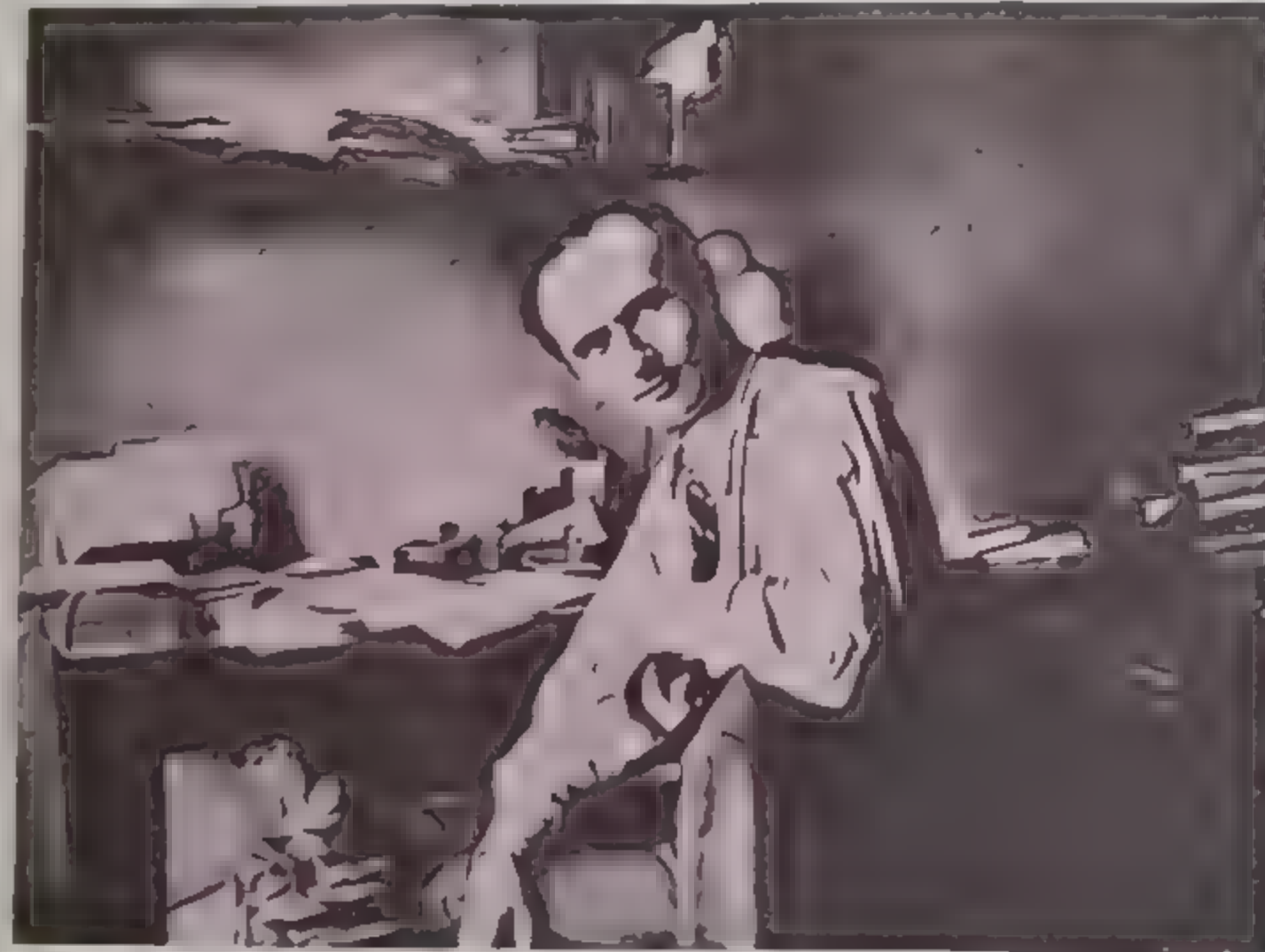
İspanyol anarşistlerinin en tanınmışlarından biri olan Durruti.

Anarşist-
eşkiyalardan (ya da
'ulkuu
soyguncular'dan)
biri de Francisco
Sabate'dir.

Resimde,
Sabate'nin polisle
yaptığı bu çarpışma
sırasında olduğu gün
San Celoni kasabası
görlüyor.

İspanya'da
anarşistlerin giderek
tarih sahnesinden
silinmelerinde en
büyük etken,
İspanyol Komünist
Partisi'dir. İtalyan
anarşistlerinden
Camillo Bernieri de
(sağda) 1937'de
İspanya'nın
Barselona kentinde
öldürülmüştü.

Ekim Devrimi ile yıkılmasından
sonra, kapitalist Avrupa devletleri
sürekli bir bunalım dönemine gir-
diler. Özellikle siyasal alanda gö-

rülen bu bunalım, temelde iktisa-
dî yapının iç çelişkilerine dayanı-
yordu. 1929'daki büyük iktisadi bu-
nalım, sistemin kendine özgü çö-

lışlerinin sıvrılaşarak patlaması-
nın sonucuydu. Kapitalizmin, gide-
rek gelişen iktisadi çelişkilerle bul-
duğu yanıt faşizm oldu.

1922'de İtalya'da, 1933'te de Al-
manya'da iktidara gelen faşizm ay-
nı zamanda öteki kapitalist ülkeler-
de de etkisini sürdürmeye çalışı-
yordu. Süregelen işsizlik, mali bu-
nalımlar, üretim ile tüketim arasın-
daki dengesizlikler, buna uygun
ortamı oluştuyordu.

İspanyol sağcı milletvekillerinin
17 Temmuz 1936'da yayımladıkla-
rı program bildirisi (pronunciame-
nto) cumhuriyet hükümetine karşı
bir savaş işareti niteliğindedir. O
güne kadar güçlkle sağlanmış
olan denge, bu başkaldırmaya
uzun süre dayanamayacaktı: Asi-
ler birkaç hafta içinde ülkeyi ele
geçirdiler, hükümet ise ancak bir-
kaç gün dayanabilmişti

Böyle bir darbeye, karşı ko-
yacak durumda olan örgütler,
C.N.T. (Confederación Nacional
del Trabajo; Ulusal Emek Konfe-

derasyonu), F.A.I. (Federación
Anarquista Iberica; İberik Anarşist
Federasyonu) ve P.O.U.M. (Parti-
do obrero de unificación marxista;
Marksist İşçi Birliği Partisi) grubuy-
du. Bunların ilk ikisi anarşist eği-
limlerin güçlü olduğu kuruluşlardı

17 Temmuz'da hükümet darbe-
si haberi gelir gelmez, Barselona
kenti ayaklandı. Katalonya'da 200
000 üyesi olan C.N.T.'nin işçi ko-
miteleri silaha sarıldı, milis birlik-
leri kuruldu. Fabrikalar işgal edil-
di ve yönetime el kondu. Gönüllü
birlikleri cepheye hareket etti (bu
gönüllü birliklerinin en ünlülerin-
den birinin komutanı olan Buona-
ventura Durruti, sonradan Mad-
rid savunması sırasında, 20 Kasım
1936 günü vurularak öldürülecek-
ti). Katalonya'da hemen başlatılan
kamulaştırma hareketi, Aragon'a
sıçradı, sonradan büyük çapta ol-
mamakla birlikte Castilla'ya ve
Castilla la Nueva'ya da yayıldı

Böylece, darbecilere karşı baş-
latılan direniş eylemi, Bask eyalet-
lerinde Burgos hükümetinin deneti-
mi altında olmayan bölgelerin bü-
yük bir bölümüne sıçramıştı. Sos-
yasit Parti, sosyalist eğilimli Genel
Emek Birliği (Union General del
Trabajo; U.G.T.), sendikalar konfe-
derasyonu, Cumhuriyetçi Parti ve
bazı burjuva ve küçük burjuva si-
yasal örgütleri İspanyol Komünist

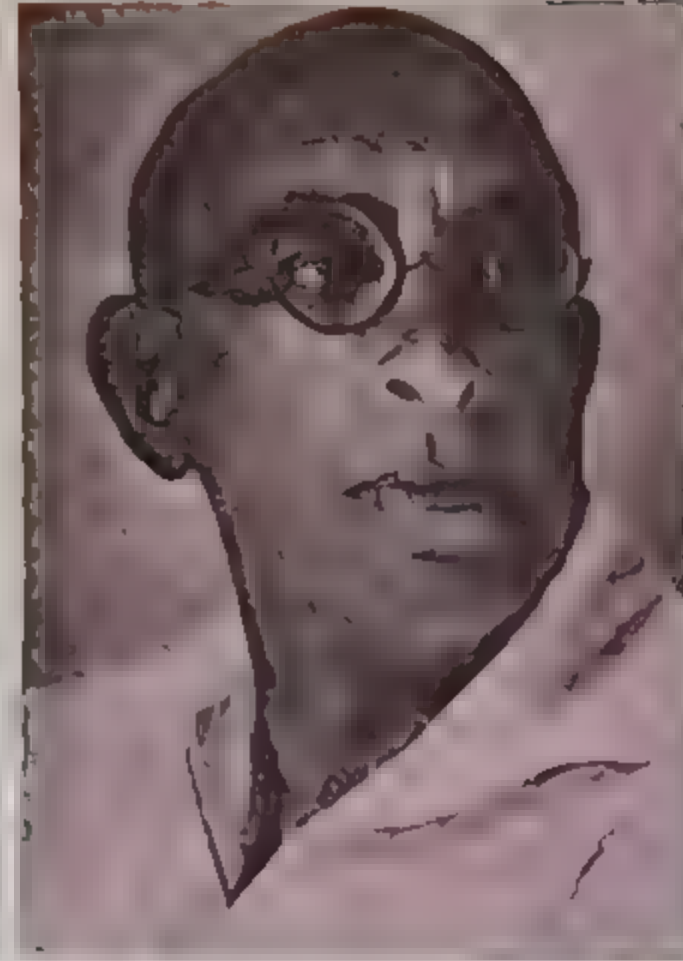

Anarşizm, ilk kez
sesini Avrupa'da
duyurduysa da,
daha sonraları,
Tunus, Cezayir,
Mısır, Şili, Arjantin
hatta Japonya'ya
kadar yayılacaktı.
Japonya'da Kotoku
ve arkadaşları
(solda), imparatora
suikast düzenlemek
suçundan 1911'de
idama mahkûm
edileceklerdi.

1936'da öldürülen
Durruti'nin cenaze
töreninden bir
görünüm. Cenazeye
katılanlardan bir
grubun taşıdığı
dövizde "Durruti'yi
kim öldürdü?"
yazısı okunmaktadır.

Arjantin'de anarşizm, XIX. yy. sonunda İtalya'da bu ülkeye göç edenler tarafından aslandı. Radowitzky (solda) adında bir Arjantinli anarşistin giriştiği eylemler, bu ülkede dehşet yaratacaktı. Anarşizmin önemli merkezlerinden biri de A.B.D. oldu. Aleksandr Berkman (ortada) ve Emma Goldman (sağda) bu ülkede, 1906-1917 yılları arasında anarşist cinayetler işleyen elebaşılardı.

1968'de Fransa (sağda ve karşı sayfada) ve Almanya'dan başlayarak bir çığ gibi büyüyen öğrenci eylemleri, Avrupa'da anarşizme göçün biçiminde yeniden güncellik kazandırdı.

Partisi'nin önderliğinde birleşerek bir Halk Cephesi kurdular. Anarşistler, 1936 Eylülü'nde Katalonya'da kurulan cumhuriyetçi hükûmete 4 bakan ile katıldılar. Ne var ki, anarşistler ile öteki antifaşist güçler arasında çok geçmeden görüş ayrılıkları çıktı. Anarşistlerin örgütlü bir mücadelenin disiplini ile bağdaşmayan tutumları, özerk davranma eğiliminde olmaları ve özellikle faşizme karşı savaşta Komünist Parti'nin önderliğini tanınamaları, çeşitli anlaşmazlıklara yol açıyordu. 1937 Martı'nda Barselona'da çıkan olaylarda elli kişi ölmüş, bin kişi yaralanmıştı. Bütün bu hareketler, antifaşistleri zayıflatıyor, güçlerinin bölünmesine, birbirleri ile çatışmaya kadar gitmelerine yol açıyordu. İç savaşın sonuna doğru, cumhuriyetçi cephe de anarşistlerin etkisi azalmışsa da, karşı-devrimcilere karşı savaşanlar artık gerilemeye başlamışlardı. Nazi Almanyası ve Faşist İtalya tarafından desteklenen Franco ordularını durdurma olanakları hemen hemen kalmamıştı. İspanyol halkının mücadelesine karşın Ocak 1939'da Barselona düştü. Şubataysa Fransa ve İngiltere, Franco hükûmetini tanıdılar. 28 Mart 1939'da Franco orduları Madrid'e girdi ve 1 Nisan 1939 günü İspanya'da faşizmin yerleşmesiyle sonuçlanan iç savaş bitti.

Avrupa'da Gençlik Eylemleri

6 Nisan 1967'de A.B.D. başkan vekili Humphrey'nin Batı Berlin'i ziyareti sırasında, öğrenciler Vietnam halkını desteklemek ve Amerikan emperyalizmini kınamak için büyük bir gösteri düzenlediler.

Gösteriler başlamadan önce bazı öğrenciler pudra ya da tebeşir tozundan bomba hazırlarken yakalandılar.

Aynı yılın 2 Haziran günü ise savaş sonrası Almanya'sının sayılı günlerinden biri oldu. Uzun yıllardan beri ilk kez, öğrenciler kitleler halinde harekete geçiyorlardı. İran şahının Batı Almanya'yı ziyareti memur, işçi ve öğrencileri sokağa dökmüştü. Öğrenci örgütleri antifaşist, antiemperyalist görüşün sözcülüğünü üstlenmişlerdi.

Kapitalizm ve sosyalizm dışında "üçüncü bir yol" kuramını ileri süren Herbert Marcuse'nin yanında asistan olarak çalışan Rudi Dutschke o günlerde Alman gençlik eyleminin bir numaralı kuramcısı sayılıyordu.

Avrupa'da öğrenci eylemi, öğretim kurumlarının kendi iç ve dış ilişkilerinden kaynaklanmıştır. Eyleme yön veren öğrenci önderleri, genellikle anarşist eğilimli olduklarından, çelişkilerin çözümünü, parti dışı, her türlü otoriteye karşı olan

anarşist kuram ve eylemde görmüşlerdi

Devrimin bireysel kurtuluşa ve eğitime bağlı olarak gerçekleşeceği düşüncesi, Avrupa'daki öğrenci eylemlerine damgasını vuran anarşistlerin sık sık dile getirdikleri bir düşüncedir. Eylemlerin anti-otoriter özelliği su yüzüne çıkmaktadır. 1860 yıllarında, Birinci Enternasyonal döneminde, Marx'ın görüşlerine karşı çıkan anarşistlerin kullandıkları "anti-otoriter" teriminin de, öğrenci ayaklanmaları sırasında yeniden ortaya sürülmesi, bu bakımdan dikkat çekicidir. Bu arada öğrenci eylemlerinin siyasal niteliği de üstünde durulan bir noktadır.

Ayrıca öğrenci eylemleri, reforma gereksinime duyan üniversite içinde sendikalist eylemler olarak nitelenmektedir.

Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nin amfiterinden birinde öğrenciler bir forum sırasında.

Fransa'da öğrenci hareketlerini bastırmaya çalışan güvenlik güçleri görev başında.

Fransa göçüst anarşizmin öncülerinden Daniel Cohn-Bendit

Goşizm toplumsal düzeni bütünüyle yadsiyarak, yıkıcı ve sürekli bir başkaldırmayı önermekteydi. Goşizmin pratiği, özgürlükçü ve anarşist eylemlerin egemen olduğu kitle etkinliği doğrultusunda oldu. Almanya'da Rudi Dutschke, İngiltere'de de Pakistanlı öğrenci Tarık Ali, bu tür öğrenci eylemlerinin yürütülmesine önderlik ettiler. Fransız Komünist Partisi'nin tepkisi ilginçtir; Goşist-anarşistlerin (üstte ve sağda: Fransa'daki Mayıs 1968 eylemleri) "İlk görevimiz işçi sınıfını, F.K.P.'nin elinden kurtarmaktır!" gibi iddialı suçlamalarına karşı F.K.P., bu eylemcileri "sağ sapma" ile (küçük burjuva idealizmiyle) suçluyordu.

Fransa'da Mayıs Eylemleri ve D.Cohn-Bendit

1968 yılının Mayıs ayında, Fransa'da birkaç gün içinde ayaklanan öğrenciler "Quartier Latin"i ele geçirdiler; bunun ardından, grev sözü ortaya atılmaksızın işler durduruldu, fabrikalar işgal edildi; Paris'te hayat neredeyse felce uğradı. Eylemin önderi Daniel Cohn-Bendit, eylemin amacının rejimin devrilmesi olduğunu söylüyor ve şöyle ekliyordu:

"Amacın yerine gelip gelmemesi bize bağlı değil. Bu amaç sol partilerin, C.G.T'nin ve diğer merkezi sendikaların gerçekten amacı olsaydı mesele kalmazdı."

Fransa'da işçi sınıfının desteğini kazanmak isteyen öğrenci hareketleri, zaman zaman işçilerin güvensizliğiyle karşılaştı. Sözgelimi Billancourt'da işçiler öğrencileri fabrikaya sokmadılar. Başlangıçta işçi kesimi "Canımızı sıkın bu hanım evlatları ne istiyorlar böyle?" diyerek öğrencilere tepki gösterdiler; bu tepki bir süre sonra kaybolur gibi olduysa da Fransız işçileri öğrenci kesiminin öncülüğünü ele alma konusundaki ısrarı ve eylemlerin örgütsüz, disiplinsiz kendiliğinden, plansız, hazırlıksız oluşu yüzünden, öğrenci eylemiyle bir dayanışma içine girmedi.

Eylemlerin önderlerinden Cohn-Bendit, öğrenci eylemlerinin başlıca özelliklerini şu sözlerle açıklamaktaydı: "Eylemlerimizin gücü, denetlenemeyen ve kendiliğinden bir eylem oluşuna dayanır. Eylemimiz, kitlelere, belli bir yola sokmadan heyecan vermekte, başlattığı eylemden kendi hesabına yararlanmaktadır.

Eylemi derhal felce uğratacak bir örgütü hemen kurmaktan, bir program çizmekten kaçınmalı. Eylemin tek şansı, özellikle insanlara serbestçe konuşma olanağı veren bir çeşit kendi kendine örgütlenmeye yol açan bu keşmekeştir. Şimdi artık gösterişli büyük mitinglerden kaçınmalı, iş ve eylem grupları kurmaya çalışmalı."

Cohn-Bendit "devrimin öncü gücü" kuramını reddettiklerini şu sözlerle açıklar: "İki haftadır olanlar, bence bir halk eyleminin yönetici güçleri sayılan ünlü 'devrimin öncüleri' kuramının reddi anlamını taşır (...) 'Eyleme geçen azınlık' kuramsal bakımdan daha bilinçli ve daha hazır olduğu için patlama işaretini verebildi ve ileri atıldı."

Fransa öğrenci hareketlerinin lideri Bendit, örgüt ve partinin önemini yadsımak için Sovyet Devrimi'nin de Bolşevik Partisi tarafından yönetilmediğini söylemekteydi.

Cohn-Bendit'in Sartre'la konuşmaları sırasında, Sartre, Cohn-Bendit'ye şu soruyu yöneltmiştir: "Sorun her zaman aynı kalıyor: Re-

form mu, devrim mi? Sizin dilediğiniz gibi şiddet zoruyla yaptığınız her şey, reformcular tarafından olumlu bir biçimde ele geçiriliyor. Eyleminiz sayesinde üniversite düzelecek; ama bu, burjuva toplumu çerçevesinde olacak."

Cohn-Bendit'in verdiği karşılık ise şöyle: "Kuşkusuz. Ama bunun ilerlemek için tek yol olduğuna inanıyorum, sınav örneğini alalım. Sınavlar olacak, bu sorun değil. Ama kuşkusuz eskisi gibi olmayacak. Yeni bir formül bulunacak. Bir kere alışılmamış şekilde oldu mu, bir daha geri dönmeyen bir reform geleneği kurulmuş olur. Bunun ne-reye kadar gideceğini bilmiyorum. Ama, mümkün tek strateji budur. Benim için sorun, metafizik yap-

Anarşistler, Ekim 1972'de Rimini'de bir kongre düzenledilerse de goşizm, artık, işçi sınıfını etkilemekten çok uzaktı. Altta, Rimini kongresinden bir görünüş.

1968 olaylarıyla
anarşizm, Avrupa'da
tarih sahnesine
yeniden çıkmıştı.
Resimde,
öğrencilerin
Sorbonne kilisesi
kulesine diktikleri
siyahlı kırmızılı
anarşist bayraklar
görülüyor.

mak ve devrimin nasıl olacağını
araştırmak değil. Biz daha çok,
toplumun her aşamada devrimci
eylemler doğurduğu sürekli bir
gelişmeye doğru yol aldığımızı sa-
nıyoruz. Toplum yapısının köklü
değişikliği, sözcüğü apansızın
ciddi bir iktisadi buhrana yöneliş,
güçlü bir işçi eylemi ve güçlü bir
öğrenci eylemi olsaydı mümkün-
dü. Bugün bu koşullar bir araya
gelmiş değil. Olsa olsa hükümeti
düşürmek umulabilir. Burjuva top-
lumunu havaya uçurmayı düşün-
memeli. Bu, yapılacak bir şey yok
demek değildir. Tersine toplan bir
muhtalefetten hareketle adım adım
mücadele etmeli."

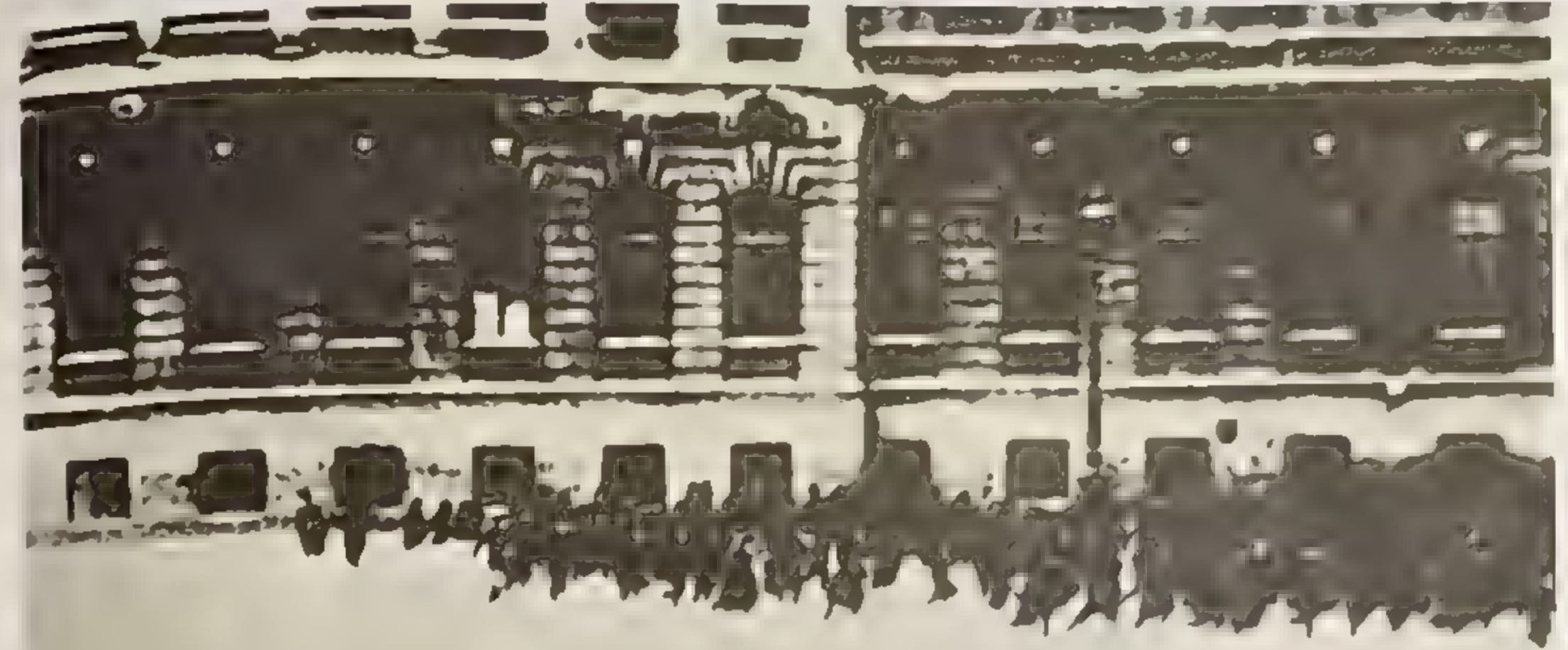
1968 öğrenci eyleminin sağladığı
bir kuramsal temelden yoksun ol-
ması, onun reformcu bir tutum ta-
kinmesini zorunlu kılıyordu

1960'lardan bu yana, Marx'çıla-
rın anarşizme karşı getirdiği eleş-
tiriler özellikle XX. yy'da öğrenci
hareketinin geçirdiği aşamalar, ar-
tık günümüzde anarşizmi geçersiz
kılmıştır. Anarşizmin son bir alev-
lenmesi olarak da nitelendirilebilen
öğrenci eylemleri de kısa bir süre
için geniş bir çevrede uyandırdık-
ları yankıya karşın hiçbir zaman
toplumlar tarafından benimsenme-
miştir. ●

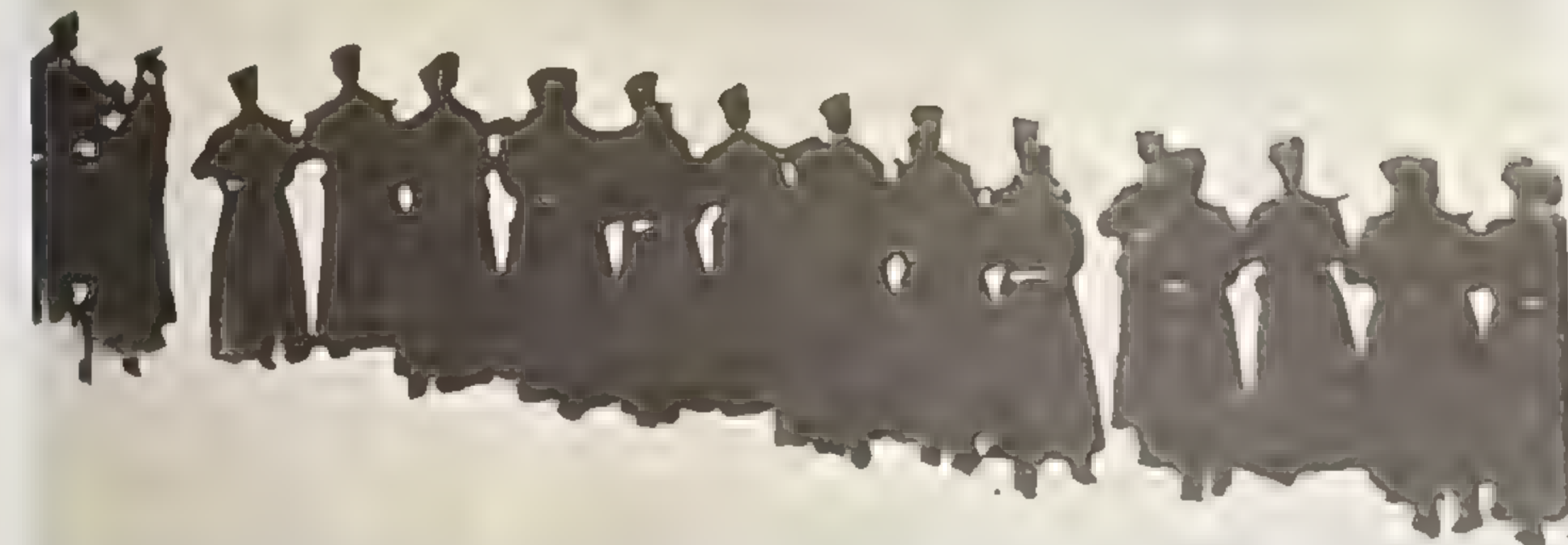
1831 Hegel'in ölümü.
1837 Fourier'nin ölümü
1840 Pierre-Joseph Proudhon'un Mülkiyet Nedir? adlı
kitabının yayımlanışı.
1845 Max Stirner'in Biricik İnsan ve Mülkiyeti adlı ki-
tabının yayımlanışı.
1848 5-9 Mayıs. Bakunin Dresta Devrimi'ne katıldı.
1864 28 Eylül. A. I.T'nin (Uluslararası Emekçiler Bir-
liği) doğuşu.
1868 Temmuz. Bakunin'in A.I.T'ye katılışı.
Eylül. Bakunin'in Uluslararası Sosyal Demok-
rat Birliği'ni kuruluşu.
1869 Eylül. Katalonya'da federalist eylem; Endü-
lüs'te ayaklanma.
1870 28 Eylül. Lyon'da ayaklanma
1-4 Kasım. Marsilya Komünü.
1871 18 Mart-28 Mayıs. Paris Komünü.
17-22 Eylül. A. I.T'nin Londra konferansı
15 Eylül. Saint-Imier Kongresi.
1873 5 Ocak. A.I.T'nin New York'ta bulunan Ge-
nel Kurulu'nun Jura Federasyonu'nu ihraç edışı.
14 Nisan. Belçika Federasyonu'nun Verviers'
deki kongresi.
1875 16 Kasım. Buenos Aires'te bir grup anarşis-
tin Komün ilan etme girişimi.
1876 1 Temmuz. Bakunin'in ölümü.
1883 "Kara El" örgütünün Endülüs'te suikastler dü-
zenlemesi.
1892 Avrupa'da ayaklanma dalgası.
-1893 C.G.T'nin doğuşu ve anarko-sindikalizmin baş-
langıcı.
1895

1900 29 Temmuz. Gaetano Bresci'nin Monza'da
Kral Umberto I'i öldürmesi
1901 Eylül. A. B.D. Başkanı William McKinley'in öl-
dürülmesi.
1904 16-20 Eylül. İtalya'da devrimci genel grev.
1905 İlk Rus Devrimi
1906 Brezilya'da anarşik işçi konfederasyonunun ku-
ruluşu.
8-16 Ekim. Amiens'de C.G.T. kongresi
Anarşik işçi konfederasyonu.
1907 3 Ekim. Parma'da Alceste De Ambris'in yöne-
timinde sendika kongresi.
1908 Haziran. Parma'da ayaklanma.
1920 Ağustos-Eylül. İtalya'da fabrika işgalleri.
1921 8 Şubat. Kropotkin'in ölümü.
23 Mart. Milano'da Diana Tiyatrosu'nda
suikast
1922 Haziran. C.N.T'nin Komünist Enternasyonal
ile birleşme kararı vermesi (az sonra ayrılır).
23 Aralık. A.I.T'nin yeniden kuruluşu.
1927 Temmuz. Iberik Anarşist Federasyonu'nun ku-
ruluşu (F.A.I.)
1936 17 Temmuz. Katalonya'da ayaklanma.
1945 15-19 Eylül. İtalyan Anarşist Federasyonu'
nun kuruluşu
1968 22 Mart. Daniel Cohn-Bendit ile Nanterre'de
22 Mart eyleminin doğuşu.
31 Ağustos-3 Eylül. Uluslararası anarşist
kongresi.
1971 1-4 Ağustos. Uluslararası Anarşist Federas-
yonu kongresinin gizlice Paris'te toplan-
ması

1905 Rus Devrimi

22 Ocak 1905 günü
(eski Rus takviminde
9 Ocak),
Petersburg'da işçiler,
"Rus halkının
babası" olarak
nitelenen çara bir
dilekçe sunmak
üzere, Kışlık Saray'a
doğru bir yürüyüş
geçtiler. Bu yürüyüş
Gapon adında bir
papaz tarafından
örgütlenmişti.
İş gününün 8 saate
indirilmesini, asgari
ücretin en az bir
ruble olmasını ve
fazla mesainin
kaldırılmasını
istemekteydiler.
Çarın askerleri, bu
yürüyüşe
katılan silahsız 200
bin işçiye ateş açtı,
Kışlık Saray'ın
önünde binlerce işçi,
karların üzerinde
öldü. Günlerden
pazartesi ve bu olay
Rus Devrimi
tarihinde "Kanlı
Pazar" olarak
adlandırıldı.

1900'lerin Panoraması

XIX. yy'ın sonu, emperyalist
devletlerin Büyük Okyanus'ta ege-
menlik kurmak ve Çin'i bölmek

için yoğun mücadelelere giriştikleri
bir dönemdi.

Çarlık Rusyası da bu mücadele-
nin içinde yer aldı 1900'de çarın
birlikleri Japon, Alman, İngiliz ve
Fransız birlikleriyle birlikte Çin hal-
kının yabancı sömürgecilere karşı
giriştikleri ayaklanmayı acımasız-

ca bastırmıştı Çarlık hükümeti, da-
ha önceleri Çin'den Port Arthur
Kalesi'ni ve Liatong Yarımadası
nı almış, ayrıca Çin topraklarında
demiryolu kurma hakkını da ele
geçirmişti. Böylece Kuzey Mançur-
ya'da Çin-Doğu demiryolunu kur-
mus ve birliklerini, demiryolunu

"Kanlı Pazar" Rus Devrimi tarihinde önemli bir dönüşümü belirler. XX. yy'ın başlarında, yüzyıllardır değişmeyen yapıyla Çarlık Rusyası'nda tarım, toprak köleliğine dayanmaktaydı. Sağda üstteki iki fotoğrafta 1900 yıllarında Rus köylüleri görülüyor.

Yeni gelişmekte olan sanayi kesiminde de çalışma koşulları, tarım kesiminden pek farklı değildi. Giderek, bir sanayi proletaryası oluşmaktaydı. Sağda, XX. yy'ın başında bir Rus fabrikası.

kurma gerekçesiyle oraya yerleş-tirmişti. Bu durumda Kuzey Man-çurya, Çarlık Rusyası'nın işgali a-tına girmiş bulunuyordu.

Bu arada bir başka emperyalist ülke olan Japonya da, Kore ile Mançurya'yı ele geçirme planları içindeydi. Rusya'yla Japonya ara-sında çıkan bu paylaşma mücade-lesinde İngiltere, gizliiden gizliye Japonya'yı destekliyordu. İngilte-re, çarlığın Uzakdoğu'da artan gü-cünden korkmaktaydı. Öte yan-dan, çarlık hükümeti ülke içinde gelişen devrimci mücadeleden ür-küyer, rejimi güçlendirmek ve siya-sal durumunu sağlamlaştırmak için savaşı çıkar yol olarak görü-yordu

Japonya ise Rus Uzakdoğusu nu ele geçirmeyi tasarlamaktaydı ve düşmanın maddi olanaklar yö-nünden savaşa hazırlıklı olmadığı-nı biliyordu. Bu yüzden savaş ilan-etmeden Rusya'nın elinde bulu-nan Port Arthur Kalesi'ne saldırdı ve limanda bulunan Rus donan-masına ağır kayıplar verdirirdi. Ja-ponya bu savaşta güçlüydü; silah-lanması, eğitimi kötü olan ve yele-neksiz generallerin komutasında bulunan Rus ordusu, kısa sürede bozguna uğratıldı. Bu savaşta 300 000 kişilik çarlık ordusu ölü, yaralı ve lutsak olarak 120 000'e yakın kayıp verdi. Japonlar Port Arthur'u ele geçirmişlerdi

Çarlık hükümeti Japonya'yla kendisi için çok ağır olan bir anlaş-ma yapmak zorunda kaldı. Port Arthur Limanı ve Sahalin Adası'nın yarısı Japonlara verildi. Çar, ülke-de hızlanan devrimci hareketi bas-tırmak için savaştan yararlanaca-ğını ummuştı; oysa beklediğinin tam tersi oldu; savaştaki yenilgi, ağır kayıplar halkın hoşnutsuzluğu nu ve çarlık hükümetine karşı duy-duğu tepkiyi artırdı

Çarlık ordularının yenilgisi, çar-lığın sarsılmakta olduğunu kitlele-rin gözü önüne sermişti. İşçiler ağır yaşama ve çalışma koşullarından, sömürden ve ağır siyasal baskı-lardan bunalmıştı. Öte yandan, köylüler de toprak ağalarının ve kulak'ların (Çarlık Rusyası'nda bü-yük toprak sahipleri) kölesi duru-mundaydılar. 1900-1903 yılları ara-sındaki iktisadi bunalım emekçi yi-ğınlarının yaşam koşullarını daha da güçleştirmişti. Bu yıllarda üç bin kadar işyeri kapatılmış, yüz binden çok işçi sokağa atılmış, çalışan iş-çilerin ücretleri düşmüştü. Aynı dö-nemde grevler çoğalıyor, iktisadi grevlerin yerini siyasal nitelikteki grevler alıyor ve büyük çapta gös-teri yürüyüşleri düzenleniyordu

Tarlada çalışan Rus köylüleri.

Bu arada, Marx'çı sosyalist demokrat örgütler, işçi sınıfı hareketinin gelişmesiyle büyümüş, güç kazanmıştı. Lenin'in kurduğu ve yönettiği *İskra* (Kıvılcım) gazetesi dağınık sosyal demokrat çevre ve toplulukları bir araya getirmiş ve ikinci parti kongresinin toplanması konusundaki etkinliğini yoğunlaştırmıştı.

1903'te toplanan İkinci Kongre sonunda Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu. Bu kongre sırasında partinin çizgisini belirleme konusunda iki grup ortaya çıkmıştı: "*Bolşevik*" grup ve "*Menşevik*" grup. Bu iki grup arasındaki temel ayrılık, örgüt konusunda kendini gösteriyordu: Menşevikler Lenin'in savunduğu biçimde bir militan-devrimci partiye karşıydılar ve işçi sınıfının önderliğine inanmıyorlardı; liberal burjuvaziyle uzlaşacak bir parti kurulmasından yanaydılar. Plehanov'un önderliğindeki Menşevikler *İskra* gazetesini ve Merkez Komitesi'ni ele geçirmişler, partiyi bölme yolunda girişimlerde bulunmuşlardı. Bolşevikler, karşı tarafı engellemek için Üçüncü Kongre'nin toplanmasını desteklemişler, mahalli örgütlerini birleştirmişler ve kendi gazeteleri olan *Uperyod'u* (İleri) çıkarmaya başlamışlardı. Böylece Rus-Japon savaşı öncesinde Bolşevikler ile Menşevikler iki ayrı siyasal grup olarak ortaya çıkmışlardı.

1904'te Bolşevikler Komitesi, Bakû'da büyük ve örgütlenmiş bir grevi yönetti. Bu grev sonucunda petrol işçileri ile petrol sanayicileri arasında, Rus işçi sınıfı tarihinde, ilk olarak, bir toplu sözleşme imzalandı. Söz konusu grevin Rusya'nın çeşitli bölgelerinde işçi eylemlerini hızlandırdığı da görüldü. Gelişmelerden ürken çar hükümeti, işçi eylemini engellemek için aralarına ajanlarını sokuyor ve bu eylemi aldatmacalarla ezmeğe çalışıyordu. Bu amaçla Gapon adlı bir papazı, Rus Fabrika İşçileri adlı bir örgütü kurmakla görevlendirdi. Petersburg'un bütün kesimlerinde bu örgütün şubeleri açıldı. Gapon, örgüte işçi eyleminin bastırılmasını amaçlayan bir plan önermişti. Bu plana göre 9 Ocak günü işçiler Kilise bayrakları ve çarın portrelerini taşıyarak saraya doğru yürüyecekler, istek ve gereksinimlerini dile getiren bir dilekçeyi çara sunacaklardı. Çar da onları dinleyecek ve bu iyi niyetli girişimi olumlu karşılayarak onlara yardım edecekti. Dilekçenin maddelerinin görüşüldüğü toplantılarda bulunan Bolşevikler, işçileri, bunun bir tertip olabileceği konusunda uyarıyorlardı, ama çoğunluğu inandırmayı başaramamışlardı. İşçileri bu girişimden vazgeçiremeyeceklerini anlayan Bolşevikler hiç değilse dilekçeye bazı maddelerin konmasını sağlamak istediler, bunda da

başarı sağladılar. Dilekçeye basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, işçilerin dernek kurma özgürlüğü, Rusya'da siyasal rejim yapısında gerekli değişiklikleri yapacak bir kurucu meclisin toplanması, yasalar önünde eşitlik, Kilise'nin devletten ayrılması, savaşın sona erdirilmesi, 8 saatlik işgünü ve toprağın köylülere verilmesi yolunda istekler eklendi.

9 Ocak 1905 sabahı çarın sarayına doğru yürüyen işçiler, yaşlı anababaları, karıları, çocuklarıyla birlikte ilahiler söyleyerek ve çarın resimlerini, Kilise bayraklarını taşıyarak ilerliyorlardı. Silahsızdılar ve sayıları 140.000'i aşıyordu. Bolşevikler de işçilerle birlikte yürüyorlardı.

Çar Nikolay II, kendisinden yardım istemeye gelmiş olan bu işçi kalabalığının üzerine ateş açtırdı. Binden fazla işçi öldürüldü, iki binden fazlası da yaralandı. Öldürülenler, tutuklananlar arasında Bolşevikler de vardı.

9 Ocak günü, "*Kanlı Pazar*" adıyla anıldı. "*Kanlı Pazar*" olaylarının yankısı çok büyük oldu; bütün ülkede grevler, gösteriler yapıldı.

9 Ocak'tan sonraki grevler iktisadi özelliğinin yanında siyasal bir özellik kazandı. Ayrıca destekleme grevleri de yapılmaktaydı. Petersburg, Moskova, Varşova, Riga ve Bakû gibi işçilerin yoğun olduğu

Rusya'da işçiler,
giderek örgütleniyor,
çarlık rejimi de
buna karşı sert ve
zorbaca tepkiler
gösteriyordu. I.E.

Repin'in Bir
Devrimcinin
Tutuklanması adlı
tablosu (1892).

Potemkin zırhlısının
bir maketi.

kentlerde daha iyi örgütlenmiş ve disiplinli grevler yapıyordu. Ön saflarda metal işçileri bulunuyordu. Sosyal demokratların etkisi giderek daha çok yayılmaktaydı.

1 Mayıs gösterileri sırasında birçok kentte, işçilerle polisler ve askerler arasında çatışmalar çıktı. Varşova'da göstericilere ateş açıldı, yüzlerce insan öldürüldü. Bunun üzerine Varşova'da işçiler genel bir protesto grevine gittiler. Grevler, mayıs ayı boyunca sürdü ve Rusya'da 200 000'den çok işçi grev yaptı. Grevcilerle göstericiler çarlık askerleriyle çatıştılar. Polonya'nın Lodz sanayi merkezinde işçiler sokaklarda barikat kurmuşlar ve çarlık birliklerine karşı üç gün savaşmışlardı. Genel grev, silahlı eylemle birleşmişti. Bu savaşlar Rusya'da ilk silahlı işçi eylemi oldu.

Ivanovo-Voznesenk kentindeki grevler iki buçuk ay kadar sürdü. Grevi yönetenler Bolşevik Kuzey Komitesi'ydî. Greve katılan işçiler, birçoğu kadın olmak üzere 70 000 kadardı. Çarın askerleri burada da işçilerin üstüne ateş açtı; çok sayıda ölen ve yaralanan oldu, ama işçiler direnişlerini sürdürerek işlerine dönmədiler. Uzun bir direnişten sonraysa açlık, bitkinlik yüzünden işbaşı yapmak zorunda kaldılar.

Bir süre sonra kırlık bölgelerde ayaklanmalar başladı. Köylüler büyük toprak sahiplerine karşı ayaklandılar. Çiftlikleri, şeker rafinelelerini ve şarap yapımevlerini basıp, konakları, malikâneleri ateşe verdiler. Bazı yerlerdeyse toprağa el koyup, çiftliklerin halka devredilmesini istədiler. Toprak sahipleri korkuya kapılmış, kentlere kaçma-

ya başlamışlardı. Çarın askerleri köylülere ateş açıyor; tutuklamalar ve işkencelerle köylüler sindirilmek isteniyordu. Köylü ayaklanmaları, durmadığı gibi Volga bölgesine, Transkafkasya'ya, Gürcistan'a yayıldı.

Sosyal demokratlar köylü eylemlerini desteklediler. Toplantılar düzenleyip köylüleri örgütlediler, köylü komiteleri kurdular. 1905'in yaz aylarında tarım emekçileri, örgütlü grevler düzenlediler.

Potemkin Zırhlısı

Rus-Japon savaşı sırasında yenilgiye uğrayıp güçsüz düşmüş olan çarlık ordusu, köylü ayaklanmalarının bastırılması sırasında daha da güçsüzleşti. Askerler arasında da hoşnutsuzluklar başgöster-

di ve 1905 yılının Haziran ayında Karadeniz donanmasına ait "Potemkin" zırhlısında ayaklanma oldu. İşçi grevlerinin yoğun olduğu Odesa yakınlarında demirlemiş olan zırhlıda ayaklanan denizciler, subayların baskısına başkaldırıp zırhlıyı Odesa'ya getirmişlerdi.

Potemkin ayaklanmasını bastırmak üzere gelen savaş gemilerindeki denizciler, isyancıların üzerine ateş açmayı reddedince, Potemkin ayaklanması güçlendi. Ama Potemkin'deki ayaklanmacılar arasında düşünce ayrılıkları belirmişti. Potemkin'de Menşevikler, Sosyalist devrimciler ve anarşistler vardı. Böylece eylemin önderliği yetersiz kaldı. Karadeniz donanmasının öteki gemileri ayaklanmaya katılmadı; yakıt ve erzakı azalan Potemkin zırhlısı, Romanya kıyılarına yanaşıp Romanya ma-

Üstte, çarlık sarayında verilen bir davete katılmış büyük Rus soylularını gösteren bir tablo.

Rus Çarı Nikolay II'yi
Paris'te gösteren
bir resimleme.

kamlarına teslim oldu. Böylece zırhlıdaki ayaklanma bir yenilgiyle son buldu. Potemkin zırhlısı çarlık ordu ve donanmalarında görülen ilk ayaklanmaydı.

Bu arada işçilerin, köylülerin ve son olarak da Karadeniz filosundaki denizcilerin ayaklanmasından

ve silahlı eyleminden kaygıyla dü-
şen liberal burjuvazı, çarlık anla-
şmaya yöneldi. Eylemleri bastırmak
için halktan yana bazı reformların
yapılması gerektiğine inanan libe-
ral burjuvazı, köylü ayaklanmalarından korkan toprak sahipleriyle
de ittifak kurarak iktidarı ele geçir-

meyi amaçlamaktaydı.

Çarlık hükümeti, bu eylemleri yalnızca baskı önlemleriyle engelleyemeyeceğini anlayınca başka yöntemlere başvurdu. Eylemlerin içine kıskırtıcı ajanlar soktu. Rusya'da yaşayan halkları birbirine kırdırmayı denedi. Yahudi kıyımları düzenledi. Ermeniler ile Tatarlar birbirine düşürdü. Çarlık hükümeti, bir yandan da devlet Duma'sı (XVI. ve XVII. yy'da zaman zaman hükümetle danışmaya çağrılan topluluk temsilcileri meclisi) biçiminde bir "temsili" meclis toplamaya söz verdi ve bakan Buligin'den hiçbir yasama gücü olmayacak böyle bir Duma için bir proje hazırlamasını istedi. Bolşevikler bir "halk meclisi karikatürü" olarak gördüklerinden Duma'ya katılmayacaklarını açıkladılar. Menşevikler ise Duma'ya katılmayı gerekli gördüler.

Bolşevikler ile Menşevikler

Menşeviklerin tutumu, bölücü girişimleri Rus Sosyal Demokrat Partisi'ni kesinlikle iki gruba bölmüş durumdaydı.

Menşevikler, parti Üçüncü Kongresi'nin toplanmasını önerirken, Bolşevikler ortak taktiklerin saptanmasını ve azınlığın, kongredeki çoğunluğun kararlarına dü-rüstçe uymasını sağlamak istemekteydiler. Ama Menşevikler, Üçüncü Kongre'ye katılmayı reddettiler ve ayrı bir kongre toplama-ya karar verdiler.

"Bolşeviklerin düzenlediği Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin Üçüncü Kongresi toplandı. Londra'da toplanan bu kongre, Menşevikler, "partiden kopmuş bir kesim" olarak suçlayarak parti taktiklerinin saptanmasına girişti. O sırada Cenevre'de Menşeviklerin kongresi toplandı.

Bu iki kongrenin kararları birbirine kesinlikle ters düşüyor ve Bolşevikler ile Menşeviklerin taktik konusundaki ayrılığını ortaya koyuyordu. Bu ayrılıklar şöyle belirtmekteydi: Üçüncü parti kongresinde devrimin burjuva demokratik devrimi olduğu, bu devrimin belli bir dönemde ve kapitalizm çerçevesi içinde, mümkün olanı gerçekleştirebileceği benimseniyor, ama bu devrimin en başta işçi sınıfının yararına olması gerektiği savunuluyordu. Lenin şöyle demekteydi:

"Burjuva devrimi, gelişme durumundaki kapitalizmin gereksinim-

lerini dile getirir, kapitalizmin temellerini yıkmak şöyle dursun, bunları genişletip sağlamlaştırır. Bundan dolayı, bu devrim, yalnızca işçi sınıfının çıkarlarını değil, bütün burjuvazinin çıkarlarını da ila eder; kapitalist rejimde burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki egemenliği kaçınılmaz olduğundan burjuva devriminin, proletaryanın çıkarlarından çok, burjuvazinin çıkarlarını dile getirdiği haklı olarak söylenebilir. Ama proletaryanın çıkarlarını hiçbir biçimde ifade etmediği düşüncesi bütünüyle saçmadır. Bu saçma düşünce 'burjuva devrimi, proletaryanın çıkarlarına aykırı olduğundan, burjuva siyasal özgürlüklerine gereksinimimiz yoktur' biçimindeki eski halkçı kuramda ya da burjuva siyasetine, burjuva devrimine, burjuva parlamentoculuğuna proletaryanın katılımını kesinlikle reddeden anarşizmde anlatımını bulur. Kuramsal düzlemde bu, Marx'çılığın, kapitalizmin gelişmesinin emtia üretimine dayandığı konusundaki temel ilkelerini unutmaktır. Marx'çılık bize, emtia üretimi üzerine kurulmuş ve medeni kapitalist ülkelerle mübadelelerde bulunan bir toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasında, kapitalizm yolunu tutacağını öğretir. Marx'çılık, Rusya'nın kapitalist gelişmeye yan çizebileceği, kapitalizmin dışına çıkabileceği ya da kapitalist alanda ve kapitalizmin sınırları içinde (yapılması gereken) sınıf mücadelesinden apayrı bir yola başvurarak kapitalizmi aşabileceği konusunda halkçıların ya da anarşistlerin ileri sürdükleri saçma görüşlere son vermiştir."

Lenin'e göre burjuva demokratik devriminin Çarlık Rusyası'nda başarıya ulaşması, işçi sınıfının örgütlenmesini, onun siyasal yönden güçlenmesini, emekçi kitlelerin siyasal önderlik yeteneği kazanmasını ve burjuva devriminden sosyalist devrime geçmesini sağlayacaktır.

İşçi sınıfının gerçekleştireceği burjuva demokratik devriminde bu sınıfın başlıca müttefiki Lenin'e göre köylüler olacaktır. Liberal burjuvazinin bu devrimin tam başansından sağlayacağı bir yarar yoktu ve o, işçi ile köylülere karşı, her zaman, gerici bir çar rejimiyle anlaşmaya yönelecekti.

Bu durumda burjuva demokratik devrimi işçi sınıfı önderliğinde, işçi-köylü ittifakıyla, liberal burjuvazinin dışında kesin başarıya ulaşabilirdi. Bu alanda Sosyal Demokrat Partisi'nin etkin bir rol oynaması, karşı-devrimi bastırarak ve halkı bütü-

Solda, Çuşma deniz savaşında Rus amirallik gemisinin batırılışını gösteren temsili bir resim.

Rusya'da yıllar boyu süren toplumsal gerilim, 1904-1905 Rus-Japon savaşında daha belirgin bir biçimde ortaya çıktı. Çarlık Rusyası, kazanılacağı konusunda beslediği büyük iyimserlikle girdiği bu savaşta ağır bir yenilgiye uğradı. Çuşma Boğazı'nda pusuya düşürülen Rus donanması, bu savaşta 19 gemisini yitirdi. 27 Mayıs 1905'te kazanılan Çuşma zaferi, Japonya için savaşın kaderini belirledi, Japon birliklerinin Port-Arthur Limanı'na karşı girişimleri saldırıyı gösteren temsili bir resim.

nüyle temsil eden bir "kurucu meclis" oluşturacak geçici bir devrim hükümetinde görev almaktan kaçınmaması gerekiyordu. Lenin, böyle düşünüyordu.

Buna karşılık, Menşeviklerin kongresinde, devrimin bir burjuva devrimi olduğu gerçeğinden yola çıkılarak önderliğin, liberal burjuvaziye verilmesi gerektiği savunulmaktaydı. Menşeviklere göre, işçi

sınıfı köylülükle değil, liberal burjuvaziyle ittifak kurmalıydı. En önemli nokta liberal burjuvaziye devrime katmak, onu örkütecek devrimci girişimlerden sakınmaktı; çünkü Menşeviklere göre liberal burjuvazi devrime katılmazsa devrim başarıya ulaşamazdı.

Troçki ise, burjuva demokratik devrimi ile sosyalist devrim arasında bir süre, bir kesinti kabul etmi-

Japonya karşısında Rusya'nın yenilgisi dış siyasette olduğu kadar, iç siyasette de önemli gelişmelere yol açtı. Sağda, Mukden savaşında Rus birliklerinin sol kanadı siperlerde.

yordu ve bu tutumuyla Menşeviklerden ayrılmaktaydı. Öte yandan devrimin burjuva demokratik aşamasını atlıyor, böylece Bolşeviklerden de ayrılıyordu. Bu dönemde Troçki, Menşevikler ile Bolşevikler arasında, ama Lenin'e kesinlikle karşı bir tutum içindeydi. Troçki'nin savunduğu "sürekli devrim" kuramı, burjuva demokratik devriminde işçi sınıfı egemenliğini, köylülerin devrimci rolünü kabul etmekteydi.

Menşevikler, ayaklanmanın zafere ulaşmasını olanaklı görüyorlardı; yalnız Sosyal Demokrat Parti geçici devrim hükümetinde görev almamalıydı, çünkü bu hükümet

sosyalist bir hükümet değil, burjuva nitelikliydi. İşçi sınıfı, burjuva devriminin önderi olmamalıydı, o yalnızca kendi çıkarlarını gözetmeli ve bütün sınıfları ilgilendiren bu devrimde, önderliği burjuvaziye bırakmalıydı.

Lenin, Temmuz 1905'te yayımlanan *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı kitabında Menşeviklerin eleştirisini yapmakta ve burjuva devriminden sosyalist devrime geçiş dönemindeki Marx'çı taktiklerin temel ilkelerini açıklamaktaydı. Lenin Menşeviklerin, burjuva devriminin işçi sınıfı için taşıdığı önemi küçümsemelerini eleştiriyor ve

şöyle diyordu: "Unutmayalım ki, şimdiki durumda sosyalizmi yakınlaştırmak için tam siyasal özgürlükten, demokratik cumhuriyetten başka araç yoktur."

Lenin'e göre burjuva devriminin iki tür sonucu olabilirdi: Devrim ya çarlığa karşı kesin bir zaferle, çarlığın devrilmesi ve demokratik bir cumhuriyetin kurulmasıyla ya da devrimi yapacak güçler yeterli olmazsa çarın burjuvaziyle uzlaşması sonucu kötü bir anayasayla sonuçlanacaktı.

Lenin'e göre, işçi sınıfının devrime önderlik etme olanağını gerçekleştirmesi ve burjuva devriminin fiilen önderi olabilmesi için iki koşul gerekliydi: Önce, işçi sınıfının önderliğini kabul edecek bir yandaş bulunmalıydı; bu yandaş köylüydü. İkinci olarak da devrimin önderliğini ele geçirmeye çalışan burjuvazi saf dışı bırakılmalıydı.

Lenin'in, *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı kitabında geliştirdiği ilke, burjuva demokratik devrimindeki taktik sorunlar konusunda Marx'çı partinin yeni bir çizgisini oluşturmaktaydı. Çünkü o zamana kadar sözcüleri Batı Avrupa'da önder rolünü oynayan burjuvaziydi, işçi sınıfı ister istemez onun yamağı durumuna giriyordu ve köylülük burjuvazinin yedeği olarak kalıyordu. Lenin'e göre, şimdi yeni tarihsel koşullar altında durum, işçi sınıfının, burjuva devriminin gücü olacağı biçiminde değişmekte, köylülük işçi sınıfının müttefiki, ye-

deği durumuna gelmekte ve burjuvazi, devrimin önderliğinden uzaklaştırılmaktaydı.

Buna karşılık Plehanov, liberal burjuvaziye saf dışı bırakmak görüşüne karşıydı; işçi sınıfının liberal burjuvaziyle anlaşmasından yanaydı ve "köylülüğün işçi sınıfının doğal müttefiki" olduğu düşüncesine de katılıyordu. Böylece Plehanov bu görüşleriyle Menşevik çizgide yer almaktaydı.

Geçici Devrim Hükümeti

Lenin, halk ayaklanmasının başarıya ulaşmasından sonra, çarlık hükümetinin yerini, geçici bir devrim hükümetinin alması gerektiğini savunuyordu. Geçici devrim hükümetinin görevi, devrimin gerçekleştirdiklerini sağlamlaştırmak karşı-devrimin direncini kırmak, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin programını gerçekleştirmek olacaktı. Çarlığın yerine geçecek olan bu hükümet, Lenin'e göre, işçi ve köylülerin diktatörlük hükümetiydi. Lenin, diktatörlük olmadan, karşı-devrimin direncini kırmamanın olanaksız olduğuna inanmaktaydı. Bu diktatörlük sosyalist değil demokratik olacak; devrimci gelişmenin bir dizi ara aşamalarından geçmeksiz kapitalizmin temellerine dokunmayacaktı. Bu, ancak, toprak mülkiyetinin kırsal kesimi yararına yeniden köklü bir biçimde dağıtılması ve bir cumhuriyetin kurulmasını da kapsayan tam anlamıyla bir demokrasiyi gerçekleştirmeyi; Asya köleliğinin köklerini kazımayı; işçilerin durumunu iyileştirip, yaşama düzeylerini yükseltmeyi; devrimi Avrupa'ya yaymayı gerçekleştirebilirdi.

Kısaca Lenin, sosyal demokratların geçici devrim hükümetine katılabileceğini, yalnız tam bir sosyalist devrim için mücadele eden ve burjuva partileriyle uzlaşmaz bir çelişki içinde bulunan Sosyal Demokrat Parti'nin bağımsızlığını korumasının da gerekli olduğunu söylemekteydi. Lenin'e göre sosyal demokratların hükümete katılması da, katılmasalar da, işçi sınıfının kazançlarını savunma, sağlamlaştırma ve genişletme yolunda geçici hükümete sürekli baskı yapmaları gerekiyordu.

Buna karşılık Menşevikler, Fransa'da burjuva hükümetine katılan Fransız sosyalistlerinin düştükleri hatayı hatırlatarak, sosyal demokratların geçici hükümete katılma-

Çar Nikolay II ve ailesi (solda), ülkenin temel sorunlarına köklü çözümler getirecek yerde, bütün umutlarını esrarengiz bir serüvenli olan Rasputin'e bağlamışlardı.

Rasputin (1872-1916) özellikle 1905'ten sonra Çarçe Aleksandra'nın güvenini kazanacak, ülke yönetiminde etkin bir rol oynayacaktı (solda).

Barış, ABD'nin aracılığıyla 5 Eylül 1905'te ABD'nin Portsmouth kentinde imzalandı. Bu anlaşma ile Rusya, Sahalin Adası'nın yarısını ve Mançurya'daki bütün haklarını Japonya'ya bırakıyor; Japonya Kore'de "hareket serbestisi" kazanıyordu. Rusya'nın bu ağır barış koşullarını kabul etmesi, çarlık yönetiminin durumunu büyük ölçüde sarımsı. Sağda, barış antlaşmasını imzalayan Rus ve Japon delegasyonları Portsmouth'da.

Petersburg'un ana
caddesi Nevskiy
Prospekt'in, "Kanlı
Pazar" yürüyüşünden
az önceki halı .

Çara bir dilekçe
sunmak için
yürüyüşe geçen
işçilere karşı çarlık
askerlerinin ateş
açmasını gösteren
temsül bir resim.

ları gerektiğini kanıtlamaya çalış-
maktaydılar

Lenin, burjuva demokratik dev-
riminin başarıya ulaşmasını ve de-
mokratik cumhuriyetin kurulması-
nı savunurken, demokratik aşama-
da durmayı ve devrimin amacını
burjuva demokratik devrimlerini
gerçekleştirmeye indirgemeyi dü-
şünmemektedir. Lenin, demokra-
tik girişimlerin başarılmasından he-
men sonra işçi sınıfı ve sömürülen
öteki sınıfların sosyalist devrim için
mücadeleye başvurmaları gerekti-
ğini savunmaktaydı.

Bu kuramsal tartışmalar sırasın-
da, her iki taraf da Petersburg Ge-
nel Grev Komitesi'nin ya da Emek-
çi Temsilcileri Sovyeti'nin hızla or-
taya çıkışlarını fark edemediler
Menşeviklerin önderi Akselrod ol-
sun (Akselrod, 1905 ilkbaharı'nda
başlayarak Menşeviklerin başına
geçmişti; İkinci Enternasyonal'de
Vera Zasulic ve Leo Deutsch ile
birlikte Plehanov'un en yakın yar-
dımçıları arasındaydı), Lenin olsun,
ileride çıkacak olayları kestirebil-
mek için geriye bakıyorlardı. Aksel-
rod'un gözü İngiltere, Almanya ve
Fransa gibi Batı ülkelerindeydi.
Ona göre Rusya da Batı ülkeleri gi-
bi, başarılı bir burjuva devriminden
sonra, demokratik kapitalist aş-
maya girecekti. Kuracağı yöresel
yönetim örgütleri ve işçi sendika-
ları, o zamana kadar Rusya'nın
görmemiş olduğu demokratik bir
kamu yaşamının kurulmasına ön-
cülük edeceklerdi. Lenin ise, soru-
na, daha çok, tarihsel Rus devrimci
yeraltı eylemleri açısından bak-
maktaydı.

Akselrod'un "Batıcı" görüşü,
uzun zaman alan, kendi kendini
yönetme geleneğinin kurulup ol-
gunlaşmasını gerektiriyordu. Rus-
ya'da böyle bir gelenekten söz et-
me olanağı bulunmadığı için Le-
nin'in geleneksel Rusçuluğu üs-
tünlük kazanmış olmaktadır.

Menşevikler ile Bolşevikler iki
gruba ayrılacak olursa, bu,
"ulusal" ayrım hemen kendini
gösterir. 1905'teki Bolşevik önder-
lerinin başında Lenin vardı. Lenin,
Volga'nın suladığı iç kesimlerden
gelme bir Büyük Rusyalı'ydı. Ri-
kov, Bogdanov, Krasin, Rostalovs-
ki de hep Büyük Rusyalı'ydı. Men-
şevik takımıysa başta Akselrod,
Martinov (Piker), Martov (Tseder-
baum), Dan (Gurvich) olmak üze-
re tümü de Batılılaşmış düşünce-
leri olan Rus Yahudileriydi. Men-
şeviklerin üst düzeydeki önderleri
arasında Büyük Rusyalı olan yal-
nızca Plehanov ile Potresov'du.
Plehanov yıllarca Bolşevizm ile

"Kanlı Pazar" günü, karısını ve kızlarını yanına alarak Petersburg'dan uzaklaşan Çar Nikolay II'yi gösteren bir tablo.

Menşevizm arasında kaldı, Potresov ise, Rus liberalizmi ile sosyal demokrasi arasında bir ittifak kurulması için çalıştı.

Genel Grevler ve Devrimci Eylem

Rusya'da devrimci eylem, 1905 sonbaharında bütün ülkeye yayıl-

mış ve hızlanmış durumdaydı.

19 Eylül'de, Moskova'da basım işçileri grevi başgösterdi. Bu grev Petersburg'a ve daha birkaç kente yayıldı. Moskova'daki grev, öbür sanayi kollarındaki işçiler tarafından da desteklendi ve genel bir siyasal greve dönüştü. Ekim başında başlayan Moskova-Kazan demiryollarındaki grev bütün ülke demiryollarına yayıldı, posta, telgraf

hizmetleri durdu, çeşitli kentlerde çok büyük çapta mitingler yapıldı. İşçiler, memurlar, öğrenciler, aydınlar, avukatlar, mühendisler ve hekimler grevci işçilere katıldı. Bu genel siyasal grev, hükümeti felce uğratmıştı.

Genel grevin, işçi eylemleri tarihinde benzeri hiç yoktu. ('Kanlı Pazar'dan sonraki bir ay içinde yer alan grevlerin toplamı, son on yıl-

Rusya'nın yenilgisinden sonra, özellikle emekçi sınıfının içinde bulunduğu koşullar daha da ağırlaştı. 1900-1903 dönemini kapsayan bunalımlı yıllarda üç bin kadar işyeri kapatılmış, 100 000'den fazla işçi işsiz kalmıştı. Bu dönem, Çarlık Rusyası'nda grevlerin yoğun biçimde yaygınlaştığı dönemdir. Lenin'in Marx'çı bir parti kurması da bu yıllara rastlar. Aslında Marx'çı Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ideolojik hazırlık döneminin geçmişi daha eskilere dayanır. Çarlık yönetimini önceleri Marx'çıları önemsemedi. Kamu güvenliğinden sorumlu, nüfuzlu İşçiler Bakanı Plehve'ye göre, gerçek tehlike liberallerden (Zemstvo'cular) ve anayasacı demokratlardan geliyordu. Bu yüzden de başbakan Witte'nin liberal burjuvazî yararına giriştiği iktisat siyasetine karşı çıktı ve 1904'te bir suikast sonucunda öldü (sağda üstte).

daki grevlerin toplamından fazlaydı.) Demiryolları kıyılarına oturmuş milyonlarca yığın asker evlerine gönderilmeyi ve terhis olmayı bekliyordardı. Çoğu hâlâ silah taşıyan askerlerin duyduğu öfke ve acılar, çok geçmeden askeri birliklerde ve donanmada isyanlar çıkmasına yol açtı. Dışsıtım için hazırlanan tahıllar kıyılara taşınıyor; gemiler, yüklerini almak için kıyılarda bekliyordardı. Grevler malbaa

işçilerinden finncılara ve demiryolu cer atölyelerindeki işçilere yayılmış, cer atölyesi işçilerinden katar memurlarına geçmişti. Sonunda 26 000 millik demiryolu hattındaki 750 000 işçi ve personel on gün içinde greve katıldı. Olaylar bu biçimde gelişikten sonraysa, iktisadi amaçlar artık kaybolmuş, siyasal amaçlar da kendiliğinden ön plana geçmişti. Demiryolu işletmelerinin durması üstüne Rusya'nın sa-

nayısı de (demir-çelik fabrikaları, dokuma ve madenî eşya fabrikaları, her çeşit sanayi işletmeleri) durmuştu: Modern bir ülkenin yaşamında işte demiryolunun önemi buydu. Yıllardan beri ilk kez, bütün bir Rusya'nın göklerini, tüten bir tek fabrika bacası kalmamıştı. Giderek orta sınıf aydınları, serbest meslek sahipleri ve liberal sanayiciler bile bu greve katılmışlardı. Memurlar, mahkemelerdeki, laboratuvarlardaki, hastanelerdeki, üniversitelerdeki, işletmelerdeki, dairelerdeki işlerini sürdürmeyeceklerini ve kendilerini işçiler gibi grevde saydıklarını bildirmişlerdi. İşin tuhaf yanı da işverenlerin çoğunluğunun genel grevlere bir çeşit sempatiyle bakmalarıydı. Bolşeviklerin açık yayın organı Novaya Zhizn gazetesinin parasının büyük bir bölümünü kapitalistler vermişti (gazetenin ilk sayısı 9 Kasım 1905'te yayımlanacaktı). Menşeviklerin ve sosyalist devrimcilerin günlük gazetelerinin de durumu aynıydı.

Bu olaylar çarlığa karşı mücadelelerin yoğunluğunu bir kat daha artırdı; işçiler, dünyada henüz örneğine rastlanmamış olan İşçi Delegeleri Sovyetleri adlı kitle örgütünü kurdular. Bu sovyetler, proletaryanın Bolşevik Parti önderliğinde 1917'de kurduğu Sovyet iktidarının ilk örneği olacaktı. 1905'te kurulan sovyetler, çarın yasalarına karşın çarlıkla savaşmak üzere kurulmuşlardı ve Bolşevikler sovyetleri, devrimci iktidarın çekirdeği olarak görüyorlardı. Menşevikler ise bu konuda da Bolşeviklerden ayrı düşünümekteldiler. Onlar sovyetleri, demokrat kent yönetimi meclisleri niteliğinde mahallî yönetim organları sayıyorlardı.

İşçi Delegeleri Sovyeti seçimi 13 Ekim'de Petersburg'da atölye ve fabrikalarda yapıldı. Ardından Moskova'da aynı türden bir sovyet kuruldu. Petersburg'daki sovyetin yönetiminde Menşeviklerin ve özellikle Troçki'nin rolü ağır basıyordu. Petersburg en önemli sanayi merkezi olduğu halde, eylemin bu kentte yaşladığı ve ayaklanma ilkesine karşı tepkinin geliştiği görüldü. Menşevikler, askerlerin Petersburg Sovyeti'nden çekilmesini isteyeceklerdi.

Tarihte hiçbir genel grev bunun kadar "genel" olmamıştı. Ekim'in 23'ünde, bütün Moskova, Harkov ve Reval; 24'ünde, Smolensk, Koslov, Yekaterinoslav, Lodz; 25'in de, Kursk, Samara, Poltava; 26'sında, Minsk, Krımençuk, Simferopol, Petersburg greve girmiş-

Potemkin zırhlısı.

lerdi. Başkent olarak Petersburg'un da greve katılması üstüne, bütün gözler Petersburg Sovyeti'ne çevrilmiş oluyordu

26 Ekim'de İşçi Temsilcileri Kurulu'nun seçildiği ilk gün, grevin içinde sanayi işçilerinin yanı sıra, dükkân müstahdemleri, adliye müstahdemleri, banka memur ve müstahdemleri de yer almışlardı. 27 Ekim'de ise hukukçular, hekimler, devlet memurları greve katıldıklarını bildirdiler. 28 Ekim'de, posta ve telgraf idaresinin, devlet bankalarının ve maliye bakanlığının tüm personeli grevi katıldı. Marinski Tiyatrosu'nun bale sanatçıları; evlerdeki hizmetçiler, kapıcılar (dvorniki), arabacılar, perakendeci esnaf ve mağaza müstah-

demleri greve başladı. Borsada ne alıcı kalmıştı, ne de satıcı. Şehir suyu, silahlı askerlerin gözetiminde işçiler çalıştırılarak, o da kısmen sağlanabiliyordu. Gece bütün kent karanlıktayken tek başına bir projektör, Amirallik Sarayı üzerinden Nevski Prospekt caddesini tarıyordu. Fısıltı ve dedikoduların en yaygın olduğu ilk üç gün boyunca kentte tek bir gazete çıkmamıştı. Ayın 30'unda, yalnızca iki gazete yayımlanmaya başladı. Bir grevci tarafından yayınlanan İzvestia (İşçi Delegeleri Kurulu Bülteni), öteki çarlık hükümetinin gazetesi olan Pravitelstvenniye Voenstnik'di. Bu sonuncusu, müretteplerin grevi yüzünden askerler tarafından basılmaktaydı.

Çar, Özgürlük Vaat Ediyor

Hükümet donmuş kalmıştı sanki. Çarın bakanları, bir ırmak gemisi bulup güvenliğini sağlayana kadar, onu Peterhof'a bile getirememişlerdi. Ülkenin her yanında, köylüler toprak ağalarının evlerini yakarak ayaklanıyor, greve katılıyor, yetişen ürünlere el koyuyor ve toprakları aralarında paylaşıyorlardı. Terhisten sonraki yönetsel güçlüklerle kızan, sürgün cezalarında uygulanan ağır hizmet koşullarına dayanamayan erler, ayaklanarak genel greve katılıyorlardı. 30 Ekim 1905'te çar, bir bildiri yayımlayarak

Çarlık hükümetinin, Odesa'da aldığı askeri önlemler.

Potemkin
ayaklanmasına
katılan denizciler.

Nihilistler
de, bireysel tedhiş
eylemlerini
yoğunlaştırmaktaydılar.
1905'te Kalyalev
adında bir nihilist
büyük düğ Sergey'i
öldürecek, bu da
çarlık polisinin
karşı-tedhişini
artırmasına neden
olacaktı.
Sağda, Kalyalev'in
girişliği suikastı
gösteren temsili bir
resim.

halka "burjuva özgürlüklerinin temel olan kişi dokunulmazlığını, vicdan, söz, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü" vaat ediyordu. Çar aynı bildiride, yasama görevlerini elinde bulunduracak bir devlet Duması, bir Rus Parlamentosu kuracağını, seçim hakkını halkın tüm sınıflarını kapsayacak biçimde genişleteceğini de söyle-

mekteydi. 17 Ekim Bildirisi (30 Ekim, eski Rus takvimine göre 17 Ekim'dir) diye tanınan Haklar Beyannamesi'ni imzalayıp, başbakan Kont Vitte'yi bu bildiri hükümlerini yerine getirmekle görevlendirerek halkın gönlünü almak istiyordu.

Çarın bu bildiriyi yayımladığı günlerdeki ruh durumunu, annesine

yazdığı mektuptan anlamak olanaklıdır. Çar, o sırada annesine şöyle yazıyordu:

"Anımsayacaksınız, kuşkusuz ('Kanlı Pazar' sonrası) ocak ayı günlerini. O zamanlar hep birlikte Çarskoye'deydik. Çok yoksul ve zavallılardı, öyle değil miydiler? Ama bunlar, şimdi olup bitenler, hiç onlara benzemiyor... Beni hasta ediyorlar... Bakanlarım, zamanında ve tez kararlar alacakları yerde, ürkütülmüş tavuklar gibi bakanlar kuruluna giriyorlar ve ortaklaşa bir karar almaksızın tavuklar gibi gürültü patırtı ediyorlar... İnsan yaz ortasındaki gök gürlemesi ve fırtınalann kokusunu duyuyor sanki. Açık kalan yalnızca iki yol vardı: Biri, enerjik bir asker bulmak ve devrimi zor kullanıp bastırmak. Böyle bir şey demek, sel gibi kan akması ve sonunda gene, ilk başladığımız noktaya gelmemiz demek olacaktı... Öteki çıkar yol ise, halka siyasal özgürlüklerini tanımak, söz ve basın özgürlüğünü kabul etmek, ayrıca devlet Duması'nın saptayacağı bütün yasalara -bu hiç kuşkusuz bir anayasa demektir- baş eğmek olacaktı, bunu iki gün süreyle tartıştık ve sonunda, Allah'ın yardımına sığınarak imzaladım. Boyun eğmekten ve kim ne istiyorsa vermekten başka çıkar yol kalmamıştı... Yönetim düzenimiz görünür bir başıboşluk içindeydi, kendimizi bir devrimin içinde bulduk. En büyük tehlike, devlet mekanizmasının bu başıboşluğunda..."

Bundan sonraki bir buçuk ay, "özgürlük günleri" diye anılır. Aslında bunlara "Ölüm Durgunluğu Günleri" demek daha doğrudur. Grev sürdüğü için çarın "özgürlükler bildirisi" yaşayamamıştı. Değişen bir şey yoktu: Polisler, zindanlar, işkence, sansür kesintisiz yürürlükteydi.

"Kara Yüzler"

Lenin'e göre (Lenin, o sırada Stockholm'deydi ve hâlâ Rusya'ya girebilme olanaklarını araştır-maktaydı), çarın bildirisi, ondan bu ödünleri koparan işçi ve köylülerin, henüz çarlığı yıkacak kadar güçlü olmadıklarını ama öte yandan çarın da ülkeyi artık eskisi gibi yönetemediğini ortaya koymaktaydı.

Çarlık, verdiği ödünlerle gerçekte burjuvaziyle arasındaki anlaşmazlığı gidermeğe çalışmış, işçi ve köylüler yararına hiçbir şey getirmemişti. Hükümet, bu arada halk

güçlerini parçalamak için binlerce kişinin yok edildiği kanlı Yahudi kıyımları yaratmış, devrimi ezmek için, halkın "Kara Yüzler" adını verdiği gerici örgütler oluşturmuştu. Bu gerici örgütte "Kutsal Rusya" sancağı altında, çeşitli gruplar toplandı: Subaylar, toprak beyleri ve "sosyete" ailelerinin oğulları, terhis edilmiş eski askerler, "efendiye sadakat"ten başka hiçbir değerlin farkına varamamış olanlar, polisteki sabıkaları yüzünden bu işe girmiş suçlular, iflas etmiş esnaf ve zanaatkarlar, büyük kentlerin zengin yaşamı karşısında eziklik duyan geçekondü proletaryası, vb. Rus Ortodoksluğunun etkilerine, ulusal antipatiler ve toplumsal demagojiyle boş "milliyetçilik" şamataları eklenmişti. "Kara Yüzler" gruplarını polis silahlandırıyor, bu gruplardaki adamlar, içki içirilerek baştan çıkarılıyor, ırza geçme, satışma, adam yaralama ve cinayet suçları polis tarafından örtbas ediliyordu. Bu grupların sancağı ya bir kutsal ikona ya da bir çar heykeli; yürüyüşlerde söyledikleri marşsa, "Tanrı Çarı Korusun" marşıydı. Orada burada kurdukları çeşitli örgütlerin adlarıysa Rus Halk Birliği, Rus Toprak Birliği ya da Rus Ortodoksları Komitesi gibi adlardı. Bunların broşür ve bildirileri, bazen kilise matbaalarında, çoğu kez de polis örgütünün matbaalarında basılıyordu. Bu bildiri ve broşürlerde Japonya'ya karşı savaşın, "sosyalistlerin Japonlar tarafından satın alınmış olmaları" yüzünden (!) yitirildiği ileri sürülüyordu. Japonları ise Yahudiler satın almışlardı! "Kara Yüzler" in bildirilerine göre, "Çar, bütün taht topraklarını köylüye dağıtacak, ama önce Yahudi ve Polonyalılardan kurtulmak gerekiyordu!"

Çar Bildirisi, Kont Vitte tarafından kaleme alınmıştı ve halkın en ilimli kesimlerini, grevli işçilerden oluşan devrimci çekirdekten ayırmayı amaçlamaktaydı. Bu amaca ulaştı da. İşçiler bile, uğrunda dövüşükleri özgürlüğe kavuştuklarını sananlar arasındaydılar. Sovyet önderleri yılgınlık içinde kalmışlardı.

Troçki, işçilere bunun gerçekte, "anayasaya sarılmış bir kamçı" olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

Bildirinin açıklandığı gün, on binlerce kişi Sovyet toplantılarının yapıldığı binanın önünde, şenlik gösterilerinde bulundu. Troçki balkona çıktı, kalabalığı susturdu, sonra dramatik bir hava içinde, Çar Bildirisi'ni herkesin gözü önünde yırt-

Potemkin zırhlısı isyancıları, Odesa'da halkı da eyleme geçirtmeyi başardılar; ama bu uzun sürmeyecek ve çarın polisleri, bu eylemleri kanlı biçimde bastıracaktı. Odesa'da polisin halka ateş açmasını gösteren temsilli bir resim (bu resim, Sovyet yönetmeni Ayzenshtayn'ın Potemkin Zırhlısı adlı ünlü filminden bir bölümü anımsatmaktadır).

Kronştad'daki (Kronştad, Petersburg yakınlarında büyük askeri önem taşıyan bir limanı) denizcilerin ayaklanmasını gösteren temsilli bir resim.

tı. Kalabalık, birden 'alkışlamaya başladı; böylece grev dalgası yeniden canlanmıştı

Moskova Sovyeti ve İlk Ayaklanma

Kararlaştırılan günde, 13 Kasım'da tam işgününün sekizinci saatinin bitiminde, işçiler hep birlikte işi bıraktılar. Bu, Rus işçi kesimi arasında bir grev olarak değil, daha insanca bir çalışma günü uğruna yapılmış devrimci bir kitle anlaşması biçiminde değerlendiriliyordu. İşçiler her günkü alışılmış saat olan 6.45'te işbaşı yapmışlar, öğle tatili için verilen bir saat kırkbeş dakikalık süreyi, yarım saate indirmişlerdi. Gün batımına doğru, saat 3.15'te işlerini bırakmışlar (böylece 8 saat çalışmış oluyorlardı), sevinç ve esenlik içinde sokağa çıkmışlar, yürümeye başlamışlardı; fabrika fabrika geziyor ve yeni çıkanlarla birleşiyorlardı. O andan başlayarak işçi sınıfı toplantılara ve tartışmalara katılmak, eğitim ve kültür edinmek, siyasi bi-

linç kazanmak için serbest zama-na sahip olacaktı.

Ama, birkaçı dışında işverenler parça başına ya da saat başına ücretli artırmaya, işçilerin net kazanç olarak ceplerine koyabilecekleri gündeliğin düşmesini önlemeye yanaşmadılar. İşçiler nasıl hızla örgütlendilerse, bu kez de, işverenler kendi aralarında hızla örgütlenmeye başladılar. İşverenler, kendi kendilerine çalışma saati seçme ve kararlaştırma özgürlüğünü kullanan işçilerin işten atılacakları ve işçilerin tümünün böyle davrandığı yerlerdeyse, lokavta başvuracakları konusunda ilanlar asmaya başlamışlardı.

Sorunlar, yeniden siyasi bir içerik kazanıyordu. Vitte'nin "anayasal" hükümeti, Polonya'da "olağanüstü durum" ilan etmiş; Kronştad'da (Petersburg'un savunulması için en önemli liman) asker ve denizciler ayaklanmış, isyanın öncüleri hemen harp divanına sevk edilmişlerdi. Kronştad ayaklanmasından yararlanarak ordu ile halk kitlelerini birbirlerine bağlamak için Sovyet, 15 Kasım'da ikinc-

ci bir grev yapılmasına karar verdi. İşçiler, sekiz saatlik çalışma günü için mücadeleye girişeli daha iki hafta gibi kısa bir süre olduğu halde, bir birlik içinde greve girdiler.

Ama bu kez işverenler karşı grupta yer almışlar, dükkân sahipleri, devlet memurları, bale sanatçıları, serbest meslek sahipleri ve teknisyenlerin çoğu genel greve katılmamışlardı. Bu grev, hükümeti önceki kadar korkutmadı.

17 Kasım'da Sovyet İcra Komitesi, altıya karşı dokuz oyla greve son verme kararı aldı. Grevden işe dönüş yine çok düzenli oldu. Bu arada hükümetten bazı önemli ödünler koparıldı: Kronştad İsyanı harp divanı (ki bu derhal kurşuna dizilmek demektir) yerine normal askeri mahkemelere aktarıldı; Polonya'daki "olağanüstü durum" a son verildi. Çarın bildirisi-nin halka açıklandığı gün, Stockholm'de Lenin'in yaptığı yorum hâlâ geçerliliğini korumaktaydı: "Çarlık, artık, devrimi bastırarak güçte değil; devrim ise hâlâ çarlığı alaşağı edecek kadar güçlenmedi."

Moskova Sovyeti çarlığa karşı

Çarlık Rusyası'nın iktisadi yapısı, giderek, çökmekteydi. Halk, fırın işçilerinin grevleri yüzünden, ekmeği alamamak için uzun kuyruklar oluşturmaktaydı. Fırınlardan basimevi işçilerine, demiryolu atölyelerinde çalışanlara kadar ülkenin birçok kesimlerine yayılan genel grevler, giderek "siyasal" bir nitelik kazanmaya başladı. Demiryollarının durması üzerine bütün Rus sanayisi felce uğramıştı. Yıllardan beri ilk kez, bütün Rusya'da rüten bir tek fabrika bacası kalmamıştı.

Devrimci eylemlerin bastırılmasında önemli rol oynayan Kazak süvari birlikleri.

ayaklanmayı ilk başlatan sovyet oldu. Burada yönetim, Bolşeviklerdeydi. Moskova Sovyeti, 5 Aralık'ta toplanarak grev ve silahlı ayaklanma kararı aldı. 7 Aralık'ta da genel siyasal grev emri verildi.

İlk günler, greve 150 000 işçi katıldı. Fabrikalarda mitingler, sokaklarda gösteriler yapılıyordu. 9 Aralık'ta hükümet karşı saldırıya geçme sırasının kendisine gelmekte olduğunu düşünerek Georgi Nosar'ı tevkif etti. Nosar, Petersburg Sovyeti'ne başkanlık ediyordu ve "Krustalev" adıyla tanınıyordu. Sovyet, hemen bir karşılıklı bulunmadı: Troçki, Vdenski ve Zilidnev'in başkanlığında, kendisine yeni bir geçici başkanlık seçti ve "silahlı bir ayaklanma için hazırlanmayı sürdürme" kararı aldı. Bu arada Parvus tarafından yayımlanan bir bildiride halk, devlete olan borçlarını ödememeye çağrıldı. Bildiride "halkın bütününe karşı açık savaş yürüten çarın yaptığı istikrazlardan meydana gelen borçları tanımayacağız" deniliyordu.

Sekiz gazete Parvus'un bildirisini yayımladı ve hükümet tarafından kapatıldı. Ertesi gün tam yüz gazete daha bu bildiriyi yayımladı; hükümet de işçilerin çıkarından çıkmasından çekinerek ileri gidemiyordu. Halk akın akın bankalara gilmeye başlamıştı. Hükümet 16 Aralık'ta, İşçi Delegeleri Konseyi'nin Yürütme Kurulu'ndaki bütün üyeleri tevkif ettirdi. Yürütme Kurulu Troçki'nin başkanlığında toplantı yapıyordu ve son olarak yeni bir genel grev kararı almışlardı. Si-

Çarlık hükümeti, işçileri ve köylüleri acımasızca ezmeyi sürdürüyor, genellikle yarı-proleter durumdaki köylü kesiminde devrimci eylemlere katılanlar, zorbaca cezalandırılıyor, büyük kentlerdeki sanayi proletaryası, yoksulluk ve açlık içinde kıvranıyordu.

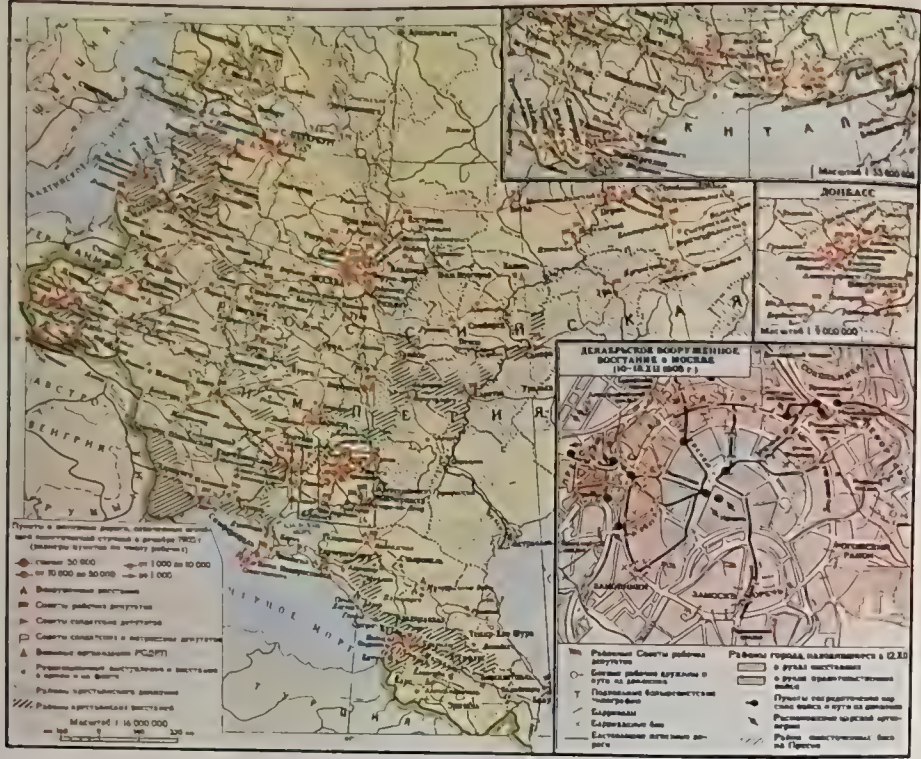
laha sanlıp, polisin eline düşme-mek istiyorlardı. Polis, bu son toplantıyı bastı ve tümünü tevkif etti.

Moskova Ayaklanması

Hiçbir ülkede hiçbir zaman, 1905 Rusyası'nda olduğu kadar çok grev olmamıştır. Hükümet raporlarına göre, grevlere katılan işçiler resmi işçi sayısının toplamından bile çoktu, 2 800 000'i bulmuş-

tu. Yani, o yıl, her işçi en az bir, ayrıca bazıları birden çok greve katılmıştı. Metal sanayisindekiler üç kez grev yapmışlardı. Öteki işkol-larında olduğu gibi, bunda da önder Petersburg'du. Ama şimdi, Petersburg işçileri yorgun ve zayıf düşmüşlerdi. Ayrıca, en ileri ve uyanık olanları son greve hiç girişmemek gerektiğini anlamışlardı. Eski ve işe yaramaz silahlılarına bakıyorlar ve böyle bir ayaklanmaya hazır olmadıklarını görüyorlardı. Moskava'daysa askeri garnizon

gösteren bir karlı.

Moskova garnizonu bile silahlı ayaklanmalarla çalkalanıyordu. Askerler, hatta subaylar, işçi toplanlarına katılıyorlar ve işçilerin kendilerine destek olmalarını istiyorlardı. Hükûmet, Rusya'nın öteki kesimlerinde yürüttüğü bastırma ve yıldırma eylemlerinden sonra, Amiral Dubasov'u Moskova'ya gönderdi. Dubasov, kitleleri korkutacak yıldırma eylemlerine ve bunun için de kaba kuvvet zorbalığı

Ayakanma, saldıran amaçlı değil, savunma amaçlı bir ayakanlanmadır. Barikatlar kurulmuş ama barikatların arkasındaki halk, neredeyse, tümüyle silahlıdır: On mil uzunluğunda bir savunma hattında yalnızca tabanca ve av tüfeği vardı. Karşıyda 100 000 kişilik düzenli askeri birlikler yer almıştı. Öndeki 200 ateşli silah taşıyan elerlin arında, balta, sopa, demir çubuk gibi ateşsiz silahlarla bekleyen bir kalabalık bulunuyordu.

İşçiler barikatlar üstünde 9 gün çarın birlikleriyle savaştı. Petersburg'da grevin olmayışı hükümetin işini kolaylaştırdı. Çarlık hükümeti çok büyük bir kuvvetle ayaklanaları saldırdı. Moskova işçileri öteki sovyetlerce desteklenemeyince, Moskova Sovyeti 19 Aralık'ta silahlı mücadelenin kesilmesini kararlaştırdı. Lenin daha sonra, Moskova ayaklanmasının başarısızlığında kentin bütününü kapsayan eylemler için ortak bir tasarı

nin bulunmayışının ve yönetici bir merkezin olmayışının büyük payı olduğunu belirtmişti.

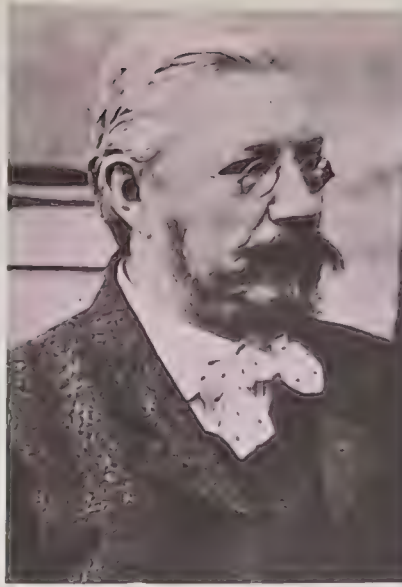
Moskova ayaklanması çok kanlı bir biçimde bastırıldı. Bu ayaklanmanın bastırılmasından sonra ülkenin çeşitli yerlerinde de ayaklanmalar ve silahlı ayaklanma biçimine dönüşen grevler oldu. Polonya ve Baltık ülkeleri işçi ve köylülerinin silahlı mücadelesi genişledi. Kafkas ötesi ülkelerde, Finlandiya'da da çarlığa karşı silahlı mücadelelere girildi. Bu ayaklanmalar şiddetle ve acımasızca, çok kan dökülerek bastırıldı. Bu yüzden Rus Çarı "Kanlı Nikolay" olarak anılmaya başladı.

Devrim Sonrası

1905 Aralık ayaklanması devrimin doruğu oldu, bundan sonra devrim gerilemeye başladı, ancak hemen bastırılmadı. Yeni işçi kesimleri mücadeleye katılmıştı. Köylü hareketi 1906'nın ilk yarısında Rusya'nın illerinin yansını, ikinci yarındaysa beşte birini içine almıştı. Ordu ve donanmada da huzursuzluk sürüyordu.

Baskı yollarıyla devrimi bastırmayı başaran çarlık hükümeti, devrime daha köklü bir biçimde son vermek için, reformcu yolları da denedi; 11 Aralık 1905'te devlet Duması seçim yasasını çıkardı. Gerçekte seçim yasası antidemokratikti: Seçim hakları kısıtlanmıştı. Nüfusun yarısından çoğunun (kadınların ve iki milyonu aşkın işçinin) oy hakları ellerinden alınmıştı. Çarlık bu seçim yasasıyla halk yığınlarının isteklerinin banışçı yoldan, bir Rus Parlamentosu aracılığıyla gerçekleştirilebileceği inancını yaymak istiyordu. Ama eşitlik, tek derecelik ve gizlilik özelliklerini taşımayan bu yasa, toprak sahipleri ile kapitalistlerin temsilcilerine geniş çapta bir egemenlik sağlayacak biçimde hazırlanmıştı. O sırada anayasacı demokratlar, Menşevikler ve sosyalist devrimciler de, istenilen sistemin ayaklanma olmadan da gerçekleşebileceği düşüncesini yaymaya çalışmaktaydılar.

Bolşevikler, işçileri Duma'yı boykot etmeye çağırdılar. Seçim toplantılarından, silahlı ayaklanma için ajitasyon yapma doğrultusundan yararlandılar. Menşevikler "tam boykot" eylemini benimsemediler. O sırada devrimci eylemin yavaşlama aşamasına girmiş olması boykotların başarıya ulaşmasını engelledi. Ayrıca köylüler libe-

Menşevikler, parti gazetesi *Iskra*'yı (Kıvılcım) ele geçirerek etkin bir duruma geldiler. Menşevik grupta Plehanov'dan başka Martov, Akselrod, Zasuliç, Milljukov (üstte, solda) bulunmaktaydı. O yıllarda birinin daha yıldızı parlamaktaydı. Bu da Lev Davidoviç Bronşteyn (yani Troçki) idi (üstte, Troçki'nin 1906'da çekilmiş bir fotoğrafı).

Ülkedeki karşıaşallıklar çar Nikolay II'yi tedirgin etmeye başlamıştı. 30 Ekim 1905'te bir bildiri yayımlayarak, halka siyasal özgürlüklerini verme vaadinde bulundu. Solda, Çar Nikolay II ve ailesini gösteren bir fotoğraf.

Lenin, Çarlık Bildirisi yayımlandığı sırada Stockholm'deydi ve bu bildiri için şöyle diyecekti: "Çarlık, artık devrimi bastırarak güçte değil; devrim ise, hâlâ, çarlığı alaşağı edecek kadar güçlenmedi."
 Lenin'in Stockholm'den Rusya'ya dönme çabaları da bu döneme rastlar. Sağda, Lenin'in Rus gizli polisi Ohrana arşivlerinde bulunan fişi.

МОСКОВСКОЕ ОХРАННОЕ ОТДѢЛЕНИЕ. *Зубяков*

Зубяков
Ленин
Владимир Ильич
Учред. Деловая Зап.
№ 218081.
№ 4/28944.
№ 17540-901
№ 3502 908,
Чер № 5585

1) Имя: Павел	Листота	Длина
2) Воротник и ворот: Павел	Листота	Особ.
3) Рукава: Павел	Вид, ширине	Особ.
4) Рука: Павел	М-длина	Воротник
5) Крючок: Павел	Листота	Воротник
6) Рукава: Павел (оригинал): Павел	Листота	Воротник
7) Рукава: Павел (оригинал): Павел	Листота	Воротник
8) Рука: Павел	Листота	Воротник
9) Рука: Павел	Листота	Воротник
10) Рука: Павел	Листота	Воротник
11) Рука: Павел	Листота	Воротник
12) Рука: Павел	Листота	Воротник
13) Рука: Павел	Листота	Воротник
14) Рука: Павел	Листота	Воротник
15) Рука: Павел	Листота	Воротник
16) Рука: Павел	Листота	Воротник
17) Рука: Павел	Листота	Воротник
18) Рука: Павел	Листота	Воротник
19) Рука: Павел	Листота	Воротник
20) Рука: Павел	Листота	Воротник
21) Рука: Павел	Листота	Воротник

3) По всей росте, стоя, в 1/4 в том самом головном уборе, верши, шляпе и обуви, в которых был задержан. Если носить очки, то одеть.

ral burjuvazinin yarattığı umutlara bel bağlamaya başlamışlardı. Daha sonraları Lenin, Duma'nın boykot edilmesinin yanlış olduğunu, çünkü devrimci eylemin gerileme dönemine rastladığını kabul etmiştir.

Bolşevikler, köylüler arasında reformcu düşüncelerin yayılıp, devrimci düşüncelerin silinmesine engel olmak için Duma'nın halktan yana olmayan girişimlerini sergilediler. Buna karşılık Menşevik merkez komitesiye Duma'nın desteklenmesini istiyordu.

Duma'nın toplanmaya çağırılması, devrimci eylemi durdurmadı. Bolşevikler, köylüler ve askerler arasındaki etkinliklerini artırmışlardı. Köylü eylemi de, 1906 Yazı'nda yeni bir güç kazanarak Rusya'nın yansına yayıldı. Baltık donanması üslerinde asker ve denizci ayaklanmaları oldu. Öte yandan işçiler, çarlığa karşı daha etkili bir savaş vermek için parti güçlerinin birleştirilmesini istediler; bu istek Bolşevikler tarafından desteklendi.

Menşevikler de işçilerin baskısıyla bu öneriyi boyun eğdiler. Lenin, böylece bir birleşmeden yanaydı, ancak devrimin sorunları konusunda, Bolşevikler ile Menşevikler arasında var olan görüş ayrılıklarının görmezlikten gelinmesini istemiyor, bu yüzden Bolşevikler'in kongreye kendi görüş ve programlarını saptayarak gelmelerini ve Menşeviklere ödün vermemelerini istiyordu.

"Birleşme Kongresi" adını taşıyan IV. Kongre, nisan ayında Stockholm'de toplandı. Kongreye partinin 57 yöresel örgütünü temsil eden delegeler katıldı. Ayrıca Rus olmayan, ulusal sosyal demokrat partilerin temsilcileri de vardı.

Kongreye katılan delegelerin 46'sı Bolşevik, 62'si de Menşevik'ti. Aralık ayaklanmasında görev aldıkları ve dağıtılmış oldukları için Bolşevik örgütlerin çoğu, kongreye delege yollayamamıştı. Üstelik

Menşevikler, Marx'çılıkla ilgili olmayan çok sayıda küçük burjuva aydınını da aralarına almışlar ve böylece kongrede çoğunluğu sağlamışlardı. Kongrede sağlanan birlik de gerçekte biçimsel bir birlikti. Bolşevikler ve Menşevikler, kendi görüşlerini ve bağımsız örgütlerini koruyorlardı.

Kongrede, toprak ve tarım sorunu, o günkü siyasal durum, işçi sınıfının görevleri, devlet Duması'na karşı izlenecek siyasal ve örgüt sorunları incelendi.

Bolşeviklerin toprak sorunuyla ilgili raporunu Lenin okudu. Lenin bütün feodal topraklara el konulup, toprağın kamulaştırılmasını, yani toprak üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılmasını ve toprakların devlet mülkiyetine geçmesini savundu. Toprak sorununun çözümünü, çar istibdadının yıkılmasına bağlı görüyordu. Toprağın kamulaştırılması, bütün topraklara tazminatlı el konması anlamına gelecekti. Bu kamulaştırma da, Lenin'e göre yak-

nız feodal kalıntıları ortadan kaldırmakla kalmayacak, köylüler için de sınıf mücadelesini güçlendirecek; burjuva demokratik devriminin sosyalist devrime dönüşmesini hızlandıracak, yoksul köylülerin işçilerin çevresinde toplanmasını sağlayacaktı. Lenin'in sunduğu, Bolşevik tarım programı, köylüler için ve toprak ağalarına karşı ayaklanmaya çağırıyordu.

Ote yandan Menşevikler kongreye toprakların belediyeleştirilmesini savunan bir program sundular. Bu program gereğince toprak köy topluluklarının değil de belediyelerin tasarrufuna verilecek ve her köylü gücünün yettiği kadar toprak kiralayabilecekti.

Bolşevikler, bu programın büyük toprak mülkiyetini bütünüyle kaldırarak nitelikte olmadığını ve köylülerin devrim için eyleme geçmelerini durduracak uzlaşır bir program sayıldığını ileri sürdüler. Kongrede oyların çoğunluğunu Menşevik program sağladı.

Siyasal durum ve işçi sınıfının görevleri konusunda da Bolşevikler ile Menşevikler ayrı görüşler ileri sürdüler. Menşevikler, Duma'yı, eski rejime karşı mücadeleyi birleştirecek siyasal bir merkez olarak görüyorlar ve devrimci mücadeleyi parlamenter yola sokmak istiyorlardı. Bolşeviklerse Duma'yı çarlığın güçsüz, yetersiz bir uzantısı ve çarlığı gizleyen bir "perde" olarak görmekte ve Duma konusunda liberal burjuvazinin halk arasında yaymaya çalıştığı boş umutlarla savaşılmaması gerektiğini savunmaktaydılar.

Çarlık hükümeti 1906 Yazı'nda Duma'yı dik başlı bularak dağıttı, halka karşı baskıların artırdı. Yahudi kıyımlarını yaygınlaştırdı, İkinci devlet Duması'nı toplantıya çağıracağını ilan etti.

Bolşevikler İkinci Duma'ya katılmak ya da boykot etmek zorundaydılar. Bolşevikler yalnızca oy vermeyi reddetmek anlamına gelen, edilgen bir boykotu savunmuyorlar, devrimin çarın anayasası yoluna sapmasını önlemek için halkı uyarma ve çarlığa karşı yeni bir halk saldırısı örgütleme biçiminde etkin bir boykotu gerçekleştirmek istiyorlardı.

Bolşevikler, daha önce de Buglın Duması'nı boykot etmişler ve başarıya ulaşmışlardı. Lenin, bu boykotun başarıya ulaşmasının nedenini devrim dalgasının o sıralarda yükselmiş olmasına bağlar. Oysa Vitte Duması'nın boykot edilmesi halkın gözünde Duma'nın saygınlığını sarsmış, ama toplanması

nı engelleyememişti. Lenin, sonraları Vitte Duması'nı boykot etmenin bir hata olduğunu kabul etmiş ve hatanın düzeltilmesi konusunda şunları söylemişti: "Kişiler için geçerli olan her şey, gerekli değişikliklerle siyasal ve partiler için de geçerlidir. Akıllı olan kişi hiç hata yapmayan kişi değildir. Böyle bir kimse yoktur, olamaz! Çok ciddi hatalar yapmayan, hata yaptığı zaman da bunu hemen ve kolaylıkla düzeltebilen kişi, akıllı kişidir."

Bolşevikler, İkinci Duma seçimlerine katılmaya karar verdiler. Lenin bu konuda şunları söylüyordu: "Duma toplandığında, Duma içinde ve buna bağlı olarak dışardan, yararlı ajitasyon yürütme fırsatları Duma içinde de elde edilebilir, devrimci köylülükle güçleri birleştirme taktiği, Duma içinde anayasacı demokratlara karşı da uygulanabilir."

Lenin, devrim dalgası yükselirken ön saflarda, kesin ve kararlı bir

tutumla ilerlemek gerektiğini, bu yükseliş durduğu zaman uygun bir biçimde genlenebileceğini, durum değiştiğinde basvurulan taktiğin de değişebileceğini, geri çekilirken düzenli ve sakin davranmak, güçlerin toplanması için safları yeniden düzenlemek ve yeni bir saldırıya hazırlanmak gerektiğini gösteriyordu.

Bolşeviklerle Menşevikler İkinci Duma seçimlerine karşı farklı bir tutum gösterdiler. Menşevikler, Duma'daki anayasacı demokratlarla seçim anlaşması yapılmasını, onların Duma'da desteklenmesini istediler. Onlara göre Duma, çarlık hükümetini engelleyebilecek bir yasama organıydı. Bolşevikler ise Duma'dan, devrimci ajitasyon yapmak ve karşı devrimci burjuvazinin içyüzünü gözler önüne sermek için bir platform olarak yararlanmayı düşünüyordular. Bolşeviklerin yeni taktiğinin temel hedefi köylülerin liberal burjuvazinin etki-

Çarın bildirisinin en küçük bir etkisi olmadı ve Moskova'da başlayan genel grevler görülmemiş bir yoğunluk kazandı. Solda, çarın bildirisini okuyan Rus köylüleri.

Sonradan büyük bir silahlı ayaklanmaya dönüşecek olan Moskova grevleri amiral Dubasov'un 100 000 kişilik ordusuyla kanlı bir biçimde bastırıldı. Posta memurlarının greve katılmaları üzerine, posta işlerini yürütmekle görevlendirilen subaylar (solda).

Moskova'da barikatlar kuruluyor kanlı çarpışmalar başlıyordu. Bertram D. Wolfe Devrim Yapan Üç Adam'da durumu şöyle anlatır: "Barikatlar kurulmuştu ama, barikatların arkasındaki halk, adeta silahsız gibiydi. 10 mil uzunluğundaki bir savunma hattında 200 tabanca ve av tüfeği vardı. Karşılarında ise 100 000 kişilik düzenli bir ordu yer almıştı. Ön saftaki 200 ateşli silahların ardında balta, sopa, demir çubuk gibi ateşsiz silahlarla bekleyen bir kalabalık bulunuyordu. Grevciler, açık bir cephe savaşı vermemeye özen göstererek, iklşer, üçer, beşer onar kişilik birlikler halinde dövüşüyorlar; kendilerini kalabalık göstermeye çalışıyorlardı. Grevler, Petersburg ve Odesa kentlerinde de bir ayaklanmaya dönüşmüştü. Ama, askeri birliklerin grevçileri desteklemedikleri anlaşıncı, sonuç belli olmaktadır: Grevciler yeniliyorlardı." Sağda, grevçilerin Petersburg'da bir lokomotif barikat yapmak üzere devirmelerini gösteren temsili bir resim.

sinden kurtarmak, Duma'da işçi sınıfıyla köylülerin temsilcilerinden oluşan bir blok kurmaktı. Bu taktik amacına ulaştı. 20 Şubat 1907'de toplanan İkinci Duma'da en güçlü grup, Bolşeviklerin desteklediği *trudovikler*'di (emekçiler). Köylülerin büyük bir bölümü onlara oy verdiler. Üçüncü Duma çarlık hükümetinin baskılarına karşın, Birinci Duma'ya göre, daha sola kaymıştı.

1907 Mayıs'ında Londra'da Beşinci Kongre toplandı. Sos-

yal Demokrat Parti'nin 150 000'e yakın üyesi olmuştı ve kongreye 105'i Bolşevik 97'si Menşevik 336 delege katılmıştı. Troçki, kongrede orta yolcu, yarı Menşevik bir grup kurmayı denedi, ama yalnız kaldı. Kongrede tartışılan temel sorunlardan biri, burjuva partilerine karşı izlenecek siyasetti. Kongre Bolşeviklerin, karşı-devrimcilere karşı mücadele edilmesi yolundaki önerisini onayladı. Liberal burjuvazi, yani Anayasacı Demokrat Parti konusunda da, bu partinin'ikiyüzlü

"demokrasi"sinin açıklanmasına ve liberal burjuvazinin köylü ey-lemlerini engelleme çabalarının önlenmesine karar verildi. Kongrede, ayrıca "*Narodnik*" ve "*Trudovik*" diye adlandırılan partilerle (halkçı sosyalistler ve sosyalist devrimciler) demokratik parti oldukları oranda ve köy ile kent küçük burjuvazisinin çıkarlarını kolladıkları sürece, çarlığa ve anayasacı demokratik burjuvaziye karşı zaman zaman, anlaşmaya varılabileceği de kabul edildi

1905 sonlarında
Moskova'da
kurulan
barikatlardan birini
gösteren temsili bir
resim

Menşevikler bu kongreden önce, çeşitli işçi örgütlerini temsil eden bir kongre toplanmasını, sosyal demokratları, sosyalist devrimcileri ve anarşistleri bir araya getirecek "geniş bir işçi partisinin kurulmasını" önerdiler. Bu "işçi" kongresi, programı olmayan bir geniş küçük burjuva işçi partisi niteliğinde olacaktı. Bolşeviklere göre bu tasarı, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni tasfiye etme amacını güdüyordu ve işçi sınıfı öncülüğünü küçük burjuva kitlesi içinde eritmeye yönelmiş bir girişimdi. Başlarında Rosa Luxemburg'un bulunduğu Polonyalı sosyal demokratlar ile Letonyalı sosyal demokratlar, "işçi kongresi" önerisine karşı çıkan Bolşevikleri desteklediler.

Kongrede Menşevikler işçi sendikalarının "yansızlığını" savundular. Onlara göre parti, sendikalar içinde önderlik rolünü oynamamalıydı.

Bolşeviklerse işçilerin, sendikalar aracılığıyla, sınıf mücadelesi ve işçi sınıfının sosyalist görevleri bakımından eğitilmesini istiyorlardı.

Kongre, Bolşeviklerin önerisini onayladı. Böylece parti, işçi sendikalarında ideolojik ve siyasal önderliği ele geçirmeyi kararlaştırmış oluyordu. Beşinci Kongre Bolşevikler için bir başarıydı; bu kong-

re'yle Menşeviklerin parti içinde etkinliklerinin yavaş yavaş azaldığı ortaya konmaktaydı.

Beşinci Kongre'den sonra İkinci Duma'da, yine toprak konusu tartışıldı. Emekçiler grubu toprak reformu konusunda diretiyor, çarın bakanı, gerici Stolipin ise bu reforma karşı çıkıyor ve Duma'daki anlaşmazlığı kızıştırıyordu. Bunun

üzerine çar, İkinci Duma'yı da dağıttı. 65 kişilik sosyal demokrat grubun bir darbe hazırlığı içinde olduğunu ileri sürdü ve 3 Haziran 1907'de, bu 65 kişiyi tutuklatarak Sibirya'ya sürdü. Üçüncü Duma için yeni bir seçim yasası hazırlandı. Bu yasa, büyük toprak sahipleriyle burjuvaziye tam bir egemenlik sağlayacak doğrultuda düzen-

Odesa'da yürüyüş
yapan grevci işçiler.

KERENSKİ'YE GÖRE "KANLI PAZAR"

"9 Ocak, daha doğrusu, Kanlı Pazar denilen günü hazırlayan olaylar 1901'de Moskova'da başlamış ve temelli, bir dereceye kadar, o sırada genel vali olan çarın amcası büyük dük Sergey tarafından atılmıştı. Büyük dük, işçi sınıfının durumunun düzelmesine çalışacak ve hükümet makamlarının emrinde bulunacak sendikaların kurulması düşüncesini savunuyordu. Bu sendikalar, pek açıkça olmasa da, hükümetin sanayicilere baskı yapmasına yarayacaktı; çünkü sanayiciler, mutlakiyetli kaldırıp yerine meşrutiyet kurmak isteyen zemstvo'lara yaklaşacak kadar ilerici olmaya başlamışlardı.

Üniversite eğitimi görmüş zeki bir adam olan Moskova gizli polis şefi Zubatov, Bismarck'ın Almanya'daki deneyini Rus koşullarına göre değiştirilerek taklit etmeye çalışıyor, bir yandan sosyalist partilerin işçi sınıfı üzerindeki etkisini önlemeye uğraşırken öte yandan da açıkça işçiden yana bir siyaset izliyordu.

Zubatov 1903'te görevden alındı. Yeni hareket fazla 'başarılı' olmuş, Zubatov'un ajanları genel grevleri katılmış, hatta bu grevleri örgütlemişlerdi bile. Sözgelimi, Odesa'daki grevin baş kıskırtıcısı, Sayevic adında bir ajandı. Zubatov görevinden atıldığı halde, hazırladığı plan hiç umulmadık bir sonuç verdi: Kurmuş olduğu polis sendikaları gerçek sendikalar haline geldi. 1903'te bu eylemin Petersburg'daki önderi, daha yeni papaz olmuş G. Gapon adında genç ve zeki bir din adamıydı. Gapon'un öyküsü herkesin bildiği gibi, çok kötü bitti; ama ben kendisinin başlangıçtan beri yalnızca bir polis ajanı olduğuna hâlâ inanmıyorum. Genç papazın gerçekten işçi sınıfına yardım etmek istediğini sanıyorum. Kendisi sonradan siyasal tuzaklara düşürülmüş olabilir; ama bence, Gapon baştan beri, bile bile, polisin kıskırtıcı bir ajanı olarak işçiler arasına katılmamıştır. Böyle de olsa, Gapon işçilere karşı çok iyi davranan bir adamdı. Babası basit bir köy papazıydı; Gapon da halkı çok iyi anlıyor ve onlarla konuşmasını biliyordu. Gapon'un halk kitleleri üstünde şaşılacak bir etkisi vardı ve Gapon'cu eylem Petersburg'da korkunç derecede yaygın bir hale gelmişti. İşçilerin doğrudan doğruya çara başvurmaları gerektiği konusunda söylediği sözler dinleyicileri etkiliyor, saraya yürümek ve işçilerin derdlerini bir gösteri biçiminde çara sunmak düşüncesi çarçabuk yaygınlaşmaya başlıyordu. Bu dönemde Gapon'un işçiler üstünde, bütün yeraltı örgütlerinden ve sosyalist partilerden daha etkili olduğu su götürmez bir gerçektir.

Sosyalist partiler başlangıçta Gapon'cu eylemle pek az ilgilendiler. Sonra zamanla bilinçleniler ama, artık Gapon'un etkisini önlemeyecek kadar geç kalmışlardı. Şubat başlarında işçiler sabırsızlanmaya başlamışlardı. Saraya yürüyerek çara bir dilekçe vermek için hazırladıkları planları tamamladılar. Dilekçe hazırlandı; polis, işçileri önlemek ya da Gapon'

un etkinliğini durdurmak için hiçbir şey yapmadı.

Elbette Sviyatopolk-Mirski fazla bir şey yapamazdı; çünkü artık işçileri ne bağlı polis da iresine bakmıyordu. Bu görevini eski Moskova polis müdürü general Trepov'a bırakmıştı; generalin yıldızıysa son zamanlarda saray çevrelerinde pek parlamıştı. Büyük düşes Yelizaveta, generali himayesine almış ve kendisini kız kardeşi çarice ile çara tavsiye etmişti. General, kısa süre sonra, sarayın desteklediği başlıca adamlardan biri oldu.

Bu yürüyüşü örgütleyenler, yürüyüşten önce, polislerle bazı muhafız kitalarının alarm durumuna geçirildiklerini öğrendiler. Cumartesi gecesi ortalıkta gergin bir hava vardı. Kanlı bir çarpışmayı önlemek umuduyla, İçişleri Bakanlığı'na görmeye giden siyasetçilerin tutuklandıkları ve sonradan bırakıldıkları haberi gerginliği büsbütün artırmıştı. Pazar sabahı ben de, Aleksandr Ovslyannikov adındaki öğrenci arkadaşımın birliğe yürüyüşü seyretmek üzere Nevski Prospekt'e gittim.

Ortalık görülecek bir şeydi. Bütün Nevski Prospekti boyunca işçi mahallelerinden akın akın asık yüzlü işçiler geliyordu, tümü de en güzel elbiselerini giymişlerdi. Gapon, elinde haç, yürüyenlerin önünde gidiyor, birçok işçi de haçlar ve çarın resimlerini taşıyordu. Bu büyük yürüyüş kolu oldukça yavaş ilerliyordu. Biz de, Liteyni'den sonra bütün Nevski Prospekti boyunca yürüyenele katıldık. Halk, cadelerinin iki yanında sıralanmış, işçilerin yürüyüşünü seyrediyordu; herkeste büyük bir heyecan vardı.

Kışık Saray'ın bulunduğu Aleksandr Bahçesi'ne daha yeni varmıştık ki, birden, borazan sesleri duyuldu. Bunlar süvarilerin dikkat ettiriyordu. Borazanların ne demek olduğunu anlamayan ve olup bitenlerin farkına varmayan yürüyüşçüler durdular. Karşıda, sağ yanda bir polis taburu vardı; hiçbir düşmanca davranış görülmediği için işçiler yürüyüşlerini sürdürdüler. Bu arada, Petersburg Askeri Bölge Komutanlığı yönünden bir süvari birliği çıktı ve ilk ateş açıldı. Meydanın Amirallik Dalresi karşısına gelen yanında hazır durumda olduğu anlaşılan başka bir askeri birlik de ateş etmeye başladı. İlk yayılım ateş havaya, ikinci kalabalığa yöneltildi. Birçok kişi yere yuvarlandı. Panige kapılan kalabalık yere dönüp, her yana kaçmaya başladı. Arkalarından ateş ediliyordu. Biz de herkes gibi tabana kuvvet kaçmaya başladık. O sırada nasıl korktuğumu anlatamam. Hükümetin büyük bir hata işlediği açıktı; halkın niyetini hiç anlayamamıştı. Yürüyüşü örgütleyenlerin planları ne olursa olsun, saraya yürüyen işçilerin kötü bir niyetleri yoktu. Saraya varıp yere diz çökeceklerdi, o kadar. Çarın kendilerini görmeye geleceğine, ya da hiç olmazsa balkona çıkacağına, büyük bir içtenlikle inanmışlardı. Yalnızca kurşunlar, karışmıştı onları. Bu, hem çarlığın, hem de Rusya'nın çok pahalıya ödediği tarihsel bir hata oldu."

lenmişti.

Çarlık hükümeti İkinci Duma'yı dağıttıktan sonra işçi ve köylülere karşı saldırılarını artırdı; işçi örgütlerini kapatıp, Bolşeviklere karşı yoğun bir sindirme, yıldırma eylemine girişti. Binlerce devrimci işçi ve köylü vuruldu, asıldı. Bu sırada Lenin, Finlandiya'da gizli yaşıyordu; Aralık 1907'de ülkeden çıkmayı başardı.

1905'teki ilk Rus Devrimi yenilgiye uğramış, çaracı Stolipin' in baskı ve zorbalık dönemi başlamıştı.

1905 Devrimi'nin Yenilgiye Uğrama Nedenleri

1905-1907 Devrimi'nin bozguna uğramasının başlıca nedenleri şunlardı: Rus işçi sınıfı, çarlığa karşı verdiği mücadelede köylülerle güçlü bir ittifak kuramamıştı. Köylüler, toprak ağalarına karşı işçilerle birleşmek istiyorlar, ama toprak ağalarını yenilgiye uğratmak için önce çarlık rejimini ortadan kaldır-

mak gerektiğini kavrayamıyorlardı. Çarın toprak ağalarıyla işbirliği yaptığını da anlayamıyorlar. çardan yardım bekliyorlar, umutlarını

çarıcı devlet Duması'na bağlıyorlardı. Köylülerin siyasal bilinç düzeyi oldukça düşüktü ve eylemleri dağınık, örgütsüz, kendiliğinden

Çara bağlı askeri birlikler ayaklanmaların bastırılmasını sağladı. Amiral Dubasov'un komutasındaki birlikler Moskova'ya giriyor ve kentin merkezini temizlemeye başlıyorlardı. İşçiler, sürekli olarak geri çekilmekteydiler. Sonunda askeri birlikler, işçileri Moskova'nın Presnaya mahallesinde sıkıştırdılar. Dubasov, üç gün süreyle, uzak mesafeden top atışlarıyla Presnaya mahallesini bombardımana tuttu. Fabrikalar yıkıldı, evler yakıldı.

31 Aralık'ta Presnaya mahallesini işgal eden askeri birlikler.

Petersburg'daki Kışlık Saray'ın önünde "Kanlı Pazar"ı konu alan bir tablo.

olaşan eylemlerdi. Böylece köylülerin toprak ağalarına karşı yürüttükleri mücadele, yeterince örgütlenmiş olmuyordu ve köylüler, Bolşeviklerden çok, uzlaşma yanlısı Sosyalist Devrimci Parti'ye inanıyorlardı.

Köylülerin, ortak bir mücadele için işçilerle ittifak kuramamalarının bir nedeni de, işçi sınıfı partisinin saflarında gerekli birlik ve dayanışmanın olmamasıydı. Bolşevikler ile Menşeviklerin devrim karşısındaki tutumları değişti. Bolşevikler, devrimin olabildiği kadar yaygınlaştırılması, işçi-köylü ittifakının kurulması, Duma'daki liberal burjuvazinin saf dışı bırakılması ve bir işçi-köylü geçici devrim hükümetinin kurulması için mücadele ediyorlardı. Menşeviklerin tutumu, uzlaştırıcı doğrultuydu. Onlar silahlı ayaklanmaya karşı çıkıyorlar ve işçi-köylü ittifakını doğru bulmuyor, liberal burjuvazinin desteklenmesi gerektiğini savunuyorlardı.

Stalin, Menşevikler ile Bolşeviklerin farklı tutum ve taktiklerinin kökenini araştırırken, Menşeviklerin genellikle, küçük meta üretimine egemen olduğu, esnafın, yarı proleterlerin çoğunlukta olduğu yerlere ve kırsal bölgelere dayandıklarını, buna karşılık Bolşevik delegelerin özellikle büyük sanayi merkezlerinden geldiğini belirtmekteydi. Stalin şöyle diyordu: "Bolşeviklerin taktikleri, büyük sanayideki proleterlerin taktikleridir.

Sınıf çelişkesinin özellikle açık bir biçimde belirmediği ve sınıf mücadelesinin özellikle keskinleştiği bölgelerin taktikleridir. Bolşevizm, gerçek proleterlerin taktikleridir. Öte yandan, Menşevik taktiklerinin öncelikle el sanatları işçilerinin ve köylü yarı-proleterlerin taktikleri olduğu, sınıf çelişkilerinin iyice belirginleşmediği ve sınıf mücadelesinin su yüzüne çıkmadığı bölgelerin taktikleri olduğu açıktır. Menşevizm, proletarya içindeki yarı-burjuva öğelerin taktikleridir. Rakamlar bunu göstermektedir."

Köylülerin çara karşı mücadelede çekingen davranışı, köylü kökenli askerleri de etkiledi. Devrimci bir merkeze bağlı olmayan tek tük, dağınık ayaklanmalar dışında, askerlerin büyük çoğunluğu, çar hükümetine bağlı kalarak devrime karşı çıktılar ve grevleri, işçi ayaklanmalarını bastırmada çara yardımcı oldular.

Ayrıca, partideki ikilik ve tutarsızlık, işçi eylemine de yansıyor ve işçiler aynı hızla eyleme katılmıyorlardı. Sözgelimi, işçi sınıfının ileri kesimleri 1905'te, yoğun bir mücadeleye girmişken daha az sanayileşmiş bölgelerde yaşayan işçiler ve köylülerde yaşayanlar eyleme daha yavaş katıldılar. Eylemleri 1906'da hızlandığındaysa, işçi sınıfının eylemleri yavaşlamıştı.

Bütün bu nedenlerin yanı sıra, Batı Avrupalı emperyalist ülkelerin çara yardımda bulunmaları da, çarın devrimci eylemi bastırmasını

kolaylaştırmıştır. Yabancı emperyalistler, bir yandan Rusya'daki devrimci eylemin kendi ülkelerine de sıçramasından korkuyor, öte yandan Rus sanayisine yatırımsız oldukları sermayelerin tehlikeye girmesini istemiyorlardı. Bu yüzden, çarlık hükümetine mali yardımda bulundular. Fransız bankacıları devrimin bastırılması için 1906'da, Rus hükümetine 843 milyon altın ruble tutarında kredi açtılar.

1905 Devrimi'nin Tarihsel Önemi

Birinci Rus Devrimi'nin, tarihsel bir aşama olarak iki dönemi olmuştur. Birinci dönemde, devrimci eylem, çarın Mançurya'daki yenilgisiyle zayıflamasından da yararlanarak, Bulgin Duması'nı ortadan kaldırma ve çardan art arda ödünler koparma doğrultusunda çaba göstermiştir. Bu dönemde ekim ayının büyük siyasal grevi patlak verdi, aralık ayında büyük bir silahlı ayaklanma gerçekleştirildi.

İkinci dönemdeyse, içte ve dışta durumun güçleştiğini kavrayan çarlık hükümeti, Japonya ile barış anlaşması yaptı ve böylece kendini toparlayıp, devrimden korkan liberal burjuvazi ile kararsızlık içinde bulunan köylülerin de desteğini sağlayarak Vitte Duması'nı kurdu. Ardından da işçi sınıfına ve devrimci eyleme karşı saldırıya geçti.

1904'te
Amsterdam'da II.
Enternasyonal
Kongresl. Katılanlar
arasında Longuet,
Plehanov, Vaillant,
Rosa Luxemburg,
Adler ve Kautski
görülüyor.

Birinci Rus Devrimi bozgunla sonuçlanmış olsa bile, çarlık istibdadında çatlaklara yol açmış ve rejimi sarımsıdır. İşçi sınıfı kendisi için ve bütün halk için çok sayıda siyasal ve iktisadi haklar elde etmiş; söz, basın, toplanma ve dernek kurma hakları sağlanmış, yasal işçi gazeteleri yayımlanmış, kültür dernekleri ve sendikalar kurulmuştur. Bu koşullar, işçilerin siyasal yönden bilinçlenmesini hızlandırmıştır. Bu arada çarlığın kurmak zorunda kaldığı ilk temsili kurum olan devlet Duması da, devrimci propaganda yönünden ve çarlığın, burjuva partilerinin gerçek yüzlerini ortaya koyma olanağı yaratması bakımından devrimci eyleme bazı kolaylıklar sağlamıştır. Ayrıca işçiler, iktisadi yönden bazı haklar elde etmişler, sözcüleri sekiz saatlik işgünü istekleri kabul edilmiş, birçok sanayi dalında ücretlere zam yapılmıştır. Köylüler de 1861 yılından beri ödedikleri toprak tazminatını, "kurtuluş vergisi"ni ödemekten kurtulmuş, toprak kira ve satış fiyatlarında düşme olmuştur.

1905-1907 devrim eylemi, halkla çarlık arasındaki çelişkinin çok belirgin ve uzlaşmaz bir çelişki olarak ortaya çıkmasını sağlamış, öte yandan liberal burjuvazinin de halkla değil, çarla ittifak kurmaya çalışan karşı-devrimci bir güç olduğunu kanıtlamıştır. Liberal burjuvazinin önderliğini savunan ve çarlığın ayaklanmayla devrilmesi ve yerli-

ne, reformdan geçirilmesi gereğini ileri süren Menşevikler de, Bolşeviklerin deyimiyle, "işçi sınıfı içinde burjuvazinin ajanları" sayılmışlardır.

Lenin, Birinci Rus Devrimi'nin başansızlıkla sonuçlanmasını, devrimci güçlerin yeterince hazırlıklı olmaması ve devrimci eylemin henüz yeterince yayılıp, derinleşmemiş olmasıyla açıklamıştır. Lenin, 1905 Devrimi'nin önemini şu sözlerle belirtmiştir: "1905 genel provası olmasaydı, ne 1917 Şubatı'ndaki burjuva devrimi, ne de 1917 Ekimi'ndeki proleter devrimi gerçekleşebilirdi."

1905 Devrimi, uluslararası işçi hareketinin ağırlık merkezinin Rusya'ya geçtiğini gösterdi. Rusya'da olgunlaşmakta olan burjuva-demokratik devrimi uluslararası bir önem kazandı.

Rusya'da girilen birinci devrimin, uluslararası yankıları ve etkileri de oldu. Batı'da ve Doğu'da birçok işçi ve köylü eylemleri görüldü. İran ve Çin burjuva devrimleri, Almanya, İngiltere ve Fransa'da işçi eylemlerinin yeniden başlaması; Avusturya-Macaristan, Hindistan ve Mısır'daki ulusal kurtuluş eylemleri, hep 1905 Devrimi'nin yankılarıdır.

Rus Devrimi'nin üç
önderi. Soldan sağa:
Stalin, Lenin,
Troçki.

Ayaklanmalar
bastırılmış, sağ
kalanlara Sibirya'ya
surgüne
gönderilmişti.
Liyukimov'un
Sibirya'ya Surgün
adlı tablosu.

(Tarihler 14 Şubat 1918'e kadar yürürlükte kalan eski Rus takvimine göredir.)

1855 Aleksandr II'nin tahta çıkışı.

1879 Narodnaya Volya (Halkın Özgürlüğü) örgütünün kuruluşu.

1881 Narodnaya Volya'nın Aleksandr II'yi öldürmesi; Aleksandr III'ün tahta çıkışı.

1883 Plehanov, Zasuliç, Akselrod ve arkadaşlarının, Ozvobozhderic Truda (Emeğin Kurtuluşu) adlı ilk Rus Marxçı örgütünü kurmaları.

1894 20 Ekim. Aleksandr III'ün ölümü.

1894 Ekim. Nikolay II'nin tahta çıkışı.

1896 Mayıs. Petersburg'daki dokuma işçilerinin grevi; Moskova'da Devrimci Sosyalistler Birliği'nin kurulması.

1896 Kiev, Moskova, Petersburg üniversitelerinde ayaklanmalar.

1897 Mart. Port-Arthur Limanı'nın işgali.

1898 1-3 Mart. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Minsk'teki ilk kongresi.

1900 Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin organı Iskra (Kıvılcık) gazetesinin yayımlanması; Devrimci Sosyalist Partisi'nin kurulması.

1901 Mart. Poltava ve Harkov'da köylü ayaklanmaları.

2 Nisan. İşçileri Bakanı'nın Devrimci Sosyalist Partisi militanlarından biri tarafından öldürülmesi.

26 Kasım. Rostov demiryolları imalathanelerinde grev.

1903 17 Temmuz-10 Ağustos. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Brüksel ve Londra'daki II. Kongresi.

1904 13 Aralık-3 Ocak 1905. Bakü'da petrol kuyularında çalışanların genel grevi.

22 Aralık. İlk Bolşevik basın organı "Vreped" (İleri) yayımlanması.

1905 9 Ocak. Petersburg'da "Kanlı Pazar".

4 Şubat. Büyük duk Sergey'in bir sosyalist devrimci tarafından öldürülmesi.

14-24 Haziran. Potemkin zırhlısında ayaklanma.

31 Temmuz. Moskova'da köylü birliğinin kurulması.

23 Ağustos. Japonya ve Rusya

arasında barışın imzalanması.

22 Eylül. Petersburg Üniversitesi'nin kapanması.

30 Eylül. Demiryollarında grevin başlaması.

2-18 Ekim. Moskova'da matbaacıların genel grevi.

2-7 Kasım. Petersburg'da grev.

14-15 Kasım. Sivastopol'da ayaklanma.

15-23 Kasım. Moskova posta-telgraf-telefon görevlilerinin ayaklanması.

21 Kasım. Moskova Sovyeti'nin kurulması.

6 Aralık. Moskova Sovyeti'nin genel siyasal grev ilan etmesi.

7 Aralık. Moskova'da grevlerin başlaması.

8 Aralık. Petersburg'da grev.

9-19 Aralık. Moskova'da ayaklanma.

11 Aralık. İlk Duma için seçim yasaının çıkarılması.

1906 10-11 Ocak. Vladivostok'ta ayaklanma.

27 Nisan-8 Temmuz. İlk Duma'nın çalışmalarına başlaması.

8 Temmuz. P.A. Stolipin'in başbakan olması.

1907 20 Şubat-3 Haziran. İkinci Duma'nın etkinliklerine başlaması.

3 Haziran. İkinci Duma'nın dağılması. Yeni seçim kanunu; parlamenter otokrasiye dayanan rejimin başlangıcı.

11-12 Ekim. Demiryolu grevi; Harkov'da ayaklanma.

17 Ekim. Çar Nikolay II'nin siyasal özgürlüklerle ilgili bildirisi.

17 Ekim. Vitte'nin başbakan olması.

26-28 Ekim. Kronştad'da denizcilerin ayaklanması.

1 Kasım. Kronştad denizcileri yararına, Sovyet'in Petersburg'da genel grev ilan etmesi.

18 Ağustos. Rusya-İngiltere anlaşması.

1907 1 Kasım-9 Haziran. Üçüncü Duma'nın etkinliklerine başlaması.

Rusya'da 1917 Ekim Devrimi

1905 Sonrası Rusya

1905-1907 devriminin bozguna uğramasından sonra, Rusya'nın önünde iki yol belirliyordu. Çarlık, feodal toprak sahipleri ve burjuvalar, ülkede monarşinin ve toprak sahipleri egemenliğinin sürdürülmesinden, kapitalist-burjuva bir evrim yoluna girilmesinden yanaydılar. Oysa Bolşevikler yeni bir devrimle demokratik dönüşümü gerçekleştirmek istiyorlardı. Menşevikler ile sosyalist devrimcilerin görüşü ise, daha çok, çarlığın ve burjuvazinin görüşüne yaklaşıyordu.

Birinci devrimden sonra başlayan dönemde, Menşeviklerin gizli örgütleri yıkılmış, sosyalist devrimciler dağılmışlardı. Bu koşullarda tek örgütlenmiş parti Bolşevik partisiydi.

Bolşevik parti halk içinde çalışma olanağı veren her durumdan yararlanmaya çalışıyor, yasal örgütlerde etkinlik göstermekten uzak durmuyordu. Bu dönemde Duma'dan yararlanmak da büyük önem taşıyordu. Bütün polis önlemlerine karşın işçi sınıfı, Üçüncü Duma seçimlerinde, sosyal demokrat temsilcilerini meclise sokabilmişti.

Partinin Duma'da izleyeceği taktiğin ilkeleri Lenin tarafından geliştirilip saptandı. Lenin, Duma'daki grubu, doğrudan doğruya parti merkez komitesine bağlı bir parti organı olarak düşünüyordu. Lenin'e göre bu grup, Duma kürsüsünden, halkın çıkarlarını dile getirmek için yararlanmalı, ayrıca Duma dışında da işçi yığınlarıyla ilişki kurmalı ve partinin gizli etkinliğinde görev almalıydı.

Duma'daki sosyal demokratlar 19 kişiydi ve bunların çoğunluğu Menşevik'ti. Bir Bolşevik milletvekili hapse atılmış, beş Menşevik de düşman tarafına geçmişti. Bolşevikler çok güç koşullarda çalışıyorlardı. Çarlığın iç ve dış siyasetini, polis baskısını, emekçilerin ağır iktisadi koşullarını Rus olmayan halklara uygulanan milliyetçi bas-

kı önlemlerini eleştiriyorlar, sendika ve grev hakkıyla, sekiz saatlik işgünüyle ilgili yasa tasarıları hazırlıyorlar ve hükümetin toprak siyasetini eleştiriyor toprak dağıtılması gerektiğini savunuyorlardı.

Çarın başbakanı Stolipin'in siyasetiyle büyük toprak sahipleri diktatörlüğünü, burjuvazinin ittifakıyla güçlendirme amacını güden gerici bir siyasetti. 1905-1907 devrimini izleyen yıllarda kapitalizm Rusya'da hızlı bir gelişme göstermiş; üretim, sermaye birikimi hızla artmıştı. Tekeller güçlenmiş, sanayinin bütün kollarında egemen duruma gelmişti. Sözelimi demir üretiminin %80'ini Prodamet adlı dev bir şirket elinde bulunduruyor-

du. Donets bölgesindeki kömürün dörtte üçüyle, Prodnal adlı bir tekel tarafından çıkarılmaktaydı. 1910'dan sonra Rusya'da sanayi alanında bir canlanma olmuş, 1910-1913 yılları arasında sanayi üretimi %51 oranında bir artış göstermişti. Malî sermayenin %80'i ise 12 büyük banka tarafından denetleniyordu. Yabancı sermaye, ülke iktisadında giderek daha çok kendini duyurmaktaydı. 1914'e doğru, sanayideki anonim şirketler, yatırılmış olan sermayenin %30'u ve başlıca Rus bankalarının sermayenin %40'ı da Batı Avrupa burjuvazisine ait bulunuyordu. Böylece ülkede yerli ve yabancı sermaye oldukça güçlenmişti.

Rusya XX.yy'ın başlarında, hâlâ, katı bir hiyerarşik yapıya sahipti. 1905 yılına ait bu resimleme de durumu yansıtmaktadır. Alttan, halk yığınları, onun üzerinde burjuvalar, askerler, rahip sınıfı ve piramidin tepesinde de imparatorluk ailesi yer almaktadır.

Çar, Kışlık Saray'da
27 Nisan 1906'da
Duma'nın açılış
töreninde.

XX.yy.
başlarında Çarlık
Rusyası'nda yaşam
barışçı ve normal
biçimde akışını
sürdürüyordu. Hiç
değilse bu, "yönetici
sınıf" olarak
tanımlanan soylular
için böyleydi.
Resimde (altta), Petersburg
soyluları bir parkta
gezintide görünüyor.

Ulusal gelirin üçte biri toprak sahiplerine aitti. "Yeni Toprak Siyaseti" adı verilen girişim, tarımı hızla kapitalistleştirme yoluna sokmuş, büyük toprak sahiplerinin gücünü artırıp, kulak'ların durumunu düzeltmiş; buna karşılık, topraksız köylülerin sayısı artmış, geniş köylü yığınları büyük bir yoksulluğa itilmişti. Stolipin'in başlattığı bu girişim, geniş köylü yığınları arasında büyük çapta göçlere yol açmaktaydı.

Köylü eylemleri, 1910'dan sonra hız kazandı. 1911'de geniş bir açlık dalgasından 30 milyon köylü birden etkilendi, böylece Stolipin'in toprak siyasetinin sonucu, somut bir biçimde gözler önüne serilmiş oldu.

Rusya kapitalistleşme sürecine girmiş bir ülke olduğu halde, feodal kalıntılar, toplumsal yapı içinde varlığını koruyor ve ülkenin iktisadi yönden ilerlemesini engelliyordu. Sanayi gelişmekteydi ama yine de Rusya bir tarım ülkesi olmaktan kurtulamıyordu. Üstelik sanayideki gelişme, öteki kapitalist

Ülkelerdeki gelişmeyi çok geriden izlemekteydi. 1913'te Rusya'daki gelişme İngiltere'den dört, Almanya'dan beş, Amerika'dan on kez daha gerideydi. Kişi başına düşen ulusal gelirse, Almanya'dan dört,

Fransa'dan dört buçuk, İngiltere'den altı kez azdı.

Sanayinin gelişmeye başlamasıyla, ülkedeki işçi sayısı hızla artmıştı. 1913'te yalnız sanayi alanında 3,5 milyon işçi çalışmaktaydı.

Devrimci Etkinlikler

1908-1912 yılları Rusya'da devrimci etkinlikler için güçlüklerle dolu bir dönem oldu. 1905-1907 devrimi yenilgiye uğramış, devrimci

Entrikalarıyla saray çevresinde pek çok kişiyi etkilemiş olan papaz Rasputin kadın hayranları arasında.

Üçüncü Duma'nın açılışı; çerçeve içindeki Duma başkanı M. Çomyakov'dur.

Rus halkının içinde bulunduğu sistemin yapısını ve bu yapının köhneliğini gösterenlerden Akselrod.

Rus devrimcilerinden Plehanov.

eylem gerilemişti. Çarın başbakanı Stolipin, bütün ÷lkede devrimci düşünce ve eylemlere karşı amansız bir yıldırıya girmişti. Stolipin döneminde Bolşevikler, çarlığa karşı doğrudan doğruya mücadele etme olanağını bulamayınca taktik değiştirecek, kitlelerle bağlarını koruma amacıyla sendikalar, hastalara yardım dernekleri ve Duma dahil olmak üzere yasal çalışma olanağı veren bütün kuruluşlardan yararlanma yoluna gideceklerdi. Bolşevikler bu arada, dağılmış olan güçlerini de toparlamaya çalışmaktaydılar.

1905 yenilgisi, bir bölünme ve parçalanma havasının çökmesine ve önceki yıllarda herkesin aynı siyasal açıdan değerlendirdiği devrimci eylem konusunda farklı siyasal yaklaşımlar edinmesine yol açtı.

Yeni anayasa, bu farklı siyasal eylemlerin su yüzüne çıkmasına izin veriyordu: Duma seçimleri ve kampanyaları; Duma içinde parlamenter çalışmaları; sendika kurma hakkı; basın özgürlüğü (sol gazetelere yasal olarak kurulma özgürlüğü verilmişti). Ama bütün bu haklar dar sınırlar içinde alınmıştı ve sık sık çıgnenebiliyordu.

Siyasal eylem yönünden en etkin görünen Menşevik işçilerin birçoğu, yeni sendikacılık eylemine ve seçim işlerine öylesine bel bağlamışlardı ki, yasadışı bir yeraltı partisine gerek kalmadığını düşünmeğe başlamışlardı. Yeraltı örgütünün çalışmaları, Menşeviklerin çoğunun gözünde bir tehlikeydi. Örgüte işpyoncular ve casuslar dolmuştu; yeraltı örgütünün gazeteleri de polis baskısının artmasına yol açıyordu.

Bolşeviklerse, bu tavrı benimşemediler. Yasadışı örgütün tasfiyesinden yana olanlar (ki Lenin bunlara 'İkikidatörler' adını vermekteydi) 1908'de, Paris'te toplanan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Kongresi'nde suçlandılar. Kongre, bütün parti örgütünün İkikidatörlerin çabalarına karşı kesin bir mücadeleye çağırma kararı aldı.

Bolşevikler, İkikidatörlerden başka Otzovist'lere karşı da mücadele vermekteydiler (Otzovist, devlet Duması'ndaki işçi temsilcilerinin geri çekilmesini ve yasal örgütlerdeki bütün devrimci eylemlere son verilmesini isteyen Menşevik kesime verilen addır). Bogdanov, Lunaçarski, Porkrovski, vb. Otzovist'ler, İkikidatörler gibi, parti kararına karşın, bildiklerini okumayı sürdürdüler. Akselrod, Potresov, Martov ve Troçki'nin egemen

olduğu İikidatör grup, anayasacı demokratlarla (Kadettler) işbirliği yapmakta, giderek açık, yasal sözde bir işçi partisinin kurulabilmesi için çarlık hükümetinin iznini almak istiyorlardı. Stolipin rejimiyle uzlaşmaya hazır oldukları için de İkikidatörlere "Stolipin İşçi Partisi" yandaşları da denilmekteydi.

Ocak 1912'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Prag Konferansı'nı düzenledi. Konferansta Menşevikler partiden çıkarıldı. Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki biçimsel birliğe böylece son verilmiş oluyordu. (Bolşevikler, daha sonra bu 'temizleme' eyleminin, proletarya partisinin, 1917'deki kitle ayaklanmasını kolaylaştırdığını ileri süreceklerdi.)

1912-1914 yılları Rusya'da devrimci eylemin yeniden hız kazandığı dönemdir. Bolşevik parti bu dönemde yasal çalışmayla yasadışı çalışmayı bir arada yürüttü; yasal örgütlerde devrimci etkinlikleri yoğunlaştırdı. Bu dönemin önemli olaylarından biri de, Pravda gazetesinin kurulmasıdır.

Birinci Dünya Savaşı

Yıllarında Rusya'da Devrimci Eylem

Birinci Dünya Savaşı, 1 Ağustos 1914'te patlak verdi. Almanya Rusya'ya savaş ilan etti ve Rusya savaşa girdi.

Özellikle Almanya ile Avusturya, öte yandaysa Fransa ile İngiltere ve onlara bağımlı olan Rusya bu savaşa hazırlanmışlardı. 1907'de İngiltere, Fransa ve Rusya arasında üçlü "İttifak"; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında İse üçlü "İttifak" kurulmuştu. 1914'te savaşın baş göstermesiyle İtalya "İttifak"tan ayrıldı; daha sonra da İttifak devletlerine katıldı.

Almanya öteden beri, İngiltere ve Fransa'dan sömürgeler kazanmak, Rusya'dan da Ukrayna'yı Polonya'yı ve Baltık İllerini koparmak için "emperyalist" bir savaşa hazırlanmaktaydı. Bağdat demiryolunu döşeyen Almanya, İngilterenin Yakındağu'daki egemenliğini zedelemişti. Alman donanmasının gelişmesi de İngiltereli korkutmaktaydı.

Çarlık Rusyası Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesi için uğraşıyor, Çanakkale ve İstanbul boğazını da ele geçirmek istiyordu. Ayrıca Avusturya-Macaristan'ın bir

Duma'nın tartışmalı toplantılarından birini gösteren temsili bir resim.

bölümü olan Gailçya'yı elde etmek de, çarlık hükümetinin planları arasındaydı.

Fransa ile İngiltere, 1914'ten önce Rusya'nın en önemli sanayi kollarını ellerinde bulunduruyorlardı. Rusya'daki en önemli maden sanayisinin % 72'si yabancı sermayeye bağımlı durumdaydı. Donets bölgesindeki kömür sanayisinde de durum aynıydı. Ülkeden elde edilen petrolün yarısı, İngiliz ve Fransız kapitalistlerinin elinde bulunan petrol bölgelerindeki kuyulardan sağlanıyordu. Çarlık hükü-

metli, İngiltere ve Fransa'ya çok büyük oranda borçlanmıştı. Böylece, Rusya bu iki emperyalist ülke tarafından sömürülen bir yarı-sömürge durumundaydı.

Lenin kapitalizmin emperyalizm aşamasında ortaya çıkan eşitsiz gelişme yasasının emperyalist ülkeler arasındaki çelişkileri artıracağını ve bu çelişkilerin de kaçınılmaz olarak bir savaşa yol açacağını belirtmişti. Yabancı toprakların yağması, sömürgelerin ele geçirilmesi, yeni pazarların sağlanması, daha önceleri de kapitalist

ülkeler tarafından girilen fetih savaşlarına yol açmıştı. Kapitalizmin "eşitsiz gelişmesi", emperyalizm aşamasında devletler arasındaki dengeyi iyice bozmuştu. İktisadi ve askeri güç alanındaki ilişkiler, değişiklikler göstermiş, böylece dünyanın yeniden, değişen güçlerle orantılı olarak paylaşılması söz konusu olmuştu. Emperyalizm aşamasının bir başka belirgin özelliği, üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan tekellerin, kapitalist iktisatta belirleyici rol oynamaya başlamasıydı. Bu aşamada

Lenin, devrimle ilgili çalışmalarını bazen Rusya'da bazen de Rusya dışında sürdürüyordu. Resimde 1908'de Capri'de Bogdanov'la satranç oynarken görülüyor (arkadaki şapkalı ise Rus yazarı Maksim Gorki'dir).

Duma'da yer alan nüfuzlu kişilerden Golovin.

İççe geçen mali sermaye ile sanayi sermayesi, kapitalist iktisatta egemen olmakta ve yeni pazarlar, yeni sömürgeler, yeni sermaye ihracı olanakları ve yeni hammadde kaynakları bulma zorunluğu ortaya çıkmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı, emperyalizm çağında, tekel-lerin dünyayı iktisadi yönden paylaşma yarışlarının ortaya çıkarttığı kaçınılmaz bir olguydu.

Rusya, savaştan önce, iktisadi yönden özellikle İngiliz ve Fransız sermayesine bağımlı durumdaydı; bu yüzden savaşta onların yanın- da yer aldı. Çarlık hükümeti, ayrı- ca, Rusya'da gelişen devrimci ey- lemi bastırmak için bu savaştan yararlanmayı ve kitleleri devrimci mücadeleden uzaklaştırıp onları, uluslararası savaşla oyalamayı dü- şünmekteydi.

Bu savaş, ülkelerin burjuva par- tilerince desteklendi. II. Enternas- yonal partileri de, bu savaşları, "savunma savaşları" gibi göster- mede burjuva partilerine yardımcı oldu.

Savaş, partilerin yalnız sağ kanatlarını değil, merkez ve sol kanatlarını da şaşkınlığa uğrattı. Fransız "sol"unun reformculuğa karşı başlattığı mücadelenin önderi olan Jules Guesde (Guesde, 1910 Kopenhag Enternasyonal kongresinde Lenin, Rosa Luxemburg ve kongrenin "sol" kanadıyla bütünleşmişti), Fransız savaş kabinesinde bakanlık kabul etti. Fransız Sosyalist Partisi'nin bir numaralı savaş aleyhtarı, anti-emperyalist önderlerinden Gustave Hervé, savaş başlayınca *La Guerre Sociale* (Toplumsal Savaş) adlı gazetesinin başlığını değiştirdi. *La Victoire* (Zafer) yapmıştı.

Leipziger Volkszeitung adlı "sol" kanat gazetesinin yazı kurullunda çalışmış bulunan Paul Lensch ve Parvus en amansız savaş propagandacıları oluvermişlerdi. Devrimci eyleme sızan polis ajanlarını bulup çıkarmakta ünlü Vladimir Burtsev ise, bütün mültecî yayın organlarında İngilizce, Fransızca ve Rusça olarak yayımladığı bir bildiriyile, bütün sosyalistleri savaşta Rus hükümetini desteklemeye çağırıyordu. Hemen ardından, verilecek yanıtları bile beklemeden Rusya'ya gitmiş ve gönüllü olarak Rusya savunmasına katılmak istemişti. Rus polisleri, sınırda Burtsev'i tutuklayıp hapse atmışlardı. Sibirya'da bir yıl geçirdikten sonra, Fransız Büyükelçisi'nin araya girmesi üzerine serbest bırakılan

Burtsev, Petrograd'a yerleşmiş ve savaş yanlısı yazılar yayımlamaya başlamıştı. Çar hapishanelerinde yalmış, Sibirya'da sürgünde bulunmuş ve Çarlık Rusyası'na karşı daha iyi mücadele edebilmek için Rusya sınırlarının dışına kaçmış sosyalist devrimcilerden Auksentiev ve daha birçokları da savaş çıktıktan sonra Sınır İçî adında bir topluluk kurmuşlar, savunmacı bir program çevresinde birleşmişlerdi. Enternasyonal Sosyalist Büro'da sosyalist devrimcilerin temsilcisi olan Rubanoviç de onların yanında yer almıştı. Bu grup şöyle diyordu: "İçinde bulunduğumuz koşullarda, çarlığa karşı girişilecek devrimci eylemleri, ülkenin askeri gücünü zayıflatacağı için, zararlı görüyoruz." Anarşist önder Kropotkin ise Prusya militarizmine karşı, Fransız kültürünün ve Fransız bağımsızlığının amansız bir savunucusu olmuştu. Rus Sosyal Demokrasisi'nin "babası" Plehanov ise aşırı yurtsever olmuş, İttifak devletlerinin savaş gerekçelerinin haklı olduğunu söylemeye başlamıştı. Plehanov, Rus mültecileri arasında bizzat gönüllü toplanarak bunların Fransız ordusunda savaşmalarına aracı bile olacaktı.

Rus işçi sınıfı ile Bolşevikler ise savaşa karşı çıktılar. Bolşevik Partisi bu savaşın, yurt savunması için değil, yabancı toprakların ele geçirilmesi, toprak ağalarıyla kapita-

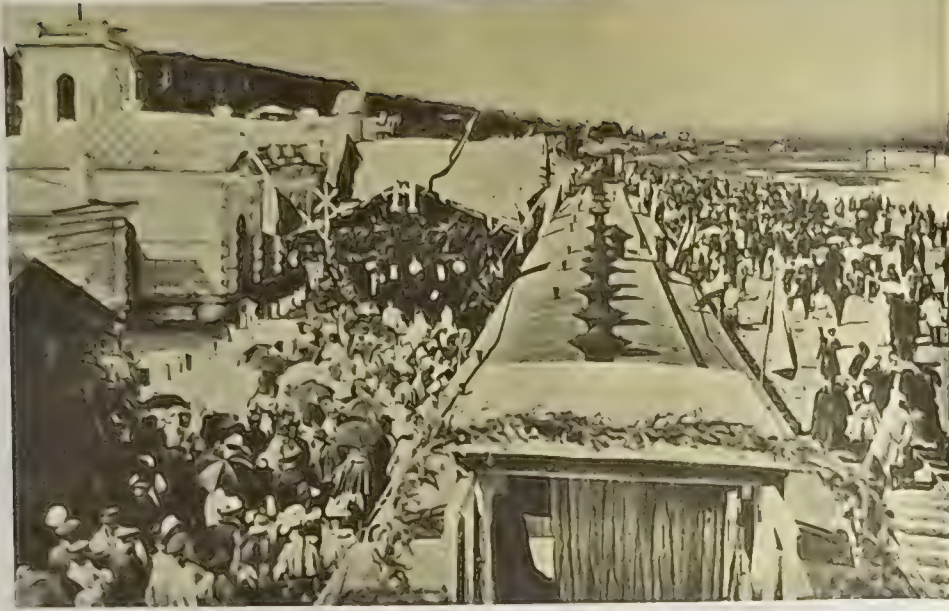
Çarlık Rusya'sında köylülerin hoşnutsuzluğuna giderek işçilerinki de ekleniyordu. Üstteki resimde, 1914'te, Petersburg'daki Putilov fabrikasını topluca terk eden işçiler görülüyor.

Solda, Vladimir Ilyiç Ulyanov (Lenin).

Solda, Fransız "sol"unun önderlerinden Jules Guesde.

Çarlık Rusyası'nda
ilk ayaklanmalar
demiryolu işçileri
arasında başlamıştı.
Resimde Irkutsk
istasyonuna ilk
trenin varışı
görülüyor.

1902 genel grevi
sırasında
Kamışev'de 30 000
işçinin katıldığı
gösteriden bir an.

Çarlık Rusyası'nda köylü yaşamını yansıtan bir görüntü.

listlerin çıkarları uğrana yabancı ulusların yağması için başlatıldığını savunmaktaydı.

Lenin İkinci Enternasyonal partilerinin oportünizmi ve savaş karşındaki şoven tutumlarını şiddetle eleştirdi. İkinci Enternasyonal önderlerinin sözde savaşa karşı çıktıklarını, savaş başgösterdiğindeyse emperyalist burjuvazinin yanında yer alacaklarını, savaşı destekleyeceklerini söylemişti.

4 Ağustos 1914'te, Alman Sosyal Demokratlar, emperyalist savaşın desteklenmesi ve savaş kredileri verilmesi yönünde oy kullandılar. Fransa, İngiltere, Belçika ve öteki ülkelerde sosyalistlerin büyük bir çoğunluğu böyle davrandı. II. Enternasyonal de, birbirleriyle savaşan ayrı ayrı "sosyal şoven" partiler durumuna gelerek dağıldı.

Rusya'da Lenin'in, "sosyal şoven" dediği oportünistler, Menşevikler ve sosyalist devrimciler ülke içinde burjuvazi ve işçi sınıfı arasında sınıf barışını, yurt dışındaysa öteki uluslara karşı savaşı savunmaktaydılar. Savaşla birlikte Lenin, III. Enternasyonal'in kurulması için çağrıda bulundu.

Bolşevikler ve Savaş

Savaş başgösterdiğinde Stalin, Turukhansk bölgesinde sürgün

günlerini tamamlamaktaydı Stalin ve birkaç arkadaşı (bu arada Sverdlov), Duma üyesi ve polis ajanı Malinovski yüzünden 1913'te tutuklanmışlardı. Stalin, savaşın ilk üç yılını bu kuru ve sessiz kutup bölgesinde geçirecekti.

Stalin'in özyaşam öyküsüyle ilgili bir kitap yazan Yaroslavski, sürgündeki Stalin'i şöyle anlatır: "Bu münzevi Sibiriya köyünde bile Stalin büyük bir dikkat ve derin bir ilgi ile parti işlerini inceliyor ve izliyor, durmadan okuyor, Rusya içindeki parti etkinlikleri konusunda sürekli bilgi ediniyor, parti yaşamındaki her olaya, erişebildiği oranda katılıyor, boş zamanlarındaysa balığa çıkıyor ya da ava gidiyor."

III. Enternasyonal'in ilk konferansı Eylül 1915 başlarında Zimmerwald'da yapıldı. 1916'da İsviçre'nin Kienthall köyünde, Enternasyonal'ciler ikinci bir konferans düzenlediler. Bolşevik siyasetinin ana ilkeleri, emperyalist savaşın iç savaşa dönüşmesi, kendi emperyalist hükümetlerinin savaşta yenilgisi ve III. Enternasyonal'in kurulmasıydı. Bu ilkeler Zimmerwald konferansında da, Keinthall konferansında da onaylanmadı. Lenin, bu ilkeleri benimsemeyen Enternasyonal'cileri eleştirecek, bu arada sol sosyal demokratlar arasında bulunan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'i tutarsızlıkla suç-

layacaktı. Sosyalist devrimcilerin ve Menşeviklerin iç barışı ve anlayurdu savunma siyasetlerine karşı, Bolşevikler "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" ve "emperyalist savaşta kendi hükümetlerinin yenilgisi" sloganlarını ileri sürmekteydiler. Bolşevikler, çarlık hükümetinin bu savaşta askeri bir yenilgiye uğramasını, devrimin başanya ulaşması için yararlı görüyorlardı. Onlara göre, böyle bir yenilgi halkın çarlığa karşı zafer kazanmasını kolaylaştıracaktı.

Bolşeviklere göre her savaşın niteliği ve somut koşullarını ayrı ayrı incelemek gerekiyordu. Önemli olan, savaşa kimin başladığını saptamak değildi. Savaşı hangi sınıfın yürüttüğü, savaşta hangi siyasetin izlendiği ve egemen sınıfın savaşta ki siyasal amacının ne olduğunu bilmek önemliydi.

Lenin savaş sırasında kuramsal çalışmalarını sürdürdü ve 1916 başlarında *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* adlı kitabını yazdı. Lenin'e göre, emperyalizm aşamasında kapitalist sömürü yoğunlaşacak, işçi sınıfının sömürülmesi ve başkaldırması artacak, böylece devrimci patlamanın koşulları hazırlanmış olacaktır. Lenin, kapitalizmin "eşitsiz çekişme" yasasından ötürü, bütün ülkelerde aynı anda, sosyalizmin gerçekleşmesini sağlayacak koşulların oluşmadığını söylemekte, böylece bir

Çarlık Rusya'sında kırsal kesimde eskiden beri gerikalmış bir tarım teknolojisi egemendi. G. Myadesov'un yaptığı "Köylülerin Yemeği" adlı bu tablo da köylü halkın yoksulluğunu yansıtmaktadır.

yenilik getirmiş olmaktadır. Lenin'den önceyse bütün kapitalist ülkelerde devrimin aynı zamanda gerçekleşeceği düşünceyi egemendi.

Bu sırada, çarlık yetkilileri, Bolşeviklerin ulus çıkarlarına aykırı ve bozguncu davranışlarda bulundukları gerekçesiyle bunlara karşı şiddetli bir mücadeleye giriştiler. Bolşevik örgütler basılıyor, militanlar tutuklanıyor, yasal yayınlar bile yasaklanıyordu. Duma'daki Bolşevik milletvekilleri savaş aleyhtarlığı yaptıkları gerekçesiyle Sibiry'a sürülmekteydi. Bütün baskı önlemlerine karşı Bolşevikler, savaş süresince sendikalarda ve öteki işçi örgütlerinde çalışma, etkili olma olanağını buldular. Savaş, Rusya'daki iktisadi durumu daha da sarsmış, halk yığınlarını daha büyük bir yoksulluğa düşürmüştü. Fiyatlar hızla yükseliyor, kıtlık hüküm sürüyordu.

Savaş, çarlık yönetiminin yetersizliğini de gözler önüne serdi. Bu arada işçi sınıfının gelişmesinden tedirgin olan ve çarlığın bu gelişmeyi durduracak güce olmadığı-

nı gören burjuvazi, 1915'te savaş gereksinimlerini karşılamak için Savaş Sanayileri Komiteleri adlı örgütleri kurdu. Burjuvazinin, sloganı, "Her şey savaş için, herkes savaş için"di. Bu komiteler, savaş sanayisinin geliştirilmesini ve kapitalistlerin çok büyük kârlar sağlayan savaş siparişlerini paylaşmasını sağlıyordu.

Savaş sırasında Bolşevikler, askerler arasında da yoğun bir propaganda etkinliği gösterdiler. Grevlere katılıp da ceza olarak askere alınmış işçiler bu propagandalardan daha kolay etkileniyorlardı. Ayrıca orduda milyonlarca yoksul köylü de vardı. Bolşevikler dağıttıkları bildirilerde savaş ve barış konusundaki görüşlerinin yanı sıra, toprak sorunundan da söz ediyorlar, savaşan orduların askerleri arasında kardeşlik duyguları geliştirmeye çalışıyorlar, savaşa karşı mücadeleye çağrıda bulunuyorlardı. Bu propagandalar istenen doğrultuda sonuçlar doğurdu ve 1915'te denizciler arasında ayaklanmalar çıktı. 1916'da bu olaylar

daha da yaygınlaştı, yığınsal eylemler, protesto gösterileri birbirini izledi.

Yenilgiye Doğru

Çarlık ordusu savaşta art arda yenilgiye uğruyordu.

Cephedeki durum, kısa sürede çarlık orduları aleyhine gelişmeye başlamıştı. Almanlar, Polonya'yı, Baltık ülkelerinin bir bölümünü ve Beyaz Rusya'yı işgal etmişlerdi. Milyonlarca insan işgal altında bulunan yerleri bırakıp ülkenin iç kesimlerine doğru göç ediyordu. Savaş ilerledikçe halk yığınlarının durumu günden güne bozuluyor hoşnutsuzluk artıyordu.

İlk başkaldırıları, işçiler oldu. Savaşın başından 1914 yılının sonuna kadar ortaya çıkan 70 kadar greve, 35 000 işçi katılmışken 1915'te patlak veren 1 000'den fazla greve, resmi makamlara göre 500 000'den çok işçi katılmıştı. Durmadan gelişen grevler karşısında çarlık makamları, şiddet yoluna başvuruyorlardı. Kostroma

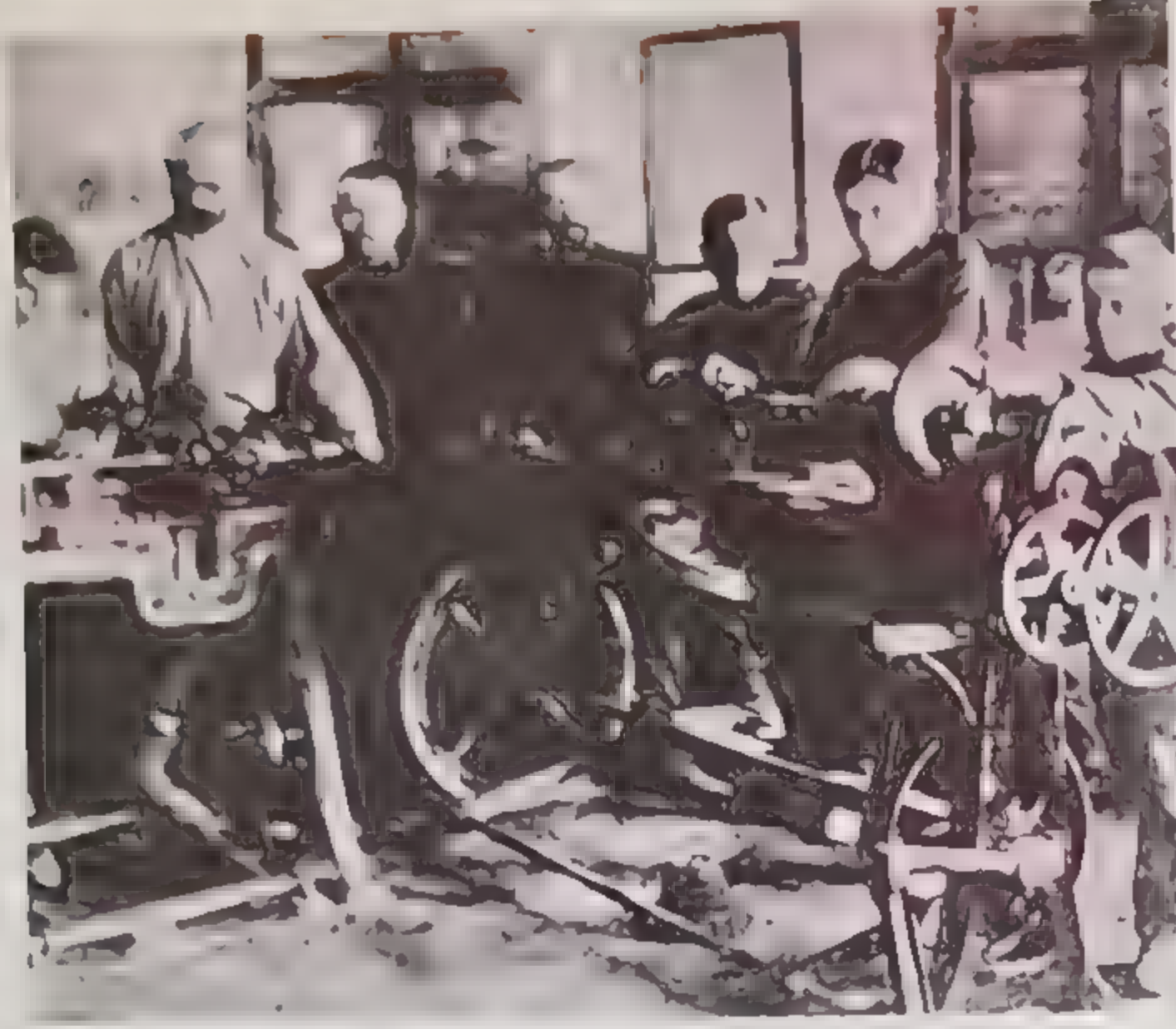

*Lenin'i 1917'de
Putilov fabrikaları
işçilerine bir
konuşma yaparken
gösteren İ. Brodski
tarafından yapılmış
bir tablo.*

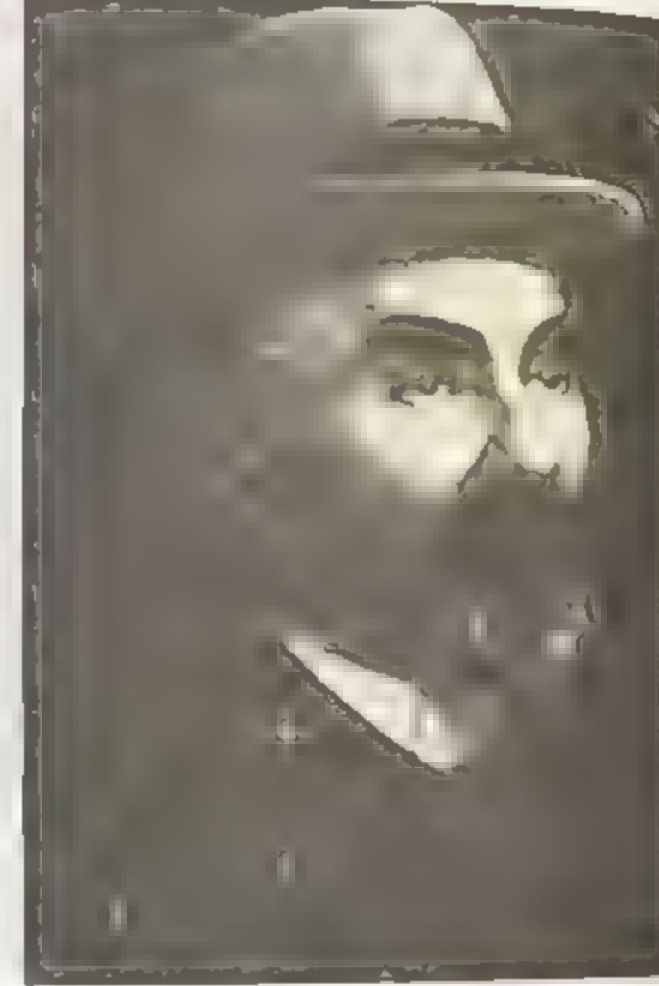
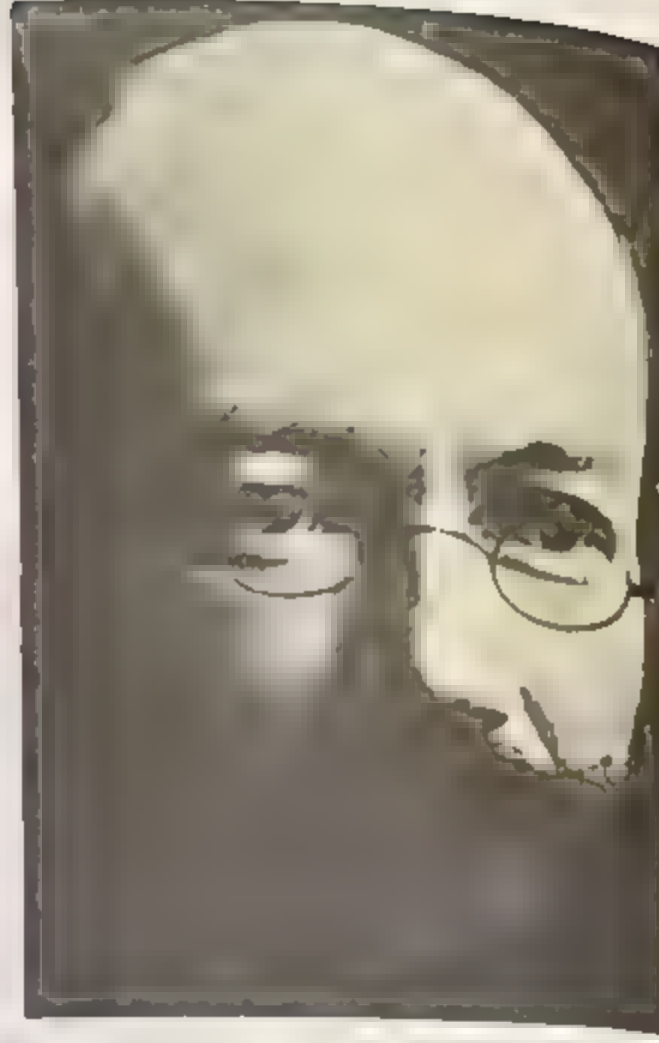

*İ. Repin'in, XIX.
yy. Çarlık Rusyası
kırsal kesimindeki
değişik halk
tabakalarından
insanların katıldığı
bir dinsel yürüyüş
törenini konu alan
tablosu.*

1911'de Enakievski'de metalurji işçilerinin çalışma koşullarını gösteren bir resim.

Sağda, üstte, Kropotkin ve ortada, Plehanov.

da, 1915 Haziranı'nda, grevci işçilere ateş açılmış, 50'den fazla işçi ölmüş ya da yaralanmıştı. Ağustos başında da, İvanovo-Voznessensk'deki grevçilere ateş açan polis, 100 kadar işçiyi vurmuştu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Petrograd Komitesi, Kostroma ve İvanovo-Voznessensk'de işçilere ateş açılması üzerine, Petrograd'da bir protesto grevi düzenledi.

Öte yandan ordu top, mermi ve tüfekten bile yoksundu. Buna karşılık Alman ordularının donanımının çok üstün düzeyde olduğu görülüyordu. Savaş, Rusya'da, ordu-

nun bütün kaynaklarını yıyıp bitirmekteydi. Polonya'yı ve Baltık illerinin bir bölümünü ele geçirmişlerdi.

Bu durum karşısında, işçiler, köylüler, askerler ve aydınlar çarlık hükûmetine karşı büyük bir öfke duyuyor ve savaşa karşı mücadele verenlerin sallarına geçiyorlardı.

1916'da bir milyondan fazla işçinin katıldığı 1 500 grev olmuştu. Köylü ayaklanmaları, toprak işgal-leri artıyordu. Rus olmayan halklar arasında da direnmeler görülmekteydi. 1916'da başgösteren

Aralık 1914'te bir Rus müfrezesinin, Almanların terk ettiği Biala'yı işgali

Rus köylülerinin tutsak ettiği bir Alman posta neferi.

Rusya'da işçi eylemlerinin giderek yoğunlaşması karşısında çarlık polisi büyük bir yıldırma hareketine girişti. Resimde polis, Petersburg'da Obukovskaya fabrikası işçilerinin giriştikleri bir gösteriyi dağıtmaya çalışırken görülüyor.

Çarlık Rusyası
1914'te savaşa
girdiğinde ordunun
çekirdeğini oluşturan
köylü kitleleri, savaş
çağınsına karşılık
veriyorlardı. Ama
zafer umutları boşa
çıktı ve Rus
birlikleri birer birer
teslim olmaya
başladı. Resimde bir
Rus birliğinin teslim
oluşu görülüyor.

Avusturya ordusuna
altı bir topun, savaş
anısı olarak
sergilenmek üzere
Kremlin'e
getirilmesi.

Kazakistan ayaklanması da bunlardan biriydi.

Çarlık hükümetinin savaşı başarıyla sürdürmekte yetersiz kalışı, Rus emperyalist burjuvazisinde hoşnutsuzluğa yol açmaktaydı. Burjuvazi, çarın kendi durumunu kurtarmak için, Almanlarla ayrı bir barış yapmasından da korkuyordu. Rus burjuvazisi hem emperyalist savaşın sürmesini sağlamayı, hem de devrimci eylemlerin yükselişini önlemeyi amaçlamaktaydı. Bu yüzden çarı devirmeye karar verdi. İngiliz ve Fransız hükümetleri de, Rus burjuvazisini desteklemeye hazırды.

1917 Ocak ve Şubat'ında yiyecek, hammadde ve yakıt stokları çok azalmıştı. Fabrikalar birbiri ardına kapanmakta, işsizlik yaygınlaşmaktaydı. Burjuvazi, bu bunalımı, bir "saray darbesi"yle çözümleneceğini sanıyordu.

Ocak 1917'de grevler Petrograd, Moskova, Bakü, Nijni kentlerini sardı.

Çarlık Rusyası'nın kesin yenilgisiyle sonuçlanan savaşta, siperdeki Rus askerleri.

1914'te yetkililerin umudunun çok üstünde bir heyecanla silaha sarılan köylüler, artık savaştan kaçmaya başlamışlardı. Resimde iki asker kaçağının yakalanışı görülüyor.

Alman karargâhına
götürülen Rus
tutsakları.

Petrograd'da şubat ayının ortalarına doğru, eldeki stoklar halkı ancak on iki gün doyurabilecek kadar kalmıştı. Bölge Komutanı General Salalof, besin maddelerini vesikaya bağlamaya karar verdi. Paniğe kapılan halk, ekmek fırınlarına saldırdı, arkasından da besin maddeleri satan dükkânlar yağma edildi. Birkaç saat içinde bütün dükkânlar talan edilmişti. Daha sonraki günler bu olaylar yinelenildi. -20°C soğukta saatlerce bekleyen kalabalık, dükkân sahip-

Savin'in "Boy"
dergisi için çizdiği
"İşçi ve Köylü
İktidarının Doğuşu"
adlı çalışması.

lerinin satılacak mal kalmadığını söylemesi üzerine dükkanlara saldırıp yağmaya başlıyordu.

23 Şubat'ta parti, işçi günü dolayısıyla bir gösteri düzenlemeye karar verdi, ama gereken birlik sağlanamadı. Bunun üzerine kadınlar kendi aralarında bir gösteri düzenlediler; gruplar halinde kenti bir baştan bir başa geçerken "Barış ve ekmek" sözlerinin yanında, "Kahrolsun istibdat" diye bağırdılar. Bu arada kepenklerini kapatan dükkan sahipleri de sokağa çıkıp kadınların gösterilerine katılıyorlardı. O günleri yaşamış olan bir tanık, olayları şöyle anlatır: "Bir bayram günü yaşanıyor sanki Göstericiler, Kazaklara 'Kardeşler bize acıyın' diye bağıyor, polisler de Kazaklar ile göstericilerin arasında duruyordu. Kazakların zora başvurmadığı söyleniyordu ve bu haber kente yayılmıştı. Ertesi gün işçiler de kadın göstericilere katıldılar ve topluluk Nevski bulvarı boyunca yürüyüşe geçti. Göstericiler Kazakları alkışlıyor, polisler de az ötede olayları izliyorlardı. Üçüncü gün çeşitli örgütler, özellikle Bolşevikler, gösterilerin yönetimini ele aldılar. Bunun üzerine grevler yeniden olağanüstü bir hız kazandı. Bu kez polis, daha önceleri yaptığı gibi halkın üstüne ateş açmaya başladı. Bir polis, bir göstericiye ateş etmek üzereyken, bir Kazak kılıcıyla buna engel oldu ve göstericiler 'Kazaklar bizden yana' diye bağırdılar. Çar ise 'Almanya ve Avusturya ile sürdürülen savaşın bu zor günlerinde başkentte ortaya çıkan hoş görülmemek huzursuzlukların en geç ertesi güne kadar sona erdirilmesini' emre diyordu."

26 Şubat'ta general Kabalov askeri birliklere başvurmak zorunda kalmış, askeri birliklere, kalabalığın üstüne ateş açılmasını emretmişti. Askerler önce havaya ateş ettiler, sonra da yere, buzlara nişan aldılar. Ancak subaylar onları, mitralyözleriyle halkın üstüne nişan almaya zorladı. 26 Şubat'ı 27 Şubat'a bağlayan gece, bütün kışlalarda kıpırdanmalar oldu. O günkü olaylardan etkilenen askerler, bundan böyle halkın üstüne ateş açmamaya karar vererek ayaklandılar. Ertesi gün kışlalardan çıkan askerler işçilere katılıyor ve onlarla bir dayanışma içinde bulunduklarını belli ediyorlardı. Ayaklananlar, kısa sürede silah deposunu ele geçiriyor ve 40 000 tüfeğe el koyuyorlardı. Birkaç saat içinde Petrograd'da çarlık yönetimi temelden çatlarmaya başlamıştı. Çar hükü-

metinin bakanları, kurtuluşu kaçmakta bulmuş, Petrograd ayaklanmalarının eline geçmişti. Asker ve işçiler siyasal tutuklulara serbest bırakıyor, Duma'ya doğru yürüyüşe geçiyorlardı. Duma'da toplanan milletvekilleri, halkın, kendilerine saldırmak için mi yoksa onları korumak için mi geldiğini birbirlerine sormaktaydılar. Bu milletvekillerinden biri yani Kerenski karşı görüşte olan milletvekili arkadaşlarına aldırmadan kalabalığa doğru yürüdü; göstericileri selamladı ve ayaklanmış grupların temsilcilerinden oluşacak bir "işçi sovyeti"nin kurulmasında onları desteklediğini söyledi.

27 Şubat'ta ayaklanmaya katılan askerlerin sayısı 60 000'i geçmişti. Ayaklanan asker ve işçiler, çarın bakanlarını ve generallerini tutuklamaya başladılar.

Petrograd'daki ayaklanmanın başarısı, öteki kentlerde etkisini gösterdi. Bu kentlerde de askerler ve işçiler, çarlık görevlilerini işlerinden uzaklaştırmaya başlıyorlardı.

Petrograd Sovyeti

27 Şubat gününe doğru Menşeviklerden ve sosyalist devrimciler-

1917 Şubatı'nın ortalarında durum çok gerginleşmişti: Yiyecek yokluğu ilyce kendini duyuruyor, halk kuyruklarda saatlerce boş boşuna bekliyordu. 23 Şubat (8 Mart) 1917'de Petrograd'da çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir kalabalık, caddelerde gösteri yapıyor, bunlar yalnız ekmek değil, "barış" da istiyorlardı.

Olaylar birbirini izliyor, askerler başkaldırarak ayaklanmacılara yardım ediyorlardı. Resimde Duma'ya doğru yürüyüşe geçen kalabalık görülüyor.

den oluşan Petrograd Sovyeti (Petrograd Sovyeti gibi, Moskova ve öteki kentlerde kurulan Sovyetler de Menşevik ve sosyalist devrimlerin yönetimindeydi; Bolşevikler yalnızca İvanovo-Voznessensk gibi bir iki yerde çoğunluklardı) Izvestia gazetesi aracılığıyla bütün ülkeye çağrıda bulundu. Bütün ülkedeki yurttaşlar, çarlığa karşı mücadeleye girmeye, Sovyetler kurmaya, yerel yönetimi ele almaya ve bir kurucu meclis oluşturmaya çağrılıyordu. Bu arada çarlık birliklerinin gelebileceğini göz önüne alan Sovyet, işyancılarının yanında olan Duma'yla görüş birliği içinde, savunma önlemleri almaya koyuldu. Ayaklananlar, çarın 1905'te yaptığı gibi, gene bir kıyım girişeceğini göz önünde bulunduruyorlardı. Bir yandan Duma'nın bütün denetimi eline almasından çekinen sosyalist devrimciler, Duma'nın çarlık güçleriyle birleşmesinden de korkuyor, bu yüzden öden veremeyi göze alarak geçici hükümetin kurulmasını onaylıyordu: Yine de Petrograd Sovyeti, Prens Lvov ve "Kadet"lerin (anayasacı demokratların) yönetimindeki liberallerden oluşan hükümete katılmayı reddetti. Sosyalist devrimcilerin

*Askerlerin
kışılardan çıkarak
işçilere ve
ayaklanmacılara
katılmasını gösteren
bir tablo.*

hükûmete katılması, işçilerin boş umutlara kapılmasına yol açmaktan başka bir işe yaramayacaktı. Buna karşın sosyalist devrimci Kerenski alınan karara uymadı. Petrograd Sovyetli başkan yardımcısı olarak, kendisine yapılan bakanlık önerisini kabul etti.

Çar Nikolay II ise, 25 Şubat'taki telgrafından sonra başkentteki olaylara kayıtsız kaldı. Duma Başkanı Rodzjanko çara heyecanlı çağrılarda bulunuyor, "Durum kötüye, gitmektedir. Derhal önlem alınmalıdır. Ülkenin ve sülalenin kaderini belirleyecek önemli günler yaşıyoruz. Yarı çok geç olacak" diyordu.

Sonunda, 27 Şubat akşamı çar, general Ivanof'a başkent üzerine yürüme emrini verdi. Ama, artık çok geçti. Petrograd'da iktidar devrimcilerin eline geçmişti.

Genelkurmayın generalleri, sülaleyi kurtarmak için çarın tahttan feragat etmesinden başka bir çö-

züm yolu görmemektedirler; bunu "tabancalarını saygıyla sevgili hükümdarlarının şakağına dayayarak" önerdiler! Çar, görünürde bir direnişte bulunmadı ve şöyle dedi: "Tahtı bırakmaya karar verdim. Dün saat 8'e kadar, tahtı oğlum Aleksey'e bırakmayı düşünüyordum. Ama bugün kardeşime bırakmayı daha uygun gördüm. Bir babanın duygularını anlayacağınızı umarım." O sırada orada bulunan tanıklardan biri "çarın, komutanı bulunduğu birlikten ayrılan bir subay gibi istifa ettiğini" söylüyordu. Çar, görünüşte, sakin ve kayıtsızdı. Öte yandan bir kahraman olma tutkusu taşımayan, kardeşi Mihail, talatı canını kurtarmak için tahtı reddedecekti.

Aynı gün Petrograd'da bir işçi ve Asker Delegeleri Sovyetli resmen kuruldu. Bu kez kurulan Sovyet, adından da anlaşılacağı gibi, 1905 Devrimi'nde kurulan İşçi Delegeleri Sovyetleri'nden farklı olarak,

hem işçileri, hem de askerleri kapsamaktaydı. Sovyet her yerde yönetime el koyuyor, özellikle sanayi bölgelerinde 8 saatlik işgünü ilan ediyor, çarlık polisi yerine halk milisi, çarlık yargıçları yerine halk yargıçlarını getiriyordu. İşçilere kötü davranan fabrikalara el konmuştu; garnizonlar her yerde Sovyetlerin emrine giriyordu.

Bu arada Sovyetlerdeki yönetimi ele geçirenler, daha çok Menşevikler ve sosyalist devrimciler olmaktaydı (başta Lenin olmak üzere Bolşevik önderler, o sırada ya sürgünde ya da yurt dışındaydılar). Halk, Sovyetlerin emperyalist savaşa son verilmesini kolaylaştıracağına inanıyor; oysa Menşevikler ile sosyalist devrimciler, savaşı sona erdirip barışı sağlamaya hiç de niyetli görünmüyorlardı. Bunlar devrimin tamamlanmış olduğunu ve artık burjuvazinin önderliğinde bir anayasa düzenine geçilebileceğini düşünmekteydiler. Burjuvazi

Menşeviklerle sosyalist devrimcilerin bu tutumundan yararlanıp onların desteğini de sağlayacak bir geçici hükümette anayasacı demokratlar, Oktobristler, kapitalist sınıfın öteki bazı temsilcileri ve sosyalist devrimci Kerenski yer alacaktı.

Lenin bu hükümeti, "burjuvazinin ve burjuvalaşmış olan toprak ağalarının" temsilcilerinden oluşan bir iktidar olarak nitelemiştir. Bu arada burjuva geçici hükümetinde çarlık düzenini korumaktan yana olanlar, bunu savunamlar da vardı; ama bu tutum halkın büyük tepkisine yol açtı. Devrimci eylemlerin daha da ıleriye gitmesinden korkan burjuvazi, çarlığı diriltmekten ister istemez vazgeçecekti.

Lenin, iktidarın burjuvaziye teslim edilmesini, Rusya'da çok yaygın olan küçük burjuvazinin varlığıyla ve işçi sınıfının küçük burjuvazinin etkisine kapılmasıyla açıklamıştır. Lenin ayrıca, devrimin

başlangıcında işçi sınıfının sınıf bilinci ve örgütlenmesinin yetersizliğini de bu duruma neden olarak gösterir. Ayrıca, savaş sırasında işçi sınıfının yapısında büyük değişiklikler olmuştu: İşçilerin yüzde kırkı askere alınmış, askere çağrılmaktan korkan çok sayıda küçük mülk sahibi, esnaf ve dükkân sahibi fabrikaya girip işçi olmuştu. Küçük burjuvazinin görüşü, burjuva iktidarının, Sovyetlerin etkinliklerine engel olmayacağı doğrultusunda idi.

Bu arada burjuva hükümetini kuracak olan Duma Komitesi, Petrograd Sovyeti'yle görüşmelere girişmeyi kararlaştırdı. Petrograd Sovyeti'nde, özellikle başkanlık divanında, sosyalist devrimcilerle Menşeviklerin çoğunlukla olduklarını belirtmiştik. Menşevik Plehanov ile sosyalist devrimci Kerenski, kendileriyle aynı görüşü paylaşan geçici Duma Komitesi'nin kuracağı burjuva hükümetini destek-

leme kararı aldılar

Duma Komitesi'yle Petrograd Sovyeti sosyalist devrimci ve Menşevik yöneticileri arasındaki anlaşmadan sonra 2 Mart 1917'de, prens Lvov başkanlığında ilk geçici hükümet kuruldu. Prens Lvov, çar Nikolay II'nin zaten, hükümete başbakan yapmayı düşündüğü bir adamdı.

Bolşevik Partisi, ilk görev olarak, geçici hükümetin emperyalist özelliklerini kitlelere açıklamayı, Menşeviklerle sosyalist devrimcilerin "ihanesini" gözler önüne sermeyi ve ancak geçici hükümetin yerini alacak bir Sovyet hükümetinin barışı sağlayabileceğine inandırma-yı ön planda tutmaktaydı.

Bolşevik Parti bu görevi yerine getirmek için 5 Mart 1917'de yeniden örgütlendi. Bütün parti yetkililerinin bundan böyle seçimle iş başına gelmeleri kararlaştırıldı. Bu arada, savaş sırasında Sibirya'ya sürülmüş (aralarında Stalin de bu-

I. Repin'in, çarlık ordusunda görev alan Zaporag Kazakları konulu bir tablosu.

V.V. Peltavez tarafından gerçekleştirilmiş Kızıl Kazaklar konu alan bir çalışma.

Petrograd'ın merkez alan eylemler Rusya'nın öteki kentlerine, özellikle de Moskova'ya sıçradı. Resimde Voskresenskaya alanında toplanmış olan ayaklanmacı askerler ve kalabalık halk görülüyor.

Petrograd'daki Znamenskaya alanında kitle gösterilerinden bir an.

İnmekteydi) Merkez Komitesi üyesi Bolşevik milletvekilleri hapis ve sürgünden dönerek parti çalışmalarına katıldılar

Şubat Devrimi

Şubat Devrimi ile çarlığın devrilmesi, ülkede yeni koşullar oluşturmuştur. Bolşevik Parti'nin bu yeni koşullara uygun yeni bir taktik ve strateji geliştirmesi gerekiyordu. Lenin o sırada İsviçre'de bulunuyordu ve "Uzaktan Mektuplar"ıyla partiyi izlenecek yolu gösteriyordu. Lenin'e göre çarın devrilmesiyle, devrimin birinci evresi tamamlanmış; işçi sınıfı önderliğinde gerçekleşecek ikinci evre başlamıştı. Lenin, geçici hükümetin desteklenmesini, Menşeviklerle birleşmenin devrimci gelişmeyi engelleyeceğini ve burjuva demokratik devrimin hemen sosyalist devrime dönüştürülmesi gerektiğini öne sürmekteydi.

Bolşevik Parti örgütlenme çalışmalarını hızlandırdı; Rusya'nın her yanında işçi ve asker Sovyetlerini kurmaya çalıştı; ayrıca sendikal örgütlenmeye daha büyük bir önem verdi. Sendikaların partiyle ideolojik yönden sıkı bir ilişki içinde olması yolunda etkinliklerini artırdı.

Şubat Devrimi'nden sonra ortaya çıkan ikili iktidarın (bir yanda Prens Lvov başkanlığındaki hükümet;

Duma meclisi başkaldırıların yanında yer alıyordu. Her yerde bildiriler dağıtmaya başlamıştı. Resimde bildirileri toplayan halk görülüyor.

Öte yanda işçi ve Asker Delegeleri Sovyetleri hükümeti) uzun süre yaşamayacağı anlaşıyordu. Lvov hükümeti, kapitalistlerle toprak ağalarından oluştuğu için, toprakların kendilerine devredilmesini isteyen köylülerin isteklerine kulaklarını tıkamıştı. İngiliz ve Fransız emperyalistlerine bağımlı olan bu hükümet, savaşı sona erdirmeye de yanaşmamaktaydı. Çalışan halk, emekçiler ağır iktisadi sıkın-

tlar içindeydi.

Öte yandan Lvov hükümetinin, devrimci eylem üstündeki baskısı da günden güne artmaktaydı. Ama, burjuva hükümetin artan baskısına karşın halk, söz ve basın özgürlüğünden yararlanma olanaklarını sonuna kadar kullandı. Çarlık döneminden önce güç koşullarda yasadışı olarak çalışmayı sürdürmüş olan örgütler, açık ve yasal çalışma alanına girdiler.

Geçici hükümetin
bir oturumu.

Partinin yasadışı çalışması sırasında gizliiden gizliye var olan görüş ayrılıkları, işte bu dönemde iyice su yüzüne çıktı. Menşevik yanlıları ile savaşa karşı kararlı bir tutumu savunan parti çoğunluğu

arasında sürtüşmeler yoğunlaşıyordu.

Petrograd'da olayların gelişmesi üzerine Lenin, Zürih'ten ayrılarak Rusya'ya dönmeye karar verdi. Lenin'in Zürih'ten ayrılıp Rusya'ya

ulaşması için kendisine Almanya'dan geçme hakkının tanınması ve sürgünleri götürren trenin, Alman devletinin hükümrânlığı dışında sayılması konusunda varılan anlaşma bu geçişi kolaylaştırdı. Aslında Almanların da dahil olduğu İttifak Devletleri, Rus sürgünlerinin Rusya'ya dönmelerini, çarlık hükümetinin savaştağı gücünü azaltılması açısından yararlı gördüklerinden Almanlar bu anlaşmaya kolaylıkla razı olmuşlardı. Lenin ünlü mühürlü trenle yaptığı yolculuktan sonra, 3 Nisan akşamı Rusya'ya ulaştı.

3 Nisan'da Lenin'in Rusya'ya dönüşü parti ve devrim açısından büyük önem taşıyordu. Lenin, Petrograd'a varışında kendisini karşılamaya gelen işçiler, askerler ve denizcilere bir konuşma yaptı.

Lenin ertesi gün, Bolşevik Parti Merkez Komitesi ve Petrograd Komitesi üyeleriyle, o sırada Petrograd'da toplanan Rusya İşçi ve Asker Delegeleri Sovyeti'nin Bolşevik delegelerine savaş ve devrim konusunda, burjuva devriminden sosyalist devrime nasıl geçileceği konusunda, görüşler ileri süren bir rapor sundu. Bu rapor, Lenin'in ünlü *Nisan Tezleri*'ydi. Tezler, 7 Nisan 1917'de *Pravda*'da yayımlandı.

“Nisan Tezleri”

İktisadi alanda izlenecek yol şöyle açıklanıyordu: Bütün topraklar kamulaştırılacak, toprak mülklerine el konacak; bütün bankalar, işçi ve Asker Delegeleri Sovyeti'nin denetimi altında, bir tek ulusal bankada birleştirilecek; ürünlerin toplumsal üretimi ve dağıtımı üzerinde bir denetim sağlanacaktı.

Bu arada Lenin, Rus Sosyal De-

НАЧАЛЬНИКУ ШТАБА.

Во дни великой борьбы с внешним врагом, стремившимся почти три года поработить нашу родину, Господу Богу угодно было послать Россию новое тяжкое испытание. Начавшиеся внутренняя народная волнения грозят общественно отразиться на дальнейшей ведении упорной войны. Судьба России, честь героической нашей армии, благо народа, все будущее дорогого на перог Отечества требуют доведения войны до того бы то ни стало до победного конца. Жестокій враг навлекает последние силы и уже близок час, когда доблестная армия, наша совместно со славными нашими союзниками сможет окончательно сломасть врага. В эти решающие дни в жизни России, когда мы должны соз чин облегчить народу НАШЕМУ тяжкое сдвиние в сплочение для сил народных для скорейшего достижения победы, мы согласны с Государственной Думой, призывая мы за благо отречься от Престола Государства Российского и сложить с себя Верховную власть. Не можем разстаться с любимым Отцом НАШИМ, мы передаем наследие НАШЕ Брату НАШЕМУ Великому Князю МИХАИЛУ АЛЕКСАНДРОВИЧУ и благодарим Его за вступление на Престол Государства Российского. Возвращаем Брату НАШЕМУ вверить дела государства в полном и неповрежденном единении с представителями народа во законодательных учреждениях, на тех началах, кои будут нами установлены, принеся в том неслухную присягу. Во имя горячо любимой родины призываем также привлечь сынов Отечества к исполнению своего святого долга перед нами. Нам повелевает Царь во твердую минуту всепарламентской ответственности и помощи ЦВ, вместе с представителями народа, вывести Государство Российское на путь победы, славы и счастья. Да поможет Господь Бог России.

Сделано 15 час. 5 мая 1917 г.

Великий Князь Михаил Александрович
Великий Князь Михаил Александрович

Prens Lvov'un görev aldığı hükümet etkin olamayınca, çar monarşiyi kurtarmak için tahtından feragat etti. Resimde çarın 2 (15) Mart tarihli feragat belgesi görülüyor.

*Petrograd Sovyeti
örnek alınarak
birçok kentte
Sovyetler
kuruluyordu.
Resimde A.M.
Kostantinopolski'nin
1917'deki işçi
gösterilerini konu
alan bir tablosu
görülüyor.*

*Bir Duma
toplantısını izleyen
askerler ve siviller.*

KURŞUN MÜHÜRLÜ TREN/

Eskicinin evindeki adam

"İsviçre, küçücük bir barış adası... Birinci Dünya Savaşı'nın azgın dalgaları, durmadan kıyıları dövdü. 1915, 1916, 1917 ve 1918 yılları boyunca bu adacıkta yaşam, heyecan dolu bir polis romanını andırır. İki ayrı kampa tanan diplomatlar, otellerin süslü salonlarında, birbirlerini tanımaz oluvermişlerdi. Daha düne kadar, dostça birç oynayan, karşılıklı eğlenceler düzenleyen, kendileri değildi sanki. Bu adamların yanına, ne olduğu belirsiz bir yığın insanın telaşı girip çıktığı görölüyordu. Milletvekilleri, sekreterler, ataşeler, tüccar takımı, peçeli ya da peçesiz kadınlar. Tümenin de gizli görevleri vardı. Hele otellerin önünde kimlere, nelere rastlanmazdı ki: Otomobillerle gidip gelen fabrikatörler, ünlü çalgıcılar, gazeteciler. Amaçlarını gizlemeye çalıştıkları beliydi. Gezintiye çıkan ya da bir tur atıp dönen insanlara benzemek çabasındaydılar. Çeşitli ülkelerin flamalarını taşıyan gösterişli arabalar da otellerin çevresinde pinekler dururdu. Haber toplamak, ondan bundan bir şeyler kapmak... tümenin ortak görevi buydu.

Kapıcılara, ortalığı temizleyen hizmetçi kızlara da iş düşmekteydi: Odaları araştırmak, onu bunu gözetlemek. Misafirlere varınca kadar her yerde, iki kampın adamları da faaliyetliydi. Nedir propaganda dedikleri nesne? Casusluk. Ya aşk? Düpedüz hıyanet, aldatıp yüzüstü bırakmak. Bir yabancıнын resmen görüldüğü için arında, kesinlikle bir ya da birkaç gizli iş var. Her şey duyuluyor, her yer gözetleniyor. Bir Alman, herhangi rütbeden bir Alman, diyelim ki Zürih'e geldi. Karşı tarafın Bern'deki elçisi, bu olayı hemen o anda öğrenmektedir. Bir saate varmadan, haber Paris'e ulaşmıştır bile. Boy boy, çeşit çeşit bir sürü ajan, ataşelere kitaplar dolusu "sırlar" taşıyor, raporlar veriyor. Kimi gerçek, kimi uydurma bilgileri. Ama çarçabuk ulaştırılıyor merkezle. Sanki duvar diye bir şey yok, her taraf cam. Telefon konuşmalarında gizlilik mi olurmuş? Sepetlere atılmış kupürler ve kurutma kâğıtları, saklı haberleşmelerin gizliliğini ortadan kaldırıyor. İş o hale gelmiş ki artık, bir insan, kendisinin casus mu yoksa adım adım izlenen bir av mı olduğunu kestiremiyor, ihanet mi etmektedir, yoksa ihanete mi uğramıştır, belli değil.

Ancak o günlerde, bir tek kişi hakkında bilgiler, devde kulak denemek kadar azdır. Ama bunun bir nedeni var. Çünkü bu adam, dikkatli çekecek bir yaşam sürmüyor. Ne gösterişli otellerde görünmekte, ne de kahvelere

uğramakta. Propaganda gösterileriyle de ilgili değil. İnadına, sessiz sedasız çalışıyor. Karısıyla birlikte, bir eskicinin evinde kalmakta. Bu ev eğri bûğrû bir sokakta; avlusunda bir su-cuk imalathanesi var. Bu yüzden, cephesi is içinde kalmış ama, bina sapaşağlam. Adam, ikinci katta oturmaktadır. Bir fırıncı kadın, bir İtalyan, bir de Avusturyalı oyuncu ile komşu. Onların bile, kendisiyle ilgili pek bir şey bildikleri yok. Ancak Rus olduğunu bellemişler adamın, bir de güç söylenen uzun bir ad taşıdığını. Yalnız, evini onlara kiralyan kadın, bu adamın yıllardır ülkesinden uzakta yaşadığını biliyor. Parası pulu yok. Çünkü yaptığı işler, öyle kazanç sağlayacak cinsten değil. Yıyıp içtikleri, sıradan şeyler. Yanlarında getirdikleri eşya ise, bir sandığa sığar. Kılık kıyafetleri de öylesine.

Sözün kısası bu kısa boylu adam, hiç mi hiç göze batmadı. Dikkatli çekmeden yaşamasını bildi. Kalabalıktan uzak durdu. Kara gözlerinin sert bakışlarını çok kişi görmedi. Ziyaretçisi yok denemek kadar azdı. Günlerini kütüphane de geçirdiği söylenebilir. Sabahları 9'dan 12'ye, öğleden sonra da 1'den 6'ya kadar. Hem de görölmemiş bir düzenle. Casuslar, istihbarat işleriyle uğraşanlar, boyuna okuyanlara değil, durmadan konuşanlara önem ver-mekteydiler. Bilmiyorlardı ki, bu kendi halinde görünen adamlar, dünyayı devrime itecek kadar güçlü olabilirler. Bu yüzden, ayakkağı tamlırcısının evinde oturan ufak tefek adam hakkında bilgi edinmek ve bunu satmak gereğini duymadılar. Toplumcu çevreler bile önemli bir bilgi edinmiş değildi. Bildikleri şu kadardı ancak: Bu adam, Londra'ya sığınan, Rusların çıkardığı basit, radikal bir gazetenin yazarları arasındaydı. Ayrıca, Petersburg'da adı bile anılmayan sikk bir partinin yöneticisiydi. Tutukları yolun yanlış okuduğunu söyleyen ve sert konuşmak alışkanlığında olan bu adamla anlaşmak olanaksızdı. Bunu kendi tutumuyla bizzat kanıtlanmış durumdaydı. Şu halde, onunla ilgilenmeye değer miydi?

Arada bir, akşamları, daracık bir kahvede, birtakım işçilerle buluşuyor, görüşüyordu. Ancak, bu toplantılara, olsa olsa on beş-yirmi kişil katılmaktaydı. Onların da çoğu toy delikanlılar. Habire çay içen, dumadan çekişen bu insanlarla, aynı davranışı huy edinmiş olan öbür Rus sığıntıları arasında ne fark olabilir ki? Eskicinin evinde oturan tıknaz adama aldırış eden yoktu. Vladimir İlyiç Ulyanov adını taşıyan bu kişiyi ismen tanıyanlar bile öyle azdı ki, koca Zürih'te; tümünü toptasınız ancak otuz-kırk

(Arkası sayfa 148'de)

mokrat İşçi Partisi'nin adının değişmesi gerektiğini, bütün dünyadaki sosyal demokrasinin resmi temsilcilerinin burjuvazinin saflarına geçişinden ötürü, bu adın bırakılarak, yerine "Komünist Parti" adını alması gerektiğini savundu Lenin, son olarak, üç Komünist Enternasyonal'in kurulmasını ve Enternasyonal'in "Oportünizmden ve sosyal şövenizmden arınmış" olması gerektiğini dile getiriyordu Lenin'in Nisan Tezleri'yle birlikte, parti tarafından "Bütün iktidar Sovyetlere" parolası ileri sürüldü

Bu, iktidarın ortadan kalkması ve iktidarın bütünüyle İşçi ve Asker delegelerinden oluşan Sovyetlerin eline geçmesi ve yeni bir devlet aygıtının gerçekleştirilmesi anlamına geliyordu

Bolşevikler, devrimi ilerletme çabalarını sürdürürlerken, geçici hükümet hâlâ emperyalist savaşı zafere kadar sürdürme kararlılığı içinde bulunmaktaydı. Hükümet, müttefikleriyle birlikte savaşı sürdüreceğini de, bir bildiriyle duyuyordu.

Gösterilerin yoğun biçimde birbirini izlediği bir dönemde, Petrograd'da çocukların çalışmasının önlenmesini isteyen çocuk-işçilerin bir gösterisi.

P. V. Vasiliev'in Lenin'i Almanya'dan Rusya'ya kurşun mühürlü vagona giderken gösteren bir yapıtı.

KURŞUN MÜHÜRLÜ TREN/II

kişi eder. Elçilikler arasında gidip gelen lüks arabalardan biri rasgele onu ezip öldürmüş olsaydı, bütün dünyada Ulyanov ya da Lenin adını kimse öğrenmemiş olacaktı.

Gerçekleştirme

1917 Mart'ının 15'inde Zürih'teki kütüphaneye görevlisi şaşıp kaldı. Çünkü saat 9'a gelmiş, kitaplığın en devamlı okuyucusu hâlâ görünmemişti. Her gün, büyük bir düzenle oturduğu yer boştu işte... Saat 9.30 oldu, 10'u çaldı, nâfile. Adam ortalıkta yok. Tükenmez bir okuma tutkusuyla dolu olan bu adam, bir daha kütüphaneye ayak basmayacaktı.

Oysa adam, o sabah da, her gün olduğu gibi, kitap okumak üzere yola çıkmıştı ama, önüne bir Rus çıkmış, Rusya'da devrim olduğunu ona heyecanla bildirmişti.

İnanmalı mıydı buna? Lenin, kararsızlık içindeydi. Aldığı haberin dehşetli, onu sersemletmişti. Çok geçmeden kendisini toparladı. Kısa adımlarla, ama sert bir yürüyüşle göl kıyısına doğru ilerlemeye başladı. Gazete satıcısının ve matbaanın önünde bikip usanmadan beklemeye koyuldu. Saatler ve günler geçiyordu. Haber doğruymuş meğer. Hemen her gün yeni gelişmeler de olmakta. İnanılır gibi değil. Hükümet değişikliği ile ilgili söylentiler, çarın tahttan alışı, edilmesi, karma bir kabinenin işbaşına geçmesi, Duma meclisi, bağımsız ve özgür bir Rusya, siyasal hükümlüler için genel af haberleri; bütün bunlar, birbirini kovalayıp duruyordu.

Yıllardır hayalini kurduğu şeyler... Bu uğurda neler gelmemişti başına. Yirmi yıldan beri zindanlar, Sibirya fasılları, sürgünler... Beslediği düşünceler gerçekleşmekteydi işte. Adam düşünüyor: Savaşta telef olan milyonlarca kişi, boşuna can vermemiş meğer. Harcanan çabalar, sonuçsuz kalmadığına göre... Ölenler, yok yere telef olmamışlar. Yeni bir özgürlük ve adalet ülkesi doğuyor işte... Adam, belki ilk kez serinkanlılığını yitirmiş durumda. Kendinde değil sanki. Oysa o, kendine her zaman hakim olmasını bilmiştir. Her şeyi, kılı kırk yarcasına hesaplamak huuydu.

Sarhoş dönen yalnız o mu? Cenevre'de, Lozan'da ve Bern'de sığıntı olarak birtakım odalarda bannan yüzlerce Rus, aynı duygularla sevinç içinde; Rusya'ya dönebilecekler arttı. Sahte evrağa, takma adlara da gerek yok. Çarın yönettiği bir ülke değil artık Rusya. Dönüşte, ölüm tehlikesiyle burun buruna gelmek yok. O, eskidendi. Şimdi özgür bir yurttaş olarak, özgür bir yurda dönecekler. Hazırlıklar başladı bile. Tümü de birkaç süflü parçadan oluşan eşyasını toplamakla meşgul. Gazetelerde, Gorki'nin şu ünlü bildirisi: 'Memleketinize dönün! Mektupların, telgrafların ardı kesilmiyor. Yurdunuza, yurdunuza! Toplanarak, birleşerek. Uğrunda her şeylerini verdikleri, verecekleri bir yapıt var ortada, kendi ya-

şıtları olan devrim. İşe yeniden koyulmak gerekiyor. Yaşamlarını adayarak.

Ve hayal kırıklığı

Ancak, aradan birkaç gün geçtikten sonra, tümünü de şaşkına çeviren, dehşetli bir haber yayılıyor: Rusya'daki devrim, meğer sandıkları gibi bir devrim değilmiş. Halkın ayaklanmasıyla ilgili yok. Taşıdığı nitelik başka: Saray içinde, yalnızca çara karşı yapılmış bir darbe! Amaç, çarı etkisiz kılmak ve Almanya ile barış yapılmasını önlemek. Bu uğurda, İngiliz ve Fransız siyasetçileri tarafından düzenlenmiş bir plan. Bu, kendilerini adadıkları, uğrunda ölmeyi seve seve göze aldıkları devrim değil, tam tersine bir hareket: Kendi planlarını yürütmek isteyen savaş taraftarlarının, emperyalistlerin ve generalerin ortak dalaverası.

Lenin ve ötekiler, en sonunda anlıyorlar: Gerçek ve köklü bir devrim çok ortada. Yapılan hareket, Karl Marx devriminden yana olanların tasarladıkları cinsten değil. Hatta Milyukov ve öbür liberalerin, gerçek devrimcilerin yurda dönmelerini engellemekle görevlendirilmiş oldukunu öğreniyorlar. Buyruklara uymasını bilenler, bu arada Plehanov, Londra'dan törenle yolcu edilmekte ve bir savaş gemisine bindirilerek yurduna dönebilmektedir. Bunlar, savaşın uzamasını sağlamak konusunda yararlı olabilecek sosyalistlerdir. Derhal Petersburg'a gönderiliyorlar. Ama Troçki, İngiltere'nin Halifax kentinde alıkonuyor. Öbür radikaller de sınırlarda; ittifak devletlerinin giriş çıkışı kapılarında, Üçüncü Enternasyonal'e katılanların tomar tomar listeleri var. Lenin'in ümitleri zayıflamıştır. Petersburg'a telgraf üstüne telgraf çekiyor. Ama telgrafların yerine vardığı çok kuşku. Tümüünün de icabına bakılıyor. Zürih'te kimsenin haberi yok, Avrupa'da da olsa olsa birkaç kişi biliyor: Vladimir iliyiç diye anılan Lenin güçlü, enerjik, hedefe bağlı bir adamdır ve büyük bir tehlike kaynağıdır. Bunu, bir de Rusya biliyor.

Oldukları yerde çakılıp kalan bu topluluklar, uçsuz bucaksız bir ümitsizliğe kapılmıştır. Londra, Paris ve Viyana'da yıllardır kongreler yapıtlar, devrimin planlarını düzenlediler. Bütün ayrıntı görüşüldü, uzun boylu tartışıldı. Gazeteler yayımladılar. Böyle bir davranışın güçlüklerini, tehlikelerini ve sonuçlarını hem kurnalsal, hem de uygulama açısından ortaya koymaya çalıştılar. Hele bu adamın yaşamı, hep bunlarla geçti. Bir belirli düşünce üzerinde kafa patlattı. Tasarladığı şeyi kesin olarak biçimlendirmeye çalıştı. Şimdi de İsviçre'den çıkmasına izin vermiyorlar. Bu yüzden onun çok değer ve önem verdiği devrim, bu kutsal düşünce, birtakım kimseler tarafından perişan bir hale getirilebilecek; yabancıların yararına kullanılacak ve amaç kaybolacak. Lenin'in içinde bulunduğu şu durumda, Hindenburg'un -bir

(Arkası sayfa 152'de)

Duma'nın bir oturumu; yandaki tablodaya 1916'ya ait bir toplantı görülüyor.

Devrimci eylemlerin gelişmesi, Lenin'in sürgünde bulunduğu İsviçre'den dönüşüyle köklü bir değişime uğradı. Resimde Lenin, Petrograd Sovyeti'ne "Nisan Tezlerini" sunarken görülüyor.

Askerler estemlere, giderek daha büyük ölçüde katılmaya başlamışlardı. Resimde Duma kitaplığında gazeteleri okuyan askerler görülüyor.

Dışişleri Bakanı Hilyukov'un bildirisi, kitlelerde büyük tepkilere yol açtı. Eski Rus takvimine göre 18 Nisan'da (1 Mayıs) sayısı 100 000'i bulan bir işçi ve asker kitlesi büyük bir gösteri yürüyüşü yaptı. Yürüyüşçülerin taşıdıkları pankartlarda şu sözler göze çarpıyordu: "Bütün iktidar Sovyetler'e"; "Kahrol-

sun savaş." Yürüyüşe katılanlar geçici hükümetin bulunduğu kent merkezine yöneldiler. Bazı semtlerde yer yer çatışmalar oldu. Geçici hükümet yanlılarıysa bu gösterilere bir karşı gösteri düzenlediler. Bu gösterinin parolası, "Hükümete Güven!"di.

Gösteriler yapılırken, Petrograd

Parti Komitesi üyelerinden bir grup, geçici hükümetin devrilmesi için girişimlerde bulunulmasını önerdi. Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'ysa bu öneriyi zamansız buluyor ve bunun, partinin Sovyetler'de bir çoğunluk kazanmak için gösterdiği çabaları zedeleyebileceğini düşünüyordu.

Balıklı Bolşevik denizcilerin Sivastopol'da düzenledikleri bir açık hava toplantısı.

Nisan olayları olarak adlandırılan bu olaylar kitleleri inandırma, bilinçlendirme açısından önemliydi. Kararsızların işçi sınıfı saflarına geçişi bu olaylar sırasında hızlanmıştır. Söz konusu dönem, geçici hükümetin bunalımını da açığa çıkardı. Bunalım sonucu durumunun tehlikeye girdiğini gören burjuvazi, Menşevikler ve sosyalist devrimcilerle 5 Mayıs 1917'de bir koalisyon hükümeti kurdu. Bolşeviklere göre böyle bir koalisyon büyük burjuvazi ile küçük burjuvazi arasında kurulmuş bloku daha da güçlendirmişti. 1905'te Sosyal Demokrat Parti temsilcilerinin devrimci bir geçici hükümette yer almayacaklarını savunan Menşevikler, şimdi karşı-devrimci bir hükümete katılmış oluyorlardı.

24 Nisan 1917'de Bolşevik Partisi yedinci konferansı toplandı. Konferansa, partinin örgütlü 80 000 üyesini temsil eden 150 delegede katıldı.

Lenin, Nisan Tezleri'ni geliştirmişti. Konferansta sosyalist devrime nasıl geçileceği konusu tartışıldı.

A. J. Kostyuçenko'nun bir tablosu: "Lenin, Gorki'nin Evinde".

Moskova'da düzenlenen bir gösteri.

KURŞUN MÜHÜRLÜ TREN/III

önceki savaş başında- yazgısı birbirine benzer. Hem de garip bir biçimde. Sen kırk yıl, Rusya seferleriyle ilgili manevralar yap, deneyimler edin; sonra, harekete geçilince, sırtında sivil elbise, evinde otur, bu görevi üzerlerine alan generallerin hata ve sevaplarını, küçücük bayraklarla, haritalardan izlemek zorunda kal. Her zaman katı bir gerçekçi ve sapsağlam bir görüş sahibi olan Lenin, ümitsiz günler yaşamaktadır. Bazen kendini delice düşüncelere kapıldığı oluyor. Almanya ve Avusturya üzerinden geçip gitmek üzere acaba bir uçak kirallıyamaz mı? Bunu tasarlıyor. Ancak, kendisine kim yardım eli uzatır? Biri uzatmıştı ama, sonradan casus çıktı, o da. Kaçıp gitmek için, göze alamayacağı şey yoktu artık. Oturuyor, bir mektup yazıyor; İsveç'teki tanıdıklarından, kendisine bir İsveç pasaportu sağlanmasını istemektedir. Sorulardan kurtulmak için de 'dilsiz taklidi' yapmayı kafasına koymuştur. Ama gece kurduğu şeyler, sabahleyin gün ışığında, uygulanma olanağından yoksun planlar haline geliyor. Bununla birlikte, bildiği yalın bir gerçek var: Olumlu bir devrimin başarılmaması için Rusya'ya dönmesi gerek. Siyasal dolaplarda iş yok. Üstelik derhal dönmesi gerekiyor Rusya'ya. Ne pahasına olursa olsun.

Almanya geçit vermez mi?

İsviçre, bildiği gibi İtalya, Fransa, Almanya ve Avusturya ile çevrilidir. Devrimci Lenin'in, ittifak devletleri topraklarından geçmesi yasaklanmıştır. Rus uyruklu olduğu, yani düşman sayıldığı için, ne Almanya'dan, ne de Avusturya'dan geçmesine izin verilir. Ama ortada, dehşetli bir gerçek var: Lenin, Milyukov, Avusturya'sından ya da Poincaré Fransa'sından değil ama, kayzer Wilhelm Almanya'sından pekâla anlayış bekleyebilir. Amerika'nın savaşta katılması, gün meselesi. Onun için, Almanya, Rusya ile barış yapmak isteyecektir. Bir Rus devrimcisi, gerek İngiliz, gerek Fransız elçileri için güçlük kaynağıdır. Almanya bakımından ise, durum tersine.

Yalnız, Lenin'i düşündüren bir şey var: Sorumluluk. Yazılarında, kayzer Almanya'sına sürekli olarak sayıp sövmüştür. Şimdi onunla ilişki kurmaya çalışmak nasıl karşlanır? Belirli ahlak kuralları var. Savaş sırasında, karşı ükkeye ulaşmak için, düşman genelkurmayından izin isteyerek hasım topraklardan geçmek... Bu, en büyük ihanet sayılır. Lenin, bu kanaldan gidecek olursa, hem partisini güç duruma düşürecek, hem de kendisi lekeleneyecek. Kendisinden kuşulanacaklar. Onu, Alman ajanı sanacaklar. Almanlar tarafından Rusya'ya gönderildiği sanılacak. Tönmet altında kalacak. Hele barış gerçekleşecek olursa, Rusya'nın zafere ulaştıktan sonra kavuşacağı barışı engellemekle suçlanacak. Tarihe böyle geçecek bu, Lenin, hepsini biliyor. Başka çare bulamadığı takdirde bu kanaldan harekete geçmek zorun-

da kalacağını söylediği zaman, ılımlı devrimcilerin yanı sıra, kendisiyle aynı düşüncede olanların çoğu da ürpermiştir. Lenin'i uyarmaya çalışarak, İsviçreli sosyal demokratların tutumundan söz açmışlardır. Tutsak değişimi sırasında, Rus asıllı devrimciler geri gönderilmesini sağlamak üzere resmen girişimde bulunmuşlar. Ama Lenin, bu yolun çok uzun süreceğini ezbere bilmektedir. Ayrıca, Rus hükümeti, Lenin'in yurda dönüşünü engellemek için, nedenler yaratacak, elinden geleni yapacaktır kuşkusuz. Şu halde, geçip giden günlerin ve saatlerin önemi büyük. Ötekiler, Lenin kadar kuşkucu değil. Cesaretleri de daha az. Lenin'in gözü, hedeften başka bir şey görmüyor. Çevresindekiler, ihanet sayılacak bir harekette bulunulmasından düpedüz ürküyorlar. Lenin, artık her şeyi göze almıştır. Kendi sorumluluğu altında, kendi adına Alman hükümetiyle bağlantı kuruyor.

Anlaşma

Atılan adım tehlikelidir. Çıkarılacak dedikoduları hesaba katan Lenin, ilişkilerde gizlilikten elden geldiğince kaçınıyor. İsviçre Esnaf Derneği sekreteri Fritz Platten, Lenin hesabına Alman Elçiliği'ne giderek koşulları sıralıyor. Bu ufak tefek, ne olduğu belirsiz milliyetçinin ileri sürdüğü koşullar, rica niteliğinde olmaktan uzaktır. Gelecekteki otoritesini önceden sezinlemiş gibi. Koşullar şöyledir: Vagonların hükümanlık hakkı zedelenmeyecek. Yol boyunca, pasaport kontrolü filan yok. Normal tarife uygun olarak, ücretlerini kendileri ödeyecekler. Emirle ya da kişisel istekle vagonlardan dışarı çıkmayacak. Ancak bu koşullar kabul edildiği takdirde, yolcular, Alman hükümetinin yardımını reddetmeyeceklerdir. Bakan Rombert, aldığı teklifi Rudendorff'a yansıtır. General daha sonra, anılarında, bu konuya hiç değinmemeyi uygun görecektir, verdiği kararların belki en önemlisi hakkında tarihi aydınlatmayacaktır. Alman elçisi, ayrıntıda bazı değişiklikler yapılmasından yanadır. Çünkü, Lenin'in düzenlediği protokol, hiç de acemice değildir. Aynı trende, Ruslarla birlikte bazı Avusturyalıların da -sözgelimi Radek- denetimsiz yolculuk edebilmesi sağlanmaktadır. Ne var ki, aceleci olan yalnızca Lenin değildir. Alman hükümetinin de kaybedecek zamanı yok. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri, 5 Nisan günü Almanya'ya karşı savaş ilan etmiş bulunmaktadır.

Fritz Platten, 6 Nisan'da sonucu öğreniyor: 'Bu iş, önerilen biçime uygun olarak karara bağlanmıştır.'

9 Nisan 1917 günü, saat tam 3'te, Zaehring Hof Lokantasi'nda karnı doyurduktan sonra yola çıkan pejmürde giyimli küçük bir topluluk, Zürih İstasyonuna yönelmiştir. Kadınla, çocuklar dahil, hepsi 32 kişi. Bu topluluktan

(Arkası sayfa 154'te)

Köylülere toprak dağıtımının başlamasından sonra, Nisan 1917'de Orlov bölgesinde, büyük toprak sahiplerine ait toprakların dağıtılması için toplanan köylü grubu.

Devrinde ölenlerin cenaze töreninden bir görünüş.

KURŞUN MÜHÜRLÜ TREN/IV

yalnızca üç erkeğin adı. Heride unutulmayacaklı: Lenin, Zinovyev ve Radek.

Yemeklerini, hep birlikte, teklifsizce yediler. Sonra, bir tutanak düzenleyip imzaladılar. Bu belgede, "Petit Parisien" adlı gazetede yayımlanmış bir haber metninin tümünün de bildiği kayıtlıydı. Bu haberde belirtildiğine göre, yeni kurulan geçici Rus hükümeti, Almanya'dan gelenleri vatan hâlini sayacaktı. İmzaladıkları belgede, bu yolculukta doğacak her türlü sorumluluğun vecdelerine ait olacağı da ayrıca yazılıydı. İmzalar eğri büküyü ve çoğu kitap harfleriyle atılmıştı. Yolculuk, sessizlik içinde geçiyordu. Ama tümü kararlıydı.

İstasyona varış ve kalkışta hiç de ilgi çekemediler. Ortalıkta ne gazeciler vardı, ne de foto muhabirleri. Tahta sandıklar ve sepetler arasında sessiz sedasız oturan bu insanlardan, sözgelimi bir Ulyanov'u, İsviçre'de nereden tanıdınlar? Basık bir şapka, perişan elbiseler, dağcılara özgü kaba ayakkabılar. Görünümle-ri gerçekten garip. Yugoslav, Rutenyalı ve Romanyalı Fransız sahillere gidiyor, kimi de denizlerin ötesindeki uzak ülkelere. Tipki bek-rişler gibi, tahta sandıklar üzerinde oturuyor- lar. İsviçre İşçi Partisi, bu yolculuğa taraftar olmamıştı. Gruba temsilci göndermedi. Onla- ra yaklaşan yalnızca birkaç kişi oldu. Bunlar da yurda selam yollamak ya da bir parça yie-cek vermek üzere gelmişlerdi. Sigıntı Ruslar. Trenin kalkacağı sırada, Lenin'i bu 'delilik' ten vazgeçirmek isteyenler olmadı değil. Ama hiçbir sonuç elde edemediler. Biraz sonra, saat tam 3.10'da, tekerlekler dönmeye başlamış- tı. Alman sınır istasyonuna Gottmadingen. Evet, saat 3.10'da tren yolu çıktı. Dünyanın gidişini değiştirecek bir saatlı bu.

Kurşun mühürlü tren

Dünya savaşı boyunca, milyonlarca kahre- dicit mermi patlatıldı. Bilimadamları, daha et- kililerini, daha dehşetlerini arayıp bulmakta kusur etmediler. Ama çağdas tarihin kaydede- ceği mermilerin en beteri, şu trendeki bir avuç devrimciydi. İsviçre'den çıkıp Almanya'yı boy- dan boya aşkıktan sonra Petersburg'da patli- yacaktı bu mermi. Ve, bir çağın kurulu düze- ninin havaya uçuracaktı.

Tehlikeli mermi, şu anda Gottmadingen ista- syonunun rayları üzerinde duruyor. İki va- gon: Birli ikinci mevkî, kadınlar ve çocuklarla dolu. Öbürü ise üçüncü mevkî, içinde yalnız erkekler. Yerde beyaz tebeşirle çekilmiş çiz- giler. Hiçbir şey belli değil. Sanki canlı cen- zeler naklediliyor. Bir kompartımanda, onlara refakat edecek olan iki Alman subayı. Beri ta- rafı, Rusların egemenlik bölgesi sanki. Ortalık zifiri karanlık artık. Tren, yoluna devam ediyor. Hiçbir olay yok. Ancak Frankfurt'ta, Alman as- kerleri, trene ansızın saldırıyorlar. Kim bilir ne- reden, Rus devrimcilerinin bu katarıda olduğü- nü öğrenmişler. Bu olaydan sonra, bir başka

girişim: Sosyal demokratlar, kendileriyle an- laşma yapmak istiyorlar ve ret cevabı alıyor- lar. Lenin, Alman topraklarında herhangi bir Alman'la konuşmanın, kuşklarının en büyüğü- nü üzerine çekmek olacağını biliyor. Tren İs- veç'ten geçerken, bayağı törenle uğurlanıyor- lar. Yolcular, açıktan perişan durumdadır. İs- veç topraklarındaki mola sırasında kurulan soğ- raya aç kurtlar gibi saldırıyorlar. İşte burada Lenin, dağ potinlerini çıkarıyor ayagından. Bir çift yeni pabuç ve birkaç takım hazır elbise sa- tın alıyor. Derken, Rus sınırına dayanıyorlar.

Patlayan mermi

Rus topraklarına ayak basar basmaz, Lenin' in ilk işi gazetelere sarılmak oluyor. On dört yıllık gurbet yaşamından dönüs. Bu süre içi- de Rus topraklarına hasret kalmış, Rus bayrağı- nı ve askerlerini hiç görmemişti. Ama kaskatı bir irade sahibi olan bu ülküdü adam, çevre- sindekilere uyup ağlamıyor. Kadınlar askerle- ri kucaklıyorlar. Askerler şaşkın, Lenin hiç oralı değil. Varsa yoksa gazeteler. Önce Pravda'ya saldırıyor. Kendi gazetesi bu. Uluslararası gö- rüş, gene eskisi gibi bağlı mı acaba? Biraz sonra buruşturup atıyor gazeteyi. Hayır, onun istediği bu değil. Katıksız bir devrimci zihni- yeti yerleşmemiş hâlâ. Lenin, tam zamanında gelmişim, diye düşünüyor. Yönelimi ele almalı. Ya ölüm, ya zafer, hayır. Kendi düşüncelerini yayması, açılması gerekiyor. Bu düşünceler- in özü yaşamaktır. Ya başarıya ulaşmazsa? Huzursuzluğun ve korkuya kapılmanın anlamı yok. Milyukov, kendisini elbet yakalatıp deli- ğe tıkmak isteyecek. Hem de Petrograd'day- ken kentin adı henüz Petrograd'dır ama, ya- kında değişecektir. Kendisini karşılamaya ge- len birkaç yakını ile trende, bir arada şimdî. Te- pelilerinde cızır bir ışık. Üçüncü mevkî vagonun alacakaranlığında, Kamenev ve Stalin'le kar- şı karşıya oturuyorlar. Her ikisinin de yüzün- de haffiten, oldukça garip bir gülümseme. So- ruları, yanıtsız kalıyor. Karşılık vermekten ka- çınıyorlar sanki.

Ama çok geçmeden, beklediği yanıt gerçe- ğin ta kendisinden olacaktır. Tren, bu sırada Fin İstasyonuna girmiştir. Binlerce işçi kosko- ca aları tıklım tıklım doldurmuş. Silahlı şeref birlikleri, sürgünden dönen adamları sabırsızlık- la bekliyor. Bir ağızdan Enternasyonal'i söy- lüyorlar. Daha birkaç gün önce bir eskicinin evinde oturan adam, Vladimır İlyiç Ulyanov, trenin inince, eller üstünde buluyor kendini ve soluğu bir zirhlî arabada alıyor. Kaleden ve evlerden yansıyan projektör ışıkları altında, Le- nin, halka ilk söylevini vermektedir. Heyecan öyle taşkın ki, yer yerinden oynuyor sanki. Böylece "Dünyayı sarsan on gün" başlamış olu- yor.

Mermi böyle patladı. Hem bir ülkenin, hem de dünyanın. altı üstüne geldi."

Stefan Zweig
Sternstunden der Menschheit'den

18 Nisan (1 Mayıs)
1917'de Moskova'da
Kızıl Meydan'da bir
geçit töreni.

Bu yönde kararlar alındı. Ge- çici hükümet ile Sovyetler arasın- daki koalisyon iktidarı son veni- mesi zorunluluğu üzerinde görüş birliğine vardı.

Konferansta, geçici hükümetin, burjuvazile toprak ağalarının hü- kümeti olduğunu ve kitleleri oyalay- an, yanıtlan Menşevikler ile so- yalist devrimcilerin, karşı-devrimci ve emperyalist eğilim taşıdığını kit- lere anlatmanın, partinin en önemli görevlerinden biri olduğu saptandı. Bu konferansta Lenin'e karşı çıkanlar oldu. Bunlardan Ka- menev ve Rikov, Rusya'nın daha sosyalist bir devrime hazır olmadı- ğını, Rusya'da ancak bir burjuva cumhuriyetinin var olabileceğini sa- vuntaktaydılar.

Nisan Konferansı'nda, toprak sorunu konusunda, toprak mülki- yetine el konması ve toprakların kamulaştırılması konusunda bir çağrıda bulunulması da kararlaştırıldı. Bolşevik Partisi'nin köylüle- re, toprak ağalarına karşı mücade- lelerinde yardım edebilecek tek parti olduğu belirtildi.

Konferanstan sonra parti, kitle- leri kazanmak, Menşevikler ile sosyalist devrimcilerin uzlaşması siyasalini açığa çıkarmak ve Sov- yetlerde çoğunluğu sağlamak için yoğun çabalara girişti. Bu etkinlik- ler sonucunda özellikle yerel Sov- yetlerde yapılan yeni seçimlerde

Menşeviklerin ve sosyalist devrim- cilerin yerine Bolşevikler seçildi

Lenin için Tutuklama Emri

Bu sırada, geçici hükümet sava- şı sürdürmekte kararlıydı; devrime

son vermek, bütün iktidarı ele ge- çirmek ve Sovyetleri saf dışı bırak- mak için birliklerini Galicya üstü- ne saldırdı. Saldırı başansızlığa uğ- rayınca da suçlu, Bolşeviklere yük-lemek istedi.

Cephedeki saldırı ve yenilgi, iş- çi ve askerlerin öfkesini iyice artır- mıştı. 3 Temmuz'da Petrograd'ın

Kaynakların
yoğunlaştığı
Petrograd kentinde
bazı sivililerin üstünü
arayan polisler.

*Ülkede yer yer
savunma grupları
oluşturulmuştu.
Resimde bir bölük
devrimci köylü
görülüyor.*

*Kızıl Muhafız
örgütüne gönüllü
toplamak amacıyla
bir fabrikada
yapılan toplantı.*

Şubat 1917'den sonra Çarlık Rusyası'nda "Kulübelere barış, saraylara savaş" sloganı egemendi. Resimde Chagall'ın aynı adı taşıyan çalışması.

ayrı ayrı mahallelerinde başlayan gösteriler birleşti. Bolşevik Partisi ise, o günkü koşullarda, ayaklanmayı gereksiz bulmaktaydı. Zamanlı bir ayaklanma, devrim öncülerinin ezilmesine yol açabilirdi; ama göstericiler sabırsızlanıyordu. Bunun üzerine Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, barışçı ve örgütü bir nitelik kazandırmak için gös-

terilere katılmaya karar verdi. Gösteriler, barışçı bir hava içinde geçtiği halde ordu birlikleri cepheden çağrılarak işçilerin üstüne saldırdı; Petrograd sokakları kana bulaşmıştı. Menşeviklerle sosyalist devrimciler de, gösterilerin bastırılması konusunda geçici hükümetle anlaşmaya varmışlardı. Ayaklanmaların sorumluluğu Bolşevik Partisi'

ne yüklenmekteydi. *Pravda* gazetesi kapatıldı, bürosu tahrip edildi. Bir işçi *Pravda* bülteni sattığı için askeri okul öğrencileri tarafından sokakta öldürüldü. Lenin'in de tutuklanması konusunda emir verildi. Petrograd komutanı General Polovtsev, Lenin'i bulmakla görevlendirilen askeri birliğin komutanına, Lenin'i bulur bulmaz kurşuna

Rus devrimi artık
silahlı aşamaya
girmişti.
Yanda, D.S.
Moor'un resimlediği
bir manifesto
görülüyor.

dizmelerini bildiriyordu.

5 Temmuz'da başbakanlığa getirilmiş olan Kerenski, Şubat Devriminden sonra kaldırılmış olan ölüm cezasını yeniden yürürlüğe koydu.

Bu arada 'sosyalist devrimciler ile Menşevikler, burjuvaziyle ittifaklarını açık bir biçimde ortaya koy-

dular. Temmuz günlerinden sonra "ikili iktidar" durumu da son bulmuş ve iktidar bütünüyle burjuvazinin eline geçmiştil. Sovyetler bir iktidar ortağı durumundan çıkartılmış, hükümetin uzantısı durumuna gelmişlerdi.

Kanlı Temmuz günlerinden sonra Bolşevikler, son siyasi durumu

görüşmek ve yeni bir taktik saplamak için gizlice Altıncı Kongre'yi düzenlediler. Lenin bu toplantıya katılmadı; bir gecikonduda saklanmıştı ve kendisini görmeye gelen Merkez Komitesi üyelerinin aracılığıyla kongre çalışmalarını uzaktan yönetmekteydi.

Kongreye oy hakkına sahip 157

delege, söz hakkına sahip, oy hakkı olmayan 128 delege katılmıştı. O sırada partinin üye sayısı 240 000 kadardı.

Kongrede Lenin'in tezleri üstüne hazırlanan iki rapor, Stalin tarafından okundu. Bu raporda devrimin Sosyalist Devrim niteliğine büründüğü açıklanıyordu. Rapor da ayrıca "Bütün iktidar Sovyetlere" sloganından vazgeçilmesi önerilmekteydi. Bu, yeni bir devlet biçimi olan Sovyetler Cumhuriyeti'nden vazgeçileceği anlamına gelmiyordu. Ama Menşevikler ile sosyalist devrimcilerin egemenliğinde bulunan Sovyetlerin, bugünkü durumuyla, halk iktidarının organları olamayacağı da açıkla ortaya konuyordu.

Kongre'de bazı kişiler Sosyalist Devrim yoluna girilmesini benimsemediler.

Savaşı zafere kadar inatla sürdürmek isteyen hükümetin davranışı karşısında ordu düşman birlikleriyle kardeşlik bağları kurdu. Resimde Rus ve Avusturyalı askerler Haziran 1917'de cephede bir arada görülüyor.

Devrim çalkantısı büyük merkezlerde, özellikle de Petrograd'da ve kırsal kesimlerde sürerken cephedeki birlikleri de sarmıştı. Resimde Almanların Rus askerlerine tarafsız bir buluşma yerinde, tutsak arkadaşlarına verilecek postayı teslim etmeleri görülüyor.

Şubat Devrimi'nin başlangıcında yeni hükümete bağlılık andı içen ordu.

Alman askerleriyle
kumanyalarını
bölüşen Rus
askerleri.

Cephede silah
arkadaşlarına
seslenen bir Rus
askeri.

Troçki yanlıları, ancak batıda bir proleter devrimi olursa, Rusya'nın sosyalist devrime yönlendirilebileceğini savunuyorlardı. Stalin, Troçki'ci bu görüşe şu sözlerle karşı çıktı: "Rusya'nın sosyalizm yolunu açan ülke olması mümkündür. Yalnız Avrupa'nın bize yol gösterebileceğini savunan eski düşüncelerden vazgeçmeliyiz. Bir dogmatik Marx'çılık vardır, bir de yaratıcı Marx'çılık. Ben ikincisinden yanayım."

Troçki yanlısı olan Buharin, köylülerin emperyalist savaşı desteklediğini; köylülüğün işçi sınıfını değil, burjuvaziyi izlediğini savundu. Stalin bu görüşe de karşı çıktı.

Kongre, sendika ve gençlik sorunları üzerinde durdu. Menşeviklerin görüşlerinin tersine, sendikalar ve gençlik örgütleri, partiye bağlandı. Kongre'de Lenin'in duruşmaya gidip gitmemesi konusu da tartışıldı. Bolşevikler Lenin'e duruşmaya çıkmamasını, çünkü bunun önceden düzenlenmiş bir "linç"le sonuçlanacağını kesin olduğunu söylüyorlardı.

VI. Kongre'de alınan kararlar, Lenin'in tezlerinin onaylanması doğrultusunda oldu.

Parti örgütlerinin demokratik merkezîyetçilik ilkesine göre kurulmasını öngören bir parti tüzüğü kabul edildi. Bu tüzüğe göre partinin bütün örgüt basamaklarındaki yönetici kurullar, seçimle işbaşına gelecek; parti kurulları, kendi parti örgütleriyle ilgili disiplini sağlayacak ve bu kurulların kararları, parti üyelerini bağlayacaktı.

Troçki'nin temsil ettiği "orta yolcu" grup partiyi kabul edildi. Bu dönemde Troçki ve yandaşları Menşeviklerle ilişkilerini kesmişler, Bolşeviklerin tutumlarını benimsemişlerdi.

Temmuz günlerinden sonra, burjuvazi, devrimi bastırmak için çeşitli yollara başvurdu. Bir yandan cephede harp divanları kuruyor, toptan ölüm cezaları uyguluyor, öte yandan da devrimci eylemi bastırma amacıyla iktisadi bunalım yaratma yoluna başvuruluyordu. Fabrikalarda üretim durdurulmuş, binlerce işçi sokağa atıl-

mıştı. Fiyatlar hızla yükseliyordu. Burjuvazi, ayrıca eylemleri şiddet yoluyla bastırmak için bir askeri diktatör rejimi kurma hazırlığına da girişmişti. Bu hazırlıkların başına general Kornilov getirilmişti. Kornilov, Sovyetlerin kaldırılmasını istiyor, Rus emperyalizminin müttefikleri olan İngiliz ve Fransız temsilcileri de, bu konuda, Kornilov'u sıkıştırıyordu. Sosyalist devrimci başbakan Kerenski başkanlığındaki geçici hükümet, Bolşevik Partisi'ne yönelttiği baskıyı yoğunlaştırmaktaydı. Kerenski, başlangıçta Kornilov'la anlaşmıştı; ama kitlelerin ayaklanma olasılığı karşısında Kerenski, bu anlaşmayı bir süre sonra bozdu.

Bunun üzerine Menşevikler ile sosyalist devrimciler halkı, Kornilov'a karşı geçici hükümeti savunmaya çağırıyordu. Bolşevikler ise Lenin'in önerdiği taktiği izleyerek, geçici hükümeti Kornilov'un suç ortağı saymaktaydı.

General Kornilov, 25 Ağustos'ta Petrograd üzerine yürüdü. Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, işçileri ve askerleri Kornilov birliklerine karşı silahlı direnişe çağırdı. Nitekim bu darbe girişimi, askeri birlikler Petrograd'a girmeden bastırılıyor ve Kornilov'la suç ortakları tutuklanıyordu.

Kornilov girişiminin bastırılması üzerine, geçici hükümetin başında bulunan Kerenski Menşeviklerle, sosyalist devrimciler de Bolşeviklerle uzlaşmayı denediler. Bolşevikler böyle bir uzlaşmaya yanaşmadılar. Komplonun Bolşevikler tarafından bastırılmış olması, Bolşeviklerin gücünü kanıtlamış oluyordu. Bu başandan sonra parti, iktidardaymış gibi davrandı. Bolşeviklerin Sovyetler'deki etkisi her zamankinden daha fazlaydı. Sovyet seçimlerini her yerde Bolşevikler kazanıyordu. Petrograd'daki, Moskova'daki Sovyetler de Bolşeviklerin yönetimine geçmekteydi.

Bir kamyonunda ellerinde kırmızı bayrak taşıyan kaçak Rus askerleri, yolun kenarındaysa düzeni sağlamaya çalışan subaylar.

Barış isteği sivillerle
askerleri
birleştiriyor,
çarpışmalara son
verilmesini isteyen
köylü mitingleri
cephedeki askerler
tarafından da
destekleniyordu.
Resimde Mayıs
1917'de Helsinki'de
düzenlenen açık
hava toplantısına
katılanlar görülüyor.

Menşevikler Bölünüyor

Bolşeviklerin kitleler üstündeki etkisinin artmasıyla, sosyalist devrimcilerin ve Menşeviklerin içinde çözümler başladı. Sosyalist devrimci partide "sol" diye adlandırılan bir kanat kuruldu. Bu grup, burjuvaziyle uzlaşma siyasetine karşı çıktı. Menşevikler arasında bu na benzer bölünmeler oldu: Menşevik siyaseti eleştirerek Bolşeviklere yakın bir "sol" grup (Enternasyonalistler) ortaya çıktı.

Devrim süreci içinde önemli bir yerleri olmayan anarşistlerle küçük gruplara ayrılmışlar, adı suçlara, hırsızlığa, kışkırtıcılığa yönelmişlerdi. Kimi anarşistler de "mülksüzleştirme" amacıyla köylere, kasabalara baskınlar, işgaller, soygunlar düzenlemekteydi. Anarşistler arasında karşı-devrim saflarına geçenler de oldu. Bunlar her türlü otoriteye, dolayısıyla da işçi köylü iktidarının otoritesine karşıydılar.

1 Temmuz'da
Galiçya cephesine
düzenlediği saldırı
başarısızlıkla
sonuçlanan Kerenski
bir denetleme
sırasında,

1 (14) Mayıs 1917'de Petrograd'da düzenlenen ve çarpışmalara son verilmesini isteyen bir mitingden görünüş.

Ayakanmacılara ilk "sovyet"i kurmalarında yardımcı olan, Duma üyesi Kerenski (solda).

Ordunun bir kesimi hükümeti destekleyerek savaşın sürdürülmesini istiyordu. Sağdaki resimde, "Zafere kadar, özgürlük için savaşın" gibi bir döviz taşıyan topçu okulu öğrencileri görülüyor.

5 (18) Temmuz'da Petrograd'da yapılan bir gösteri.

Silahlı bir baskın
sonucunda
ayaklanmacıların ele
geçirdiği Kışlık
Sarayı konu alan
V. Pakulin'in taşbasma
çalışması.

Durumlarının tehlikeye girdiğini
sözen Menşevikler ve sosyalist
devrimciler, devrimi bastırma ama-
cıyla 12 Eylül 1917'de Bütün Rus-
ya Demokratik Konferansı'nı dü-
zenlediler. Bu konferansın amacı,
geçici hükümetin desteklenmesiy-
di. Konferansa bazı Sovyetlerin ve
sendikaların temsilcileri, ticaret ve
sanayi çevreleriyle askeri birlikle-
rin temsilcileri de katıldı. Burada
"ön parlamento" olarak adlandırıl-
an Cumhuriyet Geçici Konsey'i
kuruldu. Uzlaşmacılar böyle bir ön
parlamento yardımıyla devrim ey-
lemine bastırmayı, devrim çizgisini
burjuva parlamentoculuğuna yö-
neltmeyi amaçlamaktaydılar

Bolşevik Partisi Merkez Komite-
si ön parlamentoyu tanımamaya ve
buna katılmamaya karar verdi.
Partiden ön parlamentoya katılma-
yı savunanlar da olmuştu. Lenin ve
Stalin buna şiddetle karşı çıkıyor,
ön parlamentonun, kitleleri parla-
mentocu umutlarla oyalayıp, dev-
rimin hızını durdurabileceğini dü-
şünüyordı. Merkez Komitesi on-
ların görüşünü paylaştı ve ön pa-
rlamentoya katılmama konusunda
kesin karar aldı. Bolşeviklere gö-
re, 25 Eylül'de Kerenski tarafından
kurulmuş olan ön parlamento kar-
şısındaki sorumlu koalisyon hükü-
metinin, gerçek bir hükümet olma-
sı söz konusu değildi

Çeşitli eylemler
arasında, hükümete
baş kaldıran
"Aurora"
kruvazörü de
Bolşevikleri
desteklemek üzere
ayaklanmaya
katılmıştı. Resimde
S. Bolm tarafından
gerçekleştirilmiş
"Aurora'nın Top
Atışları" adlı tablo
görülüyor.

Ekim Ayaklanması

Temmuz olaylarından sonra Lenin, devrimin gerçekleşmesi için gerekli koşulların hazır olduğunu, "bunalımın olgunlaştığını" söylemiş, geride bırakılan yolun bir değerlendirmesini yapmış, ayaklanma için ordu birliklerinin, donanmanın, Kızıl Muhafızların ne biçimde kullanılması gerektiğini Merkez Komitesi'ne ve Bolşevik örgütlerine açıklamıştı.

Merkez Komitesi'nin 3 Ekim'de aldığı bir karar üzerine Lenin, 7 Ekim'de gizlice Finlandiya'dan Petrograd'a döndü ve bir işçi mahallesinde saklanarak ayaklanmanın hazırlıklarını, planını tamamladı.

Merkez Komitesi'nin 10 Ekim'de yaptığı gizli bir toplantıda Lenin, işçi ve köylü iktidarının kurulması ve silahlı ayaklanmanın başlatılması için siyasal durumun çok elverişli olduğunu açıklıyordu.

Merkez Komitesi'nde bulunan Kamenev ve Zinoviev buna karşı çıkarak, işçi sınıfının sosyalist devrimi gerçekleştirecek kadar güçlü olmadığını savundular. Troçki ise

1917 Devrimi'nin örgütlenmesinde büyük rol oynayan Lenin.

Devrimin odak noktası olan başkent Petrograd'daki Kışlık Saray'ın, işgalinden bir gün sonraki durumu.

*Bolşevikleri
Moskova'daki
Kurucu Meclis'e
doğru ilerlerken
gösteren bir
fotoğraf.*

*Moskova'da,
ayaklanmada
ölenlerin gömülme
töreninden bir an.*

Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerinden sonra Dvinsk'te yapılan bir mitingden görünüş.

ayaklanmanın II. Sovyetler Kongresi'ne kadar ertelenmesini savunmaktaydı. Lenin'e göre bu, hem ayaklanmanın tarihini karşı-devrimcilere açıklamak, hem de geçici hükümete zaman kazandırmak bakımından sakıncalı olacaktır.

Merkez Komitesi'nin bu toplantısında "silahlı ayaklanmanın hemen hazırlanması" yolundaki karar onaylandı. Komite, ayaklanmayı örgütlemek üzere ülkenin birçok yerine temsilcilerini yolladı. Her yerde işçi "Kızıl Muhafız" birlikleri kurulmaktaydı. Kızıl Muhafız birliklerine katılan işçilerin sayısı 200 000'i bulmuştu.

Kerenski hükümeti, başkenti Petrograd'dan Moskova'ya taşınmayı düşünüyordu. Petrograd'lı Bolşeviklere göre, Kerenski Petrograd'ı Almanlara teslim etmeye hazırlanmaktaydı. Bolşevikler büyük çapta düzenledikleri gösteri ve protestolarıyla hükümeti Petrograd'da kalma zorunda bıraktılar.

16 Ekim'de, Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, Petrograd Komitesi, Askeri Örgüt, Petrograd Sov-

yeti, Petrograd Bölge Komitesi, işyeri ve fabrika komiteleri ile sendika temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Ayaklanmayı yönetmek üzere, başında Stalin'in bulunduğu bir parti merkezi seçildi. Bu merkez, Petrograd Sovyeti Askeri Komitesi'nin öncü çekirdeği ve pratikte bütün ayaklanmanın yönetimini elinde bulunduracaktı.

Bu toplantıda da Kamenev ve Zinoviev daha önceki toplantıda olduğu gibi ayaklanma kararına bir kez daha karşı çıktılar. İtirazları hesaba katılmayınca *Novaya Jizn* (Yeni Yaşam) adlı Menşevik gazetesine, Bolşeviklerin bir ayaklanmaya hazırlandıklarını, kendilerininse bu kararı "maceraçılık" olarak gördüklerini belirten bir demeç verdiler. Böylece ayaklanma kararını Kerenski hükümetine duyurmuş ve hükümetin bu ayaklanmayı bastırmak üzere eyleme geçmesine de yol açmış oluyordular. Bu arada Troçki de ayaklanma tarihini, Petrograd Sovyeti'nin bir toplantısında açıklamış, bu yüzden Parti Merkez Komitesi ayaklanma tarihi-

nı değiştirmek zorunda kalmıştı.

21 Ekim'de Petrograd garnizonu, Petrograd Sovyeti Askeri Komitesi'nin emrine girdi.

24 Ekim'de Kerenski, Bolşevik Parti'nin Merkez Komite organı olan *Rabochi Put* (İşçilerin Yolu) gazetesinin kapatılması, basımına zırlı araçların gönderilerek her yerin tahrip edilmesi için emir verdi. Basımını koruyan Kızıl Muhafızlarla askerler zırlı araçları püskürttüler. Ayaklanma başlıyordu.

24 Ekim günü Bolşevik Parti Merkez Komitesi, ayaklanmanın hareket planını saptamak üzere Smolnîy Enstitüsü binasında bir araya geldi. Cercinski, posta ve telgraf binasını işgal edecek; Bubnov, demiryolu istasyonlarının denetimini sağlayacak; Nogin, taşra ile bağlantı kurulmasından sorumlu olacak; Sverdlov ise, geçici hükümete karşı yürütülecek saldırıyı yönetecek ve böylece Baltık denizcileri ile Viborg'lu silahlı işçilerin birleşmesine olanak verecekti. Lenin, Smolnîy Enstitüsü'nden devrimci eylemi başarıya ulaştırmak için aralıksız olarak bildiriler, tali-

ДРАВСТВУЕТ КРАСНАЯ ЗХ МИЛИ

Bolşevik devrimin savunulmasını üstlenen Kızıl Ordu.

matlar, buyruklar göndermekteydi.

Başkent o sırada "Kornilov'cular"ın tehdidinde bulunuyordu. Saat sabahın 2'sine doğru, Smolnly Enstitüsü'ndeki Bolşevik yöneticiler tarafından atanmış komiserlere bağlı milisler ve asker müfrezeleri, küçük topluluklar halinde, garları, elektrik santralini, silah depolarını, basımevlerini ve antrepoların teker teker ele geçirerek başkent tam işgalini sağlamaktaydılar. Tutuklu Bolşevikler serbest bırakılmışlardı. Sabaha karşı, telefon santralının işgal edilmesi üzerine Kışlık Saray ile genelkurmay arasındaki haberleşme kesildi.

25 Ekim günü Kışlık Saray'a karşı gelişilen hücumu Aurora kruvazörü de katıldı (bu ünlü hücum, sonradan, ünlü sinema yönetmeni Aizenştayn'ın *Ekim* [Oktabr]

adlı filmine konu olmuştur). Hücumu yöneten Podvoyski, anılarında bu günü şöyle dile getirmiştir: "Gecenin karanlığında, silah seslerinin geldiği yönde Kızıl Muhafızlar, denizciler ve askerler duman ve barutun arasında birden belirverdiler. Düşe kalka karşı konulmaz ilerlemelerini sürdürdüler. Mitralyöz ve tüfek seslerini bastıran güçlü bir 'hurral' sesi yükseldi. Bu bir zafer ve coşku haykırmasıydı. Yanıkısı barikatın öte yanından geri geldi. Bir insan sell Kışlık Saray'ın basamaklarını kapladı. Saat sabahın 2'siydi."

Öte yandan Devrimci Askeri Komite, güçlü bir direnmeyle karşılaşıp sığınacağını umuyordu; bu yüzden de sarayın bulunduğu alana, 25 Ekim günü büyük çapta kuvvet yığmıştı. Petrograd Sovyeti, sarayın, il.

Sovyetler Kongresi'nin açılışından önce teslim alınmasını zorunlu görüyordu. Ama kuşatma uzadıkça uzamaktaydı. Saat 17.00'de, sarayın, Harbiye Bakanlığı'nın bulunduğu bölümü düşü. Saat 20.40'ta Sovyetler Kongresi açıldı. Toplantı boyunca top sesleri duyuldu

Birkaç bin Kızıl Muhafız, bunun yansına yakın Baltık denizcisi, garnizondan birkaç müfrezeye, yani toplu toplu 10 000 kişi, saat 21.00'den başlayarak başkentini işgaline giriştiler. Bunlara karşı koyan hükümet kuvvetlerinin sayısı ise 1 000'den bile azdı. Garnizon'daki askerlerin çoğunluğu tarafsızlığı yeğlemişti. Sıkı bir disiplin içinde davranan mahalli yöneticilerin önderliğindeki ilk işçi birlikleri, daha akşam saatlerinde posta merkezini, köprüleri, hükümete ait telgraf

A. Deineka'nın Kasım 1917'de ilk karşı-devrimci saldırıya karşı "Petrograd'ın Savunulması"nı konu alan yağlıboya tablosu.

Bolşeviklerin iktidara gelmelerinden sonra artık devrimin önderi haline gelen Lenin bir konuşma sırasında.

Bütün ülkede
gereken güvenlik
önlemlerini alan
Bolşevik iktidar
döneminde
Petrograd'da bir
kimlik kontrolü.

Kızıl Ordu
süvarilerini
hasımlarıyla karşı
karşıya çarpışırken
gösteren M. Samksc
tarafından yapılmış
bir tablo.

ajansını ele geçirmiş bulunuyordu. Öte yandan Kronstad denizcileri, başkente ulaşma emrini almışlardı.

Hükümet, 25 Ekim'i 26 Ekim'e bağlayan gece, Kışlık Saray'ın tesliminden sonra devrildi. 25 Ekim

sabahi, Kerenski, Amerikan bayrağı taşıyan bir diplomatik arabaya binmiş, takviye aramaya çıkmıştı. Kerenski hükümeti, Kışlık Saray'ı savunacak 1 500 kişiyi zorlukla bulabildi. Bu 1 500 kişinin arasında "Kadınlar Taburu" da vardı.

Devrim Gerçekleşiyor

II. Sovyet Kongresi'nde başla
Lenin olmak üzere Bolşevik

Günümüzde artık
müze olarak
kullanılmakta olan
Aurora kruvazörü
Kışlık Saray'a karşı
girişilen hücumu
katılmıştı.

Petrograd
çarşımalarında ölen
Bolşevikler için
yapılan bir cenaze
töreni.

*Kızıl Ordu'nun
1920'de Harkov'daki
bir geçit resmi.*

*Bolşevik iktidarın
sağlamlaştırılması
için çeşitli yollara
başvuruldu. Bunlar
arasında resimlerle
donatılmış
propaganda trenleri
de vardı.*

*Kızıl Ordu'nun
1923'te
"Beyazlar"ın elinde
kalmış son kenti olan
Vladivostok'a girişi.*

Karşı-devrimci güçlerin ağırlığıyla ezilen Beyaz Rus Ordusu askerlerini toparlanmaya ve kırmızı bayrak altında birleşmeye çağıran bir Sovyet afişi.

önderler alkışlanırken, Menşevik ve sosyalist devrimci milletvekilleri, "meşru olmayan bir darbe" olarak nitelendirdikleri devrimi onaylamaya yanaşmadılar. Menşevikler ve sosyalist devrimciler, oturumu terk

ettiler ve o gün (26 Ekim), kongrenin ikinci ve son oturumunda, bugünle Bolşeviklerden oluşan bir işçi-köylü hükümeti seçildi. Lenin hükümet başkanıydı; Troçki dışişleri, Stalin ise milliyetler sorunları

ile görevlendirilmişti.

26 Ekim sabahı, saat 2.30'da, bitişğinde bulunan Harbiye Bakanlığı'yla birlikte hükümetin son yığınağı olan Kışık Saray düştü. Sabah silahlı milisler kentte kol ge-

El Lisitzki'nin,
"kızıl koni"nin
"Beyazlar"ın içine
kadar sokulduğunu
gösteren bir afişi.

Bir Kızıl Ordu
süvarisi
(sağda).

Bir askere çağrı
afişi (solda).

zip, düzeni sağlamaya çalışıyor, polis görevlerini yükleniyorlardı. Bu arada hükümet üyeleri tutuklanıyor ve çarlık bakanlarının tutuklu bulunduğu Trubetskoy burcuna naklediliyorlardı.

Bu arada sarayı yağmalamaya girişen bir grubun eylemi, devrimciler tarafından bastırıldı ve saray kamu mülkü haline getirildi.

Kuşatmada ölenlerin sayısı elli dolayındaydı. Silahsızlandırılan katiller, yeni iktidara karşı yeniden silaha sarılmayacakları konusunda söz verince bırakıldılar. 26 Ekim sabaha karşı, devrimin ayaklanma aşaması sonuçlanmış bulunuyordu. Geçici hükümet çok kısa bir süre içinde devrilmiş, ayaklanma bitmiş, devrim gerçekleşmişti. Sabah saat 10.00'da, hükümetin bütün görevini geçici olarak yüklenen Devrimci Askeri Komite imzasıyla, sokaklara bildiriler asıldı.

II. Sovyetler Kongresi

25 Ekim gecesi 20.40'ta başlayan II. Sovyetler Kongresi'nin toplantısı 33 saat sürdü, 27 Ekim günü sabaha karşı 5'i çeyrek gece sona erdi. Bu süre içinde Bolşevik devriminin kuramsal temelleri atıldı. Bu toplantı şubat-taki Sovyet ve hazırandaki I. Kongre'den çok ayrı bir görünüm taşımaktaydı: Aydınların sayısı azdı, ama subayların sayısı aydınlardankinden de azdı. Çoğunluğu yoksul giyimli askerler, köylüler ve işçiler oluşturmuyordu. 650 milletvekilinin 340'ı Bolşevik'ti. 60 kadar sosyalist devrimcinin ve 80 kadar Menşevik milletvekilinin oluşturduğu anti-bolşevik kanat dağınık ve bir önderden yoksun durumdaydı.

Sovyet iktidarının ilk girişimi, bütün uluslara demokratik bir barış önermek oldu. Yeni iktidar, toprak ağalarına, çarlık sülalesine ve Kilise'ye ait olan bütün toprak ve mülklerin, köylü komitelerince teslimi işine de hemen girişti. Üretimde işçilerin denetimi sağlanacak, Kurucu Meclis'in saptanan tarihte toplanması gerçekleştirilecekti. Rusya sınırları içinde yaşayan bütün uluslara "kendi kaderlerini belirleme hakkı" tanınacaktı.

Kongre, bütün ülkede, iktidarın, devrimci disiplini sağlamakta yükümlü olan işçi, köylü ve asker sovyetlerine devredilmesine karar veriyordu.

Sovyetler Kongresi, "devrimci ordunun, emperyalist saldırılara

Kızıl Ordu'nun başına geçmiş olan Troçki.

karşı, devrimi sonuna kadar savunacağına inanmakta ve güvenmekte" olduğu yolundaki çağırının onaylanmasından sonra, sabah saat 06.00'da toplantıya ara verdi.

Kongre 26 Ekim günü saat 21.00'de son kez toplandı. Gündemde üç sorun vardı: Barış sorunu, toprak sorunu ve yeni hükümetin kuruluşu. Kongre'yi kulisten izlemiş olan Lenin kürsüye geldi ve kendisini alkışlayan kalabalığa barışa ilişkin kararnameyi okudu.

Bu kararname, hem aylardır terhis edilmeyi bekleyen Rus askerlerine, hem de yabancı halklara seslenmekteydi.

1920 yıllarında yapılmış olan ve bir Kızıl Ordu süvarisini gösteren Sovyet afişi.

*Lenin Kızıl Ordu'yu
teftiş ederken.*

*Milliyet sorunlarıyla
ilgilenmekle
görevlendirilen
Stalin.*

Kongre, ikinci iş olarak "toprak kararnamesi"ni onayladı. Bu kararnameye göre, büyük toprak sahiplerinin topraklarına tazminat ödenmeksizin el konulmaktaydı. Böylece bütün topraklar devlet mülkiyetine geçti.

Bu kararnamede tam bir açıklık ve belirginlik kazanmamış olan bir nokta vardı: Kamulaştırma, toprakların sonradan büyük kolektif işletmeler halinde yeniden derlenip düzenlenmesine yol açacak bir toplumsallaştırma anlamına mı geliyordu; yoksa bölüşme yoluyla köylülere toprak dağıtacak köy ce maati yararına mı topraklara el konuluyordu? Bu konuda Lenin susmayı yeğledi. Daha sonraları, köylülerle bu konuda anlaşmazlıklar çıkacaktı.

Devrimin başarıya ulaşmasından sonra, çeşitli bölgelerde, Sovyet iktidarını devirmek için bazı girişimler oldu. Ayaklanma sırasında Petrograd'dan kuzey cephesine kaçan Kerenski, bazı Kazak birliklerini toplayarak 10 Kasım 1917'de Petrograd üzerine yürüdü. Lenin bu Sovyet karşıtı isyanın bastırılmasını yönetti. Birliklerinin bozgunundan sonra Kerenski, kadın kılığında kaçarak ortadan kayboldu.

Rusya'daki dinsel
işkenceleri (Kızıl
Ordu askerlerinin
bir kiliseyi tahrip
etmeleri) ve açlığı
gösteren iki gravür.

Bolşevik Devrimi
"Beyaz" karşı-
devrimcileri yenilgiye
uğratmıştı. Resimde
Lenin, 26 Ekim (8
Kasım) 1917'de
Smolnîy
Enstitüsü'nde
toplanan II. Panrus
Kongresi'nde Sovyet
iktidarını ilan
ederken.

Beyazların
bastırılmasına karşı
anarşist muhalefet
yer yer sürüyordu.
Resimde, bir
devrimci sosyalistin
Moskova
sokaklarında
rutuklanışı
görülüyor.

J. Simakov
tarafından 1921'de
hazırlanmış bir afiş:
Üstünde "Açlıkları
Hatırlayın!"
yazısının bulunduğu
bu afişin amacı,
açlık çeken köylülere
yardım sağlamaktır.

ПОМНИ
ГОЛОДАЮЩИХ

Sosyalizme Geçiş Döneminin İktisadi Sorunları

Rusya'da sosyalizme geçiş döneminde, ülke iktisadi şu özellikleri göstermekteydi: Köy iktisadi yaygındı; köy iktisadiyle birlikte küçük meta üretimi, özel kapitalizm, devlet kapitalizmi ve sosyalizm olmak üzere beş iktisadi ve toplumsal yapı bir arada bulunuyordu. Rusya gerçekte, kapitalizmin doğuşu ve yaşaması için gerekli olan küçük meta üretiminin egemen olduğu bir küçük köylü işletmeleri ve küçük burjuvaziler ülkesiydi.

Kentlerde ve köylerde, milyonlarca küçük mülk sahibi ve küçük ticaretle uğraşanlar karaborsacılık yapmaktaydı. Buğday üzerinde çeşitli yolsuzluklar yapan kulaklar, köylülerin yoksulluğu pahasına zenginleşiyordu. Lenin'e göre Sovyetler iktidarı ve sosyalizm bakımından en büyük tehlike bu büyük burjuva öğelerinin varlığıydı. Partinin başta gelen görevi, burjuva zihniyetini yenmek, iktisadın sosyalist yapısını egemen kılmaktı.

Savaş ve burjuvazinin sorumsuz yönetimi yüzünden iktisadi ortam çok kötü durumdaydı. İşte sosyalist iktisadın temelleri böyle ortamda atıldı. Lenin, işçi sınıfının, bilinci ve disiplini bir tutumla bu elverişsiz durumun üstesinden geleceği-

Lenin II. Panrus Kongresi'nden sonra, Marx ve Engels için dikilen anıtın açılışında.

Ekim 1917'de Kronştad'lı devrimci denizciler, yukardan tabana kabul ettirilmek istenen iradeye karşı çıktılar.

*Kronştad
ayaklanmasını
bastırmakla
görevlendirilen
kurmay heyeti.*

*Kronştad'lı
denizcilerden iç
savaş döneminde
büyük destek gören
Troçki, Lenin'le
birlikte onların
giriştikleri
ayaklanmayı
acımasızca
bastırmıştı. Resimde,
ortada, Troçki ve
Lenin devrimin
üçüncü yılında
görülüyor.*

Troçki'nin Kızıl Ordu'nun her türlü gereksiniminin karşılanması için ne gerekiyorsa yapılması konusunda verdiği buyrukları konu alan karşı-devrimci bir afiş: Buna göre, çocuklar ve kadınların açlıktan ölmesi, köylülerin gereken tahıldan yoksun bırakılması, "gözyaşları" ve "inilti"nin bütün kırsal kesimi kaplaması uğruna Kızıl Ordu hiçbir şeyden mahrum kalmamalıydı.

ne inanıyor; işçileri tasarrufa, kaytarıcılıktan kaçınmaya, sıkı bir çalışma disiplinine uymaya çağırıyor. Sosyalizmin iktisadi kuruluşunda en önemli görev, üretim ve bölüşmenin kayıt ve denetimini örgütlemektir. Ancak bu, üretimin yönetimini ve ulusal iktisadın çeşitli kollarındaki normal işleyişi sağlayabi-

lirdi. Kayıt ve denetimin örgütlenmesi görevi, işçi, asker, köylü Sovyetlerine, tüketim kooperatifleri, işyeri ve fabrika komiteleri gibi kuruluşlara düşüyordu. Lenin, küçük burjuva öğelerin egemenliğini yıkmak için, buğday tekeli gibi devlet tekelleri kurulmasını, para tedavülünde devlet denetiminin güç-

lendirilmesini ve kooperatiflerden yararlanılmasını öngörmekteydi. Lenin, köylü iktisadından daha üstün bir iktisadi yapı saydığı devlet kapitalizmine büyük önem veriyor ve sosyalizme geçiş için Sovyet devleti bakımından sakıncalı görmediği devlet kapitalizmini öneriyordu. Sovyet iktidarı, devlet kapi-

*Ülkede 1921-1922
kıtlığının sonuçları
çok büyük olmuştu.
Resimde, 1922'de
açlıktan ölen
çocukların cesetleri
görülüyor.*

talizmi aracılığıyla küçük burjuva ögelere karşı daha kolay mücadele edebilecek ve ülkedeki üretim güçlerinin daha hızlı gelişmesine katkıda bulunacaktı. Tüketim kooperatifleri de aynı amaca yönelik olmalıydı. Sovyet devleti, tüketim kooperatifleri aracılığıyla meta mübadelesini düzenler, ürün satışlarını denetleyebilirdi. İktidar proletaryanın elinde olduğuna göre tüketim kooperatiflerinin burjuva kooperatifçiler etkisinde bulunmasının büyük bir sakıncası yoktu.

Lenin, sosyalist devrimin başlıca görevlerinden birinin üretimi, kapitalist düzenden daha da fazlaya çıkarmak olduğunu belirtir. Bu da ancak ağır sanayinin gelişmesiyle sağlanabilirdi. Ülkede, yakıt, maden, makine, kimya ve elektronik sanayilerinin geliştirilmesi için yeterli miktarda doğal kaynaklar bulunuyordu. Lenin, emeğin üretkenliğinin artırılmasında, halkın kültür düzeyinin yükseltilmesini de gerekli bir koşul olarak görmekteydi.

Ayrıca, bilim ve teknolojinin çeşitli dallarında uzmanlara gereksinim vardı ve proletarya henüz kendi uzmanlarına sahip değildi; bu durumda burjuva uzmanlardan yararlanmak kaçınılmaz oluyordu.

Ekim Devrimi'nin Başarı Nedenleri

Ekim Devrimi, bunu hazırlayan öznel ve nesnel koşulların var olduğu bir ortamda gerçekleşmiştir.

Öznel nedenler arasında işçi sınıfının devrimdeki yeri ve işlevi önemli bir etken olmuştur. İşçi sınıfı, çarlık istibadına ve burjuvaziye karşı iyi örgütlenmiş durumdaydı. Buna karşılık, Rus burjuvazisi kötü örgütlenmiş, siyasal yönden deneyimsiz ve yetersizdi.

Bolşevik Partisi, ulusal bağımsızlık ile barış için mücadele ve büyük toprakların ele geçirilmesi için girişilen demokratik eylem ile burjuvaziyi devirmeye yönelik

"sosyalist" eylemi tek bir süreçte birleştirebilmişti. Bu da Ekim Devrimi'nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan etkenlerden biriydi.

Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı sırasında patlak vermiş olması da devrimin başarıya ulaşmasına katkıda bulunmuştur. I. Dünya Savaşı, dünya burjuvazisini iki bloka ayırmış; birbirlerine düşen emperyalist güçlerden hiçbirisi, Rus burjuvazisine gerektiği ölçüde yardımcı olmamıştır. Rus burjuvazisi bu durumda iyice yalnız kalmıştır.

Ekim Devrimi'nin Tarihsel Önemi

Ekim Devrimi, yalnızca burjuvazinin ve toprak sahiplerinin iktidarını yıkmakla kalmamış, dogmatik bir sosyalist devrim anlayışını da yıkmıştır. O güne kadar yaygın olan ve özellikle II. Enternasyonal çevrelerinde önem kazanan bu anlayışa göre, sosyalist devrimin ba-

Karşı-devrimciler ya tasfiye ediliyor ya da Kronstad'lı denizcilerde olduğu gibi sürgüne gönderiliyordu. Resimde, Kronstad'lı denizciler ve subaylar Finlandiya'ya sığındıktan sonra görülüyorlar.

Kıtık döneminde, Ocak 1922'de, Petrograd'da bir alanın görünüşü.

Ülkenin iktisadi yapısını bütünüyle düzenleme işini yürürlüğe koyacak olan Lenin, tarım makinelerinin tanıtımı sırasında görülüyor.

21 Ocak 1924'te ölen Lenin'in cenaze töreni.

şarı kazanması için, üretim güçlerinin sosyalist iktisat düzeninin hemen kurulmasını sağlayacak ölçüde gelişmiş, işçi sınıfının nüfus içinde çoğunluk sağlayabilecek kadar genişlemiş ve yüksek bir birliç düzeyine ulaşmış olması gerekiyordu. Öte yandan, sosyalist devrimi gerçekleştirecek olan ülkelerin, burjuva demokratik devrimlerini tamamlamış ve kapitalist gelişim sürecinde yüksek bir düzeye erişmiş olması da zorunlu bir koşul olarak öne sürülmekteydi. Bu koşullar olmazsa sosyalist devrimin başarıya ulaşamayacağına, başarıya ulaşsa bile iktidarı elinde tutamayacağına inanılıyordu. Lenin, Ekim Devrimi'yle bu "dogmacı" anlayışın yanlışlığını gösterdi. Nitekim XX. yy'ın başında Rus işçi sınıfı, "siyasal" yönden ileri, iktisadi yönden geri bir düzeyde bulunmaktaydı; işçi sınıfının bu iki durumu arasındaki aykırılık II. Enternasyonal'cilerin bu iki durum arasında zorunlu saydıkları uygunluğa ters düşüyordu.

Ekim Devrimi'nin bir başka sonucu da bu devrimin birçok başka ülkedeki devrimci eylemleri etkilemesi olmuştur. ②

Almanya'da Spartakistler

XIX. yy'ın Sonunda Almanya

XIX. yy'ın sonlarında Almanya şu görünümdeydi: Ülke, 1871 anayasasıyla koyu bir gericiliğin, şovenizmin ve baskının batağına saplanmıştı. Alman ulusu başka uluslara karşı kin ve küçümseme duygusuyla yoğrulan, aşırı bir ulusçuluk anlayışıyla koşullandırılıyordu. Okullar, burjuva basını ve edebiyatı, şiddet, güç siyasetini, Alman ulusunun üstün özelliklerini dile getirmekten yorulmuyor ve Almanların, bütün dünya üzerinde egemen olmakla görevlendirilmiş "seçilmiş bir ulus" olduğu düşüncesini yaygınlaştırıp yerleştirmeye çalışıyordu. Başta Slavlar olmak üzere, çeşitli ulusların, Almanların "üstün ırkı"na boyun eğmeleri gerektiği düşüncesi yerleştirilmek istenmekteydi.

İmparatorluğun yetkileri sınırsızdu; gerçekten de ülkenin bütün silahlı kuvvetlerini elinde bulunduruyordu. Reichstag (parlamento), göstermelik bir kuruluştur ve gerçek yetki imparatorun elindeydi.

Almanya, ulusal birliğini sağladıktan sonra, ülkedeki kapitalizm gözle görülür bir biçimde gelişti. Kapitalist sanayinin gelişmesinin çeşitli nedenleri vardı: O tarihe kadar parçalı bir ülke durumunda olan Almanya'da siyasal birliğin sağlanması, tek bir iç pazarın oluşması, demir yatakları bakımından zengin Alsace ile Lorraine'nin bir bölümünün ilhaki, Fransız halkının ödediği beş milyarlık savaş tazminatı, işçi sınıfının büyük oranda sömürülmesi, bilimsel ve teknolojik alanda yeniliklerin uygulanması bu nedenlerin başlıcalarıydı.

Bu arada karteller, tröstler ve sendikalar kurulmuş, güçlenmişti. İş alanlarının paylaşılmasında anlaşılan ve bir araya gelen kapitalistler kartelleri, birkaç işletmenin bir araya gelişiyse de tröstleri oluşturuyorlardı.

Öte yandan, tarım alanında da büyük toprak sahipleri, egemenliklerini güçlendirmektedirler. Almanya'nın doğu kesiminde, Elbe'nin doğusunda uzanan toprakların

yarısı büyük toprak sahibi soylulara aitti. Topraklar gelişmiş tarım makineleri, kimyasal gübrelerle işlenmekteydi. Gündelikçiler, çoğu zaman, mülk sahibinden küçük bir toprak parçası ve güçlükle barına-

bilecekleri küçük bir ev alıyorlar, buna karşılık toprağı aileleriyle birlikte işlemek zorunda kalıyorlardı. Hizmetçilerin ve beylerin yanında pay almadan yaşayan gündelikçilerin, arabacıların, seyyislerin, co-

Almanya'da Spartakist devrim eyleminin öncüleri Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht olmuştur.

İmparatorluk
şansölyesi
Bismarck ve Wilhelm I.

banların durumu daha da kötüydü. Bayram günleri de dahil olmak üzere sabahın çok erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar çalışıyorlar ve mülk sahipleri tarafından, zaman zaman, bedensel cezalara çarptırılıyorlardı.

Bu arada küçük toprak sahipleri büyük sanayinin gelişmesiyle makine ürünlerinin rekabetine karşı koyamıyor, iflas edip topraklarını satıyor ve kentlere göç ediyorlardı.

İmparatorluk şansölyesi Bismarck, ülkeyi yirmi sekiz yıl (1862-1890) boyunca, mutlak bir egemenlikle yönetti. Bismarck büyük toprak sahibi soylular sınıfından

geliyordu. Toprak sahiplerinin ve büyük sermayenin çıkarlarını temsil etmekteydi.

Bismarck, işçi sınıfına karşı verilecek mücadelede büyük toprak sahipleriyle büyük sermayedarların uzlaşmalarını sağlamaya çalışıyordu. Çünkü sanayinin gelişmesiyle işçi sınıfı da geliyor, sosyalist eylem güçleniyordu. Bunun üzerine, hükümet, Reichstag'da, sosyalistlere karşı özel bir yasa onayladı. "İstisna yasası" olarak adlandırılan bu yasayla sosyalist eylem, çok güç koşullar altında sürdürülmeye itiliyor ve yasaklanıyordu. Bütün sendikalar, hatta sosyalistlerin ideolojik etkisi altın-

da bulunan spor dernekleri bile kapatılmıştı. Sosyalist yayınlar baskı altına alındı, kitaplar toplatıldı, kitle halinde tutuklamalar oldu, sosyalist militanlar yargılanmadan sürgüne gönderildiler.

Alman hükümetinin dış siyaseti de iç siyaseti gibi saldırgandı. Bir yandan Avrupa'da savaşa hazırlanırken, bir yandan da büyük Alman sermayesinin gereksinim duyduğu sömürgeleri fethetme hazırlıklarına girişmişti. 1880-1890 yılları arasında, Afrika'daki ilk sömürgelerini ele geçirdi, Büyük Okyanus hazzasına sızdı ve Yeni Gine'nin kuzeydoğu kesimini ele geçirdi.

Almanya'da İşçi Eylemleri

Bismarck hükümeti tarafından sosyalistlere karşı çıkarılan yasa, sosyalist partisini bir an için bozguna uğratmıştı. Yöneticiler partinin yaşamının son bulduğuna kesinlikle inanmışlardı. Oysa parti üyesi işçiler, Berlin'de ve başka kentlerde örgütlü mücadelelerini sürdürmekten vazgeçmediler. Bunun üzerine parti yöneticileri de Reichstag'daki şaşkınlıklarından kurtulup "istisna yasası" yıllarında işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda mücadeleleri sürdürmeye karar verdiler. Böylece baskılar, partiyi dağıtmayı başaramadı, üye sayısı artı, ideolojik propaganda ve eğitim yoğunlaştı.

Bismarck, Wilhelm I'i
taç giyme töreninden
sonra Berlin'de
karşılarken.

Partinin *Sosyal Demokrat* adlı gazetesi önce Zürih'te, sonra da Londra'da yayımlanmaya başladı. Bu gazete Almanya'ya gizlice sokuluyor ve baskılara karşın işçilere dağıtılıyordu.

Berlin'de ve başka kentlerde devrimci bildiriler basan gizli basımevleri kuruldu; sendikalar, kadın, spor ve gençlik dernekleri çaişmeye koyuldular.

1880'e doğru büyük grevler başladı. Egemen çevreler, özellikle 100 000 kişinin katıldığı Ruhr havzası madencilerinin grevinden, büyük ölçüde tedirgin olmuşlardı.

1890'da Reichstag seçimleri yapıldı. Bu seçimlerde sosyal demokratlar bir buçuk milyon oy topladılar. Bu, daha önceki seçimlerde kazanılan oylardan çok fazlaydı. Sonuç, sosyalistlere karşı baskın etkisizliğini ortaya koyuyordu. Yeni parlamento "İstisna yasası"nı uzatmayı istemedi. Bu, Bismarck için büyük bir başarısızlıktı. Bismarck istifa etmek zorunda bırakıldı.

Bismarck'tan sonra da Almanya, büyük toprak sahibi soylular sınıfıyla, monarşiye sıkı sıkıya bağlı olan tekellerin yöneticilerinin etkisiyle saldırgan bir siyaseti benimsedi.

Tekeller, gerek sömürgelerin

fethi ve sömürülmesi, gerekse top, gemi ve öteki savaş araç ve gereçlerini ısmarlayan devletlerin siparişlerinden para kazanmalarını sağlayan silahlanma yarışi ile kârlarını en yüksek düzeye çıkartmayı düşünüyordular. Bu dönemde Almanya büyük çapta emperyalist bir siyaset izlemekteydi. 1890-1900 yılları arasında bütün dünyada geniş sömürge fetihlerine başladı. İmparatorluk içinde, "Alman İrki Birliği" adlı özel bir örgüt kuruldu. Bu örgütün görevi, Almanya'nın dünya egemenliği mücadelesi lehinde propaganda yapmaktır. Bu birlik Fransız, İngiliz, Belçika ve Portekiz sömürgelerinin Fransa'nın Alman sınırları yakınında bulunan demir madeni bakımından zengin bölgelerinin fethini; bütün Belçika, Hollanda, İskandinav ülkeleri ile Osmanlı İmparatorluğu topraklarının, hatta Almanya'nın müttefiki olan Avusturya-Macaristan'ın ilhakını istemekteydi. Birlikçiler, bunlardan başka, Rusya'dan Baltık ülkeleri ile Polonya'yı kapmak istiyorlardı. En aşırı Alman emperyalistleriyse, Ukrayna'yı, Kafkasları istila etmeyi, daha sonra da bu yolla Hindistan'a kadar uzanmayı düşlemekteydiler. Birlikçilerin tasarıları arasında Amerika'yı fethetmek bile vardı

Brezilya'ya ve öteki Latin Amerika ülkelerine girmeyi, oradan da bütün Amerika'yı ele geçirmek için A.B.D'ne savaş açmayı tasarlıyorlardı

Bağdat Demiryolu

O dönemde Osmanlı Devleti, Alman kapitalistlerinin Bağdat demiryolunu yapmalarına izin vermişti

Berlin'i Basra Körfezi'ne bağlayan Bağdat demiryolunun iktisadi ve siyasal bakımdan çok büyük önemi vardı. Demiryolunun yapımı, büyük miktarda lokomotif, vagon, ray siparişleri alan Alman sanayicilerine önemli kazançlar sağlıyor, yapım girişimine yatırımında bulunmuş olan Alman bankacılarına da büyük çıkarlar vaat ediyordu. Bağdat demiryolu Alman emperyalistlerinin Doğu'ya ilgili fethi tasarılarını kolaylaştıracak bir nitelik de taşımaktaydı.

Alman emperyalizminin yayılması, Almanya ile İngiltere arasında uyumsuzluğa yol açtı. Alman mallarının rekabeti İngiliz kapitalistlerini öfkelendiriyordu. Ayrıca Alman sermayesinin Osmanlı topraklarına girmesi ve Alman nüfu-

Almanya'da işçi sınıfı eylemlerinde örgütlenmenin tarihi XX. yy'ın başlarına dayanır. Bu eylemlerde özellikle kadın işçilerin büyük etkinliği olmuştur. Burada, 1900'de kadın işçilerin Berlin'de düzenledikleri bir toplantıyı konu alan temsili bir resim görülmüyor.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Alman yurttaşları, müttefik askerlerin Aralık 1918'de Trier'e girişini seyrederken.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, büyük Alman kentlerinde kargaşalıklar çıkıyor, işçi gösterileri yapılıyor, hatta hâzen mağazalar yağmalanıyordu. Resimde mağazaların yağmalanmasından bir an görülüyor.

Mayıs 1918'de Alman öğrenci kuruluşlarının düzenlediği ulusçu bir gösteri.

zunun Basra Körfezi'ne kadar uzanmasının Hindistan'daki İngiliz egemenliğini doğrudan tehdit etmesi İngiltere'yi çok kaygılandırmaktaydı.

Bu arada Alman donanması büyük bir hızla geliyordu. Alman devleti 1898'den başlayarak güçlü bir kara ordusunu beslemekle yetinmeyip, güçlü bir savaş donanması da kurmaya girişmişti. Dünyanın yeniden paylaşılması için Almanya, İngiltere ile mücadeleye girmeye hazırlanıyordu.

Güçlü tekeller halinde toplanmış olan Alman kapitalistlerinin kârları hızla artarken, geniş işçi yığınları da giderek yoğunlaşan bir yoksulluğa terk ediliyordu. İşçiler, tavan aralarında, mahzenlerde, sağlık açısından çok elverişsiz konularda ve çok güç koşullar altında yaşamaktaydı.

1905 Rus Devrimi'nin de Alman işçileri üzerinde büyük etkisi olmuştu. Rusya'daki mücadele yöntemleri, Almanya'da benimsendi ve siyasal kitle grevi, büyük oran-

da yandaş kazandı. 1905'te Jena'da toplanan Alman Sosyal Demokrat Partisi kongresi işçi yığınlarının etkisiyle siyasal kitle grevini bir mücadele aracı olarak onaylamak zorunda kaldı.

Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Alman Sosyal Demokrasisi

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin büyük bir üye kitlesi vardı. 1912 parlamento seçimlerinde dört buçuk milyon oy almış, 110 milletvekili kazanmış ve parlamentoda en fazla temsil edilen parti durumuna gelmişti. Sosyal Demokrat Parti'nin bir milyona yakın üyesi, sosyal demokrat basının ise bir buçuk milyon dolaylarında abonesi vardı. Ama partinin yönetici grubu, bu dönemde, işçi sınıfının düşmanlarıyla birleşmiş ve Alman

emperyalizminin suç ortağı olmuştu. August Bebel'in 1913'te ölümünden sonra, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin önderi, oportünizm yanlısı Scheidemann oldu. onun yönetimi altında parti, silahlanma ve savaş hazırlıklarını hızlandıran emperyalizme yardımcı olma yoluna girdi.

Bismarck'ın istifasından sonra Wilhelm II'nin başlattığı siyasal eskisinden de gerici ve tutucu bir siyasetti; ama meclisteki sosyal demokratların direnmesi karşısında iktidar, sosyalistlere karşı olan yasayı, çok istediği halde, yeniden yürürlüğe koyamadı.

1891'de Erfurt'ta yapılan kongrede Sosyal Demokrat Parti, yeni bir program kabul etmişti; bu programla parti, Almanya'da sosyalizmin kurulmasını amaçladığını bildirmişti. Bu programın güçsüzlüğü oportünizme verdiği ödünlerden kaynaklanıyordu. Program, işçilerin mücadelesini sosyal reformlara indirgiyordu. Partinin örgütleyici ve yönetici görevi ise belirginle-

Almanya'daki çeşitli eylemler sırasında, sivil halk ve devrime katılan askerler tarafından oluşturulmuş bir barikat.

biçimde ortaya konmamıştı.

Bu sıkıntılı ve çekingen tutum, partinin, hükümetin yeni baskılarından korkmasından ileri geliyordu. Programda demokratik bir cumhuriyet kurma isteği bile dile getirilmemekteydi.

Bu program yayımlandığı sırada Marx artık hayatta değildi. Ama Engels, bu programı açık bir biçimde eleştirmiş; bununla kralığa karşı mücadele edilemeyeceğini, cumhuriyeti kurma doğrultusunda çalışılmayacağını belirtmişti. Mutlak bir imparatorlukla yönetilen Almanya'da, sosyalizmin devrimsiz kurulamayacağını, reformizmin ve revizyonizmin, sosyalist eylemi etkisizleştireceğini savunmuştu. 1890'dan sonra Alman sosyal demokrasisi içinde, oportünizmin etkisi yoğunlaştı. (Oportünizm, uygun zaman bekleyerek oyalanma anlamına gelir. İşçi eyleminde oportünizm ise, işçi sınıfının çıkarlarını burjuvazinin çıkarlarıyla uzlaştırma çizgisini izler.)

Bu arada kapitalistlerin tekeli

kuruluşları işçilerin bir kesimini özellikle vasıflı işçileri ve ustabaşlarını, ücret artırma yoluyla işçi sınıfından kopararak bir çeşit "işçi aristokrasisi" durumuna getirmeye koyuldular. Kapitalistlerce doyurulup, yozlaştırılan bu kesim, oportünizmin dayanak noktası oldu.

Öte yandan Marx'çı öğretinin dışında gelişen bir başka düşünce akımı da, sosyal demokrat eylem içinde yandaş topladı. Revizyonizmin savunucusu olan Bernstein, Marx'ın öğretisinin bütünüyle yeniden gözden geçirilmesini öneren bir program ortaya attı. Bernstein, kapitalist toplumun ileri aşamasında sınıflararası çelişkilerin, yumuşayacağını, sendika mücadelesi ve sosyal reformlarla, "kapitalist sömürünün ortadan kalkacağı"nı savunuyordu. Bernstein, Marx'çılığı eleştiriyor; bu öğretinin soyut olduğunu, tarihsel gelişim konusunda bazı önyargılara dayandığını ileri sürüyordu. Bernstein'a göre, toplumsal gelişme Marx'ın öngördü-

ğu gibi olmamış, sermayenin bir kısmı gerçekleşmemiş, küçük işletmeler büyük sermaye tarafından "yutulmamış", bunalımlar giderek daha az görülmeye başlamıştı. Karteller ve tröstlerle kapitalizm kendini düzenleme olanağına kavuşmuştu. Ayrıca Marx'çılığın ön gördüğü toplumsal kutuplaşma da gerçekleşmemiş, orta tabakalar proletarleşmemiş; tersine proletarler burjuvalaşmaya başlamıştı. Söz konusu koşullarda, siyasal demokrasinin gelişmesi, işçi sınıfı eylemini sendikacılığın baskısı ile büyük ölçüde azaltmıştı. Bu durumda ya pılması gereken şey, Bernstein'a göre devrim değil reformdu.

Bernstein'in bu görüşleri, ilk olarak partinin yayın organı olan *Die Neue Zeit* gazetesinde yayımlandı (gazete, Kautsky tarafından yönetilmekteydi) Kautsky, Bernstein'in yazılarını destekliyor, ortak görüşlerini paylaşıyordu.

Bu yazılara karşı ilk tepki S.D.P'nin Dresden'deki gazetesini yöneten Parvus'tan geldi. Pa-

vus, sermaye birikimi, gümrük siyaseti, Alman toplumunun sınıfsal yapısı, devrimin koşulları ve sosyalizm konularında Bernstein'i sürekli olarak eleştirmektedir.

Parti içinde belirgin ayrılıklara yol açan bu tutumlar, 1914 bunalımı sırasında, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in temsil edeceği "sol", Kautsky'nin temsil edeceği "merkezci" ve Bernstein'i izleyenlerin oluşturacağı "sağ" fraksiyonların temellerini atmaktaydı.

Rosa Luxemburg

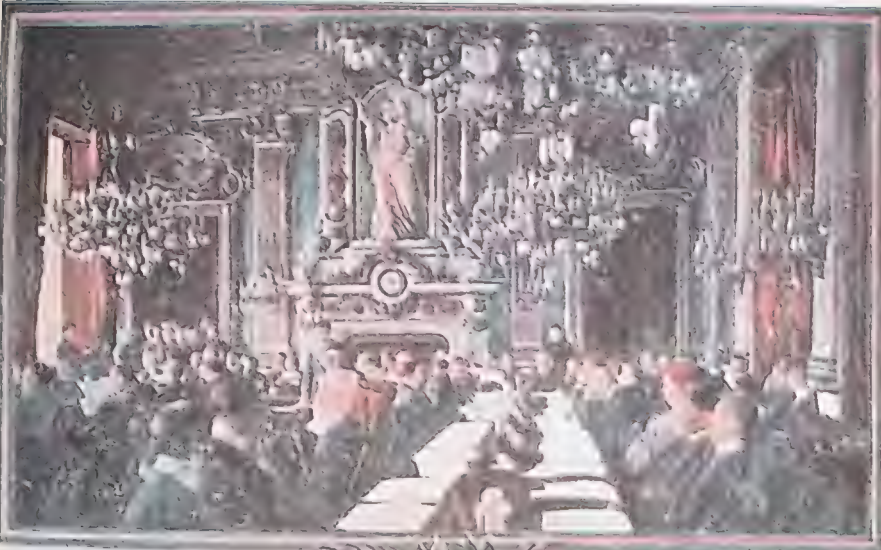
Sol sosyal demokratların önderi olan Rosa Luxemburg Polonya'da doğmuştu.

İlk gençlik yıllarından başlayarak sosyalist eylem içinde yerini aldı. Rusya'da Sosyal Demokrat Parti'nin kuruluşundan 21 yıl kadar önce, 1882'de kurulan Proletarya adlı devrimci partiye girmişti. O dönemde Proletarya partisi, ilkeleri ve programıyla Rusya'daki devrimci eylemden çok daha ilerde bulunuyordu. 1886'da, partinin önderlerinden dördü idam edildi, 23'ü uzun süreli hapis cezalarına çarptırıldı, 200 kadarı da sürgüne gönderildi. Böylece parti dağıldı, ancak bazı küçük gruplar kendilerini kurtarabildiler.

Rosa Luxemburg o dönemde 16

Alman ordusu için yenilgi kesinlikle onur kırıcı bir durum yaratmıştı. Resimde, George Grosz'un bu konuyu ele alan "General" adlı tablosu görülüyor.

Alman ordusu subayları yenilgiden dolayı kendilerini çok alçalmış hissediyorlardı, ama asıl büyük darbe 1919'da Versailles Antlaşması'yla geldi. Resimde, antlaşmanın imzalanması için 28 Haziran 1919'da Versailles'da yapılan toplantıdan bir an görülüyor.

Berlin'de 1919'daki devrimin Rosa Luxemburg ile önderi olan Karl Liebknecht (resimde sağdaki).

yaşıyordu ve bu gruptan biri-ne bağlıydı. 1889'da polis onun da ardına düştü. Böylece, Rosa Luxemburg Polonya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Arkadaşları onun, yurt dışında olmasını, cezaevinde yatmasına yeğliyorlardı.

Rosa Luxemburg İsviçre'ye gitti, orada üniversiteye girdi; doğa bilimleri, matematik ve iktisat okudu.

O yıllarda, İsviçre'de çok sayıda Rus ve Polonyalı göçmen bulunuyordu. Rosa Luxemburg devrimci göçmenlerin arasına girdi, bölgesel işçi eylemlerine katıldı; birkaç yıl sonra Polonya Devrimci Sosya-

list Partisi'nde kuramcı ve Paris'te yayımlanan parti gazetesinin belli başlı yazarlarından biri durumuna geldi. 1894'te partinin adı Polonya Krallığı Sosyal Demokrat Partisi olarak değiştirildi.

Rosa Luxemburg, partiyi Sosyalist Enternasyonal kongresinde temsil etti. Orada bulunan Polonya Sosyalist Partisi'nin yöneticileriyle mücadeleye girişti. Polonya Sosyalist Partisi'nin amacı Polonya'nın bağımsızlığıydı. Rosa Luxemburg, bu partiyi, "milliyetçilik" eğilimi göstermekle ve işçileri sınıf mücadelesinden sapırtmakla suçladı ve bu tutumuyla eleştirilene uğ-

radı ama düşüncesinden caymadı.

Rosa Luxemburg, 1898'de Almanya'daki uluslararası işçi eylemi merkezine girdi, Almanya'daki işçi eylemlerine katıldı; birçok sosyalist gazetede sürekli yazılar yazıyor, bazılarında yazı işleri müdürü olarak çalışıyor, mitinglerde halka sesleniyordu.

O sırada Almanya'daki sosyalist eylem, biri devrimci öteki reformcu iki ayrı eğilim göstermekteydi. Reformcu eğilimin kuramcısı olan Edward Bernstein, Sosyal Demokrat Parti'nin parlamentoda artık eskinden daha çok sayıda temsilci bulundurmasına dayanarak parlamentolar mücadelesinin, sosyalizmi aşamalı olarak kurma yolunda etkin bir biçim olduğunu savunuyor ve devrim düşüncesini kesinlikle eleştiriyordu.

Alman işçi eylemine katılmış olan Rosa Luxemburg Bernstein'in reformculuğuna karşı çıktı. *Toplumsal Reform ya da Toplumsal Devrim* adlı kitabıyla reformculuğu çürütmeye yönelik ve Marx'çılığı savunan düşüncelerini geliştirdi. Bernstein, işçi sınıfı eylemini "demokratik sosyalist reform eylemi" olarak göstermekteydi.

Bernstein, Marx'ın düşüncelerinin tersine, kapitalizm içindeki çelişkilerin uzlaşır çelişkiler olduğunu, kapitalizmin geliştiğiçe "ehilleştirdiğini" savunuyordu. Ona göre, kapitalist gelişmenin ortaya çıkardığı karteller, tröstler ve kredi kurumları kapitalizmin uyum araçlarıydı ve kapitalist çelişkileri ortadan kaldırıp, kapitalizmi koruyarak düzenin çöküşünü önüyorlardı. Bu uyum araçları bunalımların da önüne geçmekte, üretim ile mücadele arasındaki çelişkileri kapitalist temel üzerinde yok etmekte, işçilerin yaşam düzeyini yükseltmekte, sermaye ile emek arasındaki çelişkiyi körleştirmekteydi. Bernstein, sermaye sahipliğinin sermaye ortaklıkları aracılığıyla daha demokratik bir biçimde dağılması olgusuna dayanarak, toplumsal çelişmelerin zayıfladığını da ileri sürmekteydi. Sistem giderek daha çok, günün gereklerine uyuyor ve sendikaların, kooperatiflerin çalışmaları sonucu işçi sınıfının ıktisadi, toplumsal, siyasal koşulları daha da düzeliyordu. Böylece, Bernstein'a göre partinin görevi işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirme doğrultusunda çalışmak, emekçilerin ıktisadi mücadelesini desteklemektir; bu durumda da ıktidarın devrim yoluyla ele geçirilmesi gerekli olmuyordu.

Yeni cumhuriyet sosyalist Ebert başkanlığında toplandı. Resimde Ebert (ayakta), hükümet üyeleriyle görüşüyor.

“Sosyal Reform ya da Devrim”

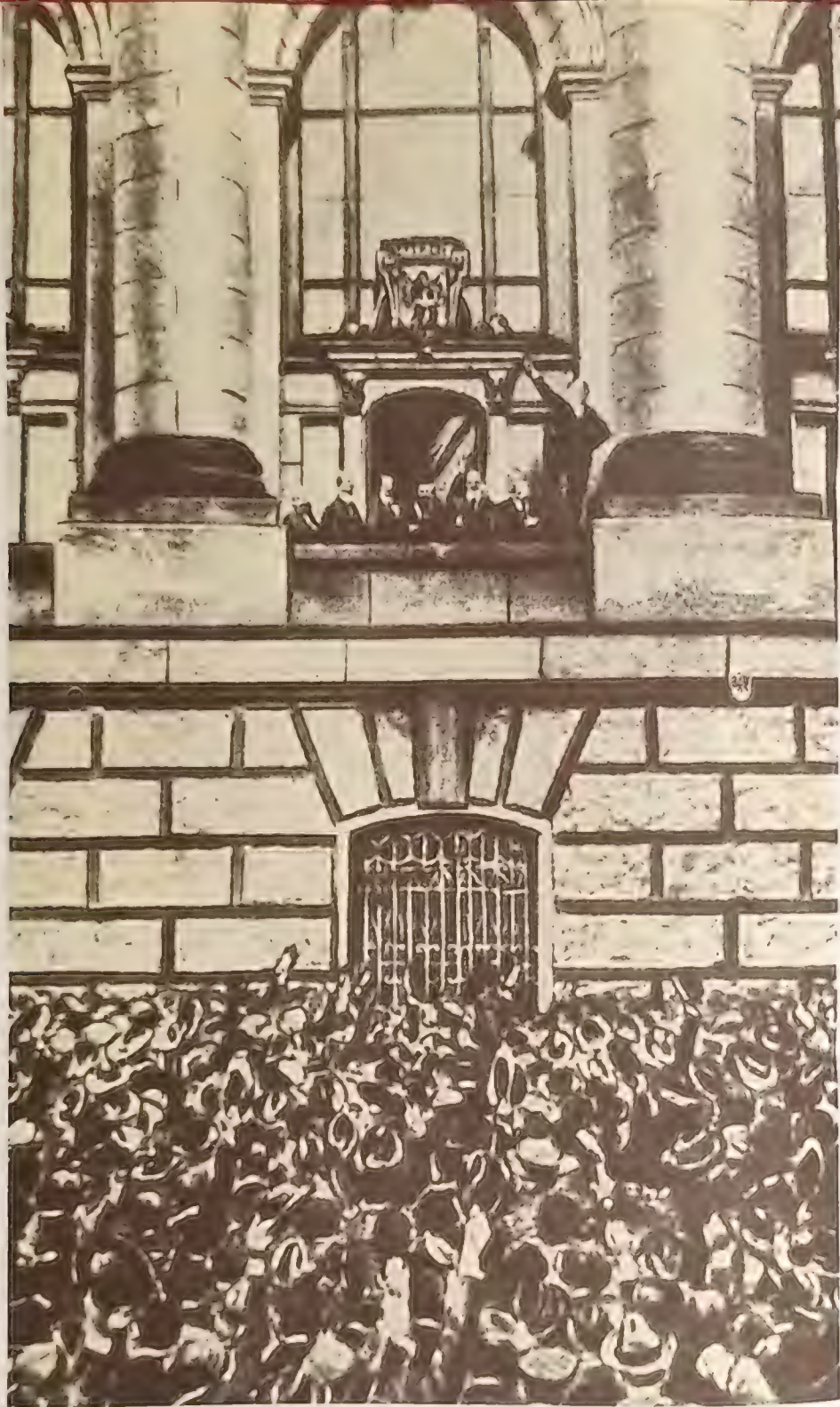
Bernstein'in bu düşüncelerini içeren kitabı, ilk kez toplumsal demokrasi içindeki oportünist akımlara kuramsal bir temel kazandırması bakımından önemli olmuştur.

Rosa Luxemburg ise *Toplumsal Reform ya da Toplumsal Devrim* adlı kitabında, Bernstein'in bu düşüncelerini çürütmeye yönelik görüşleri ileri sürdü.

Bernstein'in oportünizmine şiddetle karşı çıkan R. Luxemburg, oportünist pratiğin özünün, Marx'çı sistemin ilkeleriyle hiçbir zaman bağdaşamayacağını söylüyor, oportünizmin işçi sınıfı mücadelesini felce uğratmak istediğini, sosyalizmi ahlaki adalet tanımlamalarıyla temellendirdiğini, üretim biçimi yerine dağılım biçimine karşı savaştığını, sınıf karşıtıtlıklarını emek-sermaye karşıtlığı olarak koyma yerine zenginlik yoksulluk dışında bir sosyalizm olamayacağını söylediğini belirtiyordu. Bernstein'in sosyalizmi, işçilerin toplumsal zenginlikten pay almalarını sağlayacak ve yoksulları zengin yapacak bir plana yöneliyordu: Sosyalizm, böylece iki yoldan gerçekleşecekti. Bu yollardan birincisi sendikalar (Bernstein'in tanımıyla 'iktisadi demokrasi'); ikincisi ise, kooperatiftlerdi. Birinci yolla sanayi alanındaki kârlara karşı konulur-

Yenilgi imparatorluk sülalesinin son bulması ve cumhuriyetin ilanı anlamını taşıyordu. Resimde Wilhelm II 1922'de tahttan feragat ettikten sonra Hollanda'da eşiyile birlikte görülüyor.

*Scheidemann 9
Kasım 1918 günü
Reichstag sarayından
cumhuriyetli ilan
ederken.*

Freikorps'ların solcu avına başlamalarıyla birlikte devrimci gösteriler de birbirini izlemeye başladı. Resimde, bu tür bir gösteriye katılanlar görülüyor.

Gösterilerin artmasından sonra devrimci birlikler de mevzilenemeye başladılar.

ken, ikinci yolla ticari kazançlar durdurulacaktı.

Rosa Luxemburg, sendikalar konusundaki görüşlerini şöyle dile getirmekteydi: "Sendikalar, kapitalist ücret yasasını, yani geçerli olan pazar fiyatlarına göre işgücünün salımını işçilerin lehine gerçekleştirme aracıdır. Bu arada sendikaların proletaryaya hizmet ettikleri nokta ise, proletaryanın pazarın konjonktürlerinden her an yararlanmasını sağlamaktır. Ancak bir yandan üretim durumunun belirlendiği işgücü talebi, öbür yandan orta tabakaların proleterleştirilmesi ve işçi sınıfının üreyiş yoluyla oluşan işgücü arzı ve o zamanki iş üretkenliği olan bu konjonktürler, sendikaların etki alanı dışında kalırlar. Bu nedenle sendikalar, ücret yavaşını yıkamazlar. Ancak, en iyi durumda, kapitalist sömürüyü o zamanki 'normal' sınırlar dışına çıkarmaya zorlayabilirler. Ama

hiçbir zaman sömürüyü, kademe- li olarak bile ortadan kaldıramazlar."

Sendikaların ancak "işçi sınıfı- nı bilinçlendirme" açısından önemli olduğunu belirten Rosa Luxemburg, Bernstein'in kapitalizm içinde derinleşen çelişkileri reddetmekle sosyalizm için yapılan mücadeleleri "kökünden budadığını" belirtiyordu. Sosyalizm böylece, iktisadi bir zorunluk olmaktan çıkıyor, bir ütopya biçimi- ne dönüşüyordu.

Rosa Luxemburg, parlamenter demokrasiyi de, sendikalar ve ko- operatifler gibi, sosyalizme ulaşma aracı olarak gören Bernstein'in bu görüşüne karşı çıkıyordu. Bernstein' in düşüncesinin tersine, kapitalist tekellerin (karteller ve tröstler) ve kredi kurumlarının kapitalizm- deki çelişmeyi hafifletmeye değil, derinleştirmeye yöneldiğini öne sü- ren Rosa Luxemburg "Kapitalist

iktisattaki en son etkileri açısından değerlendirildikleri zaman, kartel- ler ve tröstlerin kapitalist sistemin iyileşme aracı olmadıkları görülür. Karteller ve tröstler, kapitalizmin iç çelişkilerinin, daha da gelişmesi- ni körükler. Kapitalizmin gelecek genel çöküşünü hızlandırır" diyor- du.

Luxemburg ve İşçi Sınıfı

1899'da Fransız sosyalist Mille- rand, bir kapitalist partiyle karma hükümet kurmuştu. Rosa Luxem- burg bu denemeyi yakından izledi ve üzerinde düşündü. Bu konudaki yazılarında Fransız işçi sınıfı ayle- minin durumunu ve karma hükü- metler sorununu ele aldı.

Rosa Luxemburg 1903-1904'te Lenin'le de polemige girdi.

24 Aralık 1918 günü
öldürülen solcuların
tabutlarının geçişi
sırasında, denizci
Tosti, bir söylev
verirken.

"Ulusalılık" sorunu, "parti bünyesi" kavramı ve "parti ile kitle eylemleri" konusunda, Lenin'le aynı görüşte değildi.

Rosa Luxemburg kapitalizm altında ulusal bağımsızlık sloganının hiçbir ilerletici değere sahip olmadığını, ancak bir emperyalist gücün müdahalesinin ulusal bağımsızlık isteğini var edebileceğini ileri sürüyor ve sosyalizmde ulusal baskı olamayacağı için, "ulusal bağımsızlık" sloganına da yer olmayacağını ve insanlığın evrensel birliğinin gerçekleştirilebileceğini söylüyordu.

Rosa Luxemburg işçi sınıfının yaratıcı gücüne ve pratik yaşamdan gelen deney ve bilgilerine büyük önem veriyor ve partinin, işçi eylemi üstünde geciktirici, zarar verici etkileri olabileceğini de düşünüyordu.

Gerçek inisiyatifin kitlelerde olması gerektiğini savunuyor ve partinin önderlik görevini de böylece sınırlandı oluyordu:

"Önderlik rolünün bilincine varmış devrimci parti, işçi sınıfının hareketsiz bir kitle halinde inisiyatiften yoksun olduğu sıralarda, partinin bütün doğru düşünce eylemlerinin kaynağı olduğu halasına düşmemelidir."

Rosa Luxemburg kendiliğinden eylemlere, örgütlü eylemlerden da-

ha çok önem vermekle de Lenin'in bu konudaki düşüncesine ters düşmekteydi. Ayrıca sendikalizmin de kitleler adına karar verip, bürokratik bir üstünlük kurmasına karşı çıkıyordu.

Rosa Luxemburg'un bu tür düşüncelerini, özellikle o dönemde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin oportünist önderleriyle savaşmak için ileri sürdüğü söylenir. Bu önderler, "örgüt" ögesine her şeyden çok önem vermişler, kitlelerin "kendiliğinden" oluşumuna ise pek kulak asmamışlardı.

Rosa Luxemburg, 1904'te Alman kayzerine "hakaret"ten ötürü 3 ay hapis cezasına çarptırıldı ve bir ay kadar cezasına çarptırıldı ve bir ay kadar cezasına çarptırıldı.

1905'te ilk Rus devrimi gerçekleştiğinde, Rosa Luxemburg, daha önce Troçki ve Parvus tarafından savunulmuş olan "sürekli devrim" düşüncesini geliştiren yazılar yayımladı. Rusya'daki devrimin burjuva demokratik aşamasının ötesine geçeceğini ve, ya işçi iktidarı ile ya da tam bir yenilgiyle sonuçlanacağını belirtti.

Rosa Luxemburg her şeyden önce, eylem alanında etkin olmak istiyordu. Aralık 1905'te gizlice Rus Polonyası'na girdi. O sıralarda sağlık durumu da elverişsizdi. Devrimin yankıları azalmış, bütün toplantılar yasaklanmıştı; işçi gaze-

teleri yayımlanmıyordu. Yalnızca Rosa Luxemburg'un gazetesi gizlice basılıyor ve her gün çıkıyordu.

Rosa Luxemburg 4 Mart 1906'da yeniden tutuklandı ve önce cezaevinde, sonra da bir kalede dört ay tutuklu kaldı. Sağlık durumunun bozuk oluşu ve Alman uyruklu olması nedeniyle serbest bırakıldı ve ülkeden çıkarıldı.

1905 Rus Devrimi'yle, Rosa Luxemburg'un yıllar önce ortaya attığı işçi sınıfının iktidar mücadelesi içinde "siyasal ya da iktisadi kitle grevleri" düşüncesi yeniden canlılık kazanmıştı. Rosa Luxemburg bu grevlerin sosyalist devrimi, önceki bütün devrimlerden ayırdığını söylüyor ve bu düşüncüyü, 1905 Rus Devrimi deneyinin ışığı altında inceliyordu.

Rosa Luxemburg, genel siyasal grev için mücadele etmekte, onu "en etkili silah", proletaryanın son mücadele aracı saymaktaydı. Ama genel siyasal grevi, iktidarı almaya yönelecek kesin bir atılıma dönüştürmeyi düşünmekteydi.

Rosa Luxemburg bu konudaki düşüncelerini bir halk toplantısında açıkladığı için, "şiddet hareketlerini kışkırttığı" gerekçesiyle bu kez Almanya'da suçlandı ve iki ay cezaevinde kaldı. 1907'de Stuttgart'da toplanan Sosyalist Enter-

Kentte bazı önemli noktalar ele geçirildikten sonra, devrim eylemi çeşitli yürüyüşler, geçit törenleri ve gösterilerden öteye geçememiştir. Resimde, bu tür yürüyüşlerden biri görülmüyor.

nasyonal kongresine katıldı. Rus ve Polonya partileri adına bir konuşma yaptı ve emperyalist savaşa ve militarizme karşı, devrimci bir tutumun savunuculuğunu yaptı.

1905-1910 yılları arasında Rosa Luxemburg ile Sosyal Demokrat Parti'nin Kautsky önderliğindeki "merkezci" kanadı arasında görüş ayrılıklarının büyüdüğü görüldü. 1910'da işçilerin iktidar yolu konusunda Rosa Luxemburg ile Kautsky arasındaki ayrılık, en uç noktasına ulaştı.

1913'te Rosa Luxemburg *Sermaye Birikimi* adlı kuramsal çalışmasını yayımladı. Bu yapıtı Marx'çı öğretiyi katkı niteliğini taşıyordu. Kitap, özellikle kapitalizmin geri kalmış ülkelere doğru akmasının nedenlerini ortaya koyuyordu ve bu sermaye ihracının kapitalist iktisadın iç çelişmeleri üstünde ne tür etkileri olduğunu inceliyordu.

20 Şubat 1914'te Rosa Luxemburg, askerleri işyana kışkırttığı gerekçesiyle yeniden tutuklandı. Tutuklanmasına yol açan konuşmasında şöyle demişti: "Bizden, Fransız ya da başka uluslardan yabancı kardeşlerimizi öldürmemizi bekliyorlarsa, o zaman onlara 'Hayır katliyen' yanıtını verelim."

Rosa Luxemburg mahkemeye çıkarılıp, sanık olarak kendini savunduğunda "Militarizm, Savaş ve

Emekçi Sınıf" adlı konuşmasını yaptı, emperyalizmi sert bir biçimde suçladı. Duruşmasından sonra bir yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Birinci Dünya Savaşı baş gösterdiğinde sosyalist partinin önderleri de kendilerini yurtseverlik duygularına kapmışlardı. 3 Ağustos 1914'te Alman Sosyal Demokratlarının meclis grubu, kayzer hükümetinin savaş kredileri lehinde oy vermeyi kararlaştırdı. 110 milletvekilinden yalnızca 15'i karşı oy verme isteği gösterdi. Ama bu istek parti tarafından reddedildi, onlar da parti disiplinine uymak zorunda kaldılar. 4 Ağustos'ta bütün Sosyal Demokrat grubu savaş kredileri aleyhinde oy kullandı. Buna karşın partinin "sol" kanadından olan ve Rosa Luxemburg'la aynı doğrultuda bulunan Karl Liebknecht, parti disiplini hiçe sayarak savaş kredilerine karşı oy kullanıyordu.

Rosa Luxemburg parti önderlerinin savaş kredilerine ilişkin kararına şiddetle karşı çıktı ve bu karara karşı etkin bir mücadele vermek için, evinde arkadaşları Karl Liebknecht, Franz Mehring ve Klara Zetkin'le toplanarak savaşa karşı eyleme geçme kararı aldı. İşte, daha sonra "Spartakist Birliği"ne (*Spartakusbund*) dönüşecek olan grup, bu gruptu

Spartakist Birliği

Spartakist Birliği'nin, Rosa Luxemburg tarafından yazılan "ilkeler"i şöyleydi: "Emperyalizm, kapitalizmin siyasal düzeninin en yüksek gelişme noktası ve son aşaması, bütün ülke işçilerinin amansız düşmanıdır. Emperyalizme karşı savaş, aynı zamanda proletaryanın siyasal iktidarı için savaştır; kapitalizmle sosyalizm arasındaki kararlı çatışmadır. Enternasyonal proletarya, emperyalizme karşı, uzlaşmaksızın bir bütün olarak dövüşürse, bütün gücünü ve kendini feda etme yeteneğini bir araya getirip, eylemine pratik ilke olarak 'savaşa karşı savaş' sloganını seçerse, sosyalizmin en son amacına ulaşılabilir."

Rosa Luxemburg, savaşın sonuçları konusunda şu görüşleri ileri sürüyordu: "Burjuva toplumu bir çıkmazla yüz yüzedir; ya sosyalizme ya da barbarizme dönecektir. Biz bir seçimle yüz yüzeyiz, ya emperyalizmin zaferi ve bütün bir kültürün yok olması, eski Roma'daki gibi çökme, yıkılma, bozulma, uçsuz bucaksız bir mezarlık; ya da sosyalizmin zaferi, emperyalizme ve onun yöntemi olan savaşa bilinçli biçimde hücum eden işçi sınıfının zaferi.. Bu, dün-

Devrim sırasındaki
geçit törenlerinden
bir görünüş.

Devrim günlerinde
büyük bir halk
topluluğunun
gösterisi.

ya tarihinin karşılaştığı güçlüktür, o mu, bu mu; zari, sınıf bilincine erişmiş proletarya atacaktır."

Savaşın baş göstermesiyle Rosa Luxemburg, Polonya işçi eyleminden uzak kaldı; 1917 Rus Devrimi'ni de cezaevinde izledi. Olaylar üzerine sürekli olarak yorum yapıyor, sonuçlar çıkarmaya çalışıyor, Şubat Devrimi'nin bir "son" değil, bir "başlangıç" olduğunu söylüyordu. Cezaevinden Alman işçilerine ve askerlerine sesleniyor, onları Rus işçilerini desteklemeye çağırıyordu.

Rosa Luxemburg, Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren Bolşeviklere eleştiriler yöneltmekten geri kalmadı. Rus Devrimi'nin tek ülkede kalmasının ve tecrit edilmesinin devrimin gelişmesini engelleyebileceğini ileri sürdü. Bu konuda, Troçki'nin görüşlerini savunuyordu.

8 Kasım 1918'de Alman Devrimi, Rosa Luxemburg'u cezaevinden kurtardı; o da serbest kalır kalmaz devrime katıldı. Ama bu dönemde Almanya'da sağ kanat sosyal demokrat önderlerle eski kay-

zer ordusunun generalleri, devrimci eylemi ezmek için birleşmişlerdi. Binlerce işçiyle birlikte 15 Ocak 1919'da Karl Liebknecht öldürüldü. Aynı gün bir askerın dıpcığı Rosa Luxemburg'un başını eziyordu

Karl Liebknecht

Karl Liebknecht kimdi?

Karl Liebknecht 1826'da ölen Wilhelm Liebknecht'in oğluydu. Alman sosyalist eyleminin doğuşunu sağlayanlardan biri olan Karl

Silahlı
Spartakistlerin
Berlin sokaklarında
dolaşması.

Chagall'ın
"Devrim" adlı
yapıtı.

Liebknecht Marx'ın öğrencisi olmuş, Berlin'de yayımlanan sosyalist gazete *Vonwärts*'da yazı işleri müdürü ve yazar olarak çalışmıştı.

Karl Liebknecht savaşa karşı olduğu için, 1916'da ortada kanıtlanmış bir suç olmadığı halde, hapse atıldı. O da, Rosa Luxemburg gibi 1918'de Almanya'da gerçekleşen

ayaklanmaya kadar serbest bırakılmadı. 1917'de Karl'ın eşi Sonya Liebknecht cezaevine kocasını ziyarete gittiğinde tutuklulara uygulanan yaşam biçiminden dehşete kapılmış, cezaevinde siyasal ve adi suçlulara akıl almaz bir baskı ve zorbalık uygulandığına tanık olmuştu.

1908'de Berlin işçileri tarafından

cezaevinden kurtarılan ve Prusya parlamentosuna gönderilen Karl Liebknecht Alman sosyalistleri arasında, Enternasyonal'e en bağlı olanlardan biriydi. Rus devrimcileriyle ilişkiler kurmuştu. Rosa Luxemburg, eylemin kuramcı öncüsüyse Karl Liebknecht de eylem öncüsüydü.

Spartakistlere (dolayısıyla da

Berlin'de
Spartakistler
Brandenburg
Kapısı'nı ele
geçirdikten sonra
Brandenburg
Kapısı'nın üstünde
nöbet tutarlarken.

Noske'nin
Freikorps'ları
tarafından
öldürülenler.

Liebknecht ve Luxemburg'un öldürülmesinden sonra karşı-devrimci askerlerle subaylar Eden Oteli'nde. Önde oturanlardan soldar, üçüncü, Luxemburg'u ağır yaralayan Otto Runge'dir.

Karl Liebknecht'e göre demokrasi, kitlelerin siyasete girmesi için bir araç, örgütleyici, siyasal bir reformdu. Spartakistler bu anlayışın, partinin bürokratik tavanı ile halk tabanı arasındaki uçurumu ortadan kaldıracığını, parti etkinliğinin dışı doğru açılıp yayılmasını sağlayacağını savunmaktaydılar. Demokrasiyi işçi sınıfı için bir zorunluk olarak görüyor, "proletarya diktatörlüğü"nü, halk yığınlarının, emekçilerin en geniş ölçüde yönetime katılması olarak yorumluyorlardı.

1918 Kasımı'ndaki ayaklanmadan sonra Wilhelm II görevinden çekildi ve Alman'ya da cumhuriyet ilan edildi. Ama bu, ülkeye yönetim açısından, büyük bir değişiklik getirmede. Eski saraç Friedrich Ebert'in başkanlık ettiği bürokratikleşmiş Sosyal Demokrat Parti, kitlelerin demokratik eğitimden geçmesini sağlayamadı. Savaş sırasında Sosyal Demokrat Parti'den ayrılanlar, bağımsız sosyalistler, Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un Spartakist Birliği'ne karşı sen-dikalar, hâlâ Ebert'çi Sosyal Demokrat Parti'nin etkisi altındaydı.

Buna karşılık Spartakistler, ülkede sendikaların dışında Rusya'daki "Sovyetler"e benzer işçi ve asker birlikleri kuruyorlardı.

Spartakistlerin başlıca merkezleri Berlin ve Bavyera'ydı. Ebert hükümeti bu merkezleri dağıtma görevini sosyal demokrat bakan Noske'ye verdi. Noske, devrimci solu korkutmak ve dağıtmak için, serbest bıraktığı nasyonalistlerden, küçük burjuvalardan ve başıboş gezenlerden oluşan "Freikorps" adlı kuruluşları örgüt-lüyor ve bu tedhişçi kuruluşları, Weimar Cumhuriyeti'nin yardımcı gücü haline getiriyordu. (Freikorps'lar, daha sonra Hitler döneminde gelişinecek olan şiddet örgütlerinin çekirdeğini oluşturacaklardı.)

Freikorps kuruluşlarının ideolojisi enflasyon, işsizlik ve iktisadi çıkmazlar yüzünden güç durumda kalmış Alman orta sınıfının, saygınlığını yeniden kazanmak için takindığı hırçın ve saldırgan tutumundan ve orduda kendilerini destekleyen subayların yolsuzluklarından kaynaklanmaktaydı. Saygınlığı zedelenmiş burjuvazi, Spartakistlere

karşı büyük bir nefret besliyor, gerici bir yayın organı, halkın "Kızıl Karl"ı (Karl Liebknecht) ve "kan dökücü Rosa'yı" (Rosa Luxemburg) linç etmeye çağırıyordu.

"Freikorps"lar, yalnızca Bolşeviklere saldırmakla yetinmiyor, bütün solcu güçleri, özellikle bağımsız sosyalistleri de hedef alıyorlardı. Spartakistlerin desteklediği Berlinli işçilerin ayaklanmasını, 1919'un Ocak ayında kanlı bir biçimde bastıran, gene "Freikorps"lar olacaktı

Spartakist Başkaldırma

Ocak 1919'da Berlin'de "Spartakist ayaklanma" olarak adlandırılan sokak çatışmaları başgösterdi. Bazı tarihçilerin de tanıklık ettiği gibi, bu ayaklanma ve başkaldırma eylemi, Spartakist Birlik tarafından hazırlanmıştır. Gene de gerek Rosa Luxemburg, gerek Karl Liebknecht mücadeleden kaçmamış, ama aynı zamanda bu mücadele için koşullar henüz olgunlaş-

*Rosa Luxemburg
için 13 Haziran
1919'da düzenlenen
cenaze töreni.*

madığından, bunun savunma niteliğinde bir mücadele olmasını istemişlerdir. Bu sırada Rosa Luxemburg, *Die Rote Fahne* gazetesinde şu görüşleri savunacaktır: Karşı-devrimi güçsüz bırakmak; devrimci grupları bir araya toplamak; Ebert ve Scheidemann'ı (Weimar Cumhuriyeti'nin ilk sosyal demokrat hükümet başkanı ve

şansölyesi) iktidardan uzaklaştırmak üzere askerler ve işçilerden oluşan "Sovyet"ler seçimlerini ilan etmek!

Önemli olan, partinin güçlü işçi kitlelerine sahip olduğu Berlin'de zafer kazanmaktır. Ama Rosa Luxemburg, savaşmaya kendiliğinden karar vermiş halk yığınlarından kopmayı da istemiyordu.

Liebkecht ve Luxemburg, o günlerde bir ölüm tuzağından sakınmak için, hiç durmadan yer değiştirerek Berlinli işçiler arasında dolaşıyorlardı. 8-9 Ocak 1919 gecesi *Die Rote Fahne* gazetesinin düzeltmelerinin yapıldığı ev, maki neli tüfekle tarandı. Ama gerek Luxemburg, gerek yakın kavga arkadaşı Leo Jogiches, tehlikelere al-

Sosyalist eğilimli bir hükümetin kurulmasında çaba gösterdiği için Şubat 1919'da öldürülen Kurt Eisner.

dırmadan, çarpışmaları yönetmeyi sürdürüyorlardı. Bir ara hükümet, teslim olmaları için onlarla konuşmak istedi; ama bunun bir tutak olduğu açıkça ortadaydı.

Durum belli olmuştu: Karşıdevrim, Spartakistlere karşı zafer kazanmak üzereydi: Büyük kıyım başlamış, Leo Jogiches tutuklanmıştı.

Leo, tutuklanmadan önce parti yönetimini Berlin'i terk etme konusunda kandırmaya çalışmış, Liebknecht ve Luxemburg, Berlinli arkadaşlarının moralini bozmamak için Berlin'den ayrılmaya yanaşmamışlardı.

Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht 15 Ocak akşamı saat 9'a doğru Wilhelm Pieck ile birlikte,

son barınakları olan Wilmersdorf, Mannheimer Sokak 53 Numara'da bir manga asker tarafından tutuklanıp Eden Oteli'ne götürüldüler. Burada Rosa, teğmen Vogel tarafından beynine sıkılan bir kurşunla öldürüldü.

Rosa Luxemburg'un bir kanala atılan cesedi, ancak 3 ay sonra, Mayıs 1919'da kıyıda bulundu.

*Komünistlerin
Liebknecht ve
Luxemburg'un
anısına
düzenledikleri
törenden bir
görünüş.*

- 1871** 5 Mart. Polonya'da, Zamosc'da Rosa Luxemburg'un doğumu.
13 Ağustos. Karl Liebknecht'in doğumu.
- 1914** Ağustos. Reich'in Rusya'ya savaş ilanı.
4 Ağustos. Alman sosyal demokratlarının savaş kredileri lehinde oy vermesi. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in savaşa karşı Enternasyonalci eylemlerinden dolayı, yargılanmadan tutuklanmaları.
23 Mayıs. İtalya'nın Avusturya'ya savaş ilan etmesi.
5-8 Eylül. Zimmerwald'da, Enternasyonal Konferansı.
- 1916** 12 Ocak. Liebknecht'in Sosyal Demokrat Parti'den atılması.
- 1918** 28 Ocak. Berlin ve diğer belli başlı kentlerde büyük işsizliklerin başlangıcı. İlk işçi konseylerinin kurulması.
24 Mart. Spartakist yönetici Leo Jogiches'in tutuklanması.
7 Ekim. Spartakist Birlik'in ulusal konferansı.
20 Ekim. Siyasal tutuklular için genel af.
21 Ekim. Liebknecht'in serbest bırakılması.
8 Kasım. Rosa Luxemburg'un serbest

bırakılması.

- 9 Kasım. Berlin'de devrim. Wilhelm II'nin tahttan feragat etmesi.
11 Kasım. Ateşkesin imzalanması.
8 Aralık. Sosyal demokrat bakan Noske'nin "Freikorps"ları örgütlemesi.
16-21 Aralık. İşçi ve asker konseyleri kongresi.
25 Aralık. Halkın Berlin'de gösterisi. "Vorwärts"ın işgali.
29 Aralık. Alman Komünist Partisi Kongresi. (Kongreye Spartakistler ve sol sosyalistler de katılır.)
30 Aralık. Spartakist ayaklanmaların başlaması.
11 Ocak. Karşı-devrimcilerin ayaklanması.
15 Ocak. Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un öldürülmesi.
16 Ocak. "Die Rote Fahne"nin yasaklanması.
25 Ocak. Liebknecht ve 31 devrimcinin cenaze töreni.
11 Şubat. Ebert'in cumhurbaşkanı seçilmesi.
13 Şubat. Reich hükümetinin kuruluşu; Scheidemann'ın başbakan olması.
10 Mart. Leo Jogiches'in öldürülmesi.

1919

Macar Devrimi

1919 Macar Devrimi: Sürekli Devrim Ortamı

Avrupa'da sürekli devrimci bir kaynaşmanın başladığı XIX. yy. ortalarından sonra her büyük devrim eylemi, Macaristan'da anında yankısını bulmuşsa, bunun nedenini söz konusu ülkenin gerek "milliyetler", gerekse toplumsal sınıf açısından canlı bir çelişkiler dünyasını, tarih boyunca sürekli yaşıyor olmasında aramak gerekir. Bir başka deyişle, her zaman gerilimi duyulan bu çelişkiler, Macaristan halkını her toplumsal ve siyasal sıkıyaşma açık, "siyasallaşmış" bir kitle durumuna getirmiştir.

Büyük Avrupa ülkelerindeki devrim eylemlerinin Macaristan'da çabuk yankılanması gibi, girişilen devrimlerin başarısızlığa uğramaları da, belki aynı nedenle açıklanabilir: "Siyasallaşmış" çevre ve tabakaların atılımıyla, bu ülkede devrim eylemleri erken olgunlaşmış, gerek milliyetler, gerekse toplumsal sınıflar açısından gerçekçi bir tabana oturamamıştır. 1848 Macar Devrimi'nin milliyetler açısından, 1919 Komünü'nün ise toplumsal sınıflar açısından doğru, gerçekçi bir temele dayandırılmaması, başka nedenlerin de yanı sıra, bu eylemlerin, sonunda, başarısızlığa uğramalarına yol açmıştır. Asıl konumuz olan 1919 Macar Komünü'ne geçmeden önce, Macaristan'ın bu kendine özgü devrimsel niteliğini belirleyen siyasal ve toplumsal yapısıyla; geçirdiği tarihsel evreleri incelemek yerinde olur.

Avrupa'nın, feodal kargaşadan ulusal devletlerin oluşmasına doğru uzanan ortak tarihini Macaristan da yaşadı. Üstelik Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki yayılma alanına da giren Macaristan, ayrı bir tarihsel gelişme sürecinde olan bu ülkelye, birkaç yüzyıl boyunca doğrudan doğruya ve canlı ilişkiler içinde oldu. XVIII. yy. başlarında,

Macaristan kendini oldukça karmaşık egemenlik ilişkileri içinde buldu.

Osmanlıların Avrupa'daki etkinliklerinin azalmasıyla Avusturya'daki Habsburg İmparatorluğu egemenliğinin kıta çapında yaygınlaşması aynı tarihlere rastlar ve bu iki olgu birbiriylye ilişki içindedir. Macaristan, işte bu iki büyük gücün birbiriyle karşılaşma alanı içinde kalır. 26 Ocak 1699 günlü Karlofça Antlaşması'yla Macar toprakları Osmanlı egemenliğinden çıkıp, Habsburg egemenliğine girdi. Bundan sonraki dönem, Macaristan için, nispi ulusal varlığını, Avus-

turya'ya kabul ettirme dönemi oldu.

Daha sonraki yıllarda Macaristan ile Habsburg'ların ilişkileri ayrıntılı bir biçimde düzenlendi ve bu ilkeler 1918'e kadar iki ülkenin ilişkilerine hukuksal temel oldu: Toprak beylerinin ve Macar soylularının hakları tanınacak; Macaristan düzenli olarak toplanan "Diyet" meclisi tarafından hukuksal ilkelere göre düzenlenecek yeni yasalarla yönetilecek, ülkenin birliği korunacak ve hiçbir parçası başka eyaletlere katılmayacaktı. 1723 Meclisi aynı zamanda, ülkenin savunması için düzenli bir ordu ku-

Habsburg sülalesinin yıkılışını konu alan bir afiş.

Ekim 1918'de başlayan ve bütün ülkeye yayılan Macar Devrimi, başşçı bir devrim olacaktı. Resimde, çiçeklerle süslenmiş askerler görülüyor.

rulmasını istedi: Üçte ikisi yabancılardan meydana gelen Macar ordusu, Viyana'nın denetimi altında, merkezi yönetimin bir gücü haline geldi.

Büyük Fransız Devrimi'nin ardından bütün Avrupa'ya yayılan düşünceler, Avusturyalıları bir ulusal devrimden korkuttuğu kadar, zengin Macar soylularını da tabandan gelecek bir devrimden korkutmaktaydı. Bu, onları ulusal reform dileklerinden vazgeçmeye ve barışçı bir tavır takınmaya itti. Ülkenin ileri gelenleri, Napolyon savaşlarında orduların donatılmasından iyi para kazanmışlardı ve Macaristan bu savaşlardan büyük zarar görmemişti. Böylece başlayan siyasal yatışma dönemi, dil ve kültürde bir canlanmaya yol açtı; bu canlanma bir bakıma Avusturyalıların "Almanlaştırma" siyasetine karşı da bir tepkiydi. Bu "yeniden doğuş"ta, Macar ulusal duyguları

daha sağlam bir temele oturdu; bir yandan da ülkede Macar olmayan uluslarla çatışmaların zemini hazırlandı.

Ulusal sorun, Macaristan için, her zaman iki ağızlı bir bıçak olmuştur. Çünkü bir yandan kendisi egemenlik altında bulunan bu ülke, öte yandan kendisinden çok farklı ulusal gerçekleri olan azınlık halklarını da bağrında topluyordu: Hırvatlar, Sırlar, Romenler, Ukraynalılar, Rutenyalılar, vb. Macaristan'da başlayan her ulusal kıpırdanış, bu halklar arasında da hemen yankısını bulmaktaydı. Üstelik Avusturya, Macarlardan gelen her ulusal tepkiye karşı, bu halklardan Macarlara yönelen tepkileri bilinçli olarak körüklüyordu. Böylece, Macaristan'da ulusal bir eylemin temelini oluşturacak olan öğeler, bütün tarih boyunca iki ateş arasında kaldılar. Üstelik sınıfsal çelişkileri yüzünden taban-

dan gelen devrimci eylemlerin karşısında oldular ve bunların patlak verişinde yabancı güçlerle birleştiler. Macaristan'daki ulusal gerçek işte bu çok çelişkili durum içindedir.

Napolyon savaşları sonrasında, Macaristan'daki ulusal hareket, Macar egemen sınıfının Avusturya'yla yakınlaşması üzerine doğduysa da, kendi yapısındaki çelişki nedeniyle, bu yakınlaşmanın bozulmasıyla sonuçlandı. Avrupa'da 1830 yıllarının devrim dalgası da bu ülkeye hemen yansdı. Kont Istvan Szechenyi büyük bir reform eylemine öncülük ederek köklü reformların ancak eski haklardan vazgeçmek pahasına yapılabileceğini ileri sürdü. Önce toplumsal ve iktisadi reformların yapılmasının zorunlu olduğunu söyledi; ülkesini, Avusturya ile birlikte serüvenci işlere girmemesi için uyardı. Reformculuk kısa bir süre içinde,

Devrimin başarıya ulaşmasından sonra, Pesti Naplo gazetesinde yayımlanan bir propaganda manifestosunda yer alan devrimci asker.

özellikle genç kuşaklar arasında yandaşlar buldu; gençlerin sözcüsü Lajos Kossuth, bütün özgürlükçü reformları destekliyor, ama, Viyana'nın denetiminden kurtulmadıkça gerçek bir ilerleme olamaya-

cağını belirtiyordu. Böylece bu eylem, ulusal bağımsızlığı kazanmak için yapılan siyasal bir mücadeleye dönüştü. Reform, hızla yayıldı; bu eyleme Macaristan'ın, Ferenc Deak ve baron Jozsef Eötvös gibi

önde gelen kişileri de katıldı.

Avusturya imparatoru Franz'ın ölümünden sonra, ülkeyi Ferdinand I adına yöneten yetkililer işbaşına getirildi (1837); Kossuth ile birlikte birçok kişi hapsedildi (bun-

BÚCSUZZTATO

HALOTTI ÉNEK AZ OSZTRÁK-MAGYAR
MONARCHIA FELETT

ÍRATA: KARL KRAUS
FORDÍTOTA: SZANI GYULA

KULTURAI
VIRÁNYTARTÓ
GALÉRIÁ

Habsburg sülalesi
yıkıldıkdan sonra,
imparatorluk
kartalını bir tabutun
içine kapatılırken
gösteren ve Biro
tarafından
gerçekleştirilmiş olan
bir çalışma.

KÁROLYI
KÖNYVTÁR
KULTURAI KIADÁSA

lar, 1840'ta 'ulusal kahraman' sa-
yılarak serbest bırakılacaklardı).
Ama bütün bu ulusal kıpırdanış-
lar, Macaristan'daki azınlık halkları
da aynı yola itti. Hırvatlar ve İç Ma-

caristan'ın Macar olmayan halkları
da mücadeleye kalkıştı. Macar ve
Hırvat eyaletleri arasında mücade-
le, Macarların Diyet'te ve resmi da-
irelerde Latince yerine Macarcanın

kullanılması için baskı yapması-
yla başlamıştı. Macar ulusal eylemi
yayıldıkça, Macarlara ve onların
her davranışına düşman olan Hır-
vat milliyetçiliği bu mücadeleye de

Macaristan'da cumhuriyet ilan edildikten sonra Avusturya-Macaristan imparatoru Franz-Joseph'in Budapeşte'nin büyük alanlarından birindeki heykelinin alaşağı edilmesi.

karşı çıktı. Hırvatların bir bölümü Sırplarla ve bütün güney Slavları ile birleşerek "İlyria" (eski Dalmasya ve Arnavutluk) milliyetçiliğinin ve siyasetinin savunulmasını istedi. Macar Sırplarının özerklik istekleri canlandı; Slovaklarda da kıpırdanmalar başladı. Buna karşılık Macarların bağnaz milliyetçileri, Diyet'ten bir yasa çıkartarak, günlük yaşamda ve eğitimde de Macar dilinin kullanılmasını baskıyla sağlamaya çalıştılar; bu eylemin uyandırdığı tepkilere karşı da, bunun devlete düşen bir görev olduğunu, özgürlük ve ilerleme için Macarlaştırmanın başlıca koşul olduğunu ileri sürdüler. Batı ve Orta Macaristan'daki kentli Almanların büyük bölümüyle bazı Yahudiler ve Slovaklar da, kendi istekleriyle Macarlaştılar; ama öteki halklar, milliyetçi tutumda şiddetle direndiler; bu direnme, yayılan baskıyla, daha da arttı ve Viyana'ya birçok yandaş kazandırdı. Aynı tarihsel süreç, Erdel'de daha küçük ölçüde yinelenirdi.

1848 Devrimi öncesi ulusallaşma süreci işte bu evredeydi.

Aynı tarihe kadar, halktan gelen tepkilere, devrim eylemlerine bir göz gezdirmekte yarar vardır.

Bir Köylü Devrimleri Ülkesi

Batı feodalitesi Orta Avrupa'da çok sağlam temeller üzerine oturmuştu. Toprağa dayalı bir üretim biçimi, kıtanın bu kesimi için, coğrafı konumu yüzünden hem elverişli, hem de başka seçenek olmaması dolayısıyla, kaçınılmazdı. Bu durumun yarattığı köklü feodal gelenek, daha sonra da bütün insan gücünü köylülerden alan yıkım dolu savaşlar, Macar köylülerine bütün tarih boyunca devrimci bir gelenek kazandıracaktı.

Macar tarihinde ilk büyük köylü ayaklanması, 1514'te baş gösterdi. Papa, Osmanlılara karşı yeni bir Haçlı Seferi'ne karar vermişti. Ama o çağ Avrupa feodalizminin en yoğun çağıydı ve sayıları yüzbinlere yaklaşan serf'lerin (toprak kölelerinin) Haçlı ordusuna katılıp üretim dışı kalması, egemen feodal sını-

fın işine gelmiyordu. Bu çelişki Macaristan'da bir köylü ayaklanması doğurdu. Serflerini ellerinden kaçırmak istemeyen derebeyleri, sefere sert tepkiler gösterdiler. Sefere katılmak için kaçan köylülerden yakaladıklarına işkence ettiler. Bazı din adamları da bunlara karşı cephe alınca, Osmanlılara karşı girilen savaşlarda adını duyurmuş, bir küçük soylu olan Dozza'nın önderliğinde köylüler, feodal sınıfa karşı ayaklandılar.

Dozza, Czegled'de köylülere verdiği söylevde şunları söylemekteydi. "Tanrımızın indinde hiçbir şey, bir kişinin başka bir kişi üstünde hüküm sürmesi kadar aşağılık değildir. Kölelik, doğal bir şey olmaz. Kölelik, insanların kaderleri arasındaki eşitsizlikten, insanların hırsından ve açgözlülüğünden doğdu. Macar soyluları size yurttaş gözüyle değil, köle gözüyle bakıyorlar: Onlar için ürün, onlar için şaraplık üzüm yetiştirirsiniz, onlar için hayvan beslersiniz, onlar için kumaş dokursunuz; oysa sizin pa-yınıza, ancak, kölelik ve yoksulluk düşer; ve en çok istedikleri şeyi,

*Cumhuriyetin
ilanından sonra
yapılan şenliklerden
bir görünüş.*

parayı, sizin sırtınızdan çıkarılır. Sizin paranızla saygınlık kazanır, büyük adam olurlar ve bu güçleriyle de sizi ölesiyeye çalıştırmak hakkını elde etmek için başka soylularla savaşır.

Artık özgürlüğünüz için çarpışma fırsatına dört elle sarılın. Tanrı, verdiği büyük fırsatı kullanamadınız diye, size karşı gazaba gelmesin, gözünüzü dört açın.

Ben sizinleym, sizinle birlikte, özgürlük için düşmanlarınıza karşı savaşacağım; vereceğiniz rütbe ne olursa olsun o rütbede savaşacağım."

Ayaklanma feodallerle köylüler arasında şiddetli bir savaşa dönüştü. Papa, hemen bir genelgeyle Haçlı Seferi'nin bittiğini duyurdu. Dozsa komutasındaki 120 000 kişilik orduyu hemen dağıtmalıydı. Böylece dinsel desteği de yitiren köylü savaşı, feodallerin yardımına başvurduğu dış güçler tarafından bastırıldı. 20 000 köylü öldürüldü. Tutsak edilen Dozsa'nın öldürülüşüyle, incelikler dolu bir hunharlık örneğiyle: Dozsa için kızıl kor durumuna getirilmiş bir de-

mir taç hazırlamışlardı. Köylü önderini kızgın bir tahtın üstüne oturtular; başına da bu kızgın tacı geçirdiler ve birlikte yakalanıp, iki hafta boyunca aç bırakılan askerlerini, Dozsa'nın yanmış etini yemeye zorladılar. Bu korkunç şölenle seyirci olarak yer alan bir piskopos anılarında şunları söylemektedir: "Çingeneler neşeli bir müzik çalıyorlardı. Askerler, Dozsa'nın tahtının çevresinde ille kaka dolaştırılıyor ve onun etini yemeleri için kılıçların ucuyla dürtülüyorlardı. Her dönüşten sonra askerlerin ağzı yoklanıyordu. Ağzı kanlanmamış olan hemen öldürülüyordu." Köylüler bu ayaklanmayı çok ağır ödediler: Toprak köleliği köklü ve sürekli bir biçimde yasallaştırıldı.

Bir başka köylü ayaklanması da, 1697'den 1709'a kadar sürdü. Bu dönem, Osmanlı egemenliğinden Habsburg egemenliğine geçişin de izlerini taşıyor. Habsburg'lara karşı ilk tepkiler, egemen sınıfın bazı öğelerinden, Macar soylularından geldi. Bunların tasfiyesinden sonra Avusturya-Macaristan egemen-

lik ilişkileri düzenlendi. Bu düzenlemenin faturası, zaten 150 yıllık bir savaş döneminin bütün acılarının, yoksulluklarının altında ezilen köylülere yüklendi; vergiler giderek daha ağırlaştı; dağlarda köylü çeteciler türedi. (Daha sonra bunlar, feodal sınıfa ve Habsburg egemenliğine karşı halk ayaklanması hazırlığı içinde bütünleşeceklerdir.)

1831'de İstvan Szechenyi'nin giriştiği reform hareketleri de gene bir köylü devrimi tabanına oturdu.

Hem ulusal, hem de sınıfsal planda bu kadar canlı çelişkilerle beslenen bir sürecin, Avrupa'ya sarıran 1848 devrim dalgasından etkilenmemesi olanaksızdı.

1848 Devrimi

Metternich'in tutucu dehasında somutlaşan Avrupa'daki zorlama denge, ancak 1848'e kadar dayanabildi. Sonra büyük bir devrim dalgasıyla, bütün Avrupa özellikle de Almanya, Fransa ve İtalya temelinden sarsılmaya başladı.

Devrim eylemi Macaristan'a bütün çelişkileri bir anda çözmeyi amaçlayan çok geniş bir programla geldi. Hem Avusturya'ya, hem azınlık halklarla egemenlik ilişkileri çözülecek; hem de toprak köleliği yok edilecekti. Yani ulusal devrim, toplumsal devrim ve milliyetler sorununu, iç içe ve tek bir devrimle çözüme ulaştırılacaktı. Gerçekçi bir saptama mıydı bu? Hangi ittifak tabanı, bunu gerçekleştirecekti? Hem köylüler, hem ulusçu egemen sınıflar, hem de azınlık halkları bu devrim potasında bir araya mı geleceklerdi? Ama siyasallaşmış gergin bir ortam, bir an için, bunu olur gösterebilmekteydi.

Aralarında ünlü ozan Sandor Petöfi'nin de bulunduğu, çoğu köylü kökenli *Mart Gençleri* adlı devrimci grup, azınlık halklarla birleşerek serflüğün de kalkacağı federal bir Macaristan cumhuriyetini kurmayı amaçlamaktaydı. Öte yandan, Diyet'te tutucular ve reformcular mücadelesinde ederken Paris'teki devrimin haberleri Pozsony'ye ulaştı ve fırsattan yararlanarak Kossuth, alt meclis aracılığıyla hükümdarlığa başvurarak sorumlu bir Macar hükümeti kurulmasını istedi. Bir süre sonra Viyana'da da devrimin başlaması ve Metternich'in düşürülmesi üzerine isteklerini genişleten Kossuth, bunların iki meclisin de onayıyla hükümdara ulaştırılmasını sağladı: Bu karar-

Toprak dağıtımı konusunda düşünceleri alınmak üzere çağrılan Macar köylüleri.

da, muhalefetin bütün istekleri yer alıyordu.

14 Mart 1848 günü *Mart Gençleri* bir toplantı yaptılar. Macar halkı adına hazırlanan 12 madde, halka özgürlük verilmesi amacını güdüyor; bağımsız, sorumlu bir Macar hükümeti kurulmasını, sansürün kaldırılmasını, eşit vergi düzenini, serflere özgürlük verilmesini, siyaset tutukluların serbest bırakılmasını, yasa karşısında tam eşit olmayı ve jüri düzenini, Macar askerlerinin dışarıda ya da yabancı askerlerin Macaristan'da hizmet etmemelerinin sağlanmasını istiyordu.

15 Mart 1848'de, Petöfi ve *Mart Gençleri*, halkın da katıldığı büyük bir topluluk halinde başkentten en büyük basımevine geldiler. Bu 12 maddeyi ve Petöfi'nin devrimci şiirini, Habsburg sansürünün izni olmaksızın bastırdılar. Bu iki bildiri bütün gün basıldı, başkentte her-

kese verildi; ertesi gün de bütün ülkeye dağılmıştı. Büyük bir yığın mitingi yapıldı. Petöfi ve *Mart Gençleri* belediye başkanına ve başkent belediye meclisine başvurarak bu istekleri imzalamalarını istedikler. Halk delegelerinin, hiç bekletilmeden, meclisin toplantı halinde olduğu büyük salona girmelerine izin verildi. Meclis üyeleri, 12 maddenin imzalanıp imzalanamayacağını tartışmaya başladılar. Gençlerden biri sabırsızlandı; meclisin masası üzerine atladı ve şöyle bağırdı: "Bizim vaktimiz yok beyler, lütfen imza ediniz, halk bekliyor."

Diyetin istekleri karşısında güç durumda kalan Avusturya imparatoru 17 Mart günü kont Lajos Batthyany'yi geçici başkanlığa atadı. 7 Mayıs'ta Deak'ın (adalet bakanı), Kossuth'un (maliye bakanı), Eötvös'ün (eğitim bakanı), ve Szecseny'nin (ulaştırma ve bayındırlık bakanı) yer aldığı Batthyany kabi-

nesini kabul etti. 11 Nisan'da Ferdinand I, reformcuların programını kapsayan "Nisan Yasaları"nı onayladı.

18 Mart 1848'de, öşür düzeniyle derebeylik ve soyluluk ayrıcalıklarının kaldırılması ilkesini ilan eden bir yasa çıktı. Ertesi gün, Habsburg Arşidükü Stefan, imparatoruna şu telgraflı gönderdi:

"*Dün her iki meclis panîğin etkisiyle feodal ayrıcalıkların kaldırılmasını onayladı.*"

Kendisi de bir soylu olan yeni hükümetin adalet bakanı Ferenc Deak, bir konuşmasında şöyle diyor: "Yasama meclisleri, çok haklı olarak, böyle bir zamanda herhangi bir gecikmenin tehlikeli olacağını düşündüler. Yasama meclisi ve hükümet, ya eylemi zor kullanarak bastırmaya çalışacak ya da onun yürütmesini ve yönetimini ele geçirecekti. İki meclis de kendisini eylemi bastırarak kadar

Karolyi'nin halka kendi topraklarını dağıtacağını açıkladığı konuşması.

güçlü hissetmediler. Onun başına geçmeye karar vermekle bir iç savaşı önlediler ve böylece gerçekten çok akılcıca davranmış oldular."

Bu, gerçekçi bir saptamaydı. Böylece egemen sınıfın ilerici kanadı, tasfiye olmaktan kurtulması bir yana, devrimin siyasal önderliğini de ele geçirmiş oluyordu

Öte yandan, Petöfi ve Mart Gençleri gibi ütöpiist devrimciler, Rumen, Sırp ve Slovak serflerinin de Macar köylülerinin istediği şeyleri; kendi anadillerini konuşmayı, bir parça toprağa sahip olmayı, beylerin zorbalığından kurtulmayı istediklerini düşünmekteydiler. Böylece onlarla el ele bir savaşa devrim gerçekleştirilecek; halkların eşitliğine, özgürlüğüne dayanan federal Macar devleti yaratılacaktı. Avusturya'ya karşı "ulusal" düzeyde bağımsızlık kavgası amacıyla mücadeleye katılan ilerici burjuvazinin böyle bir

şeye razı olmaması bir yana, bu ütöpiik azınlık "milliyetler"de de yankısını bulamadı. Tersine Rumenler, Slovaklar ve Sırlar arasında kıpırdanışlar, "ulusal" amaçlar çevresinde biçimlenmekteydi. Avusturya bu çelişkiyi güçlü bir propagandayla körüklemekte güçlük çekmedi. Rumenler, 15 Mayıs 1848'de kesin olarak Macar Devrimi'ne karşı döndüler. Büyük Romanya Meclisi, "Rumen halkının Habsburg kayzerine her zaman için bağlı kalmak istediği"ni törenle açıkladı. Aynı gün Transilvanya Saksonları da Macarlara karşı döndüler. Gene aynı gün Sırlar, Zimony'de Macaristan'ı bastılar. Sonunda Macarlara karşı savaşa Hırvatlar da katıldılar. Habsburglar, Macarlara karşı kendilerini desteklerse, Hırvatlara bağımsızlık verecekleri vaadinde bulunmuşlardı.

Bu arada Habsburg egemenliğini karşı İtalya'da ayaklanma başlatmıştı. Avusturyalı yöneticiler, Hir-

vatlara oynadıkları oyunun aynısını bu kez de Macar egemen sınıfının ilerici kanadına oynadılar: İtalyanlara karşı kendilerini desteklerlerse, istekleri yerine gelecekti. Serfliğin kalkmasını istemeye istemeye kabul etmiş olan bu sınıf, hem tabandan gelen devrimci baskıyı ortadan kaldırmak, hem de öteki azınlık halklara karşı korunmak amacıyla bu ittifakı hemen benimsedi. Böylece egemenlik çelişkilerini büyük bir ustalıkla kullanan Avusturya, bütün halkları birbirine karşı kullanarak, 1848 devrim dalgasını en az zararlı atlatmayı başaracaktı.

Boşa Giden Devrim

1849'da, Macaristan'da devrim, tam anlamıyla, boşa gitmişti. İtalya belasını atlatan Avusturyalılar, sözlerinde durmak bir yana, Macaristan'a saldırıyorlardı. İtalya'ya as-

ker gönderilmesine karşı çıkan Kossuth, hükümetin başına getirilmişti. Macar bağımsızlık savaşı başlıyordu.

Baştan yitirilmiş ama yine de dikbaşı, inatçı bir savaşı bu. Habsburg orduları Macarları bir türlü altedemiyordu. Avusturya imparatoru Rus çarı Nikolay I'e bir elçi göndererek, Macarlar Habsburg'lara üstün gelirse, belki Polonyalıların da ona karşı savaşmaya başlayacaklarını bildirmişti. Bu hesap, çarı korkutmuş ve çar, Rusların ulusal çıkarlarını Macarların özgürlük savaşını bastırmayı gerektirdiğini ilan etmişti. Rus orduları Macarlara saldırıyor, general J. F. Paskeviç komutasındaki Rus ordusu Macaristan'ı kuzeyden istila başlıyordu. Öte yandan, general J. J. Haynau komutasındaki Avusturya ordusu da Batı Macaristan'a girmektedir.

Macar güçleri geriliyordu. Macar ordusu 9 Ağustos 1849'da, Tamişvar'da (Timişoara) kendisinden çok üstün kuvvetlere yenildikten sonra Kossuth, iktidarı 11 Ağustos'ta Görgey'e devretti. Görgey de, 13 Ağustos'ta, Vilagos'ta Ruslara teslim olmaktan başka bulamadı. Kossuth, yurt dışına kaçmıştı.

Avusturya'nın düzeni yeniden kurması çok sert oldu. Haynau, işe, Batthyany'yi Budapeşte'de idam ettirerek başladı. 6 Ekim 1849'da, Arad'da 13 yüksek görevli idam edildi; daha birçok insan öldürüldü ya da hapsedildi. 17 Ekim'de kurulan geçici hükümet, Macaristan'ı Erdel'den ayırdı. Eyaletlerin ve belediyelerin özerkliliği kaldırıldı ve bütün ülke, Macar olmayan bir bürokrasi tarafından, yeni kurulan jandarma örgütü yardımıyla yönetilmeye başladı. Macaristan'daki çeşitli halkların ve dillerinin eşit sayıldığı bildirilmişti. Ama uygulamada, halk tabakasının dili dışında, bütün öğretim ve yönetim dili Almancaydı. Askerlerin, yerini yavaş yavaş siviller alıyor ve geçici olarak başlayan yönetim, Ocak 1852'de kesinlikle yerleşiyordu.

Denge Dönemi

İlk bakışta, o günkü durumda, Avusturya'nın Macaristan'ı sömürgeleştirmesi için bütün koşulların hazır olduğu söylenebilir. Macaristan'daki bütün ulusal direnç kırılmış, ülke parçalanmış, Avusturya bütün yönetsel ve askeri mekanizmaya el koymuştu.

Sovyet Rusya'dan yeni dönen Bela Kun, Lenin'le işbirliği yaparak komünist Enternasyonal'in örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştı. Resimde, Bela Kun, Lenin ve Tibor Szamuely'yle birlikte görülüyor.

Bela Kun Macar Sovyetleri başkanlığına getirildikten sonra.

Amacı durum, tarihsel süreci içinde ele alındığında hiç de görüldüğü gibi değildi. Avrupa, yeni bir çağın eşliğini aşmış; ulusal planda ve burjuva sınıfının öncülüğünde, demokratikleşme evresine gelmişti. Bu durumda Avusturya monarşisi yumuşamak, kendini yeni koşullara uydurmak zorundaydı. Öte yandan, Macaristan'da, üretim güçleri kapitalist bir doğrultuda geliyordu. İki ülke arasındaki ilişkileri işte bu nesnel durumlar belirleyecek, olayların zorunlu akışı, ikisi

arasında bir denge durumunun doğmasını gerektirecekti.

Bu "denge dönemi"nin olaylarını tarih içinde izlemekte yarar vardır.

Önceleri Macar ulusunun bütün umudu, bir dış müdahalenin gerçekleşmesine bağlanmıştı. İçerideyse değişik yöntemlere başvurulmaktaydı. Deak, vergilerin ödenmemesi gibi bir pasif direnme yolu öneriyor; bu siyaset iyi sonuçlar vermekte gecikmiyordu. Avusturya maliyesi, bir sürü memur

Csepel İşçi Konseyi üyeleri.

Macar Komünist Partisi'nin önde gelen yöneticilerinden Tibor Szamuely.

besleyerek, ayrıca ayaklanma olasılığına karşı asker tutarak büyük masraflara girdiği halde, bunun karşılığında küçük bir gelir elde edince çok güç duruma düşmüştü. İtalya savaşıyla güçlükler daha da artınca Avusturya imparatoru Franz Joseph, yeni yasalar çıkar- mayı denedi. Ülkenin bölünmesiyle ilgili karar yürürlükten kaldırıldı; saray şansölyeliği yeniden kurul-

du; Macarca yeniden resmi dil oldu. İki taraf da mücadelenin sona ermesini istediğinden görüşme- re başlandı; Macarların başında Deak ve Gyula Andrassy vardı. Macarlar ve liberal Alman merkezîyetçileri, sözlü olarak yaptıkları anlaşmayla İslavların aleyhine uzlaştılar. Avusturya imparatorluğu Temmuz 1865'te, Şubat Fermanı'nı kaldırdı ve geçici bir Macar hükümeti kuruldu.

1866'da başlayan Yedi Hafta Savaşları görüşmelerin kesilmesi- ne neden olduysa da, 17 Şubat 1867'de Andrassy, bağımsız Macar hükümetini kurdu. Parlamento, yeni yasaları 29 Mayıs'ta kabul etti. Uzlaşmaya göre, dışişleri ve savunma sorunlarında, Avusturya ile Macaristan'ı ortak bakanlar temsil edecek; bu bakanlar Avusturya ve Macaristan'dan sırayla seçilecekti. Maliye bakanı da her iki ülkenin maliyesinden sorumlu olacaktı. Geri kalan konularda Macaristan tam bağımsızdı ve toprak bütünlüğüne sahipti. Halklar yasa- sıyla, bütün dillerin eşitliği sağlandı. Macar olmayan halklar günlük yaşamlarında, basında, mahkemelerinde ve yerel yönetimlerinde kendi dillerini kullanmakta özgür oldular. İlgili toplulukların üçte biri istediğinde bütün kayıtlar bu dillerde tutulabilecekti. Topluluklara, kiliselere ve özel kişilere, devlet okullarına denk okullar açma hakkı tanındı. Mali konuları her iki ülke parlamentolarından gelen delegeler tartışacak, her ülkeye ayrıca düşen masrafların saptanması için on yılda bir toplanılacak; ticaret ve gümrük konula-

rında anlaşmaya varılacaktı. Önce iki ülke, bir gümrük birliği kurdu.

İki ülkenin girdiği bu yeni egemenlik statüsünün tarihteki adı Avusturya-Macaristan imparatorluğu olacak, bu imparatorluk, varlığını Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarına kadar sürdürecektir.

Bu dönem Macaristan için ıktı- sadi bir gelişme dönemidir. Ama karşıtlarını da içinde taşıyan bir gelişme. 1867'de, 4 767 km olan demiryolu ağı, 1914'te 22 000 km'ye ulaştı. 1874'te, 6,2 milyon ton olan maden kömürü üretimi, savaş öncesinde 13,1 milyon tonu aştı. Sanayi kesiminde çalışan nüfus, 1869'da 647 000, 1914'te 1 300 000'e ulaştı. Kapitalizmin yerleşmeye başladığı kırsal kesimlerde makineleşme, Avrupa'nın en yüksek oranlarından birine vardı. Bu kesimde 1871'de 4 409 olan makine sayısı, 1913'te 48 070'e ulaştı.

Ne var ki, nüfus artışı, sermaye binkiminden daha hızlı gelişmekteydi: 1850'de 13 milyon olan nüfus 1900'de 19 milyon aştı. Kölelikten kurtulma, önce köylülerin işlerine yaramış, küçük toprak sahibi sınıfın yaşama düzeyi yükselmişti. Bunlar vergi vermedikleri için durumları iyiydi: Ama, zamanla toprak bölünmeye başladıkça, hisselerde azaldı ve tarım nüfusunun yarısından çoğunun elinde, geçimini sağlayamayacak kadar küçük bir arazi kaldı; büyük bir çoğunluğun ise hiç toprağı yoktu. Buna karşılık büyük soylular ve sarayın gözdeleleri servetlerini korudular, hatta artırdılar bile: 1913'te Macaristan'ın yarısı 60 hektardan büyük çiftliklerle kaplıydı; bunun dörtte bi-

ri de 12 000 hektardan büyük arazilerden oluşuyordu. Öte yandan sanayileşmenin yarattığı işçi sınıfı çok kötü koşullar altında yaşamaktaydı.

Bütün bu gelişmelerin yarattığı siyasal tablo da şöyleydi: 1869'da kont Nandor Zichy'nin Halk Partisi kuruluncaya kadar, ülkede bü-

yük bir siyasal parti yoktu. Bu parti, 1867 uzlaşmasına karşı çıkmadığı gibi, bu uzlaşmanın savunucusu da olmadı. 1867'den 1875'e kadar iktidarı elinde tutan Daek'in partisi, günden güne parçalanmaktaydı. Sol kanadın önden Kalman Tisza, ilk muhalefet programını zamanla yumuşatarak Deak partisi-

nin kalıntılarıyla birleşip Liberal Parti'yi kurdu. 1875'te başbakan olan Tisza, partisini iktidarda tutmak için muhaliflerini susturmuş, ama 1890'da iktidardan düştükten sonra yenne gelenler, giderek, Avusturya'dan tam olarak kopma amacıyla çıkarılan gürültülen yatıştırma güçlük çekmişlerdir. Gi-

Cumhuriyetin ilan edildiği gün Budapeşte'de parlamento binası önünde toplanan halk.

*İlk iş olarak
7-14 Nisan tarihleri
arasında bütün
ülkede konsey
seçimleri
yapılmasına karar
veren Macar
Bolşevik
"direktuarı".*

derek artan toplumsal huzursuzluğun sözcülüğünü, Sosyal Demokrat Parti ve sol kanat aydınlarının burjuva radikal partisi (Bağımsız Parti) üstlenmeye başlamıştı.

Öte yandan ülkede güçlü bir sendikalaşma ve kooperatifleşme eylemi başarıya ulaşmış ve ağırlık merkezi Budapeşte'de olan bu emekçi örgütleri, Sosyal Demokrat Parti çevresinde kenetlenmişti. Demek ki, Avusturya'yla, egemenlik ilişkileri, önce, ülkenin tam bağımsızlığını isteyen ve geliştirdiği düşünceler toplumun öteki kesimlerinde de yankısız kalmayan ilericî bir burjuvazinin çevresinde ulusal sorunu ortaya çıkarıyordu. Ama eskiden de olduğu gibi bu sorun, Macar egemenliğindeki öteki ulusların da aynı süreç gereğince bağımsızlıklarını istemeleri sonucunu getirmekteydi. Sonra da, kapitalizmin gelişmesi işçi sınıfıyla burjuvazi, yoksul köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki çelişkiyi çağdaş bir içerikle siyaset sahnesine çıkarıyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesi, Macaristan'ın siyasal gerçeği işte bu yapıdaydı.

Macaristan ve Birinci Dünya Savaşı

Savaşın yıkımının en yoğun olduğu ülkelerden biri de Macaristan'dı. Avusturya-Macaristan orduları Ruslar karşısında ağır yenilgilere uğradı. 1914-1915 kışında, yüzbinlerce Macar, Karpat Dağları'nda can verdi. 1914'teki Lamberg ve Rava-Ruska yenilgilerini, 1916'daki Tarnopol yenilgisi izledi. 1917'de ülke içlerinde açlık ve yoksulluk doruk noktasına ulaşmıştı. Öte yandan Rusya'da baş gösteren devrim de etkisini duyurmaya başlamıştı. Brest-Litovsk Antlaşması'ndan sonra savaş tutsaklarının salıverilmesi, yankısını Puzla çiftliklerinde bile duyurdu, Cattaro'da, amiral Horthy tarafından bastırılan bir donanma ayaklanması devrimci eylemin ilk adımıydı. Tıpkı Kronştad'taki gibi, başkaldıran denizciler, konseyler kurmuşlardı. Köklü bir değişme bütün ülkede kendini belli ediyor-

du: 1917'de 160 000 olan sendikali emekçi sayısı çok kısa bir süre içinde 300 000'e ulaşmış ve yıl sonunda 700 000'in üstüne çıkmıştı. 1 Ocak 1918'de ise Budapeşte ilk büyük genel grevi yaşadı. 300 000 işçi çalışmayı durdurdu. Fabrikalarda art arda işçi konseyleri kuruluyor ve bunlar daha sonra merkezi bir konsey çevresinde toplanıyordu. Devrimci sendikacı Ervin Szabo ile yandaşlarının anti-militarist propagandasından kaygılanan polis, bunları gözaltına alıyordu.

1918 Güzü'nde Macaristan'ın artık ne savaşıacak gücü, ne de çok isteği kalmıştı. Zaten kopma sancıları içinde olduğu bir devletin kaderini bölüşmek zorunda bırakılan bu ülke için savaş, bütün çelişkileri su yüzüne vuran tam bir yıkıma sona ermişti. Savaş başında yeniden başbakanlığa gelen Tisza, 1917 Mayıs'ında bu görevinden çekilmek zorunda kalmış, daha sonra kurulan hükümetler ise, hızla gelişen siyasi olayların dizginlerini ellerinde tutabilmekte yetersiz kalmışlardı. 20 Mayıs 1917'de

Konseyler eski parlamentoda toplanarak Ulusal Konseyler Kongresi'ni oluşturacaklardı. Resimde, Haziran 1919'da Ulusal Konseyler Kongresi'nin bir toplantısı görülüyor.

Pecs'deki Altıncı Topçu Alayı'nın ayaklanmasını, 15 Haziran 1917 günü baş gösteren ulusal grev izliyordu.

Ekim ayının başında Bulgaristan'ın teslim olmasının yarattığı yankı derin oldu. Artık savaş yitilmişti. 17 Ekim'de Tisza, bunu parlamentoda açıkladı: "Savaşı yitirdik..." 22 Ekim'de Macar ordularına, cepheden çekilip Macaristan'a dönmeleri emri verildi. Birkaç gün içinde başkent, aç, solgun benizli, ama silahlı binlerce asker tarafından işgal edildi. Subaylarının emirlerine karşı duran, savaşa ve kendilerini bu savaşa gönderenlere sövüp sayan bu askerler "Katmerli Papatyalar Devrimi"nin öncü güçleri olan asker konseylerini kurdular.

Katmerli Papatyalar Devrimi

23 Ekim'de, 79. Hırvat Topçu Birliği'nin, Piume'de konakladığı sırada, bir ayaklanmayla kentli ele geçirdiğini öğrenen Macar hükû-

meti istifa etti. Bütün umutlar, bundan böyle, bağıdaştıncı niteliğiyle tanınan Bağımsızlık Partisi başkanı Mihaly Karolyi'deydi. Ertesi gün ünlü siyaset adamının Egeyem Utca'daki evinin önünde öğrenciler ve askerlerden oluşan bir göstericiler topluluğu "Yaşasın Cumhuriyet" diye bağırıyordu. Ulusal bayrağı taşıyan halk, birden çığ gibi büyüyerek sarayı ele geçirmek üzere yürüyüşe geçti. Birkaç kişiyi yaralayan polis saldırısı hemen önlendi. Bu ilk çarpışmaydı.

Ertesi gün, ülkenin farklı siyasal yapıdaki iki partisi ortak bir toplantı yapmaktaydı. Bu toplantıdan Mihaly Karolyi'nin önderliğindeki Macar Ulusal Meclisi doğdu. Toplantıda görüş birliğine varılan konular, konan sansüre karşın 12 madde halinde 26 Ekim günü, *Nepszava* (Halkın Sesi) gazetesinde yayımlandı. Gazetede ayrıca, Sosyal Demokrat Parti'nin bir çağrısı yer alıyordu. Kurulan Ulusal Meclis'in temel direği, Sosyal Demokrat Partiydi. Bu tartışılmaz bir gerçektir. Parti, Avusturya'dan kopma paha-

sına bir barış anlaşmasını, genel seçimlerin düzenlenmesini ve ulusal sorunun yeniden ele alınmasını öneriyordu. Bu önerilerdeki akılcı tutumlarına ve zora başvurmamanın güçlüklerinin, kuşkusuz, farkında olmalarına karşın, Ulusal Meclis yöneticileri bunalımdan barışçı yolla çıkacaklarını hiç ummuyorlardı.

Oysa olaylar onları aştı; devrim neredeyse kendiliğinden yürüyordu. Yüzbinlerce kişinin katıldığı ilk gösteri Ulusal Meclis'i destekledi. Ertesi gün Peşte'den yola çıkan topluluk, kral naipliğine Karolyi'nin atanmasını sağlamak için yola koyuldu. Tuna üzerindeki asma köprüde polis yolu kesmişti. Marşlar söyleyen topluluk birdenbire durdu. Ama ateş daha önce açılmıştı; üç ölü, elli beş yaralı vardı. 29 Ekim'de başkent bir genel grevle felce uğradı. Garnizon komutanı general Lukases'in emrindeki Boşnak kuvvetlerinin müdahalesinden kuşkulanan işçiler, silahlanmaya başlamıştı. 30 Ekim gecesi, alaylarının armasını "katmerli papatyalar"la değiştiren askerler,

*Ulusal Tiyatro'nun
bir kadın sanatçısı,
1 Mayıs 1919'da
parlamento alanında
devrimci marşlar
söylerken.*

kamu kuruluşlarını ve garnizonu ele geçiriyorlardı.

Devrim başarıya ulaşmıştı. Gün, "katmerli papatyalar" la bezenmiş, gülen, şarkı söyleyen ve bayram eden bir kentlin üzerine doğdu. Caddelerde neşeli genç kızlar, subayların armalarını söküp yerlerine katmerli papatyalar takıyorlardı. Olaylara boyun eğen Avusturya hükümdarı Joseph, Karolyi'yi hükümeti kurmakla görevlendirdi. Bu "beyaz devrim" tablosunun üzerine düşen tek kırmızı leke, kont Tisza'nın kanıydı: Asker kaçakları, savaşın ve üstlerine çöken bu büyük yıkımın sorumlusu saydıkları ünlü siyaset adamını linç etmişlerdi.

Cumhuriyet

Yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiş olan Karolyi, her şeyden önce, doğu cephesindeki savaşlara kesin bir son vermek amacıyla galip devletlerin komutanı, Françet d'Esperey ile görüşmek üzere 7 Ekim günü Belgrad'a gitti. General d'Esperey, kont Karolyi'yi, görüşmeden çıktıktan sonra, "gerçek bir Fransız Ludendorff'u" diye tanımladığı, aşırı tutucu ve milliyetçi bir komutandı. Madalya ve nişanlarla süslü, tımtırlı üniforması, elinde kırbağı ve Napolyon tavrıyla, o ünlü *Vae Victis!* (Vay yeniklerin haline!) sözünü söylemeye her an hazır gibiydi: "Siz Almanlardan yanaydınız; onlar gibi cezalandırılacaksınız." Bu askerî amaçlarla sınırlandırılmış, dar bir

görüş açıydı. Belgrad Antlaşması'nı da işte bu dar görüş açısı çizdi. Karşını dal Ülkeyi gelecekteki bir parçalanışa hazır tuttuğu yetmiyormuş gibi. 17. maddesiyle, İtilaf devletlerine Macaristan'a müdahale hakkını da tanıyan bu antlaşma, Macarların kendi geleceklerini belirlemeleri konusunda her eylemi "meşru" kılıyordu.

Ulusal Meclis, parlamentoyu yürürlükten kaldırarak 16 Kasım 1918 günü cumhuriyeti ilan etti. Bu kararın duyurulduğu coşkun halk kitlesi için cumhuriyet, soyut bir "özgürlük" ya da "genel seçim" vaadinden çok daha önemli bir umudu ifade etmekteydi: Barış umudunu!

Geçici cumhurbaşkanlığına Karolyi getirildi. Ocak 1918'de bu geçici görev sürekli duruma gelecekti. Ancak Karolyi'nin başında bulunduğu ve radikallerle sosyal demokratların sağlam temellere dayalı olmayan ittifakı çevresinde oluşan yeni ulusal yönetim, Macaristan'ın karşı karşıya bulunduğu ivedi sorunların ne ölçüde üstesinden gelebilecekti? Karolyi daha iş başına gelir gelmez Macar olmayan halklarla görüşmelere başlamış, ama onları ulusal cumhuriyete sırt çevirmişlerdi. Kuşkusuz, savaş resmen bitmemişti; ama ateşkes hiçbir şeyi çözümülememişti. Barış kesin değildi. Bahara doğru Karolyi toprak reformunu uygulayacağı sırada, karşı-devrimci gruplar, yavaş yavaş suyun yüzüne çıkmaktaydı.

Rejim ve hükümet güvensiz, karışık, ikilikler ve belirsiz uzlaşmalar üzerine kurulmuştu. Cumhuri-

yet, en inançlı yurtseverlerin nerdeyse bir zorlamasıyla ve bir şaşırtmacayla gelmişti. Karolyi, tutarlı ve gerçekçi bir statükoyu, daha az tutucu bir uzlaşmaya yeşileyen bir kadroya güvenmek zorundaydı. Sosyal demokratların bütün güçleri, iktidarı temel direği olmasının dışında durmadan büyüyen bir sendika eyleminden geliyordu. Partinin 1917'de 160 000 olan üye sayısı, 1918'de 720 000'e, 1919 Baharı'ndaysa 1 400 000'e ulaşmıştı. Buna karşılık parti, üyeleri üstündeki denetimi, giderek, elinden kaçırmıyordu: Bu üyeler arasında sosyalist propaganda etkin olmaya başlamıştı. Bu eylemi, Rusya'dan yeni dönen Bela Kun ve arkadaşları yönetmekteydi. Bunlar Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'ya karşı dövüşürken savaş tutsağı olmuş kişilerdi. Büyük Ekim Devrimi'nden sonra salıverilmişler sonra da sosyalist devrim eylemi içinde yer almışlardı. Macar Komünist Partisi'nin temelini, henüz S.S.C.B'nde bulundukları sırada, işte bu kadro atmıştı.

Bela Kun ve arkadaşları, Karolyi'nin cumhurbaşkanlığına getirildiği günlerde yurtlarına dönerek yoğun bir eyleme giriştiler. Macaristan'ın içinde bulunduğu çıkmaz, kitleleri hızla, bunların çevresinde toplanmaya zorluyordu. Komünistler, hem mülak bir devrim, hem de yurdun parçalanması tehlikesine karşı, genç Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin yardımını vaat etmekteydiler. Bu askeri dış yardım vaadi, çok etkili bir propaganda silahıydı. Çünkü tam o sırada,

"Sonbahar Gülleri
Devrimi" olarak da
adlandırılan Macar
Devrimi sırasında
çiçeklerle donanmış
bir grup asker.

Mayıs 1919'da işçi taburları Budapeşte'de.

Sırp birlikleri Belgrad Antlaşması'nın hükümlerine dayanarak güney, Rumenler doğu ve Çekler batı bölgelerine girmişlerdi. Macar hükümeti, barışçı niyetini göstermek için savaştan dönen askerlerini terhis etmiş olduğundan, bu saldırılara karşı koyamadı. Eli kolu bağlı, bütün enerji ve erzak kaynakları tükenmiş, açlığa ve soğuğa yem olan yeni Macaristan, tam bir yıkılış sürecindeydi. 12 Aralık'ta sosyal demokrat Joseph Pogány'nin yönettiği bir askeri gösteri, Karolyi'yi savaş bakanlığından ayrılmak ve yerine bir sosyal demokrat olan Vilmos Böhm'ü atamak zorunda bırakıyordu. Szeged'de (Segedin) makineli tüfekli bir müfrezanın öncülüğünde bir grup, belediye dağınığını görevden alıyor; önemli bir sanayi merkezi olan Salgatarjan'da bir işçi konseyi, 3 Ocak 1919'da yönetimi ele geçirek bir

ulusal muhafız birliği kuruyordu. Ne var ki, bu birlik olayların dizginini elinden kaçırarak, çapulcular kenti yağma edeceklerdi. Karolyi, sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalıyordu. Budapeşte'de de, ocak ayından sonra büyük sanayi kuruluşlarında, giderek, "kendi kendini yönetme" biçimlerine dönüşen geniş çapta fabrika işgalleri oluyordu. Her yerde yavaş yavaş işçiler tarafından seçilen sorumlular ya da konseyler, yönetimi ele alıyorlardı.

Yüzyıllardır toprağa duyulan açlığa, Yahudi tefecilere ve derebeylerine karşı uzun süre baskı altında kalmış hincin da karıştığı kırsal kesimde, durum daha da karıştı: Gödöllő ve Kerepes'de, topraklar bölüşülmekte, şatolar ateşe verilmekteydi. Macar yüksek soylu sınıfı, dehşet içinde Habsburg'ların eski bakanlarından Gyula And-

rassy'nin şatosunun da işgal edildiğini öğreniyordu. Böhm, Karolyi'ye bütün bozguncuları geniş bir kanat içinde toplamayı önermiş, Karolyi bunu kesinlikle reddetmişti. Kırsal kesimleri sarsan kanlı ayaklanmaların da zoruyla Karolyi, bir toprak reformu tasarısını meclise kabul ettiriyordu: Tasarı, 200 hektardan geniş toprakların devletleştirilmesini ve paylaşılmasını öngörmekteydi. Ama yasa, toprak sahiplerinin açıktan açığa direnci ve Kilise'yle bazı sosyal demokratların gizliden gizliye kundaklamaları yüzünden, uygulamaya konmadı. Yalnızca Karolyi, örnek olmak için Debrő'deki topraklarını köylülerine dağıttı. Onun bu davranışı kimilerini çileden çıkarırken, kimileri için de alay konusu olacaktı.

Fransız albayı Vyx'in bir ay kadar sonra, galip devletler adına

FEGYVERBE! FEGYVERBE!

Berény

verdiği nota ise Karolyi hükümetinin sonunu belirlemekteydi.

Yeni Bir Devrimin Eşiğinde

Bu arada sosyalizme yönelik eylemler var hızıyla sürüyor, işçi konseyleri geliştikçe geliyordu. Köylülerin kendiliğinden eylemi de aynı paraleldeydi ve bunlar, Dunantul'de (Tunaötesi) üç büyük ailenin 125 000 hektar toprağını paylaşmışlardı. 5 Ocak 1919'da Bela Kun, Lenin'e "Bizde durum çok iyi, partimiz günden güne büyüyor... İşçilerin iktidarı olacağı anı çabuklaştırmak için elimizden geleni yapıyoruz" diye yazacaktı.

Bela Kun'un yurda dönüşünden birkaç gün sonra, Macar Komünist Partisi, onun gibi Rusya'dan gelmiş, tümü de Bolşevik Partisi'nin Macar grubundan olan Tibor Szamuely, Ernő Por, Sandor Kellner, Jozsef Robinoviyos gibi kişiler; Gyula Alpari gibi 1910'da partiden çıkarılmış solcu sosyal demokratlar, felsefeci György Lukacs gibi aydınlar; devrimci sosyalistler, hatta Laszlo Rudas ya da Otto Karvin gibi belli bir sınıflamaya sokulması güç anarşistleri çatısı altında topluyordu. Aralık ayından başlaya-

rak parti, sosyal demokratların desteklediği burjuva hükümetinin siyasetini şiddetle yeren ve konseylerin iktidarı ile tarım reformundan yana yayın yapan *Vörös Ujság*'i (Kızıl Gazete) çıkardı. Ocak ayından sonra Bela Kun'un da Lenin'e yazdığı gibi, gazetenin tirajı 20 000'di. Komünistlerin sloganları, iktidarın tereddütlerinden ve sosyal demokratların tedirginliklerinden bıkip usanan halkın gözünde, giderek anlam kazanmaktaydı. *Vörös Ujság*, komünistlerin işçi konseylerinden çıkarılmasını zorla kabul ettirmek için sosyal demokratlara çataırken; *Nepszava*'nın başlıca hedefi, komünistlerdi. Bela Kun, bu sırada kiralara karşı ateşli bir siyasal kampanya açıyor, işsizlerin ve asker konseylerinin bütün sorunlarına sahip çıkıyor; toprak işgallerine alkış tutuyordu. *Nepszava* gazetesine karşı yapılan ünlü gösteri, işte bu sırada 20 Şubat günü oldu.

20 Şubat ve Sonrası

İşsizlerden ve komünistlerden oluşan bir grup, o gün, kendilerine karşı yazılan düşmanca bir yazıyı protesto amacı ile, *Nepszava*

önünde bir gösteri düzenlemişlerdi. Polis araya girdi ve ateş açtı; halk, bu ateşe karşılık verdi. Aralarında sekiz polisin de bulunduğu birçok kişi öldü; yüzü aşkın yaralı vardı. Bela Kun ve arkadaşları bu olayın sorumlusu sayılarak tutuklanıp cezaevine gönderildi.

Bu sırada, kamuoyunu çok etkileyecek bir olay ortaya çıktı: Meslektaşlarının ölümü ile çileden çıkan bir grup polis, cezaevini işgal etti. Bunlar Bela Kun'u linç etmek niyetindeydiler. Çığnayan, dipçik darbeleriyle kana bulanana Bela Kun, ancak son anda polislerin elinden alınabildi ve yan ölü bir durumda cezaevi revirine kaldırıldı.

Yöneticileri tutuklu, yayın organı yasaklanmış, çalışmalar Szamuely'nin sorumluluğu altında gizli bir merkez komitesine indirgenmiş olan Komünist Partisi, görünüşte sanki ezilmiş, yok olmuş gibiydi. Oysa gelişmeler bunun tam tersi yönde oldu. Basının geniş bir biçimde yer verdiği Bela Kun'un öyküsü, kamuoyunda ters bir öfke ve tiksinti yarattı. Sosyal demokrat saflarında, gözle görülür bir çözüme başlıyordu. Daha sonraki gelişmeler büyük kitleleri komünistlerin yanında yer almaya itecekti. Bela Kun'un durumu da çabuk düzelmisti; ziyaret kabul edebiliyor,

Berény'nin Kızıl Ordu için yaptığı bir propaganda afişi.

Macar Kızıl Ordusu düşmana karşı var gücüyle savaşıyordu. Resimde Budapeşte'de bir askere alma bürosu görülüyor.

partiye cezaevinden yönetiliyordu. Lenin'le, bir süre kesilmiş olan ilişkilerini de yeniden kurmuştu.

Tutuklu bir kişinin, ülkeyi sarsan bunalımın "kilit adamı" olduğunu kavrayan ve komünist sloganlı bir partinin, işçileri kendi çevresinde toplamasından telaşa kapılan sosyal demokratlar işte o zaman iki işçi partisinin birleştirilmesini öngören görüşmelere başlamaya razı oldular.

Albay Vyx'in Notası

Bahann ilk günlerinde, Budapeşte proletaryası iki gündür Paris Komünü'nün yıldönümünü kutlamaktaydı. Csepel'de, işçi banliyösünde yapılan büyük bir mitingte, tutuklu komünist yöneticilerin salıverilmeleri istenmiş, 20 000 kişi, Bela Kun için kentlin merkezine

doğru yürüyüşe geçmişti. Coşkunluk ve eylem içindeki halk, sanki bir şeyler olacağı konusunda, gizli bir sezgi içindeydi.

Dizginleri güçlükle tutulabilen bu gerginlik ortamında galip devletler adına Albay Vyx imzasını taşıyan ünlü nota hükümete verildi. Ultimatom ülkenin doğusunda, Macaristan ve Romanya arasında kargaşalık patlak vereceği bahanesiyle, doğu sınırındaki Macar birliklerinin geri alınmasını istiyor; Rumenleri Satu-Mare, Oradea ve Arad kentlerini kapsayan Macar ülkesinin yeni bir bölgesini işgal etmeye yetkili kılıyordu. Bu, Karolyi hükümetinden sınırların yeniden değiştirilmesini isteyen bir emir anlamına gelmekteydi. Oysa, daha birkaç ay önce Macaristan, galiplerle Belgrad'da bir mütareke imzalamıştı ve Macarların oturdukları yerleri yabancılara veren bu mütareke zaten yeterince ağırdı. Şim-

di de, "Kızıl Macaristan"ı elden geldiğince küçültmeye karar vermiş olan İtilaf devletleri, iki milyon Macarı daha komşu devletlere terk eden yeni bir sınır çizgisinin kabul edilmesini buyuruyordular.

Karolyi hükümeti, bu konuda halkoyuna başvurmak istedi. Ama, galip devletler, halkoyu için Karolyi'ye zaman bırakmadılar. Her men ertesi gün için yanıt istiyorlardı. Karolyi, sorumluluğu üstüne almak istemedi ve görevinden çekildi.

Bu, Karolyi'nin, bütün savaş boyunca sürdürdüğü, Almanlara karşı "Batı'ya güvenme" siyasetinin iflasi demekti. Bu duruma boyun eğmeyecek yurtsever güçler ve halk için tek bir seçenek kalmıyordu. Bela Kun'un önderliğindeki sosyalist eylem

Aynı gün maden işçileri ve basımcılar sendikaları komünist bir örgütte birleştiler. Hükümet, oybir-

liği ile çekilme kararı aldığından, şimdi söz konusu olan şey, sosyal demokratlarla komünistlere dayalı, tutarlı bir hükümetin kurulmasıydı. Ancak emekçilerin bütünü tarafından desteklenen böyle bir hükümet, itilaf devletlerinin isteklerine karşı koyabilirdi. Sosyal demokrat yöneticilerden J. Weltner, Kunfi, Jenő Lendler ve Joseph Pogany, hemen komünistlerin tutuklu bulunduğu cezaevine giderek, iki işçi partisini birleştirecek olan ve Macar Sosyalist Cumhuriyeti Konseyleri'ni ilan eden bildiriye imzalandılar. Metin, Merkezi İşçi Konseyi önünde Kunfi tarafından okundu ve Bela Vago, parti binasından halka yaptığı bir konuşmayla, "proletarya iktidarının kurulduğunu" bildirdi.

İmzalanan bildirgede Bela Kun'un imzası yoktu. Macar sosyalist devrimi, Albay Vyx'in verdiği ulti-matoma karşı tek seçenek olarak,

nerdeyse bir oldu-bittiyle gerçekleşivermişti

Bu, cezaevi'nden çıkıp, Macar Sovyet Şura'sı başkanlığına getirilen Bela Kun için kuşku ve tedirginlik verici bir durumdu. Ona göre devrim, beklenmedik bir anda, kendine özgü kuralların dışında, gökten düşer gibi gelemezdi. Ve Bela Kun'a göre, bu işte bir bitye-niği vardı. Bela Kun, bu kuşkularını, ertesi gün karısına ve arkadaş-larına itiraf edecekti: "Her şeyin bu kadar iyi gitmesinden kaygılı-yım. Bütün gece düşündüm; kuş-kusuz yapılmış olan hataları ara-dım. Korkarım bunları anlayacak vaktimiz yok!" Macar Devrimi ha-beri kendisine ulaştırıldığında Len-nin de aynı şaşkınlığı gösterecek ve olaya kuşkuyla bakacaktır. Oysa bir anlamda, Macaristan'ın si-yasal tarihine özgü bir olgu yine-lenmektedir: Halkın yaşamında varlığını derin bir biçimde duyuran

siyasal genlim, devrimin öznel ko-şullarını, deyim yerindeyse nesnel koşullarından daha önce olgunlaş-tırmıştır. Yurt bütünlüğü her an tehlikede, ekmeksiz ve silahsız bir ülkede, kendisine karşı girişilecek bütün iç ve dış saldırıları düşman-larının gözünde "meşru" kılacak bir sosyalist devlet kurulmuştur. Devrimi gerçekleştiren parti itifa-kının ağırlığını da proletaryanın par-tisi değil, sosyal demokratlar oluşturmaktadır.

Amacı devrim olmuştu ve buna sahip çıkmak gerekecekti. Macar Sovyet Şurası başkanı Bela Kun, Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin doğduğu 21 Mart 1919 günü şun-ları söyleyecekti:

"İtilaf devletleri emperyalizmi, demokrasiyi ve ulusların kendi alinyazılarına sahip çıkmaları ilke-sini, sancak gibi kullandı; ama bu ilkelerin uygulanması zamanı ge-lince başka bir siyaset izleniyor.

Kızıl Ordu'ya bağlı bir asker cepheye hareketinden önce ailesiyle vedalaşırken.

İngilizlerin insan gücü, taktik, araç ve gereç yönünden üstün olmaları karşısında Kızıl Ordu etkisiz hale gelmişti. Resimde İngiliz arkerleri görülüyor.

(...) Bu yeniden ele geçirilmek istenen alanlarda, bütün yiyecek maddelerinin galip devletlerin elinde olduğunu ve daha yüzbinlerce mültecinin Macaristan'a sığınacağını tüm dünya görmelidir. (...) Biz, İtilaf devletlerinin adaletli bir barış antlaşması yapmak istediğine inanmıştık. Ama, Vyx ültimatomu bu inancımızı yıktı. (...) Batı'dan, dikte edilmiş barış koşullarından başka şey bekleyemeyiz. Şimdi yeni bir siyaset izlemek, adaletli Batı yerine Doğu'dan elde etmek istiyoruz, demektir. (...) Tarafsız olarak özetleyecek olursak, şimdi olan her şeyin, İtilaf devletlerinin bu gelişmeyi bir zorunluluk durumuna sokan siyasetinin doğal bir sonucu saymak gerektiğini söylemeliyiz."

İki gün sonraysa Bela Kun, radyodan yaptığı konuşmada devrimi şöyle anlatıyordu:

"İtilaf devletlerinin ültimatomu, Macaristan'ı hemen Romanya oligarşisine boyun eğdirmeye amacını güdüyordu. Bu ültimatomu Macar halkı proletarya iktidarını kurarak yanıtladı."

Belli ki Bela Kun, Macaristan'da gerçekleşen devrimin, kendi olanaklarıyla kendini yaşatma zorluğunu biliyor; elden geldiğince çabuk, dış desteği ve yardımı sağlamak istiyordu. Oysa o günün tarihsel ve siyasal koşulları böyle etkin bir yardıma elvermeyecek, Macaristan Devrimi kendi yağıyla kavrulmak zorunda kalacaktı.

Ama devrim sanki bu yalnızlığından, daha önemlisi de kendini bekleyen fedakârlıklardan tümüyle habersiz, tam bir bayram sevinciyle başlamıştı. Bu dönemden kalan bazı fotoğraflar, bu bayram ortamını büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bunlarda, önce, dönemin Fransız,

İtalyan, Alman ve Rus resimlerdeki büyük halk gösterilerinde de, çileri belli eden kasketler hemen yok gibidir. Burada halk her zaman bayramlık ve düğün tü yeni elbiseleriyle görülmektedir. Bunlar Margherita Adası Parkı'nda Gödöllő Krallık Sarayı bahçeleri gibi, o güne kadar kendisine yasak yerlerde dolaşan halkın resimleri; ilk kez Balaton Gölü'nü görmeye giden çocukların resimleri; Devrimin boy verdiği ortamın salsılce coşkunluğunu gösteriyor; bütün bunlar. (Karolyi de, devrimin son devrimi, bir tür halif 'Vayana opereti'ne benzetecektir; Bela Szante gibileri de, bir süre sonra her şeyin kolayca gerçekleşmesini başarısızlığın gerçek nedeni olarak görecektirler.) Proletaryaya, savaşı, fedakârlık yapması ve hiçbir çaba göstermeden iktidara sahip olmuştur.

Önce Demokratikleşme

Macar Devrimi'ni, önce, belki de dış dünyaya karşı kendini "meşrulaştıracak" bir demokratikleşme çabası içinde görüyoruz. Gerçi bu demokratikleşmenin niteliği, Batı demokratik anlayışından başkadır. Benimsenen demokratik ilke, halk demokrasisi ilkesidir ve bu, gerçekten çok geniş bir taban üzerine oturtulmak istenmektedir. 21 Mart'ta kurulan "devrimci direktüvar"ın yaptığı ilk iş, devrim eylemi dönemindeki fabrika konseylerini "tasfiye" ederek, bunları "işçi konseyleri" adıyla tam bir genel seçim tabanı üzerinde yeniden örgütlemek olmuştur. 7-14 Nisan arası yapılan seçimlerde, 18 yaşını doldurmuş kadın, erkek bütün herkes oy hakkına sahipti. Bu, Macaristan tarihindeki en geniş tabanlı genel seçim oldu.

Fabrikaların da demokratik bir biçimde örgütlenmesine gidiildi. Bunda benimsenen ilke, yıllar sonra, bir başka devrimin, Çerçayır Devrimi'nin de denediği ilkedir: Kendi kendini yönetim. İşçilerin, fabrikaların mülkiyeti gibi, yöneti-

mini de kendi ellerine geçirince, çok daha yapıcı bir üretim eylemine girişeceklerine inanılmaktaydı: 26 Mart 1919'da yayımlanan 9 sayılı kararname, 20'den fazla işçi çalıştıran yerlerin sosyalizasyonu- nu öngörüyordu. Bundan böyle fabrikaların, işin önemine göre, 3-11 kişi arasında değişen "işçi konseyleri" yönetecekti. Tek dereceli olarak, gizli oyla seçilmiş işçi konseyleriydi bunlar ve seçmenlerin, diledikleri zaman delegelerini düşürmek ve yenilerini seçmek hakları vardı.

Oysa, kapitalist üretim biçimi içindeki mücadele yollarıyla koşullanmış bir işçi kitlesi için böyle bir ilke, ilk anda geçerli miydi? İşçilerin kendiliklerinden üretimin yükletilmesi sorumluluğunu yüklenmeleri, bütün demokratik yapısına karşın özellikle en bilinçli işçi militanları dışı düşmana karşı dövüşmek üzere sınırlarına gövdeler başarılı olamadı. İktisat Konseyi başkanı Jenő Varga, 15 Temmuz'da bunu şöyle açıklamaktaydı: "Kişi emeği verimliliği, baş dönmesine oranla yüzde 50 düştü; nedenlerini arayacak olursak, bunları

yakıt ya da temel madde eksikliğinde değil, işçi üzerindeki kapitalist zorlamanın yok olmasında buluruz."

Bütün bu deneylerde benimsenen demokratik ilke, gözden kaçırılmayacak olan "merkezden kopmacı" bir eğilim taşıyordu ve bu, komünist partisinin klasik "merkezci" niteliğine aykırıydı. Onun için de bu çelişki, ister istemez, Macar Komünist Partisi'nin işlevi konusundaki görüşlere de yansdı. Zaten partinin organik bileşimi de buna elverişliydi: Birleştirilen yeni partide sosyal demokratlar ezici bir çoğunlukta; 30 000'e karşı, 600 000-700 000. Üstelik parti yöneticileri arasında birçoğu, merkezci parti anlayışına karşı çeşitli eğilimlerden gelmeydi. Hatta Bela Kun'un kendisi bile, Rusya'da, Brest-Litovsk döneminde anlaşmaya karşı çıkarak, "solcu" komünistlerin yanında yer almıştı. Otto Karvin ve Tibor Szamuely, anarşistlerin etkisindeydi. Öte yandan, Macaristan'daki birçok devrimci, Ervin Szabo'nun etkisiyle, Fransız sendikacılığı okulundan geçmişti. Merkezçiliğe karşı olanlarda yaygın olan görüşe göre, devrim bir kez başlandı mı, partinin önemi giderek azalır, onun

Kızıl Ordu birliklerinin karşı-devrimcilere ateş açması.

Macaristan'da
"Beyaz Terör"ü
başlatan Horthy
rejimini destekleyen
Batılı güçlerden
Fransız askerleri.

yerini işçi sınıfının kendisi alırdı. İki parti arasındaki birleşme bunun bir kanıtı gibi görülüyor; bu dönemde György Lukacs şunları yazıyordu: "Partiler varlıklarını yitirdiler. Günmüzde proletarya birleşmiştir. Birleşmenin kesin kuramsal anlamı budur." Daha sonra Bela Kun tarafından yadsınmış bile olsa, bu görüşün devrimin ilk döneminde büyük çapta yandaş kazandığı bir gerçektir. Lenin'in Macar Sosyalist Devrimi'ne gösterdiği güvensizliğin başlıca kaynaklarından birinin, komünist partisine karşı takınılan bu tutum olduğunu da, kesinkes, söyleyebiliriz.

Toprak Reformu Sorunu

Sanayi alanındaki uygulamada bu "sağa" kayışın yanı sıra, Macar Devrimi'nin kırsal kesimdeki uygulamada da, belki "sol" a kaydığı söylenebilir. Yoksul Macar köylüleri, bütün tarih boyunca toprak özlemi, toprak açlığı içindeydiler. Bir parça toprağı olmak, yüz yıllarca onların tek düşü olmuştur. Lenin, Rusya'daki uygulamada, bu özlemi, ister istemez hesaba katmak zorunda kalmıştı. Oysa, Macaristan'daki yeni rejimin Tarım Komiserliği, Rusya'da Bela Kun'la birlikte tutsak olan Karolyi Vantus dışında, Bolşevik devrimin öğretilerini kulak arkası eden devrimcilerden oluşmaktaydı: Jenő Hamburger, koyu bir sosyal demokratı. Lenin gibi o da Kautsky'nin *Tarım Sorunu* adlı kitabını okumuş; ama Sovyet Devrimi önderinin ter-

sine, bu yapıtın verdiği derse bağlı kalmıştı. Sander Csizmadia, anarşist propaganda yapmak suçundan ötürü uzun süre tutuklu kalmış; savaştan önce 75 000 üyesi olan bir "Tarım İşçileri Birliği" kurmuştu. György Nyiszter, tarım işçiliği yapmıştı ve sosyal demokrat partinin "sol" kanadından geliyordu. 4 Nisan 1919 günlü kararname ile, 57 hektardan büyük olan bütün toprakların, tazminat ödemeksizin kamulaştırılmasına karar verildi. Bu da, tarım nüfusunun yüzde 48'ini oluşturan küçük toprak sahibi ve orta halli köylülerin, bu kamulaştırmanın dışında kalmalarını sağlamaktaydı. Kamulaştırılan topraklar ise, küçük mülkiyetlere dönüştürülüyor, büyük birimler olarak tarım kooperatiflerinin yönetimine veriliyordu. Bu kooperatiflerin niteliği de kesinlikle açığa çıkmamıştı. Hamburger, bunlara, İkinci Enternasyonal ilkelere doğrultusunda bir işlev veremeye yatkın görünüyor; Csizmadia ise, bu kooperatifleri, "kendini kendine yönetim" ilkesine dayalı "tarım fabrikaları" gibi düşünüyordu. Bilinen şeydi ki, Macaristan'daki toprak reformu, mülkiyete getirdiği değişiklik dışında, belli bir kesinliğe ulaşmadan, Macar Devrimi yenilgiye uğrayacaktı.

Kimileri bunu kaçırılmış bir fırsat olarak tanımlar; konseyler cumhuriyetinin başarısızlığının büyük nedenlerinden biri olarak görür. Bunlar, toprak reformu konusundaki tutumunu Bela Kun'un iki büyük yanlışından biri olarak sayarlar. (Onlara göre, Bela Kun'un öteki büyük yanlışlığı, sos-

yal demokratlarla birleşmesidir.) Bela Kun, Jakoben'lerin ya da Lenin'in tersine, köylülerin "eski ve yasal" toprak isteklerini anlayamayıp yanlış tanımlaması yüzünden, yarısız köylülerin desteğinden hiç yere yoksun kalmıştır.

İstilacılara Karşı

Karolyi, Batılı devletlerin Alman "emperyalizmi"ne karşı dövüştüklerine, gerçek bir barış ve demokrasiden yana olduklarına içtenlikle inanmış, bütün savaş boyunca, Alman düşmanı ve savaşa karşı bir siyaset izlemişti. Onun "Batı'nın barış ve demokrasi severliği"ne olan inancının boşa çıkması, kendisine ulusça duyulan umudun da sönmesine yol açmıştı. Bela Kun'un önderliğinde bir sosyalist devrimin, umulmadık bir anda gerçekleşmesinin temelinde, böyle bir devrimin yurt bütünlüğünü koruyacak son umut kivilcımı olarak görülmesi de yatıyordu. Şimdi Karolyi'nin itilaf devletlerine duyduğu güvenin yerini, Bela Kun'un, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden sağlayacağı askeri yardım umudu almaktaydı. Şunu hemen söylemek gerekir ki, Bela Kun'un umduğu bu yardım hiçbir zaman gerçekleşemedi. Şurası bir gerçek ki, o dönemde S.S.C.B., devrimin hemen ardından baş gösteren karşı-devrimle giriştiği ölüm kalım kavgasının, bütün Rusya topraklarına yayılan ve Batılı ülkelerde de kızıştıran bir iç savaşın içindeydi. Değil Macar Devrimi'ne yardım etmek, belki de Batılı ülkeleri kendi

Horthy rejimini destekleyenler arasında Rumen askerleri de vardı.

üzlerine çekerek, Macar Devrimi ona yardım etmişti.

Kimilerine göre de, o sıralar dörtler konseyi tarafından Budapeşte'deki danışma komisyonuna çağrılan Güney Afrikalı general J.C. Smuts'un başlattığı yeni diplomasi, Bela Kun'un kararları üzerinde etkili olmuştur. İttifak devletleri, Karolyi yönetimindeki burjuva demokratik cumhuriyetine hiçbir zaman vermediği birtakım ödünleri Bela Kun'un Macar sosyalist hükümetine tanımaktaydı. Smuts'un geldiği önerilerde bazı ilerlemeler göze çarpyordu. Sınırların kesinlikle belirtilmesi konusu da, imza için barış anlaşmasında yer alıyordu. Macaristan ile Romanya arasında tarafsız bir bölgenin oluşturulması öneriliyordu. Bu bölgede her iki taraf da ilerlemeyecekti. Bütün bunlar, Villa Giusti ve Belgrad antlaşmalarındaki koşullara dönüşmesi demekti.

Bela Kun, bu önerilerin ışığında, Macaristan'la İttifak devletleri arasındaki anlaşmazlıkları barışçı yoldan düzenlemeye, başlangıçta, tereddüt etti; sonra bunları geri çevirdi. Bu geri çevirişin nedenleri olarak, önce, kendisini yurtsever güçlerin desteğinden yoksun kılacak Macar Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamak korkusu, sonra da devrimin Batı'da da baş gösterme umudu sayılabilir. (O sırada İtalya'dan gelen haberler ve Baviera'da konseyler cumhuriyetinin ilan edilmesi, Bela Kun'un bu umutlarını körüklemekteydi.) Ayrıca fiili durumun aşağı yukarı tanınmış olmasından doğan üstünlüğü kullanma ve pazarlığa oturup daha fazla hak

elde etme eğilimi bu nedenler arasında gösterilebilir.

Bu görüşlerin gerçeğe yakınlık derecesini bilemeyiz. Yalnız şurası kesin ki, Macar devrim hükümeti, bir savaş durumunu, karşılayacak gücü yaratmadan, ülkesinin varlığını diplomatik vaatlerle bağlayamazdı. Üstelik, Batılı güçler, o sıralarda devrimden hemen sonra Segedin'de (Szeged) kurulmuş olan karşı-devrimci hükümete el atından her türlü yardımı yapmaktaydılar. Fransız generali Franchet d'Esperey, Macaristan'ı aç bırakmak için elinden geleni ardına koymuyordu; trenlerde yiyecek maddesi taşıma işi durdurulmuştu.

Savaş Başlıyor

Macar Sosyalist Cumhuriyeti'nin uzlaşmacı tutuma karşı olduğu kesinlikle ortaya çıkar çıkmaz, İttifak devletlerinin desteğinde Rumen ve Çek saldırısı başladı. 16 Nisan'da Rumen kuvvetleri Tisza'yı (Tisa) geçiyor ve Szolnok'u ele geçiriyordu. Albay Aurel Stromfeld ve Vilmes Böhm komutasındaki Macar ordu su yenilgiye uğramıştı. Birkaç gün sonra da, bu kez, Çekler saldırıya geçtiler ve Bratislava ile Banska Stiranica'yı ele geçirdiler. Üst üste gelen yenilgiler, devrim hükümetini sert önlemler almaya itti. Bela Kun bir telgrafla Lenin'den yardım istedi. 1 Mayıs günü, Rumen kuvvetleri Budapeşte'nin çok yakınına gelmişti ve işçi bayramını kutlamakta olan kenti kuşatma hazırlığı içindeydi. Her şey bitmiş gibiydi. Karolyi, Bela Kun'a tutuk-

luları serbest bırakmasını ve görevden çekilmesini önerdi: Böylece bütün iktidar yalnızca sosyal demokratlara geçecek, dolayısıyla da İttifak devletlerinin Rumenlere baskı yapması sağlanabilecekti. Karolyi'nin önerisi, İşçi ve Askerler Merkezi Konseyi tarafından kesinlikle geri çevrildi.

Bir ölüm kalım savaşının eşiğine gelinmişti. Devrimin kendi varlığını "yalnız kendi gücüyle" koruması gerektiği gerçeği, bütün çıplaklığıyla ortadaydı. Macar Kızıl Ordusu'nun yeniden örgütlenmesi yolunda işçi sınıfına yeni bir çağrıda bulunuldu. İşçi gönüllüleri, bu çağrıya uyarak fabrikalarını bırakıp silah başına yollandı. Jozsef Pogany, Bela Szento, Bela Vago ve Bela Kun ile birlikte, 100 000 işçi, Kızıl Ordu'ya katılıp, Stromfeld'in komutasına girdi. 5 Mayıs'tan sonra karşı saldırı başlıyor ve Rumenler Tisza'nın öbür yakasına geçmek zorunda kalıyorlardı. Kuzeyde de Çeklere karşı yapılan saldırılar zaferlerle sonuçlanmaktaydı: Miskolc ve Kosica alınıyor, Salgotarjan kurtarılıyor ve 16 Haziran'da Eperj'de bir geçici Slovakya Sovyet Cumhuriyeti ilan ediliyordu.

Aynı günlerde Clemenceau, devrimci Macar hükümetine art arda iki nota gönderdi. 7 ve 10 Haziran günlü bu notalar, sorunların "masa başında" çözülmesi önerisini getirmekteydi. Bela Kun ve çevresi tarafından Macaristan Sosyalist Cumhuriyeti'nin gücünün onaylanması olarak değerlendirilen bu notalar, gerçekte devrim için "sonun başlangıcı" oldu. Nitekim, Clemenceau, devrimci Ma-

caristan'ı barış konferansına çağır-
maya söz vererek, Bela Kun'u Slo-
vakya'ya girmiş askeri güçlerini
geri çekmeye ikna etti. Pogany ve
Szamuely karşı koydukları halde
alınan bu karar, Bela Kun'un, so-
runu diplomatik strateji alanına
kaydırarak, mola verme isteğini di-
le getirmekteydi. İşçi sınıfı içinde
çıkan bazı huzursuzlukların, özel-
likle de Dunantul (Tunaötesi) de-
miryolu işçilerinin giriştiği büyük
grevin böyle bir kararda etkin ol-
duğu söylenebilir. Ama bu karar,

ordu saflarında ruhsal bir çöküntü
yarattı ve Stromfeld, tepkisini gös-
termek amacıyla başkomutanlık
görevinden çekildi. Bu duraklama-
dan yararlanan düşman saldırısı,
yeniden başladı. İlk iş olarak da Ja-
nusek'in başkanlığındaki Slovakya
"Konseyler Cumhuriyeti" alaşağı
edildi;

Muhalefet Oluşuyor

Slovakya'daki bu geçici Sov-

yet Cumhuriyeti'nin ömrü, çok
kısadır.

Aslında bu dönemde Macar
Devrimi'ne karşı, iki tür muhalefet
gelişip büyümekteydi: Sonunda
Horthy'nin önderliğinde birleşecek
olan tarım kesiminin geleneksel
tepkisi ve giderek Horthy ile uyu-
şacak olan "sağ" sosyal demok-
ratlar ile reformcu sendikaların mu-
halefeti.

Pallavicini marksist tarafından
1918 Kasımı'ndan sonra Ebrede
Magyar (Macar Uyanışı) adlı bir ör-

BELA KUN'UN ETKİNLİKLERİ

Bela Kun, 1886'da Transilvanya'da küçük bir
Yahudi noterin oğlu olarak dünyaya geldi. Eğit-
meni, o dönemde Macaristan'ın en ünlü ozan-
larından biri olan Andre Ady'ydi. Bela Kun, yir-
mi yaşlarında Sosyal Demokrat Parti'ye girdi.
O sıralarda gazeteci Gyula Appari'nin örgüt-
lediği sol muhalefetin bir üyesiydi. Genç Bela
Kun, gazeteciliğe Kobasvar'ın (günümüzde
Kluj) küçük bir gazetesinde başlamıştı. Daha
sonra başkentte, partinin günlük yayın or-
ganı olan Nepszava'da şansını denedi; kısa bir
süre için de Budapeştli Naplo'da (Budapeşte
Gazetesi) çalıştı. Sosyal Demokrat Parti yöne-
timi tarafından Kolozsvar işçilerinin yardımı-
sına sandığında yardımcı yöneticiliğe getirildi-
yse de, yönetim konusunda uğradığı sert eleş-
tiriler yüzünden bir başka göreve atandı.

Birinci Dünya Savaşı çıktığında Bela Kun,
askere alındı; Rusya'da savaş tutsağı oldu; Şu-
bat Devrimi'nde de serbest bırakıldı ve Macar
tutsakları arasında propaganda yapmakla gö-
revlendirildi. Macar tutsaklardan oluşan gönül-
lü askerlerin başında, beyazlara karşı, Urallar'da
savaştı. Lenin'in desteğiyle savaş tutsak-
ları arasında propaganda yapacak bir yabancı
topluluklar federasyonu kurdu. Bela Kun'la bir-
likte, Endre Rudnansky, Tibor Szamuely, Ma-
tias Kovacs ve Ernő Por'dan oluşan Macar gru-
bu, bu federasyonun önde gelen öğelerinden
biriydi. Sonunda, Bela Kun, Üçüncü Enternas-
yonal'ı oluşturacak bildirgede, imzası bulunan
yeddi kişiden biri oldu. Bela Kun daha sonra
yurduna dönerek Macar Komünist Partisi'ni
kurdu. 20 Şubat 1919 günü işçilerin giriştiği
kanlı bir gösterinin bastırılmasından sonra tu-
tuklandı. Olaylarda ölen arkadaşlarının öcünü
almak amacıyla cezaevini basan polisler, Be-
la Kun'u linç etmek istediler. Bela Kun, onla-
rın elinden son anda ve yarı ölü bir durumda
kurtarılabildi. Paris Komünü'nün yıl dönümün-
de, Budapeşteli işçiler, onun bırakılması için
gösterilere giriştiler. Bundan sonra ülke hızla
devrimin gerçekleşmesi sürecine girdi ve in-
sanları sürükleyen, olayların kendisi oldu.

Olayların gösterdiği gelişmeyle hızla sola ka-
yan sosyal demokratlar, 21 Mart günü, komü-
nistlerle birleşerek bir proleter iktidarı kurmak

ve S.S.C.B. ile işbirliği yapmak konusunda an-
laşmışlardı.

Albay Vyx'in Belgrad Ateşkes Antlaşması'nı
hiç sayan ve Rumenlere ülkeyi işgal hak-
kını tanıyan ültimatomundan sonra, ilerici bur-
juva ve ordu çevreleri de bu sosyalist devri-
min yanında yer aldılar. Ülke bütünlüğünün ko-
runması için tek umut, Bela Kun'un vaat etti-
ği S.S.C.B. yardımıydı.

Karolyi hükümeti çekildi. Aynı gün sosyal de-
mokrat yöneticiler, komünistlerin tutuklu bu-
lunduğu cezaevine giderek iki partiyi birleştiren
bildiriyi imzaladılar. Bildirinin metni Mer-
kezi İşçi Konseyi önünde okundu ve Bela Va-
go, parti binasından verdiği söylevle Macaristan
proleter devletinin kurulduğunu halka du-
yurdu.

Devrimi, Rumenlerin ve Çeklerin ülkeye sal-
dırısı izledi. O günün koşulları içinde
S.S.C.B'nden hemen bir yardım gelmesi ola-
naksızdı.

Devrim yurt içinde, en azından bir ku-
rumlaşmaya ulaşmadan, dış düşmanlara kar-
şı dövüşmek zorundaydı. Macar Kızıl Ordu'su
kuruldu. 1848'de Sandor Petöfi'nin yaptığı gi-
bi, Bela Kun ve arkadaşları da orduya katıla-
rak yurt savunmasında dövüşüler ve ilk dö-
nemde başarılı savaşlar verildi.

Ancak, S.S.C.B'nden beklenen yardımın gel-
memesinin yanı sıra, Bela Kun'un ülke içinde,
öğretl ilkelere göre başlattığı eylemler şid-
dete döndüğüce, devrim, bazı kesimlerin de-
steğini yitirdi. Burjuva önderleri yurt dışına ka-
çarak Viyana'da ve o sıralarda Fransız işgalin-
de olan Segedin'de (Szeged) karşı-devrimci
göçmen komiteleri kurdular. İçte ve dışta dev-
rimin yenilgisiz başlamıştı.

O gün son kez toplanan Devrim Meclisi'nde,
sosyal demokratlar, sendikalistler, hâlâ Tisza
üzerinde düşmanı durdurmaya çalışan ordu
saflarında çarpışmakta olan Bela Kun'un gö-
revden çekilmesi kararını almaktaydılar.

Yenik düşen Bela Kun, ağustosta arkadaşı-
larıyla birlikte Avusturya'ya sığınmak zorunda
kaldı. Daha sonra S.S.C.B'ne geçti ve Stalin
döneminin Troçki yanlısı olduğu gerekçesiyle
idam edildi (1937).

güt kuruldu. 1919'da bu örgüt İstvan Friedrich'in denetimi altına girdi. Eski bir subay ve gelecekte Horthy'nin başbakanı olacak olan Gyula Gömbös tarafından Segedin'de (Szeged) örgütlenen Macar Ulusal Birliği, Kont Andrássy, Kont Batthyányi ve Pallavicini markisiyle birlikte Viyana anti-bolşevik komitesini kuruyordu. (Bu örgüt daha sonra, Győr'de monarşi ilan etmek isteyen ve Viyana'daki Konseyler Cumhuriyeti'nin elçilik binası kasasını soyma işini düzenleyecekler.) Öte yandan, Paul Teleki'nin Segedin (Szeged) hükümeti de Franchet d'Espèrey tarafından korunmaktaydı. Teleki, Horthy'yi "beyaz muhafız örgütü" kurmakla görevlendirmişti. Bütün bu örgütler, ayaklanmalar düzenliyorlar ve tez elden bazı eylemlere hazırlanıyorlardı. Ayrıca, Sosyal Demokrat Parti içinde, daha baştan beri iki partinin birleşmesini istemeyen bir muhalefet vardı. Şimdi bu ögeler ya kaçarak, karşı hükümete karşı eylemlere katılıyorlardı. Ama sosyal demokrat muhalefet genellikle, Rumenlerin saldırısına kadar sesini çıkarmamayı yeğledi. Mayıs ayından sonraysa, tam tersine bir yol izleyerek, sendikal bir hükümet kurma tasarısını yayma çabasına girişti. Mayıs ayından başlayarak Zsigmund Kunfi, Zoltan Ronai ve Dező Bokányi anlaşmazlıklarını açıkça ortaya atıyorlardı. Karolyi Peyer'in güçlü metalürji federasyonu gibi sendikalar düşünce ayrılığına düşüyorlardı. Dunantul demiryolu işçilerinin 2 Haziran'daki greviyse, yeni bir evreyi belirliyordu. Sosyal demokratların, devrimci konseylerin yok olmasında bütün bu dönemli kapsayan eylemleriyle bunlar.

Ve Yenilgi

Slovakya'nın boşaltılması henüz bilmiştiki ki, Clemenceau'nun yeni bir notası, Macar yöneticilerine, itilaf devletlerinin komünistlerden oluşan bir hükümetle müzakereye yanaşmayacağını bildiriyordu. Kızıl Ordu'nun Rumenlere yaptığı son saldırı da başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Yorgun ve umutsuz Kızıl Ordu dağılıyor ve Budapeşte'ye geri dönüyordu. 29 Temmuz'da Rumen ordusu karşı saldırıya geçti ve Tisza'yı aşarak başkent üzerine yürüdü.

Budapeşte'de devrimci direktuvar, sendika yöneticilerinin de katılımıyla, son kez toplandı. Sosyal demokratlar ve sendikalistler,

Mart 1920'de "Beyaz Terör" havası içinde seçilmiş olan Millet Meclisi tarafından Macar kral naibi seçilen amiral Horthy.

artık, bütün siyasal gücünü yitirmiş olan Bela Kun ve arkadaşlarının görevden çekilmesini istemek için oybirliğiyle karar aldılar. Bela Kun ve arkadaşlarıysa, hâlâ, Tisza Irmağı üzerinde boşu boşuna düşmanı durdurmaya çalışıyorlardı.

29 Temmuz günü Budapeşte düştü. Halk komiserlerinin büyük bir bölümü sürgün yolunu tutarken, Otto Karvin ve Szamuely gibi geride kalanlar "Beyaz Terör"ün ilk kunbanları olacaktır.

İşgalden sonra "sağcı" sosyal demokrat Peidl'in yönetiminde bir koalisyon hükümeti kuruldu. Bu hükümetin, istenen barış antlaşmasını imzalamaktan geri durmayacağı kesindi. Öyle de oldu.

Rumenlerin Budapeşte'yi işgal ettikleri anda, bütün kontlar, bankerler, toprak sahipleri başkente dönüyor ve karşı-devrimi hazırlamaya koyuluyorlardı. Amiral Horthy'nin "Beyaz Ordu"su, bir

Güney Macaristan kenti olan ve o sıralar Fransız işgalinde bulunan Segedin'de (Szeged) beklemekteydi. 16 Ekim 1919'da denizi ve donanması olmayan bir ülkenin amirali Miklós Horthy Budapeşte'ye girdi.

1 Mart 1920'de "Beyaz Terör" havası içinde seçilmiş olan Millet Meclisi, eski Habsburg amirali Miklós Horthy'yi, kralı olmayan Macaristan'ın kral naibi ve karşı-devrimci birliklerin başkomutanı yaptı. 1920 kararnamesinin birinci maddesi, bir yandan saltanatın ertelenmesini, öte yandan da geçici bir dönem için bir naipliğin kurulmasını karar altına almaktaydı. Bu durum karşısında dünya basını, donanması bir amiralin hüküm sürdüğü kralıslık krallıkla sık sık alay edecekti.

Segedin'deki (Szeged) karşı-devrimciler ve "Beyaz Ordu", küçültülmüş, kolu kanadı kırılmış Ma-

caristan'a geldi. Artık "Beyaz Terör" başlıyordu. Savaş içinde sürekli karşı-devrimci eylemlerle

geçen, devrim döneminin ölü sayısı 734'tü; "Beyaz Terör"ün kurbanları ise 5 000'di. Buna da pek

şaşmamak gerekiyordu. Paris Komünü'nden beri bu oyunun kuralı buydu çünkü. ●

1918

23 Ekim. Hükümetin istifası.

25 Ekim. Macaristan Ulusal Konseyi'nin kuruluşu.

30 Ekim. "Papalya Devrimi."

31 Ekim. Karolyi hükümetinin kuruluşu.

3 Kasım. Villa Giusti silah bırakışması.

7 Kasım. Belgrad silah bırakışması.

16 Kasım. Cumhuriyetin ilanı; Bela Kun'un Macaristan'a dönmesi.

24 Kasım. Macar Komünist Partisi'nin kuruluşu.

1 Aralık. Romanya'nın Bukovina, Transilvanya ve Banat'ı ilhak edışı.

7 Aralık. Vörös Ujsag'ın yayımı.

12 Aralık. Askerlerin savaş bakanına karşı gösterileri.

17 Aralık. Segedin'de (Szeged) de gösteri.

3 Ocak. Salgotarjan'da karışa.

16 Ocak. Karolyi geçici cumhurbaşkanı seçildi.

Ocak-Şubat. Budapeşte'de fabrikaların işgal edilmesi.

16 Şubat. Tarım reformu yasası.

22 Şubat. Nepszava önünde gösteri; Bela Kun'un tutuklanması.

23 Şubat. Karolyi'nin topraklarını köylülere dağıtması.

Mart. Tunaötesi bölge topraklarının işgali.

18-19 Mart. Paris Komünü'nün yıldönümünün kutlanması; Bela Kun lehinde gösteriler.

20 Mart. Albay Vyx'in notası; hükümetin istifası.

21 Mart. Proletarya diktatörlüğünün ilanı.

26 Mart. 20'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin sosyalizasyonu.

1 Nisan. Askeri devrim mahkemelerinin kuruluşu.

4 Nisan. Tarım reformu kararnamesi.

7 Nisan. Ulusal Konseyler Kongresi için seçimler.

1919

8 Nisan. Baviera Konseyler Cumhuriyeti kuruluşu.

16 Nisan. Tisza'ya (Tisa) Rumen saldırısı.

24 Nisan. Çek saldırısı.

26 Nisan. Bela Kun'un Lenin'e telgrafı.

1 Mayıs. Baviera Konseyler Cumhuriyeti'nin yıkılışı.

2 Mayıs. İşçi ve Askerler Merkez Konseyi, gönüllü yazılmaları için işçilere çağrıda bulunuyor.

5 Mayıs. Devrimci Macar ordusunun karşı hücumu; Rumenlerin geri püskürtülüşü.

2 Haziran. Dunantul (Tunaötesi) bölgesi demiryolu işçilerinin grevi.

7-10 Haziran. Clemenceau'nun telgrafları.

14 Haziran. Ulusal Konseyler Kongresi'nin başlaması.

16 Haziran. Slovak Konseyler Cumhuriyeti'nin ilan edilişi.

24 Haziran. Budapeşte'de karşı-devrimci darbe girişimi.

29 Haziran. Slovakya'nın boşaltılmasına başlanması.

15 Temmuz. Clemenceau'nun ultimatomu.

17 Temmuz. Slovakya Konseyler Cumhuriyeti'nin yıkılışı.

20-23 Temmuz. Tisza'ya Macar saldırısı.

29 Temmuz. Rumen ordusunun Budapeşte'ye doğru ilerlemesi.

1 Ağustos. Bir sendikal hükümet kurulması.

2 Ağustos. Bela Kun ve halk komiserlerinin büyük bölümünün kaçışı; Szamuely'nin ölümü.

3 Ağustos. Rumen ordusunun Budapeşte'ye girmesi.

6 Ağustos. Friedrich hükümetinin kuruluşu; "Beyaz Terör"ün başlaması.

14 Kasım. Rumen ordusunun Budapeşte'yi boşaltılması.

16 Kasım. Amiral Horthy'nin başkente girişi.

1 Mart. Horthy'nin kral naibi ilan edilişi.

1920

Meksika Devrimi

D. Alfaro
Siqueiros'un
"Devrimciler" adlı
tablosu.

Otuz Dört Yıllık Düzen

Mayıs 1910'da Meksika'da bir bayram havası esiyordu. 1810 devriminin, yani ilk devrimin 100.

yıldönümü kutlanmaktaydı ve bu devrim, İspanyolların ülkeden atılmasını sağlamıştı. Yüz yıllık ulusal bağımsızlık, büyük şenlikler için haklı bir nedendi.

Kasım 1876'dan bu yana Meksika, sert, otoriter bir yönetim altında bulunuyordu: General Porfirio

Diaz, o'lağanüstü bir süreklilik içinde iktidarı elinde tutuyordu. Orta ve Güney Amerika'daki birçok ülkenin yaşamını belirleyen devrimler, hükümet darbeleri, saray isyanlarını art arda geldiği düşünülürse Diaz'ın sürekli olarak iktidarda kalmasının daha da olağanüs-

1900-1901 yılları
arasında Mexico'da
bir caddeden
görünüm. Bu
dönemde
Meksika'da büyük
burjuvazinin yaşamı
Paris ya da
Berlin'deki
yaşamdan pek farklı
değildi.

tü olduğu anlaşılar.

Diaz, Meksika'yı 1876'dan 1901'e kadar mutlak bir otorite ile yönetmişti. Bu dönemde kanşıkliklar bir ölçüde son bulmuş; demiryolları ve maden üretimi büyük bir hızla gelişmiş, ancak ülkenin kapıları İngiliz, Amerikan ve bir ölçüde de Alman sermayesine açılmıştı. Ülke iktisadını denetleme olanağını ele geçiren yabancı şirketlere geniş çapta ayrıcalıklar tanınmıştı. Diaz, büyük sermayedarların ve toprak sahiplerinin baskınlığını üstlenmişti. Yerli halka ve melezlere alt toprakları büyük toprak sahiplerine vermekte bir sakınca görmüyordu. Bir yandan emekçi sınıf sömürülüyor öte yandan yabancı şirketlere tanınan ayrıcalıklar, ülkedeki orta sınıfla da hoşnutsuzluğu

na yol açıyordu. Yoksul ve eğitilmiş olanaklarından uzak yaşayan Meksika halkı, kendi ülkesinin yönetiminde söz hakkına sahip değildi.

Bununla birlikte bu otuz beş yıllık egemenlik dönemi, Meksika'ya daha modern bir iktisadın temellerini kurma olanağı sağladı. En basit demokratik ilkeler çiğnenmiş ve öğretim alanında hiçbir ilerleme kaydedilmemişti. Buna karşılık asayiş sağlanmış, ayaklanmalar amansızca bastırılmış, haydutluk azalmış, yabancı sermaye de ülkenin doğal zenginliklerini sömürmek için akın etmişti; ülkenin zenginliğinden küçük bir azınlık yararlanmaktaydı. Demiryolu şebekesi 600 km iken 24 700 km'ye çıkmıştı. Bu diktatörlük Washington tarafından çok iyi karşılanmaktaydı

(özellikle Cumhuriyetçiler tarafından); çünkü, başkan Taft'ın karısına yazdığı gibi, "Meksika'ya yatırılmış iki milyar dolarlık Amerikan sermayesi var" dı ve Diaz ölecek olsa "bu sermayeler tehlikeye girecek" ti.

Oysa Taft yanılıyordu: Meksika'daki Amerikan sermayesi, onun verdiği rakamın ancak yarısı kadardı: 853 milyon dolar! Ama bu yabancı ülkelerdeki Amerikan yatırımlarının % 25'i idi ve Meksika sermayesinin bütününden daha fazlaydı. Meksika demiryollarına yatırılmış sermayenin % 80'i Amerikan sermayesiydi; petrolün % 70'i Amerikan firmaları tarafından üretilmekteydi. 853 milyon dolar-dan 302 milyon doları maden çıkarmada ve işletmede, 110 milyo-

1910 yılı,
Meksika'nın
bağımsızlığa
kavuşmasının 100.
yıldönümüne
rastlamaktaydı. Bu
yıldönümü ülkede
büyük şenliklerle
kutlandı. Resimde
Mexico caddelerinde
100. yıldönümü
şenliklerinden bir an
görülyor.

nu ise deniz yolları ile, çeşitli sanayi ve ticaret girişimleri için kullanılıyordu. Kısaca Taft'ın Porfirio Diaz rejimine duyduğu sevgi, sağlam gerçeklere dayanmaktaydı.

Porfirio Diaz, ülke düzenini kent polisi ve doğrudan doğruya büyük toprak sahiplerinin yönettikleri kır polisleriyle sağlıyordu. Bunlar da yetmezse, Amerikan ordusu yardıma çağrılıyordu. Nitekim 1906'da Cananea grevini kırmak için de aynı çağrı yapılmıştı. Bütün bunlara karşın, Diaz'ın kurduğu düzende çatlamalar görülmekteydi. Grevler (1906 Cananea; 1907 Rio Blanca grevleri gibi); Güney Amerika işçi örgütü Industrial Workers of the World'la kurulan ilişkiden esinlenen anarko-sendikalist işçi örgütlerinin eylemleri; köylü ayaklanma-

ları (sözgelimi 1885 ve 1898'deki Indios Yaquis başkaldırmaları) bu çatlamanın belirtileriydi. Bütün bu olaylar Porfirio'culuğun, yani general Porfirio Diaz rejiminin ülkeye zorla kabul ettirmeye çalıştığı düzenin gözboyayıcı cilası üzerindeki çatlaklardı.

Porfirio Diaz'ın tutumu çelişkili özellikler göstermekteydi: Bir yandan tam bir zorbalık, öte yandan ülkenin iktisadi kalkınması uğruna harcanan çaba. Bu çelişkili özellikler, otuz dört yıl süren Porfirio'culuk döneminde ülkede biriken çelişkilerin yansıması olarak görülmelidir. Meksika'nın 1519'da fethedilmesinden bu yana, bu çelişkiler, toprak düzeninde çarpık bir yapı oluşturmuş durumdaydı. Fetihten, ülkeye, büyük toprak ağaları-

nın toprak yağmasına ve yerli emeğin kaba güç yoluyla sömürülmesine dayalı bir iktisadi düzen getirilmişti. Dev mülkiyetler (Alexander von Humboldt, XIX. yy. başlarında, bu mülkiyetleri, *casi reynos*, yani 'yarı krallık' biçiminde tanımlamaktaydı) ve gerçek anlamda kölelik koşullarında yaşayan sayısız yerli, Meksika'nın iktisat sisteminin temelini oluşturmuyordu.

Yerli emeğin kabaca sömürülmesi olayı, hiç kuşkusuz, Porfirio'culuk döneminde azalmış değildi; tersine, giderek ağırlaşmıştı. Porfirio Diaz, meydana büyük toprak ağalarına bırakmıştı; onlar da otuz dört yıllık "düzene" süresinde, çoğu yerli topluluklarının ve küçük çiftçilerin malı olan yaklaşık kırk milyon hektar toprağı ele geçirmiş-

*Indios
Yaquis köylü
ayaklanmasından
sonra tutuklanıp
Yucatan'a sürülen
İsyancılar.*

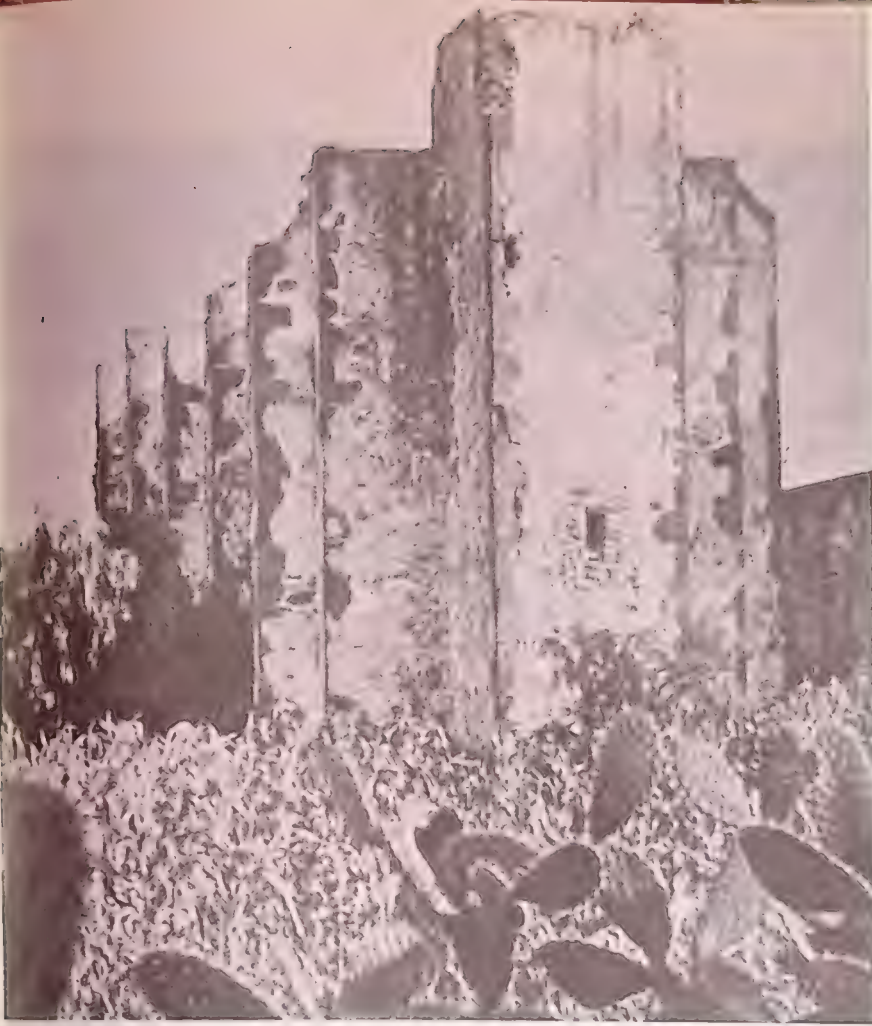
lerdi. Bununla birlikte, bir yandan sömürü ve yolsuzluk düzeni sürüp giderken ve toprak sahipleri, ülke üzerinde tam ve gerçek anlamda egemen bir yönetici sınıf durumuna gelirken (iki milyon hektardan fazla toprağı olanlar vardı), öte yandan Porfirio Diaz ile onun *científicos* (danışmanları) karayolu, demiryolu, liman yapımı, alanında büyük altyapı girişimlerini sonuçlandırıyor; ülkeyi elektrik santralleriyle donatıyor, özellikle de, dokümacılık dalında bir ölçüde sanayileşmeyi başlatarak madencilik alanındaki girişimleri yoğunlaştırıyorlardı. Bütün bunlar, yine de, ülkenin köhnemiş tarımsal yapısıyla çelişmekteydi. Zaten bu tarımsal yapının kendi içinde de çelişkileri görülmüyordu: Temel olarak dışarıya yönelik malları üreten Güney kesimi, iç tüketime yönelik malları üreten Kuzey kesim, ülkenin yeni-

leşmesinde farklı biçimlerde etkin oluyorlardı. Temelde, devlet görevlilerinden oluşan orta sınıfın çıkarlarının da birlik ve tutarlılık içinde olduğu söylenemezdi. Bürokratlar da ücretlerinin yetersiz olduğunu anlamakta gecikmediler. Gerçi, yolsuzlukla kendilerine ek gelir sağlamaktaydılar, ama, her zaman da rüşvet ve yolsuzluk fırsatı bulunmuyordul Üstelik, yönetici kesim de kısa sürede yükünü tutmuştu ve küçük memur kadroları bile alabildiğine şişmiş durumdaydı. Bunun sonucu olarak genç aydınlar, genellikle işsizdiler (bunun bir nedeni de, yaş haddini doldurmuş memurların, kadroları işgal etmeleri idi; öyle ki, 1910'da, üst düzeydeki kadroların tümü, altmış-yetmiş yaşları arasındaki kişiler tarafından işgal ediliyordu). İş bulmuş olanlar da durumlarından hoşnut değillerdi; sivililer ile asker-

ler arasında zıtlasmalar vardı Meksikalı işverenler, Porfirio Diaz'ın girişimleri sayesinde durumlarını sağlamlaştırmışlardı; ama Alman, Fransız, İngiliz ve özellikle Amerikan girişimlerinin ülkeye giderek, güçlü bir biçimde sokulmaları yüzünden ateş püskürüyorlardı. Yabancı girişimciliğin güçlenmesini, aslında, Porfirio Diaz ve danışmanları kolaylaştırmıştı. Danışmanların, bu kolaylaştırmadan (!) bir pay almadıklarını söylemek güçtü.

Böylece, kurulu çıkarlar grubu içinde bile çözümlenmesi olanaksız bir çelişkilere düğümü oluşmuştu. Bu içinden çıkılmaz durumda tek çözüm yolunun, artık, Porfirio Diaz ve rejiminin ortadan kaldırılması olduğu açık seçik görülmekteydi.

Porfirio Diaz, seçim oyununa her zaman başvurmuştu. Ama gerçekte seçim, bir aldatmacaydı ve Diaz, sürekli olarak koltuğunda

Meksika'da bir büyük çiftlik sahibinin şatoya benzer malikânesini çevreleyen mazgallı duvarlar.

olurmaktaydı (yalnız 1880-1884 yıllarında, Manuel Gonzalez başkanlık yapmıştı). Seçimler göstermelikti ve hileyle doluydu. İşte tam bu sırada, 1910'da yeni seçimlerin yapılma zamanı gelip çatı: Francisco Madero, Diaz'a karşı adaylığını koydu.

Bir Geçici Başkan

Francisco Madero, 1873'te Pedro de las Colonias'ta doğdu. Babası, büyük toprak sahibiydi, demir madenciliğiyle uğraşıyordu. Monterey'de bir dökümevleri vardı.

Madero, Coahuila'da 1904'ten beri ılımlı bir muhalefete başlamıştı. Fransız ve Anglosakson eğiliminden geçmiş olan Madero'nun, gerek içerik, gerekse biçim açısından demokrasiye çok derin

ve kuşkusuz, içten bağlılığı vardı. Porfirio'culukla ilgili olarak onu en çok öfkeliendiren şey, seçimlerin dürüst bir biçimde yapılmamasıydı. Kendisi saflıkla suçlanabiliirdi, ama kötü niyetli olduğu söylenemezdi. Gerçekten de, Madero'nun kısacık siyasal yaşamı, saflığını açıkca ortaya koymuştur. Madero, önce resmen başkan yardımcısı adayı olarak ortaya çıktığı halde, sonradan hedefini değiştirerek başkanlığa adaylığını koydu: Artık Porfirio Diaz'la çatışması kaçınılmazdı. Bu da kaybedileceğı önceden belli olan bir savaş demektir.

Nitekim Madero, A.B.D.'nde kaldığı kısa süre içinde, Diaz'ın ve adamlarının, seçimle yenilmeyeceklerini anladı; çünkü seçimler temelden bozuk ve hileliydi. Gerçek demokratik bir sistem kurmak için zor kullanmak gerekiyordu. Ancak bu yolla gerçek demokrasi oyunu-

nun gerekleri sağlanabiliirdi.

Madero, Meksika'ya döndü ve adamlarını harekete geçirdi. Yan daşları arasında, belirleyici olmasa da önemli bir rolü üstlenen, eski haydut yeni *guerrillero* Pancho Villa da bulunuyordu. Pancho Villa, böylece yıllardır sürdürdüğü haydutluğuna kesin bir anlam vermiş oluyordu.

Madero 7 Ekim 1911'de, San Luis Potosi kentinden serbest genel seçimi amaçlayan bir bildirge yayımladı. Bu amacın gerçekleştirilmesi için Porfirio Diaz rejiminin ortadan kaldırılması gerektiğı de bildirgede yer alıyordu. Kısacası, bu, silaha sanılması için Meksika halkına yöneltilmiş açık bir çağrıydı.

Silahlı devrim, 20 Kasım günü, Chihuahua'nın Puebla kentinde patlak verdi: Kısa süreli ve küçük çapta bir askeri harekattan sonra

*D. Alfaro
Siqueiros'un
Porfirio Diaz ve
çevresini konu alan
bir freski.*

*Francisco
Madero'nun 1960'la
Texas'ın San
Antonio kentinde
sürgündeyken
çekilmiş bir
fotoğrafı.*

Madero, 7 Haziran 1911'de Mexico'ya girdi: O sıralarda seksen iki yaşında bulunan Porfirio Diaz, Avrupa'ya gitmek üzere gemiye binmişti (Diaz, 1915'te Biarritz'de ölecektir). Diaz'ın Meksika'dan ayrılmadan önce şu sözleri söylediği rivayet edilir: "Madero, kapıları serbest bıraktı; bakalım onu nasıl

kontrol edecek!" Diaz bu sözleri söylemiş ya da söylememiş olablirdi. Ancak şu bir gerçektir: Porfirio'culuğun kâğıttan "düzen"i parçalanmıştı, ama, hemen bu düzenin alternatifini bulmak gerekiyordu. Madero, ünlü saflığıyla, demokratik diyalektiğin (dürüst biçimde inandığı seçimli demokrasi di-

yalektiğinin) Diaz'ın düşmesiyle mucizeler yaratacağına ve sorunların kendiliğinden çözüm yoluna gireceğine gerçekten inandı. Başkente girerken dürüstçe (ve tabii safla) kendini geçici bir başkan olarak tanıttı. Yeni seçimleri Francisco Leon de la Barra düzenleyecekti.

*Siqueiros'un
"Porfirio Diaz'ın
Diktatörlüğüne Karşı
Devrim" adlı tablosu.*

Madero, seçimlerden sonra başkanlık sarayına giderken.

Seçimler yapıldı ve Francisco Madero 6 Kasım 1911'de başkanlık görevine başladı; Demokratik meşruiyete böylelikle tam saygı gösterilmişti. Başkan ve başkan yardımcısının görevlerine ikinci kez seçilmelerini yasaklayan 27 Kasım tarihli kararnameyle de, demokrasiye saygı pekiştirilmiş oldu.

Ne var ki, Madero'yu Mexico'ya girişinde kucaklayan coşkun sevgi bu arada, sönmediyse de zayıfladı. İş bu kadarla da kalmadı: Porfirio Diaz'a bağlı eski partizanlar, ilk şaşkınlıktan kurtularak kendi ağlarını örmeyi başardılar. Francisco Madero iktidara geldiğinde kararlı, cesur ve tereddütsüz bir ey-

leme geçseydi, bütün bunlar, kuşkusuz olmayacaktı. Madero, Diaz'ın uzun süreli diktatörlüğünün doğurduğu korkunç siyasal ve toplumsal sorunları kavrayamadı. Kendisine taşkın ve coşkulu bir yakınlık gösteren halkın oylarıyla iktidara geldiği halde, kitlelerin çıkarlarını gözetmeyi bilemedi. En kısa

zamanda bir çözüm bekleyen toprak reformunu unutmuş göründü.

Bu koşullarda Ulusal Birlik ütopyasını gerçekleştirmek isteyen hayalci Madero, kendini Porfirio Diaz karşısında zafere ulaştıranlar da dahil, bütün radikal öğeleri ortadan kaldırmaya kalkıştı. (Ulusal Birliği kendi çevresinde kurmak isteme-

si alçakgönüllü olmayışından değil, cumhuriyetin başkanı olduğu kadar demokrasinin gerçek temsilcisi oluşundan ileri geliyordu.) Madero'nun, tek suçu general Huerta'nın, "meşru" bir tutum içinde bulunmadığını anlamak olan Panchito Villa'yı hapse attırması bu bakımdan anlamlıdır. Madero karar-

sız ve çekingen davranıyor, akla gelebilecek her yola başvuran düşmanlarının karşısına, demokratik meşruiyetle çıkıyordu. Bu tutumu Madero'ya düşmanlarını yenmek şöyle dursun, dost da kazan-dırmadı: Bunun en iyi örneği, Emiliano Zapata'nın köylülere sunmak istediği "Toprak ve Özgürlük" ta-

31 Mayıs 1911'de Diaz'ın sürgüne gönderilirken çekilmiş bir fotoğrafı.

**"Decena Tragica"
(Trajik On Gün)
olarak adlandırılan
on günlük bunalım
dönemi sırasında
Meksika'nın
başkentinde
cesetlerle dolu bir
caddenin görünümü.**

sansı (28 Kasım 1911 tarihli Ayala planı) karşısında, Madero'nun taktikliği tutumudur. Madero, Zapata'nın ve Meksika köylülerinin isteklerinin haklılığını kabul etmekten başka bir şey yapmadı. Ancak, Zapata'nın toprak dağıtımıyla ilgili önerisinin, parlamentodan çıkacak bir yasayla uygulanması gerektiği konusunda diretti. Bu tutum, kuramsal açıdan haklıydı ama, o günkü siyasal ortamda bunun başarıya ulaşması olanaksızdı.

Başkan Madero, vaat ettiği reformları gerçekleştirebilmek için çoğunluğun desteğini sağlamak ve etkili bir yönetim kurmak durumundaydı. Madero, büyük özel çıkarlara dokunduğunda, özellikle

toprakların köylülere dağıtılması söz konusu olduğunda, bu kozlara sahip değildi. Nitekim, 1913 Şubatı'nda büyük toprak sahipleri ve onlarla birlikte de ordunun yarısı Madero'ya karşı ayaklandı.

Francisco Madero'nun iktidara gelmesinden tedirgin olan çıkar gruplarının eyleme geçme zamanı gelmişti. 10 Şubat 1913'te Trajik On Gün (*Decena Tragica*) diye anılan olaylar dönemi başladı. General Felix Diaz komutasındaki öteki birlikler hükümete sadık kaldılar. Ama bu bağlılık, çok kısa sürecek ve A.B.D. büyükelçisinin baskıları ve entrikaları, general Huerta'nın geri dönmesine neden olacaktı.

Francisco Madero 22 Şubat gü-

nü kurşuna dizildi. Madero'nun iktidarı gerçekten kısa sürmüştü, bu yüzden Porfirio'culuğun mirasını oluşturan çözülmemiş ağır sorunları olduğu gibi bırakmıştı.

Devrim Kasırgası

Şimdi Meksika, tarihinin en hareketli aşamasına girmişti: Sahneye yeni kişiler çıkıyor ve bir süre sonra kayboluyorlardı. Başkaldırı- lar, ayaklanmalar, nedeni ve mantığı iyice anlaşılmayan cinayetler birbirini izlemekteydi. Milyonlarca Meksikalıyı saran gerçek bir çılgınlıktı bu.

Madero'dan sonra başkanlık

Meksika Devrimi ideolojisi ni simgeleyen ve Rivera, Orozco, Siqueiros tarafından gerçekleştirilmiş olan büyük bir duvar resmi.

koltuğuna, birbiri ardına çeşitli kişiler oturdu. Madero'nun ölümünden sonra onun yerine geçen general Huerta'yı 16 Ağustos 1914'te Carranza devirdi. Carranza da 21 Mayıs 1920'de kurşuna dizilecek ve yerine general Alvaro Obregon geçecekti.

Ancak Meksika'da gerçek kıyamet, bu kişileri iktidara getiren, daha sonra da geçici ya da temsili olarak iktidardan uzaklaştıran olaylarla koptu. Aslında, bu olayların kendi başlarına bir anlamı yoktu. Çete savaşları, giderek ordunun birbirine karşı gruplarının çatışması yüzünden bütün ülke sarsılmaktaydı. Köylere, kimler tarafından ve neden yapıldığı bilinme-

yen saldırılar düzenleniyor, bazen adı haydutluklarla sonuçlanan savaş eylemleri görölüyordu. Kimi zaman bu gibi olaylara uzaktan seyirci kalan halk, arasıra olayların içine tam bir tutku ve öfkeyle giriyordu: Öfke ve tutku, Fancho Villa, Zapata ya da Carranza gibi önderlerin askerlerini savaşa sürmekte gösterdikleri etkileyici kolaylıkla da görölümekteydi.

Soldadera'lar

Bütün bir halkın yaşam düzeyinde "devrim kasırgası"nın tam anlamı nedir? İlik olarak Meksika Devrimi yıllarında kadınların yüklendik-

leri olağanüstü role değinmek gerekir. Devrim orduları hiçbir zaman yalnız hareket etmemişlerdir. Yanlarında her zaman yemek pişiren, yama yapan, giderek savaşa etkin biçimde katılan bir yığın *soldadera* (kadın asker) bulundurmışlardır. Artık kadının rolü, yerli ve İspanyol geleneğinde, olduğu gibi pasif değildir. Bir de Porfirio'culuğun mirası sayılan geniş demiryolu şebekesi sayesinde büyük halk yığınlarının olağanüstü bir çabuklukla oradan oraya taşınması olgusu vardı.

Devrimin bir başka özelliği de halkın bu büyük ulusal kavgasına, ilk kez, yerlilerin de katılmasıydı. Yerliler daha önceleri ayaklanmış

*Huerta'cı birliklerce
kurşuna dizilen bir
isyancı.*

eylemlerine katılmamış değillerdi; ama bu kez eyleme kesinlikle katılmaktaydılar. Kısaca, bütün ülke silahlı mücadelede doğrudan doğruya etkinliğini duyurmaktaydı. Bu ilk bakışta bütünüyle normal görülebilir ama gerçekte, 1789 Fransız Devrimi ve kısmen 1848 Avrupa Devrimi'nden sonra ilk kez, bir halk devrim sürecine dolaylı ya da dolaysız, edilgen ya da etkin bir biçimde katılıyordu. Ancak bu devrim süreci, kendini çok açık ve belirleyici bir özellik içinde ortaya koymaktaydı: Mücadele, ideolojik temellerden yoksundu. Madero'yla Huerta'nın, Huerta'yla Carranza'nın, Carranza'yla Villa'nın ne için ve ne adına dövüşüklerini bilmek olanaksızdı. Bunlar arasında uyumsuzluğun bir ülkeyi bütünüyle eyleme geçirmesi şaşırtıcıdır. Meksika Devrimi'ne yön veren söylevlerde yurtseverlik, onur, halk gibi kavramlardan başka bir şeye rastlanmaz. Üstelik, Amerikan büyükelçisinin suç ortaklığıyla Francisco Madero öldürülürken yurtseverlikten söz edilmesi yadırgatıcıdır.

Sosyalist, anarşist ya da başka kuramlara bağlı ideolojik görüşler açısından yapılabilecek bir araştırma, Meksika Devrimi konusunda bizi hiçbir sonuca ulaştıramaz. Meksika Devrimi'nin başlıca kişil-

leri, Pancho Villa gibi bir eski haydut (ex peon); Emiliano Zapata gibi bir köylü; Obregon gibi bir ilkokul öğretmeni; Madero gibi bir ölücude liberal bir toprak sahibidir. Pekli, devrimin "beyni", "düşünürü" nerede? Bu soruya vereceğimiz yanıt, "hiçbir yerde" olacaktır. Gerçi XX. yy. başlarında, Meksika'da, ülkenin temel yapısında kesin bir dönüşüm sorununu kuramsal açıdan ortaya atan kişilere rastlamıyor değiliz. Ama gene de Meksika Devrimi'nin ideolojik önderlikten yoksun olduğu kesindir.

Bunun en anlamlı örneği, Ricardo Flores Magon olayıdır. Liberal düşünceler taşıyan Ricardo Flores Magon, önceleri sosyalizme, en sonunda da anarşizme kaydı. Porfirio Diaz'dan kurtulmak için Amerika'ya sığındı. Meksika'da devrimci eylem baş gösterince ülkesine döndü; ama kısa süre sonra devrimden yakınmaya başladı. Ricardo Flores Magon, bu devrimin "kendî devrimi" olmadığını söyleyecektir. Bu doğru olabilir; ama, Ricardo Flores Magon'un da, böyle bir devrimin adamı olmadığı ortadadır. Flores Magon, yeniden Amerika'ya dönecek ve orada, "anarşist" olduğu gerekçesiyle atıldığı cezaevinde 1922'de öle-

cektir. Meksika Devrimi'ysé, çalkantılı ve heyecanlı akışını sürdürür. Devrim, bu akışın ne olduğunu, başlıca kişileri ve olaylarıyla çabucak belirleyecektir. Venustiano Carranza, Madero'nun ölümüyle iktidara gelen Huerta'yı tanımayacak ve Zapata'yla Villa'yı bu alanda etkin müttefikler olarak bulacaktır.

General Huerta, o sırada başkan Wilson'un "demokrasi" ilkelere benimsenmeyen Amerikalılar tarafından tanınmaktaydı. Ama Huerta, 1913 Ekim'i'nde, A.B.D'nde, hiç değilse, seçim saati bekleyen büyük kapitalistleri hayal kırıklığına uğratarak açık bir diktatörlük kurmadan önce, 110 milletvekilini tutuklattı. Bunu Büyük Okyanus kıyısında bulunan A.B.D. filiosunda-ki "Delphin" gemisine bağlı denizcilerin tutuklanması izledi. Erlerin hemen hemen tümü daha sonra serbest bırakılmalarına karşın A.B.D'li amiral, özür dileymesini ve A.B.D. bayrağına saygı töreni yapılmasını istedi. Huerta, bu isteği reddetti. Bunun üzerine Wilson, önce Porfirio Diaz'a karşı Madero tarafından başlatılan devrime katılmış olan Carranza ile ilişki kurdu.

Doğallıkla A.B.D. Carranza'ya karşı körü körüne bir güven duy-

Meksikalı savaşçı ailesi.

mamaktaydı. Carranza, yerlilere, topraklarının geri verilmesi ve petrol kaynaklarının ulusallaştırılması için çalışmaktaydı çünkü Carranza'nın programı uygulanmaya başlanırsa, bunun A.B.D. çıkarlarına zarar vereceği ortadaydı. Bu yüzden Wilson, Carranza'ya Meksika'nın demokratikleştirilmesi konusunda gereken yöntemler üstüne öğütler verip silah sağlayacak, Carranza ise silahları alıp öğütleri kulak arkası edecektir.

Wilson daha sonra, deniz kuvvetlerine Atlas Okyanusu kıyısındaki Vera Cruz'a, 12 Nisan 1914'te, çıkartma emrini verdi. Bu liman özellikle seçilmişti; çünkü Huerta için gelecek Alman silahları burada, Vera Cruz'da beklenmekteydi. Ayrıca, Huerta'ya bağlı birlikler kenti işgal ederlerse Carranza taraftarları da burayı kuşatacaklardı. Vera Cruz, Meksika'nın Atlas Okyanusu'ndaki başlıca limanıydı ve kenti ele geçiren deniz birlikleri, Huerta rejimini iktisadi yönden kısaca almış olacaktı.

Amerikan taktiğinin üçüncü bölümünde de Wilson, önceki Latin Amerika ülkelerinin desteğini kazanmaya çalıştı. Arjantin, Brezilya ve Şili, Meksika konusunda düzenlenecek bir toplantıya arabulucu olarak katılmayı kabul etti. Ama,

bu toplantı suya düşecekti; çünkü zaferi elinin altında gören Carranza, her türlü arabuluculuğu reddetmişti.

Deniz birliklerinin Vera Cruz'a çıkışından üç ay sonra Huerta kaçmış, 1914 Ağustosunda Carranza başkente girmişti. Madero'nun öldürülmesinden bu yana sürdürdüğü savaş, A.B.D. ordusunun desteğiyle zaferle son bulmaktaydı.

Carranza'nın Huerta'ya karşı kazandığı başarı görünüşte Wilson için de bir zaferdi; ama Huerta'nın düşüşü Meksika'daki durumun ciddiyetini azaltmamıştı: Meksikalı siyasal güçler, birbirine rakip yöneticilerin kışkırtmalarıyla iktidar kavgasına girmişlerdi: Her biri kendi parasını bastırıyor, askeri birlikler düzenliyor, yağmaya girmişti.

A.B.D. başkanı Wilson, Meksika'daki Amerikan yatırımlarını tehdit eden bu düzensizliğe karşı harekete geçmekte gecikmedi. A.B.D'nin "uygarlığı dünyaya yayma göreviyle" yükümlü olduğuna inanmış olan Wilson, Meksika'yı uslu bir müttefik, daha doğrusu, bir uydur olarak görmek istemekteydi. Bunun için de güvenebileceği kişi, doğallıkla, Huerta'yı devirmesi için izin verdiği Carranza'dan başkası değildi. Oysa Meksika'nın ye-

ni başkanı Carranza, hiçbir mücadeleyi kabule yanaşmıyordu ve yurttaşlarının büyük komşularına duyduğu kını çok iyi bilmekteydi. Öte yandan Carranza, yeraltı gelir kaynaklarının ulusallaştırılacağını ve bir toprak reformunun yapılacağını vaat etmişti. (15 milyon Meksikalının 10 milyonu bütünüyle topraksızdı; oysa nüfusun % 75'i köylerde yaşamaktaydı.) Carranza Amerikan çıkarlarının söz konusu olduğu her şeyde reform vaat etmişti: Petrol sanayisinde, madenlerde, tarımda ve hayvancılıkta. Üstelik Carranza, Vera Cruz'un A.B.D. tarafından işgalini protesto ederek, A.B.D. karşısındaki tutumunu kesinlikle belli etmişti.

Carranza'yla anlaşmanın güç olduğunu gören Wilson, bu durum karşısında önceleri Carranza'yla birlikte dövüşüp, sonra ona karşı cephe alanlara döndü. Önce Madero'ya, sonra da Carranza'ya yardım eden ünlü Pancho Villa, artık tek başına çetecilik yapmaktaydı.

Pancho Villa, karargâhını ülkenin kuzeyine kurmuştu. Zaman zaman Emiliano Zapata'yla birlikte eyleme geçiyordu. Mülk sahibi ve yabancılar için, Villa ve Zapata, birer hayduttan başka bir şey değil-

Meksika Devrimi'nde kadınlar etkin bir rol oynamışlardır. "Soldaderas" olarak adlandırılan bu "kadın asker"ler, savaşçıların en yakın yardımcıları olmuşlardır.

di. Ele geçirdikleri toprakların A.B.D. şirketlerine ait olması, onlar için pek önem taşımıyordu. Bu toprakları yerlilere geri veriyorlar, tapularını da yok ediyorlardı. Carranza bu iki köylü gerillacı arasında kendini tehlikede hissetmekteydi; 1919 Nisanı'nda Zapata'yı tuzağa düşürüp öldürecek, ama Pancho Villa'nın hakından gele-meyecekti. Pancho Villa, hükümet birliklerinin karşısında bozguna uğrayınca Washington'a, Amerikan örneği bir demokrasiyi kabul edeceğini bildirdi. Wilson, Pancho Villa'nın bu sözüne inanacak, Carranza'yı, anayasaya uygun olarak seçilinceye kadar tanımayı reddet-

decekti. Carranza, öngördüğü programıyla hem kalkınma isteğini, hem de Washington'a ve A.B.D.'li büyük özel çıkarlara karşı ulusal bağımsızlık kararını dile getirmekteydi çünkü.

Artık Pancho Villa, Carranza'nın duymak istemediği A.B.D. öğütlerini beklemekteydi. 1915 yılının ilk on ayında A.B.D.'nin kararsızlığı, Meksika'da süren anarşiyi artırmaktan başka bir işe yaramadı. Sonunda da A.B.D. ve altı Latin Amerika ülkesi, 1915 Ekimi'nde istemeye istemeye Carranza hükümetini tanımaya razı oldu.

Bu gevşeklik, Pancho Villa'yı kızdırdı. Özellikle, Meksika ordusu-

na, isyancı çeteleri kovalamak için A.B.D. topraklarına geçme yetkisinin verilmesi onu çok öfkeliendirmişti. 1916 Ocağı'nda, Santa Isabel'de bir trenin yolunu kesti, içinde bulunan on altı A.B.D.'liyi kurşuna dizdi.

Bu olay, Meksika'ya askeri müdahale taraftarlarına bir gerekçe sağlamak için fırsat kollayan A.B.D. yöneticilerine gerekli ortamı hazırlamakta geçikmedi. Bunların çok büyük çapta etki ve eylem alanları vardı ve ilk sırada, demokratik hükümetin gevşekliğini ve kararsızlığını alaya alan Roosevelt bulunmaktaydı. Basın kralı Hearst'ün gazeteleri, seçim kam-

panyasında destekledikleri Wilson'a saldırıyor ve neredeyse Meksika'nın işgalini öneriyorlardı. Hearst'ün annesinin Meksika'da bir çiftliği ve buna bağlı olarak da bazı çıkarları vardı ve Hearst bu çıkarlara dört milyon dolarlık bir değer biçmekteydi. Porfirio Diaz, Hearst'ün çok yakın dostuydu ve onun baskı rejimi altında bu mallar güven altında bulunmaktaydı. Diaz'ın 1911'de sürgüne gönderilmesinden sonra ülke, Hearst'e göre anarşiye sürüklenmişti; Devrimciler *Yankee* leri Meksika'dan kovmakla tehdit ediyorlardı.

Bu arada Pancho Villa'nın adamlarının Hearst'ün çiftliğine

saldırıp yağma etmeleri, hatta çiftlik kâhyasını öldürmeleri, durumu daha gerginleştirdi. Ardından çiftlik, Carranza'nın birlikleri tarafından işgal edildi. Hearst, A.B.D. hükümetinin Meksika'da, "düzeni korumak" gibi "kutsal" bir görevi olduğunu yaymaya başlayacak, gürültü kampanyalarından birini daha açacaktı. Hearst'ün gazetelerinde, "Meksika bize savaş açmaya hazırlanıyor! Haydutlar, A.B.D.'ne savaş açmak için Carranza'yla birleşiyorlar!" gibi manşetler görülmeye başlanmıştır.

Meksika'ya karşı Haçlı seferini isteyen, yalnızca Roosevelt ve Hearst'ün güçlü basını değildi. An-

zona senatörü Albert B. Fall da onlar gibi düşünmekteydi. Fall, A.B.D. petrol çıkarlarının temsilcisiydi. (Sonraları Harding'in başkanlığı sırasında işleri bakanı olacaktır.) Senatör Fall, Meksika'nın 500 000 kişilik bir ordu tarafından işgal edilmesini istiyordu. Senatör, kuşkusuz yalnızca kendi inisiyatifiyle davranmamaktaydı ve çıkarlarına hizmet ettiği petrol şirketleri de Carranza'nın düşmesini istiyordu. A.B.D. petrol kralları, Meksika petrolünü ulusallaştırmak istediği için Carranza'yı başışlamamaktaydılar. Senatör Fall, Meksika başkalarına karşı saldırılarını artırırken, demokrasi savunuculuğu tutumu

A.B.D. Meksika'ya askeri müdahalede bulunarak deniz piyadelerini Vera Cruz'a çıkardı. Resimde A.B.D. denizcileri 22 Nisan 1914'te Vera Cruz limanında görülüyor.

Asker yüklü bir trenin, demiryolunu sıkıştıran sürüleriyle kapatan isyancılar tarafından durdurulması.

taınmakta ve "Carranza'nın, Deli Petro'dan daha despot olduğunu ve bu despotluğun A.B.D. demokrasisini tehdit ettiğini" söylemekteydi.

Öte yandan Carranza, Katolik Kilisesi'nin gelir sağlama yetkilerini de sınırlandırmayı düşünüyordu, bu da A.B.D.'li Katolik çevrelerin ona karşı düşmanlık duymasına yeterli bir nedendi.

Kanlı Olaylar

1916 Ocak ve Mart aylarında Santa Isabel ve Columbus'taki kanlı olaylarda ölen A.B.D.'lilerin sayısı 35'ti ve Amerikan kamuoyunda Meksika halkına karşı tam bir düşmanca tavır oluşturulmuştu. Wilson, kararsız kalırsa, saygınlığını yitireceğini anladığından der-

hal bir "cezalandırma seferi" emri vermiş, bunun komutanlığını da, 1898'de Küba'da ve Filipinler'de birkaç kez görev yüklenmiş olan general John F. Pershing'e bırakmıştı. Pershing, Pancho Villa'yı yakalamak ve onun haydutluğuna son vermekle görevliydi.

A.B.D. birlikleri, 15 Mart 1916'da Meksika'ya, önce 5 000 sonra da 11 000 kişiyle büyük bir çıkarma

yaptılar. Oysa Carranza rejimi henüz beş ay önce, Washington tarafından tanınmıştı.

A.B.D. çıkarması Pancho Villa'yı kızdırdı. Meksika'nın içişlerine yabancı bir ülkenin müdahalesi, Carranza'yla Villa'yı birbirine yaklaştırmıştı. Carranza, A.B.D. birliklerinin ülkeyi derhal terk etmelerini istiyordu. Oysa A.B.D., bu "cezalandırma seferi"ni, Meksika'ya karşı bir genel savaş durumuna dönüştürmeye hazırlanmaktaydı.

Bu arada A.B.D.'nde, barış yanlılarının tepkisi yoğunlaşıyordu ve Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı iyice hızlanmıştı. A.B.D., bu yüzden Meksika'daki birliklerini geri çekme kararı aldı. Bu karara karşı tepkiler sert oldu: Kendi yatırımları, özellikle petrol sanayisindeki yatırımları konusunda çeşitli güvenceler elde etmek isteyen çıkar grupları bu karara karşı çıktılar. Çekişmeler, Meksika'daki "cezalandırma seferi"nin tek amacının Pancho Villa'yı yakalamak olmadığını kanıtladı. Bu yüzden bir A.B.D. komisyonu tarafından hazırlanmış ve kasım ayında imzalanmış olan antlaşma protokolü, 1916 yılının Aralık ayı sonunda Carranza tarafından reddedildi.

Carranza 1920'de vurularak öldürülünceye kadar iktidarda kaldı.

Meksika'da Siyasal Gelişmeler

1915 yılı Villa'nın yıldızı sönmeye başladığı yıldır. Zapata bile halkın sevgisini değilse de, var oluş nedenini yavaş yavaş yitirmekteydi. Carranza, Ocak 1915'te yayınladığı bir kararnameyle köylülere, ellerinden alınan toprakların geri verileceğini vaat ederek Villa'nın ve Zapata'nın etkinliğini büyük ölçüde azaltmıştı.

Carranza, Ekim 1916'da, günümüzde hâlâ yürürlükte olan 1917 Anayasası'nı yapacak bir kurucu meclis seçti. A.B.D. başkanı Wilson seçimle işbaşına gelen demokratik hükümetleri destekleyeceği konusunda verdiği sözü yerine getirerek, 18 Ocak 1917'de fiilen (de facto) tanıdığı Carranza hükümetini, hukuksal olarak (de jure) tanıdı. Meksika'da büyük çıkarları olan A.B.D.'li maliyeciler ve sanayici grupları doğallıkla pek hoşnut kalmadılar; yeni askeri müdahale ortamı yaratmaya çalıştılar. 1917 Anayasası yalnızca Kilise mallarını ulusallaştırmakla ülkenin yeraltı ve yerüstü gelir kaynakları

Emiliano
Zapata.

ni Meksika halkına ait olduğunu bildirmekte kalmıyor, aynı zamanda Meksika'da toprak sahibi olmayı da aynı bir yasaya bağlıyordu; bununla birlikte hükümet, Meksika yurttaşı olmayan bazı yabancıları da bu toprak sahibi olma hakkından yararlandırmayı ihmal etmemişti. Bu yabancılar "arazi sahipliği konusunda Meksikalı sayılmalarını, dolayısıyla bir suç işlediklerinde, hükümetlerinin himayesi-

ni istememeyi" kabul ettikleri sürece toprak sahibi olabileceklerdi. Meksika'daki A.B.D. çıkarlarını temsil eden gruplar, buna karşın 1917 Anayasası'na saldırılarda bulundularsa da Washington'un doğrudan müdahalesini sağlayamadılar.

Çelişkiler, giderek daha belirgin bir nitelik kazanmaktaydı: Kişilerin, çıkarların, düşüncelerin muhalefeti daha da sıklaşıyor, belirginleşiyor-

du. Öte yandan, değişik nitelikli ölçütlere göre, devrim uzun süre sınıf çıkarlarının eksenini olarak görünmüyordu. Sorunun temeli, kuşkusuz, toplumsaldı. "Kızıl Taburlar" olayı bunun canlı tanığıdır.

1912'de Meksika'da, Casa del Obrero Mundial adlı bir sendikal eylem olmuştu. Aslında, bu eylem Meksikalı işçileri bir örgüt içinde birleştirmeyi başarmaktan uzaktı.

*Villa ve Zapata'yı
birlikte gösteren bir
fotoğraf.*

Nitekim, örgüte ne dokuma, ne maden, ne de metalurji işçileri girdi. Katılanlar genellikle fırıncılar, marangozlar, ayakkabıcılar; yani gerçek işçilerden çok, zanaatkarlardı. (Ayrıca, Casa del Obrero Mundial'in adamlarının, 'burjuva' diye nitelendirilen Villa ve Zapata'ya karşı Carranza'nın hizmetinde mücadele etmek için 'Kızıl Taburlar'da birleşmiş olmaları dikkate değerdi. Öte yandan Zapata'nın

topraksız köylülerine, Villa'nın emrinde savaşan süvarilere 'burjuva' demek de çok garipti.) Meksika devrimci eyleminde işçilerle köylülerin birleşememeleri, giderek birbirlerine düşman tabakalar oluşturmaları tipik bir olgudur. Bu konuda, işçilerin henüz olgunlaşmadıklarından, başarıları yöneticilerin yetersizliği ve yolsuzluğundan; kentle köy arasında geleneksel çatışmadan söz

edilmiştir. Bütün bunlar doğrudur. Ama, son derece önemli bir başka sorunu da unutmamak gerekir: Bu da, din sorunudur.

Devrim, Meksika'nın iç yapısında iki büyük değişkenin varlığını ortaya çıkardı: Aşırı Katoliklik ve onun karşısında daha da ileri derecedeki bir tanrıtanımazlık. Zapata'nın adamları olan köylüler, şapkalı üzerinde aziz tasvirleriyle savaşa giderken, sanayi prole-

*Pancho Villa
general
üniformasıyla
yandaşlarının
arasında.*

taryasından oluşan "Kızıl Taburlar" kilise yapmaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Ülkedeki bu büyük bölünme hiçbir zaman bir uzlaşmaya varamayacak, tersine, 1920'den, özellikle de 1926'dan sonra, Kilise'yle devlet arasındaki kopma *Cristero*'ların (Hristiyanlar) özellikle kırsal kesimlerde kanlı biçimde ezilmeleriyle daha belirgin olarak kendini gösterecektir.

Cristero'lar, laik devletin buyruklarını kabul etmeyen köylülerdi.

Kısaca, ortada köklü bir karşıtlık vardı: Her şey, her şeye karşıydı. Böyle bir durumda, bu ya da şu önderle sallaşmak, bu ya da şu partiyi tutmak, bu ya da şu dava ardında koşmak olanaksızdı. Böyle bir ortamda, her şey olağandı. Yanlışlıklarla birlikte, dehşet eylemleri, nedensiz kötülükler yıllar boyu sürdü. Hem oyuncu, hem şeyirci, hem kurban eden, hem kurban edilen Meksika halkı, bu kasırda içinde kendi kendini buluyor, Meksika ulusunu koruyordu.

Meksika Devrimi'nin bütün olayları, kuşkusuz az sayıda önder kişilerde açıklanamaz. Bununla birlikte, özellikleri, eğilimleri, düşünceleri ve tutukları, ötekilerden daha iyi simgeleyebilecek en az üç önemli kişi bulunabilir: Villa, Zapata, Carranza.

Üç Başoyuncu

Meksika Devrimi olaylarını dikkatle izleyecek olursak, bu olayların iki noktada toplandığını görürüz: Kuzey (özellikle, Chihuahua eyaletinde) ve Güney (özellikle, Morelos eyaletinde). Meksika Devrimi'nin belli başlı iki köylü eyleminden biri Pancho Villa'nın Kuzey'de yürüttüğü eşkiyalık temeline dayanan eylem, ötekiyse Zapata'nın Güney'de (Morelos'da) tarım kesiminde başlattığı, eşkiyalıklarla ilgili olmayan, ajitasyon eylemiydi. Bu iki odak noktası, kendilerine asıl hedef olarak başkenti alıyorlardı: Gerçekten de, ülkede yoğunlaşan savaş eylemleri, başkentin "siyasal" dünyasından uzak kalmazdı.

Francisco (Pancho) Villa, 1878'de doğdu. Asıl adı, Doroteo Arango'dur. 1894'te, köyündeki patronu, kızkardeşine tecavüz edince onu öldürmeye kalkıştı. Kaçmak zorunda kaldı ve haydut oldu. Küçük bir haydut olarak, ülkenin kuzeyini altüst eden bir sürü çeteden biri ya da ötekiyle çalıştı. Kendi seçtiği "Pancho" adıyla ün yaptı. Aslında, "Arango" babasının adı değildi; "Pancho", Jesus Villa adında bir toprak sahibinin,

evlilikdışı oğluydu. (Arango, babasının adıyla.)

Pancho Villa, on dört yıl süren haydutluk yaşamıyla, bir çeşit Meksikalı Robin Hood ya da Wilhelm Tell destanı yazmak düşüncesini bir yana bıraktı. Haydut Pancho Villa'nın, ardına düşen jandarmalardan kurtulmak için her yerde dostlara gereksinimi vardı ve o bunu anlayacak kadar zekiymiş. Bu nedenle yağmalardan elde ettiği malların bir bölümünü etkinlik gösterdiği bölgenin yoksullarına dağıtmayı bir âdet haline getirmişti. 1910'da Madero'nun hizmetine girdi ve büyük destek sağladı. Aslında okuma-yazma bilmeyen, on dört yıl haydutluk yapmış ve toplumsal koşulların geri bıraktığı bir bölgede doğmuş olan bu köylünün tutarlı bir ideolojik çizgiye ulaşması elbette olanaklı değildi. Öte yandan, gerillacı Villa, büyük bir general olmayı da başarmıştı. Kavrama yeteneği olağanüstüydü, topçuluk tekniğini, kısa sürede ustası Rubio Navarrete'yi şaşkınlığa düşürecek biçimde kavramıştı. Kara savaşlarında hava desteğinin önemini anlamış, adamları arasına A.B.D'li pilotları da katmıştı. Savaşta çevikliğin önemine inanmıştı ve zırhlı trenler kullanarak birliklerine yer değiştirtmede ustaydı.

Vera Cruz'da Carranza'ya bağlı askeri birliklerden bir nöbetçi.

1910 yılı için henüz bir yenilik sayılan "gece savaşı" nı ilk uygulayanlardan biri Pancho Villa'dır. Süvari savaşlarında kimseyle karşılaşılamıyacak bir ustaydı.

Pancho Villa'nın savaş eylemleri incelenirse bunlarda pek büyük hatalar bulunamaz: Üstelik, Porfirio Diaz'ın Avrupa'nın en ileri okullarına uygun biçimde eğitilmiş askerlerden oluşan ordusuna karşı savaşıyordu. Yine de 1915'te, Celaya'da Obregon'a karşı savaşırken önemli bir yanlışlık yaptı: Yüksek tepelerde mevzilenmiş karşı birlikleri, aşağıdan yukarı süvari hücumuyla yenmeye çalıştı.

Ustalık ve dayanıklılık açısından olağanüstü bir süvari olan Villa, her zaman giydiği koyu renk deri elbisesi ile, tam babacan bir haydut görünümündeydi. Düşmanlara karşı savaşırken kıyıcı, kendinden olanlara karşı cömertti, dostlarına karşı dürüst, hasımlarına karşı acımasızdı.

Pancho Villa'nın yaşamı, bir dizi çelişkiyle doludur. Belki de bu çelişkiler, devrimin böyle önemli bir kişisine, gereken değerin verilmemesine neden olmuştur. (Villa'nın anısına ilk anıt 1969'da dikilmiştir. Oysa, yakın tarihlere kadar, Pancho Villa'yı görmüş olan yaşlı köylüler, onun gözde ati

'Siete Leguas'ın üstünde, gururla ve onurla geçişini anlatırlardı.) Meksika yönetici sınıfının, büyük ulusal kişiler arasına Pancho Villa gibi "resmi" açıdan pek de gerekli olmayan bir kişiyi katmamaları doğaldı. Ama halkın bilinci, bu bilincin ortaya çıkardığı Pancho Villa'yı kolay kolay unutamaz.

Ülkenin kuzeyinden orta güneye geçince Pancho Villa'nın her yana dal budak saran eylemleri karşısında, Emiliano Zapata'nın belirli bir bölgenin alanı içinde kaldığı görülür. Ama, etkinlik bakımından, Zapata da, Villa'dan geri kalmamıştır.

1877'de Cuautla'da doğan Emiliano Zapata'nın ailesinin küçük bir toprağı vardı. Zapata da (Morelos eyaletinin insanı gibi) Porfirio Diaz döneminde Kızılderililere ait toprakların zorla alınması karşısında büyük bir kırılganlık duymuştu. Yakın geçmişte yapılan bazı yorumlara karşın Emiliano Zapata'nın komünist görüşlü olduğunu söylemek olanaksızdı. O, yalnızca, kendi adına ve toprakları büyük toprak sahiplerince ellerinden alınmış olan Meksikalı köylüler adına savaşmaktaydı. Kısacası Emiliano Zapata açısından, eski dengenin yeniden kurulması söz konusuydu. Bunu gerçekleştirmek için Zapata,

önceleri, 1910'da San Luis Potosi'de, Madero'nun ilan ettiği plana bel bağladı. Yeni başkanın oyalaması karşısında bu umudu zayılladı; Madero'nun yerine geçen Huerta'nın davranışı yüzünden de Zapata, yöneticilerden umudunu bütünüyle kesti. Hele Huerta'dan sonra gelen Carranza'nın tutumu, Zapata'da kesin bir güvensizlik yaratacağı.

Orta Güney Meksika köylülerinin başına geçen Zapata'nın savaş eylemleri, Pancho Villa'ninkiler kadar "destansı" olmamakla birlikte, etki açısından onlardan aşağı değildi. Bunun kanıtı, 1914'te Villa ve Zapata birleşik kuvvetlerinin birlikte başkente girişlerinde görülecekti.

Ne var ki, devrim eylemini sürdürecektir kişiler Villa ya da Zapata olmadı hiçbir zaman. Zapata kendisini bekleyen sonun bilincindeydi. "Bu siyasetçiler (politicos), ben ölmeden halka hakkını vermeyecekti. Benden o kadar iğreniyorlar ki söylediklerimi işitemiyorlar. Biliyorum diktiğimiz ağacın meyvesini asla göremeyeceğim. Ama sizler göreceksiniz," demişti. Zapata'nın kehaneti hiç değilse ölümü açısından doğru çıktı: 8 Nisan 1919 günü ihanete uğrayarak öldürüldü. Her türlü askeri etkinlik

*Pancho Villa at
sirtunda.*

Pancho Villa'nın cesedi.

olanağından giderek yoksun bırakılan Pancho Villa da, aynı biçimde, 20 Temmuz 1923'te pusuya düşürülerek öldürülecekti.

Pancho Villa'yla Emiliano Zapata birçok konuda birbirleriyle çeliştiler (sözgelimi, Zapata hiçbir zaman Madero'ya sempati duymazken, Villa, Madero'nun buyruğuyla hapse atılmış olmasına karşın küçük şef [*pequeno jefe*] için her zaman sonsuz bir hayranlık beslemişti). Ama bir nokta üzerinde her zaman uzlaşmışlardı: Venustiano Carranza'ya karşı duydukları nefret. Porfirio Diaz ordusunun eski bir askeri olan Carranza konusunda her türlü yargıya va-

rılabilir. Gerçekten de, Carranza için bütünüyle birbirine karşı sıfatlar kullanılmıştır. Bir yandan babacan, cömert, iyi, ülkenin birliği için çalışan bir adam sayılırken, öte yandan, ülkenin en küçük sorununu anlayamayan aşağılık, adi bir adam olduğu söylendi (sözgelimi *la cucaracha*, 'hamamböceği' sözcüğü, Villa'nın askerlerinin Carranza'yı kastederek söyledikleri bir türkünün adıydı). Carranza'yı tanımsa, ilişki kurmuş olan herkes, onu ya kesinkes sevmiş ya da ondan nefret etmiştir. Bu durumda akla gelen şudur: Bu kadar çelişik ve köklü yargıların nedeni, acaba, Carranza'nın, Meksika'nın

karşıt kesimleri arasında, çeşitli devrimci öğelerin birleştiği ve yansızlaştırıldığı odak noktasını temsil etmesinden mi ileri gelmektedir? Olabilir

Ayrıca, tepeden bakan soğuk kişiliğiyle Carranza'nın, insanlarla ilişki kurması da güç oluyordu (soğuk davranışlarını, onun iki özelliğini, yeteneksizliğini ve zalimliliğini gizlemek için kullandığı söylenir).

Beş yıl süren başkanlığı, karışıklık içinde geçmiştir. Müttelikleri düşmana dönmüş, düşmanlarıysa onunla işbirliğine asla yanaşmamıştı. Venustiano Carranza, 21 Mayıs 1920'de öldürüldü.

Anayasanın
yürürlüğe
girmesinden sonra
kendisini
cumhurbaşkanı
seçiren Carranza.

Devrim Sonrası

Meksika Devrimi 1920'de bitmiş görünür. Carranza'nın ölümü üzerine başkanlığa general Obregon geçti. Obregon yönetiminde, halkın yaşam düzeyinde belirli bir ilerleme görüldü: Sendikal eylemler gelişti; eğitime önem verildi. Obregon'dan sonra general Plutarco Elias Calles başkan oldu (1924). Bu dönemde ulaştırma ve haberleşme alanında ilerlemeler kaydedildi; bayındırık çalışmaları hızlandırıldı. 1928'de Emilio Portes Gil, geçici cumhurbaşkanlığına getirildi. 1930'da başkan seçilen Pascual Ortiz Rubio, 1932'de istifa edince general Abelardo L. Rodriguez başkan oldu ve 1934'e ka-

dar bu görevde kaldı. Bu tarihte cumhurbaşkanlığına general Lazaro Cardenas seçildi. Cardenas döneminde toplumsal yasalar çıkarıldı; tarım reformuna hız verildi.

Bu listedeki adlar, Meksika devriminin taşıdığı değerlerin yeniden kazanılması eğilimini ortaya koyarlar.

Bu değerler nelerdir? Devrimin, hemen hemen bütünüyle, ideolojik değerlerden yoksun olduğu söylenmiştir; ama, bu değerler son derece yalın ilkel biçiminde ortaya çıkmıştır. Zapata, "Toprak ve Özgürlük" (*Tierra y libertad*) istliyordu. Ama bu, ne *tierra* (toprak) mülkiyetinin, sosyalist kurama uygun bir dağılımı, ne de Porfirio Di-

az döneminde büyük toprak sahiplerince ele geçirilmiş toprakların geri verilmesi anlamına geliyordu. *Libertad* (özgürlük), bir kez daha, yuvarlak bir anlam taşıyor; "adalet" gibi son derece yalın değerlerin, azınlığın çoğunluk yararına kullandığı bir "ayrıcılık" sayılmadığı bir sistemi belirtiyordu.

Bu özlüm ve isteklere, yukarıda sözünü ettiğimiz başkanlardan hiçbirini tam olarak ihanet etmiş sayılmaz. Kalkınmadan yana olduğunu kimsenin söylemeye cesaret edemeyeceği Venustiano Carranza'nın bile, 1916'da yoksul köylülere topraklarının geri verilmesi yolunda bir yasa çıkardığını hatırlamak yeterlidir. 5 Şubat 1917'de yürürlüğe giren yeni anayasa içinde

Meksika köylüsünün toprak savaşı dinsel bir görünüm altında ortaya çıkmıştı. Köylü toplantıları özellikle "Meryem" simgesi altında yapılıyordu. Resimde bu tür bir toplanandan bir an görülüyor.

devrimin siyasal ve toplumsal ilkelere özelleniyordu. Ama, gerçek sorun, yasalar ya da anayasa düzeyinde değildi; önemli olan, bu ilkelere etkin bir biçimde gerçekleşmesiydi. Bu anlamda devrim, kendi değerlerini korudu. 1911-1934 yılları arasında on milyon hektar toprak dağıtıldığı halde, Cardenas dönemi içinde, 1934'ten 1940'a kadar, tarım reformu daha somut ve gerçek bir anlam kazandı: Altı yılda, 17,6 milyon hektar toprak dağıtıldı. Cardenas'ın başkanlığının sona ermesiyle de, toprak dağıtımı duracaktı.

Devrimci güçlerin ulaştıkları bir başka sonuç da, bu güçlerin P.R.I.'de (*Partido Revolucionario Institucional*) bütünleşmiş olmasıdır. Devrimci güçler bu tek partiye yönelmiştir. Meksika Devrimi'nin, kendi sorunlarını çözebilecek için daha çok aceleci yöntemlere yöneldiği düşünülecek olursa, devrimin "süreklili" olması beklenemezdi. Bu yüzden, bir ölçüde, "normal dönüş" kaçınılmazdı. Şunu da söylemek gerekir ki, bu dönüşün bedeli yüksek oldu: P.R.I. yavaş yavaş, fiilen tek parti durumuna geldi. Siyasal özgürlükler, giderek ortadan kaldı; bozulma ve özellikle adam kayırma yeniden hortladı.

Meksika Devrimi'nin gücü, Siqueiros, Orozco, Rivera gibi ressamlarla resim dalında olağanüstü

tü canlanmayla kendini ortaya koydu. Octavio Paz, Azuela, Guzman gibi yazarlar da, şiir, roman, öykü dalında ürünler verdiler. Büyük yerli geleneği, arkeoloji ve antropoloji bakımından yeniden kuruldu. Tam olarak gerçekleşememekle birlikte, Meksika halkı, toplumun bütün kesimlerinde kendi sorunlarının bilincine ulaştı.

Devrimin "Kaderi"

Güney ve Orta Amerika ülkeleri arasındaki ulaşım ve haberleşme yetersizliği, dünya basınının ilk sayfalarından Meksika Devrimi'nin silinmesine yol açtı. Zaten 1914 yıllarından başlayarak basın, savaş cephelerinden gelen daha "büyük haberler"e yer vermeye başlamıştı. Meksika Devrimi'ne duyulan ilginin çabuk sönmesinin bir nedeni de, devrimin ideolojik içeriğinin güçsüz ve belirsiz olmasıdır: Bu üç etken, kuşkusuz, Meksika Devrimi'nin Meksika dışına yayılmasını sınırlamıştır. Orta ve Güney Amerika'da bile devrim düşüncesini Fidel Castro'ya gelinceye kadar, temelli bir çözüm yolu niteliğini kazanamamıştır. Doğallıkla bu genel kuralın birkaç istisnası da vardır. Sözgelimi Nikaragua'nın anti-emperyalist kahramanı Sandino, Meksika Devrimi'nden esinlendi

Perulu Marx'çı düşünür Jose Carlos Mariategui, Meksika Devrimi üzerine makaleler yazdı. Amerikalı gazeteci John Reed'in (1917 Rus Devrimi üstüne yazdığı *Dünyayı Sarsan On Gün* adlı kitabıyla ün kazanan yazar) Meksika Devrimi'yle ilgili olarak yazdığı mektuplar, önceki kadar ün kazanmadıysa da en az onun kadar önemlidir. Bütün bunlara karşın, Meksika Devrimi başka devrim eylemleri için örnek olamadı. Ama, *La Cucaracha*, *Adelita*, *Carabina 30/30* gibi devrim şarkıları yayıldı. Pancho Villa ve Emiliano Zapata gibi önderler geniş çapta ilgi çekti. Ama Meksika Devrimi, Orta ve Güney Amerika'daki hiçbir büyük olayda (sözgelimi ne Peron'culuk, ne de Castro'culuk üzerinde) etkili olmadı. Meksika Devrimi, devrimci çevreleri daha çok, olumsuz yönelimi açısından ilgilendirmiştir. Bu çevreler Meksika Devrimi'ni yeni bir yönetici sınıf tarafından başlatılan amaçlarından sapmış bir eylem olarak nitelendirmişlerdir.

Aşın ölçüde "Meksikalı" ve ideolojik açıdan yetersiz içerikli olan devrimin yayılma gücü oldukça sınırlıydı. Bu yargı, kuşkusuz doğrudur, ancak, şurasını da kabul etmek gerekir ki, bu devrim, Meksika ulusal tarihi açısından, bir ulusun doğuşunun derin anlamını taşır. ●

Meksika Kurucu Meclisi, anayasayı onayladıktan sonra, buna bağlı kalacağı konusunda ant içerken.

1876

26 Kasım. General Porfirio Diaz cumhurbaşkanı oldu.

1878

5 Mayıs. Cumhurbaşkanlarının yeniden seçilmesiyle ilgili maddeyi lağveden anayasa değişikliği yapıldı.

1880-1884

Manuel Gonzales'in cumhurbaşkanlığı; Porfirio Diaz kalkınma bakanlığına getirildi.

1884-1911

Diaz'in cumhurbaşkanı olması.

1885

Indios Yaquis ayaklanması.

1887

Ekim. Cumhurbaşkanının yeniden seçilmesini sağlayan anayasa değişikliği.

1898

Indios Yaquis ayaklanması.

1906

Cananea grevi.

1907

Rio Blanco grevi.

1910

Nisan. Francisco Madero cumhurbaşkanlığına adaylığını koydu.

Haziran. Madero gözaltında tutulduğu evden kaçtı ve San Antonio'ya (Texas) sığındı. San Luis Potosi'den, ülkesine San Luis Potosi planını ilan etti.

20 Kasım. Puebla ve Chihuahua'da silahlı isyan.

1911

11 Mayıs. Ciudad Juarez'in alınışı.

25 Mayıs. Porfirio Diaz istifa-sını verdi.

7 Haziran. Francisco Madero, Mexico'ya girdi.

6 Kasım. Francisco Madero cumhurbaşkanı oldu.

27 Kasım. Başkanlık ve başkan yardımcılığı görevlerine yeniden seçilmemeyi öngören bir kararname yayımlandı.

28 Kasım. Emiliano Zapata, Ayala planını yayınladı.

1912

15 Temmuz. Casa del Obreiro Mundial'in kuruluşu.

1913

10 Şubat. Trajik On gün (Decena Tragica) başladı.

19 Şubat. Francisco Madero istifa etti.

22 Şubat. Francisco Madero öldürüldü. General Victoriano Huerta cumhurbaşkanı oldu.

1914

21 Nisan. Amerikan denizcileri Vera Cruz'a çıktı.

15 Temmuz. Huerta istifa etmek zorunda kaldı.

16 Ağustos. Venustiano Carranza Mexico'ya girdi.

23 Kasım. Amerikalılar Vera Cruz'u boşalttı.

10 Kasım. Pancho Villa ve Emiliano Zapata Mexico'ya girdi.

1915

Temmuz. Porfirio Diaz, Biarritz'de öldü.

Venustiano Carranza bir tarım yasası çıkararak, köylülerden zorla alınmış toprakların geri verileceğini ilan etti.

1917

5 Şubat. Queretaro anayasası ilan edildi. "Devrim" in sosyal ve siyasal ilkeleri anayasaya alındı.

1 Mayıs. Carranza cumhurbaşkanı olarak ant içti.

1919

8 Nisan. Emiliano Zapata öldürüldü.

1920

23 Nisan. Plutarco Elias Calles, cumhurbaşkanı Carranza'ya karşı Agua Prieta planını açıkladı.

21 Mayıs. Carranza öldürüldü.

1 Aralık. General Alvaro Obregon, anayasaya uygun biçimde cumhurbaşkanı oldu.

1923

20 Temmuz. Pancho Villa tuzağa düşürülerek öldürüldü.

1924

1 Aralık. Plutarco Elias Calles cumhurbaşkanlığına seçildi.

1928

17 Temmuz. General Alvaro Obregon öldürüldü.

30 Kasım. Emilio Portes Gil geçici cumhurbaşkanı ilan edildi.

1930

5 Şubat. Pascual Ortiz Rubio, cumhurbaşkanı seçildi.

1932

1 Eylül. Pascual Ortiz Rubio, istifa etti. General Abelardo L. Rodriguez onun yerini aldı.

1934

30 Kasım. General Lazaro Cardenas, cumhurbaşkanı oldu.

